

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O‘RTA
MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI**

TOSHKENT KIMYO-TEXNOLOGIYA INSTITUTI

M.R.Tursunova

MOLIYA VA SOLIQLAR
(SOLIQLAR VA SOLIQQA TORTISH)

O‘QUV QO‘LLANMA

TOSHKENT – 2019 yil

UO‘K: 005(075.8)

КБК: 65.290-2я73

Tursunova M.R. Moliya va soliqlar (soliqlar va soliqqa tortish).

O‘quv qo‘llanma. – Toshkent, 2019. – 210 b.

O‘quv qo‘llanma barcha bakalavriat ta‘lim yo‘nalishlarida tahsil olayotgan talabalar uchun mo‘ljallangan bo‘lib, unda soliqlar va soliqqa tortish, xozirgi kunda sanoat korxonalarini va tashkilotlarida amaldagi soliq qonunchiligi, soliqni hisoblash va undirish mazmunini yanada teran va atroflicha chuqur o‘rganish uchun zarur bo‘lgan uslubiy yondashuvlarni egallashiga erishish va korxonalar mablag‘laridan to‘g‘ri foydalanish, xarajatlarni kamaytirish va xo‘jalik yurituvchi subyektlar mablag‘lari bo‘yicha aniq ma‘lumotlar berish tartibi bayon etilgan.

Ushbu o‘quv qo‘llanmadan barcha oliy o‘quv yurtlari talabalari, shuningdek, davlat va nodavlat tashkilotlarda faoliyat olib borayotgan, soliq va soliqqa tortish bo‘yicha turli seminar-treninglar hamda davra suhbatlarini o‘tkazishda foydalanishlari mumkin.

Mas’ul muharrir: i.f.n., dotsent A.A. Sultanxodjayev

Taqrizchilar: i.f.d., professor S.M.Qosimov,
i.f.n., dotsent A.Samadov.

**Toshkent kimyo-texnologiya instituti Kengashining 2019-yil
23-mart 5-sonli majlis qarori bilan nashrga tavsiya etilgan.**

© M.R. Tursunova, 2019

MUNDARIJA

	KIRISH.....	8
1-bob.	"SOLIQLAR VA SOLIQQA TORTISH" FANINI O'QITISHNING ZARURLIGI, MAQSADI VA VAZIFALARI. SOLIQNING IQTISODIY MOHIYATI VA XUSUSIYATLARI.....	11
1.1.	Soliqlarning tushunchasi, mohiyati, zarurligi va davlat soliq tizimi.....	11
1.2.	Soliq stavkalarining turlari.....	14
1.3.	Soliq imtiyozlarining turlari.....	15
1.4.	Soliqlarni tasniflash.....	17
1.5.	Soliq funksiyalari.....	20
	Nazorat savollari.....	22
2-bob.	YURIDIK SHAXSLARDAN OLINADIGAN FOYDA SOLIG'I.....	23
2.1.	Yuridik shaxs tushunchasi, yuridik shaxslardan undiriladigan foyda solig'ining iqtisodiy mohiyati.....	23
2.2.	Foyda solig'ining to'lovchilari, foyda solig'ining ob'ekti, daromadlar tarkibi.....	25
2.3.	Boshqa daromadlar va xarajatlar.....	27
2.4.	Soliq solinadigan bazani aniqlash tartibi. yuridik shaxslardan olinadigan foyda solig'i stavkasi.....	28
	Mustaqil ish mavzulari.....	31
	Asosiy tayanch iboralar va tushunchalar.....	31
	Nazorat savollari.....	32
3-bob.	JISMONIY SHAXSLARDAN OLINADIGAN DAROMAD SOLIG'I.....	34
3.1.	Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'ini to'lovchilar, soliq solish ob'ekti va soliq solinadigan baza.....	35

3.2.	Jismoniy shaxslarning jami daromadlari tarkibi.....	37
3.3.	Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i bo'yicha qo'llaniladigan soliq stavkalari.....	49
3.4.	Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i bo'yicha qo'llaniladigan imtiyozlar.....	53
	Nazorat savollari.....	66
4-bob.	QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'I	67
4.1.	Qo'shilgan qiymat solig'ining soliq tizimida joriy qilinishi hamda iqtisodiy ahamiyati.....	67
4.2.	Soliq elementlari: soliq to'lovchilar, ob'ekti, bazasi, stavkalar, imtiyozlar, muddatlar.....	70
4.3.	QQSni hisobga olish tartibi: hisobga olinadigan va olinmaydigan QQS summalarini.....	75
4.4.	Nol darajali stavkani qo'llashning o'ziga hos xususiyatlari.....	77
4.5.	QQSning ortiqcha summalarini qaytarish tartibi: nol darajali stavkani qo'llash natijasida hosil bo'lgan ortiqcha summalarni qaytarish jarayonining o'ziga xos xususiyatlari.....	78
4.6	Qurilishi moliyalashtirishning markazlashtirilgan manbalarini jalb etgan holda tanlov savdolari asosida amalga oshirilayotgan ob'ektlar bo'yicha qo'shilgan qiymat solig'ini to'lashning o'ziga xos xususiyatlari.....	83
4.7.	QQS bo'yicha qonun buzilish holatlari.....	83
4.8.	Qo'shilgan qiymat solig'ini undirish amaliyotidagi muammolar.....	84
	Nazorat savollari.....	86
5-bob.	AKSIZ SOLIG'I.....	88
5.1.	Aksiz solig'ining iqtisodiy mohiyati va vujudga kelishi.....	88
5.2.	Soliq elementlari: soliq to'lovchilar, ob'ekti, bazasi, stavkalar, imtiyozlar, muddatlar.....	91

5.3.	Aksiz solig‘i to‘lanadigan tovarlarga doir soliq solinadigan operatsiyalar amalga oshiriladigan sana.....	94
5.4.	Aksiz solig‘i to‘lanadigan tovarlar eksportini tasdiqlash, aksiz to‘lanadigan tovarlar ro‘yxati va aksiz solig‘i stavkalari.....	95
5.5.	Soliqni hisoblab chiqarish tartibi, soliqdan chegirma, hisob-kitobni taqdim etish tartibi.....	97
5.6.	Soliq to‘lash tartibi, aksiz solig‘i to‘lanadigan tovarlarni aksiz markalari bilan tamg‘alash.....	98
5.7.	Aksiz solig‘ini undirish amaliyotidagi muammolar.....	98
	Nazorat savollari.....	99
6-bob.	SUV RESURLARIDAN FOYDALANGANLIK UCHUN SOLIQ.....	100
6.1.	Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliqning iqtisodiy mohiyati va soliq to‘lovchilarni aniqlash tartibi.....	100
6.2.	Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliqning obekti va bazasini aniqlash va soliqni hisoblash tartibi.....	103
6.3.	Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq bo‘yicha soliq bazasini kamaytirish va belgilangan imtiyozlarni qo‘llash tartibi.....	106
6.4.	Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq bo‘yicha hisob-kitoblarni taqdim etish va soliqni to‘lash tartibi.....	107
	Nazorat savollari.....	110
7-bob.	YURIDIK VA JISMONIY SHAXSLARNING MOL-MULK SOLIGI	111
7.1.	O‘zbekiston respublikasi soliq tizimiga mol-mulk solig‘ining joriy etilishi va uning iqtisodiy mohiyati.....	111
7.2.	Yuridik shaxslardan olinadigan mol-mulk solig‘i to‘lovchilari, soliq stavkasi, soliq obyekti va bazasi.....	115
7.3.	Yuridik shaxslardan olinadigan mol-mulk solig‘i bo‘yicha	118

	imtiyozlar.....	
7.4.	Jismoniy shaxslardan olinadigan mol-mulk solig'ining mazmuni, mohiyati va manbalari.....	120
7.5.	Jismoniy shaxslardan olinadigan mol-mulk solig'ini to'lovchilar, soliq solish obyekti va soliq solinadigan baza.....	121
7.6.	Jismoniy shaxslardan olinadigan mol-mulk solig'i bo'yicha qo'llaniladigan imtiyozlar va soliq stavkalari.....	123
7.7.	Jismoniy shaxslardan mol-mulk solig'ini hisoblab chiqarish va byudjetga to'lash tartibi.....	126
	Nazorat savollari.....	128
8-bob.	YURIDIK VA JISMONIY SHAXSLARDAN UNDIRILADIGAN YER SOLIG'I.....	130
8.1.	Yuridik shaxslardan undiriladigan yer solig'ining iqtisodiy ahamiyati va soliq to'lovchilar tarkibini aniqlash.....	130
8.2.	Yuridik shaxslardan undiriladigan yer solig'ining ob'ekti va bazasini aniqlash, imtiyozlarni qo'llash hamda soliqni hisoblab chiqarish tartibi.....	133
8.3.	Yer solig'i bo'yicha hisob-kitoblarni taqdim etish va soliqni to'lash tartibi.....	138
8.4.	Jismoniy shaxslardan undiriladigan yer solig'ining huquqiy asoslari va iqtisodiy mohiyati.....	140
8.5.	Jismoniy shaxslardan undiriladigan yer solig'ini to'lovchilar, soliq solish ob'ektlari va bazasi.....	143
8.6.	Jismoniy shaxslardan undiriladigan yer solig'i stavkalari va soliqdan imtiyozlar.....	145
	Nazorat savollari.....	152
9-bob.	SOLIQ SOLISHNING SODDALASHTIRILGAN TARTIBI.....	154
9.1.	Yagona soliq to'lovi to'lovchilari, qo'llashning o'ziga xos	154

	xususiyatlari, alohida-alohida hisob yuritish.....	
9.2.	Soliq solish ob’ekti, bazasi va yalpi tushumaga tuzatish kiritish, soliq stavkasi, imtiyozi, hisob-kitoblarini taqdim etish va uni to’lash tartibi.....	157
9.3.	Soliq davridagi yalpi tushumiga nisbatan soddalashtirilgan tartibda soliq to’lovchi yuridik shaxslar va yakka tartibdagi tadbirkorlar.....	167
	Nazorat savollari.....	181
	Test variantlari.....	188
	ADABIYOTLAR VA AXBOROT MANBALARI	197
	ILOVALAR:	
	O’zbekiston respublikasining soliq siyosatini takomillashtirish konsepsiyasi to’g’risida.....	200
	“Soliqlar va soliqqa tortish” fanidan glossariy.....	210

KIRISH

Mamlakat iqtisodiyotini tartiblash va umumahamiyatga ega bo'lgan xarajatlarni moliyalashtirish uchun davlat ma'lum miqdordagi moliyaviy manbalarga ehtiyoj sezadi. O'zbekiston Respublikasi moliya tizimida soliqlar va boshqa majburiy ajratmalar orqali davlat byudjeti hamda ijtimoiy jamg'armalarning daromadlari shakllantiriladi. "Soliqlar va soliqqa tortish" fanini o'qitish jarayonida soliqlarning nazariy masalalari, jumladan, soliqlarning iqtisodiy mohiyati, xususiyatlari, ularning obyektiv zarurligi, soliq to'lovchilarning majburiyatlari va huquqlari hamda yuridik va jismoniy shaxslarni soliqqa tortish masalalari atroflicha o'rganiladi. "Soliqlar va soliqqa tortish" fanining mazkur dasturi O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni va "Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi" hamda davlat standartlari bo'yicha bakalavriat darajasidagi malakali mutaxassislar tayyorlash talablaridan kelib chiqib tuzilgan.

Shu maqsaddan kelib chiqib, fanni o'qitishda quyidagi vazifalarni hal qilish ko'zda tutiladi:

- talabalarni, iqtisodiy bilimlarga qiziquvchilarni nazariy bilimlar, iqtisodiy mushohada qilish usullari bilan qurollantirish;

- ularning soliq qonun-qoidalarini, soliqni hisoblash va undirish mazmunini yanada teran va chuqur mantiqiy mushohada qilish uchun zarur bo'lgan uslubiy yondashuvlarning egallashiga erishishda ko'maklashish;

- talabalar ongiga soliq tizimi va soliqni asosiy qoidalarini hamda iqtisodiyotni erkinlashtirish va islohotlarni chuqurlashtirish asosida hozirgi zamon rivojlangan bozor iqtisodiyotni vujudga keltirishning dolzarb muammolarini singdirish;

- soliqlar va soliqqa tortish to'g'risida amaliy ko'nikmalarni hosil qilish.

- soliq qonunlarni, ilmiy tushunchalarni (kategoriyalarni) soliq muammolar bo'yicha qabul qilingan qonunlar, qarorlarni va me'yoriy hujjatlarni bilish va hayotda qo'llay olish.

Mazkur fan bo'yicha talabalar bilimiga qo'yiladigan umumiy talablar, dasturga kiritilgan har bir mavzudagi muammolarni o'zlashtirish va ular bo'yicha

mustaqil fikr yuritish darajasi bilan belgilanadi. Shu borada darslik va o'quv qo'llanmalar xarakteridagi adabiyotlarni o'zlashtirish bilan birga Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoev asarlarini, Respublika Oliy Majlisi tomonidan Soliqqa tegishli qabul qilingan qonunlarni va Vazirlar Mahkamasi chiqargan me'yoriy hujjatlarning o'rganilishini ham taqazo qiladi. Aholi va tadbirkorlarni o'ylantirayotgan dolzarb masalalarni har tomonlama o'rganish, amaldagi qonunchilik, huquqni qo'llash amaliyoti va ilg'or horijiy tajribani tahlil qilish, shuningdek keng jamoatchilik muhokamasi natijasida ishlab chiqilgan hamda quyidagilarni nazarda tutadigan 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasining «Iqtisodiyotni yanada rivojlantirish va liberallashtirish» deb nomlangan uchinchi jo'nalishida ko'rsatilgan chora-tadbirlarni ro'yobga chiqarish uchun milliy valyuta va narhlarning barqarorligini ta'minlash, valyutani tartibga solishning zamonaviy bozor mexanizmlarini bosqichma-bosqich joriy etish, mahalliy budjetlarning daromad bazasini kengaytirish, tashqi iqtisodiy aloqalarni kengaytirish, eksportga mo'ljallangan mahsulot va materiallar ishlab chiqarish uchun zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, transport-logistika infratuzilmasini, tadbirkorlikni rivojlantirish hamda horijiy investorlar uchun investitsiyaviy jozibadorlikni oshirish, soliq ma'murchiligini yaxshilash, bank faoliyatini tartibga solishning zamonaviy prinsiplari va mexanizmlarini joriy etish, ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklarini rivojlantirish, shuningdek, turizm industriyasini jadal rivojlantirish nazarda tutilmoqda.

Bundan tashqari, eksportni yanada rag'batlantirish maqsadida texnik jihatdan tartibga solish tizimini halqaro standartlarga uyg'unlashtirish muhim vazifalardan biri. Masalan, respublikamizda amalda bo'lgan 21 586 ta standartni xalqaro standartlar darajasiga olib chiqish, tashqi bozorga sifatli va sertifikatlangan mahsulotlarni "o'zbek brendi" nomi bilan olib chiqishdan iborat aniq choralarni ko'rish shular sirasiga kiradi. Erkin raqobat muhitini yaratishga qaratilgan normativ-huquqiy hujjat loyihasini ishlab chiqishda imtiyozlar berishning samaradorligini baholash va doimiy monitoring tizimini joriy etish inobatga

olinishi belgilanmoqda. Shuningdek, imtiyozlarni muayyan moliyaviy ijtimoiy natijaga erishish sharti bilan berish, imtiyozlarni alohida subektlarga emas, balki sohalar yoki tovarlar (xizmatlar, ishlar) turlariga nisbatan qo'llashga e'tibor qaratilishi kutilmoqda. Soliq qonunchiligini takomillashtirish koncepciyasida bir qator yangi qoidalar aks ettirilishi ko'zlangan. Soliq kodeksining yangi tahrirdagi loyihasini ishlab chiqish, kichik korhonalarga yagona soliq solishda yalpi daromadni soliqqa tortishdan foydani soliqqa tortishga o'tish shular jumlasidandir. Internet tarmog'ida mahalliy va horijiy investorlarni zarur statistik axborotlar, biznesni yuritish uchun yaratilgan shart-sharoitlar bilan taminlaydigan "Investitiya portali"ni ishga tushirish mo'ljallangan. Hududlarning investitsiyaviy jozibadorlik reytingini e'lon qilib borish, joylarda investorlarga yaratilgan shart-sharoitlarni, masalan, hududlardagi rerurs, infratuzilma, davlat va boshqa hizmatlarning qulayligi kabi imkoniyatlar va mavjud salohiyatlarini aniqlash tizimini joriy qilish nazarda tutilgan. Shu bilan birga soliq va soliqqa tortish fani o'z rivojida aniq yo'nalishdagi iqtisodiy fanlardan ham ozuqa oladi.

1-BOB. " SOLIQLAR VA SOLIQQA TORTISH" FANINI O‘QITISHNING ZARURLIGI, MAQSADI VA VAZIFALARI. SOLIQNING IQTISODIY MOHIYATI VA XUSUSIYATLARI

REJA:

- 1.1. SOLIQLARNING TUSHUNCHASI, MOHIYATI, ZARURLIGI VA
DAVLAT SOLIQ TIZIMI.**
- 1.2. SOLIQ STAVKALARINING TURLARI.**
- 1.3. SOLIQ IMTIYOZLARINING TURLARI.**
- 1.4. SOLIQLARNI TASNIFLASH.**
- 1.5. SOLIQ FUNKSIYALARI.**

1.1. SOLIQLARNING TUSHUNCHASI, MOHIYATI, ZARURLIGI VA DAVLAT SOLIQ TIZIMI.

Soliqlar deganda – Soliq Kodeksida belgilangan, muayyan miqdorlarda undiriladigan, muntazam, qaytarilib berilmaydigan va byudjetga yo`naltiriladigan majburiy pul to`lovlari tushuniladi. Soliq kodeksi va soliqlarning majburiyligi - 1997 yil 24 aprel da Oliy Majlis tomonidan tasdiqlangan. Soliq kodeksi 64 ta bob va 392 ta moddadan iborat. Soliq mohiyatini yoritishda soliqchi va soliq to`lovchilar o`rtasidagi ob`ektiv pul munosabatlarini harakatini o`rganish bilan amalga oshiriladi. Soliqlar eng avvalo, davlatning ijtimoiy zaruriy vazifalarni moliyaviy mablaglar bilan ta`minlashning zarurligidan keltirib chiqariladi. Davlat oldida turgan umumiy vazifalarni bajarihga xizmat etadi. Bu vazifalar quyidagilardan iboratdir:

- mamlakat mudofaasini ta`minlash;
- aholining kam ta`minlangan tabaqalarini, ya`ni nafaqaho`rlar, talabalar, nogironlar va boshqalarni ijtimoiy himoya qilish;
- mamlakat ichida uzluksiz ijtimoiy, madaniy tadbirlarni, yani maorif,sogliqni saqlash, madaniyat, ijtimoiy ta`minot va boshqalarni amalga oshirish;

-xorijiy mamlakatlar bilan iqtisodiy, madaniy, siyosiy aloqalarni o`rnatish;
-bozor infrastrukturasi yaratish, boshqa tadbirlar va ishlarni amalga oshirish uchun.

Davlat soliq tizimini davlat tomonidan o`rnatilgan barcha soliqlar, yig`imlar va boshqa budjetga undiriladigan majburiy to`lovlar majmuasi, ularning shakli va tuzilish metodlari tashkil etadi.

Bir hil mohiyatga ega va o`zaro munosabatda bog`liq bo`ladi markazlashgan pul fondini va davlatning boshqa fondlarini majburiy tashkil etadigan soliq va yig`imlar turlarining yig`indisiga soliqlar tizimi deb ataladi. Bu ta`rifda soliq va yig`imlar yagona mohiyat, ya`ni «majburiy harakterga ega bo`lgan munosabat» va ularning bir-biri bilan bog`liqligi va nihoyat budjetga tushishligini ko`rsatadi. Bu O`zbekiston Respublikasi soliq Kodeksi mazmuniga mos keladi. SHu erda baxsli masala ham mavjud, ya`ni davlatning budjetdan tashkari fondlariga (pensiya, ijtimoiy sug`urta, bandlik, yo`l fondlari va boshqalar) to`lovlarni ham majburiylik nuqtai nazardan soliq tizimiga kiritish muammosi mavjud. O`zbekiston Respublikasi Soliq Kodeksining 23 moddasiga binoan soliqlar tizimi quyidagi tarkibga ega bo`ladi.

Soliqlarga quyidagilar kiradi:

- 1) yuridik shaxslardan olinadigan foyda solig`i;
- 2) jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig`i;
- 3) qo`shilgan qiymat solig`i;
- 4) aksiz solig`i;
- 5) yer qa`ridan foydalanuvchilar uchun soliqlar va maxsus to`lovlar;
- 6) suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq;
- 7) mol-mulk solig`i;
- 8) yer solig`i;
- 9) obodonlashtirish va ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish solig`i;
- 10) jismoniy shaxslardan transport vositalariga benzin, dizel yoqilg`isi va gaz ishlatganlik uchun olinadigan soliq.

Boshqa majburiy to`lovlarga quyidagilar kiradi:

- 1) ijtimoiy jamg'armalarga majburiy to'lovlar:
yagona ijtimoiy to'lov;
fuqarolarning budjetdan tashqari Pensiya jamg'armasiga sug'urta badallari;
budjetdan tashqari Pensiya jamg'armasiga majburiy ajratmalar;
- 2) davlat boji;
- 3) bojxona to'lovlari;
- 4) ayrim turdagi tovarlar bilan chakana savdo qilish va ayrim turdagi xizmatlarni ko'rsatish huquqi uchun yig'im.

Kodeksda belgilangan hollarda va tartibda soliq solishning soddalashtirilgan tartibida to'lanadigan quyidagi soliqlar qo'llanilishi mumkin:

yagona soliq to'lovi;

yagona er solig'i;

tadbirkorlik faoliyatining ayrim turlari bo'yicha qat'iy belgilangan soliq.

Soliq va yig'imlar bir-biri bilan bog'liq bo'ladi, oqibat natijasida ular huquqiy va jismoniy shaxslarning pul daromadlaridan olinadi. Demak, soliq va yig'imlarning jami yig'indisi summasi soliq tushunchasini keltirib chikaradi. Ammo, soliqlar har xil bo'lishiga qaramasdan ularni bog'lab turuvchi elementlari mavjud. Soliq elementlariga quyidagilar kiradi: soliqqa tortish sub'ekti, soliq ob'ekti, soliq bazasini hisobga olish usuli, soliq stavkasi, soliqni hisoblash tartibi va to'lash muddatlari, undirish usullari, hisobot topshirish davri, soliq bo'yicha imtiyozlar va h.k.

Soliqqa tortish sub'ekti (soliq to'lovchi) — qonunga ko'ra soliqlar, yig'imlar va to'lovlarni xuquqiy jihatdan to'lash majburiyati yuklatilgan yuridik va jismoniy shaxslardir.

O'z mulkiga, xo'jalik yuritishida yoki operativ boshqaruvida alohida mol-mulkka ega bo'lgan hamda o'z majburiyatlari yuzasidan soliq mol-mulk bilan javob beradigan, o'z nomidan mulkiy yoki shaxsiy nomulkiy huquqlarga ega bo'la oladigan va ularni amalga oshira oladigan, majburiyatlarni bajara oladigan, sudda da'vogar va javobgar bo'la oladigan tashkilot yuridik shaxs hisoblanadi, undan tashqari ular mustaqil balans yoki smetaga ega bo'lishlari kerak.

Jismoniy shaxslar deganda soliqqa tortish ob'ektiga ega bo'lgan O'zbekiston Respublikasining fuqarolari, boshqa davlatlarning fuqarolari, shuningdek fuqaroligi bo'lmagan shaxslar tushuniladi.

Soliqqa tortish ob'ekti yoki soliqqa tortish bilan bog'liq ob'ekt deganda soliq to'lovchining soliq hisoblanadigan va soliqqa tortish uchun asos bo'lib xizmat qiladigan daromadi va mol-mulkiga aytiladi.

Boshqacha so'z bilan aytganda, soliqqa tortish ob'ekti bo'lib (soliq to'lovchining harakati yoki uning mulkiy holati) shunday yuridik bir holatga aytiladiki, ularning mavjudligi soliq tortish bo'yicha majburiyatlarni keltirib chiqaradi. Ularga quyidagilar kirishi mumkin: tovar (ish, xizmat)larning sotilishiga doir oborotlar, mol-mulkka egalik huquqi, oldi-sotdi operatsiyasini bajarish, qimmatbaho qog'ozlardan daromad olish va h.k.lar. Soliqqa tortish ob'ekti bo'lmagan soliq to'lovchining soliq bo'yicha majburiyati bo'lmaydi.

1.2. SOLIQ STAVKALARINING TURLARI

Soliq stavkasi bu soliq hisoblanadigan soliq bazasining birlik hisobiga to'g'ri keladigan soliq me'yorini ifodalaydi.

Boshqacha qilib aytganda, soliq stavkasi bu soliqqa tortish me'yoridir.

Soliq stavkasi qat'iy yoki foiz qo'rinishida bo'lishi mumkin. Masalan, qo'shimcha qiymat solig'ining soliq stavkasi — soliq solish oboroti va import oborotining — 20% qismini tashkil etadi (bu foiz stavkasi). Qat'iy soliq stavkasiga er solig'ining stavkasi misol bo'la oladi. Bunda soliq solish birligiga (er uchastkasining maydoni) qat'iy soliq summasi to'g'ri keladi.

«Soliqqa tortish usuli» tushunchasi ham mavjud bo'lib, u soliq bazasining o'zgarishiga qarab soliq stavkasining o'zgarishi tartibini belgilaydi. Odatda, tajribada soliq stavkasini belgalashda quyidagi to'rtta usuldan foydalaniladi:

— teng — hamma soliq to'lovchilarga teng soliq summasi belgilanadi (Soliq soliq turi odatda yig'imga tegishli);

— proporsional — hamma soliq to'lovchilar uchun teng soliq stavkasi qo'llaniladi (QQS, aksiz, daromad (foyda) solig'i);

— progressiv — soliq bazasining ortishi bilan soliq stavkasi ham ortadi (jismoniy shaxslardan undiriladigan daromad solig‘i);

— regressiv — soliq bazasining ortishi bilan soliq stavkasi kamayadi (eksporterlarning daromadlaridan undiriladigan soliq eksportning umumiy sotilgan mahsulotga nisbatan ortishi daromad solig‘i stavkasini kamayishiga olib keladi).

Soliq to‘lashning uch xil asosiy usullari mavjud:

— deklaratsiya asosida soliq to‘lash (daromad olingandan so‘ng soliq to‘lash), ya’ni soliq to‘lovchiga belgilangan muddatlarda soliq organiga o‘zining soliq majburiyatlari bo‘yicha rasmiy ravishda ariza berishi lozim. Bunday holatlarda soliqni to‘lash majburiyati soliq to‘lovchining o‘ziga yuklatiladi;

— soliq undirishning daromadni to‘lov manbaida undirish usuli (daromad olgunga qadar soliq undirish), ya’ni to‘lov manbaida soliq avtomatik ravishda ushlanadi va budjetga o‘tkazib beriladi. Soliqni ushlash va budjetga o‘tkazish bo‘yicha javobgarlik to‘lov manbaiga yuklatiladi (masalan, dividend va foizlarni to‘lanayotgan vaqtda).

— soliq undirishning kadastr usuli— soliq summasi mulkdan olinishi mumkin bo‘lgan o‘rtacha daromadni tashqi belgilaridan kelib chiqib aniqlanadi. Bunda qat’iy hisoblangan soliq summasi belgalanadi (masalan, mol-mulk solig‘i).

1.3. SOLIQ IMTIYOZLARINING TURLARI

Imtiyoz deganda soliq to‘lovchilarning ayrim toifalariga boshqa soliq to‘lovchilar bilan qiyoslaganda soliqlar to‘g‘risidagi qonun hujjatlarida nazarda tutilgan afzalliklar berilishi, shu jumladan soliq (yig‘im) to‘lamaslik yoxud kam hajmda to‘lash imkoniyati tushuniladi.

Har xil soliqlar bo‘yicha imtiyozlar avvaldan iqtisodiyotning ustuvor yo‘nalisharini qo‘llab-quvvatlash maqsadida qo‘llanilgan. Misol uchun, XIV asr Amir Temur davrida imtiyozlar yangi er uchastkalarini o‘zlashtirish maqsadida qo‘llanilgan. Amir Temur tomonidan quyidagi sistema ishlab chiqilgan: yangi sug‘orilmaydigan erlarga ekin ekib, u erlarni ekishga moslashtirgan dehqonga birinchi yili olgan daromadini soliqlardan to‘liq ozod qilingan, ikkinchi yili o‘zi

qancha to'lay olsa shunchasini to'lagan, uchinchi yildan boshlab esa umumiy belgilangan tartibda soliq to'lay boshlagan.

Imtiyozlarni belgilash bilan hukumat davlat rivojlanishi nuqtai nazaridan lozim bo'lgan ishlab chiqarish va ustuvor yo'nalishdagi tarmoqlarni belgilab beradi. Ammo, bir tarmoq ichida individual korxonalar yoki tashkilotga imtiyoz berish esa bozor munosabatlari va soliq siyosatiga qarama-qarshidir. Imtiyoz berishning bunday usuli soliq to'lashning majburiylik tushunchasiga teskari bo'lib, soliq sistemasining emirilishiga olib keladi.

SOLIQ IMTIYOZI

Chiqarib tashlash	Soliq krediti	Chegirma
-------------------	---------------	----------

Soliq stavkalarini pasaytirish	Soliq summasini qisqartirish	Soliq to'lashni kechiktirish yoki bo'lib-bo'lib to'lash	Avval to'langan soliqni qaytarish	Avval to'langan soliqni hisobga olish	Investitsiya soliq krediti
--------------------------------	------------------------------	---	-----------------------------------	---------------------------------------	----------------------------

Soliq imtiyozlari imtiyozning sub'ektga (konkret soliq to'lovchiga imtiyoz berish) va ob'ektga (soliq solish bazasidan konkret ob'ekt chiqarilib tashlanishi) berilishiga qarab ikkiga bo'linadi.

Hozirgi kunda soliqqa tortish ob'ektiga qarab, imtiyozlarni uch xil guruhga bo'lish mumkin: chiqarib tashlash, chegirma va soliq krediti.

Soliq imtiyozlari sifatidagi chiqarib tashlash u yoki boshqa soliqning ayrim soliqqa tortish ob'ektlarini (predmetlarini) soliqqa tortishdan holi qilishga yo'naltirilgan. Masalan, 1941-1945 yillar urush qatnashchilari va partizanlariga qarashli uy-joy, bino va inshootlar jismoniy shaxslardan undiriladigan mol-mulk solig'idan ozod.

Chegirma —bu soliq bazasini kamaytirishga qaratilgan imtiyoz. Masalan, agarda yuridik shaxs daromad (foйда) solig'i bo'yicha soliqqa tortish bazasi davlat va jamiyat tomonidan rag'batlantiruvchi ekologiya, sog'lomlashtirish va boshqa xayriya jamg'armalariga, madaniyat tashkilotlariga, xalq ta'limiga, jismoniy tarbiyaga va sportga va boshqalarga yo'naltirilgan summaga qisqartiriladi.

Soliq krediti budjetga to'lanishi lozim bo'lgan soliq summasini yoki soliq stavkasini kamaytirishga yo'naltirilgan (odatda oklad summasi yoki soliq okladi deb atashadi). Soliq krediti doimiy yoki vaqtinchalik berishga asoslangan bo'ladi.

Soliq kreditlari berilish shakliga qarab quyidagi turlarga bo'linadi.

1. Soliq stavkasini pasaytirish.

2. Budjetga to'lanishi lozim bo'lgan soliq summasi (oklad summasi)ni qisqartirish.

3. Soliq to'lashni kechiktirish yoki bo'lib-bo'lib to'lash.

4. Avval to'langan soliqlarsh yoki ma'lum qismini qaytarish (soliq amnistiya). O'zbekistonda bunday imtiyoz odatda qo'llanilmaydi.

5. Avval to'langan soliqlarni hisobga olish.

6. Investitsiya soliq krediti.

Chet davlatlarda investitsiya soliq krediti tushunchasi quyidagi ma'noga ega. Bunday imtiyoz o'zining ma'nosi bilan xususiy biznesni davlat tomonidan moliyalashtirish bo'lib, u eskirib qolgan asbob uskunalarni almashtirish va yangi texnologiyani olib kirishni rag'batlantirish maqsadida beriladigan soliq chegirmalari ko'rinishida beriladi. Asbob uskunaning narxiga foiz ko'rinishida hisoblangan soliq soliqqa tortiladigan daromaddan emas, balki to'g'ridan to'g'ri soliqning o'zidan ayirib tashlanadi, bu esa o'z vaqtida yangi sotib olinadigan ishlab chiqarish asbob uskunalarining narxini chegirma qiymatiga kamaytirishga olib keladi.

1.4. SOLIQLARNI TASNIFLASH

Soliqlarni har xil belgisiga qarab bir necha xil ko'rinishda tasniflash mumkin. Soliqlarni o'rnatish va yangilarini kiritish darajasiga qarab va ularni

foydalanishiga qarab umumdavlat va mahalliy soliqlarga bo‘linadi. Umumdavlat soliqlari (masalan, daromad solig‘i, QQS va boshqalar) — davlat budjetiga tushadi, mahalliy soliqlar esa hududiy budjetlarga (masalan, mol-mulk, er soliqlari va boshqalar) tushadi. Mahalliy soliqlarni kiritishdan asosiy maqsad shahar, tuman va boshqa administrativ-hududiy birliklarning mahalliy budjetlarni daromad qismini mablag‘ bilan ta‘minlashdan iborat.

Soliqlarni soliqqa tortish sub‘ektiga qarab ham bo‘lish mumkin: jismoniy va yuridik shaxslardan undiriladigan soliqlar. Ko‘pgina soliqlar (masalan, daromad solig‘i, mol-mulk solig‘i, er solig‘i, er osti boyliklaridan foydalanganlik uchun soliq va boshqalar) ikkala sub‘ektlar uchun umumiy, ammo ba‘zi soliqlar mavjudki, ular (masalan, QQS, respublikada ishlab chiqarilgan aksiz tovarlari uchun aksiz solig‘i va boshqalar) faqat yuridik shaxslardan undiriladi.

Ikki «soliqqa tortish sub‘ekti» va «soliqqa tortish ob‘ekti» elementlarning bog‘liqlik harakteridan kelib chiqib soliqlarni quyidagicha bo‘lish mumkin:

—rezidentlik prinsipiga qarab tuzilgan soliqlar (daromad solig‘i);

—hududiy prinsipiga qarab tuzilgan soliqlar (qo‘shilgan qiymat solig‘i).

Hamma soliqlar iqtisodiy mohiyatiga qarab uch guruhga bo‘linadi: I — iste‘mol qo‘llaniladigan (bilvosita) soliqlar, — daromadga qo‘llaniladigan soliqlar, — mulkka qo‘llaniladigan soliqlar.

1-jadval

Soliqlar				
Iste‘molga qo‘llaniladigan soliqlar		Daromadga qo‘llaniladigan soliqlar	Mulkka qo‘llaniladigan soliqlar	Boshqa soliqlar

1-guruh soliqlar — iste‘molga qo‘llaniladigan soliqlar (bilvosita) narx va bahoning ustiga qo‘shimcha ravishda qo‘yilib, soliq to‘lovchining daromadi va mol- mulkiga to‘g‘ridan-to‘g‘ri bog‘liq emas.

Bunday guruhdagi soliqlar odatda qo‘shilgan qiymat solig‘i, aksiz solig‘i, import bojxona bojlari. Ammo, shuni aytib o‘tish lozimki, respublika soliq qonunchiligida yana bitta soliq turi borki, uni ham bilvosita soliqlar turkumiga kiritish mumkin. Bu jismoniy shaxslardan transport vositalariga benzin, dizel yoqilg‘isi va gaz ishlatganlik uchun olinadigan soliq. O‘zbekiston Respublikasi soliq kodeksida bu soliq mahalliy soliqlar turkumiga kiritilgan.

Bilvosita soliqlarning asosiy ma‘nosi shundan iboratki davlat tovar (ishlar, xizmatlar) sotuvchiga ma‘lum bir summani tovar (ishlar, xizmatlar) narxi ustiga qo‘shimcha ravishda qo‘yishni va uni iste‘molchidan undirib budjetga to‘lashni majburlaydi. Natijada soliq to‘lovchi sifatida huquqiy jixatdan tovar (ishlar, xizmatlar) sotuvchi bo‘lsa hamki, vaholanki soliqni to‘lovchi bo‘lib tovarni sotib oluvchi, ya‘ni iste‘molchi hisoblanadi, chunki soliq summasi tovar narxining ustiga qo‘yilgan.

Shunday qilib, narx-navoni belgilash mexanizmi orqali soliq yukini soliq to‘lovchi bo‘lmish sotuvchidan, uni sotib oluvchining elkasiga o‘tkaziladi. Shuning uchun bunday soliqlarni iste‘mol solig‘i yoki «harajatga o‘rnatilgan soliqlar» deb ham, shu vaqtning o‘zida, bevosita solig‘larni esa — sotib olish yoki daromad soliqlari deb atashadi.

2-guruh soliqlarning nomlaridan ko‘rinib turibdi-ki, ular yuridik va jismoniy shaxslarning daromadlaridan undiriladi, ya‘ni ular to‘g‘ridan to‘g‘ri soliq to‘lovchining daromadiga va uning to‘lov qobiliyatiga bog‘liq bo‘ladi. Korxonalar va fuqarolarning daromadlaridan undiriladigan daromad solig‘i budjet daromadida bilvosita soliqlardan so‘ng asosiy qismini tashkil etadi. Bevosita shaxsiy soliqlar rezidentlik prinsiplariga asoslangan.

3-guruh soliqlarga asosan mol-mulk va er soliqlari kiradi. Ular ham soliq to‘lovchining daromadi bilan bog‘liq bo‘ladi. Bunda soliq to‘lovchining daromadi bor deb faraz qilinadi.

O‘zbekiston soliq qonunchiligida yana bir necha soliqlar borki (bular — er osti boyliklariva suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliqlar va boshqa qator

mahalliy soliqlar), ularni yuqorida keltirilgan bironta guruhga kiritish mumkin emas, odatda ularni «boshqa soliq»lar qatoriga kiritiladi.

1.5. SOLIQ FUNKSIYALARI.

Soliqlarning asosiy mohiyatini ularning funksiyalari, yani soliqlarning jamiyat va davlatning rivojlanishiga ta'sir etuvchi asosiy yo'naltiruvchi kuch ekanligini ochib beradi.

Soliqlar bozor iqtisodiyotiga o'tgan har bir davlatda to'g'ridan-to'g'ri budjet munosabatlariga va shu bilan birgalikda imtiyoz, jarima sistemalari orqali esa tovar (xizmat) ishlab chiqaruvchilarga ta'sir etuvchi asosiy kuch sifatida ishlatiladi.

Soliqlar orqali davlat o'zining bir necha muommolarini hal qiladi, jumladan:

— jamiyatning mavjud ehtiyojlari va uni qondirish uchun zarur bo'lgan resurslar o'rtasidagi tenglikka erishiladi;

— tabiat boyliklaridan unumli foydalanish uchun jarimalar va boshqa turdagi chegaralar qo'yish yo'li bilan tabiatga zararli bo'lgan ishlab chiqarishlarni tarqalmasligiga erishiladi;

— iqtisodiy, ijtimoiy va boshqa ko'pgina turdagi jamiyatning muammolari hal qilinadi.

Soliqlar quyidagi funksiyalarni bajaradi:

1. Fiskal.
2. Ijtimoiy (qayta taqsimlash).
3. Izga solib turuvchi.
4. Nazorat qiluvchi.
5. Jamlovchi.

Tarixiy jihatdan soliqlarning birinchi bo'lib fiskal funksiyasi ko'riladi, chunki soliqlar yordamida davlat budjetiga mablag' tushishi ta'minlanadi.

		Soliqlar funksiyasi					
Fiskal budjetni mablag‘ bilan to‘ldiradi		Ijtimoiy daromad ni qayta taqsimla ydi		Izga solib turuvchi iqtisodiy munosabatlar ni izga soladi		Nazorat qiluvchi soliq tizimida o‘zgarishla r kiritishni aniqlaydi	Jamlovchi yagona iqtisodiy maydonni tashkil etishga imkon yaratadi

Soliqlarning ijtimoiy (qayta taqsimlash) har xil daromadga ega bo‘lgan aholini soliqqa tortish natijasida hosil bo‘lgan jamiyat daromadlarini har xil toifadaga aholi o‘rtasida qayta taqsimlashni o‘z ichiga oladi.

Soliqlarning keyingi funksiyasi — izga solib turuvchi funksiyasi davlatning iqtisodiy faoliyatini rivojlantirish davrida kelib chikadi. U maqsadli ravishda hukumatning dasturlari asosida xalq xo‘jaligining rivojlanishiga ta’sir etadi. Bunda davlat soliqlarning shakli, soliq stavkalarining o‘zgarishi, undirish usullari, imtiyozlar va chegirmalardan foydalanib, tadbirkorlikni rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlarini ajratib oladi.

Soliq soliqlarni izga solib turuvchi funksiyasi yordamida davlat ishlab chiqarishga, uning natijasida hosil bo‘ladigan mahsulotga ta’sir etadi, bundan tashqari, faoliyat turlari va ishlab chiqarishning jamiyat uchun foydali bo‘lganlarini rag‘batlantiradi. Ko‘pgina davlatlar uchun bular quyidagi sohalarni, ya’ni kichik va o‘rta tadbirkorlikni rivojlantirish, eksportga yo‘naltirilgan va import o‘rnini bosa oladigan tovarlar ishlab chiqarish, ilmiy texnika rivojlanishini rag‘batlantirish, transport va boshqalarni rivojlantirishdan iboratdir. Izga solib turuvchi funksiyaning asosiy ma’nosi bu iste’mol uchun yo‘naltirilgan resurslarni soliqqa

tortib, ishlab chiqarishni rivojlantirish uchun yo‘naltiriladigan resurslarni soliqdan ozod qilishdir.

Navbatdagi funksiya — nazorat qilish funksiyasi bo‘lib, u byudjetga undiralayotgan soliq to‘lovlarini o‘z vaqtida va to‘liq tushishini nazorat qilish bilan birga, ularni moliyaviy resurslarga bo‘lgan talablar bilan taqqoslaydi. Soliq funksiya orqali soliq siyosatini budjet siyosatiga moslab olib borish zaruriyati aniqlanadi.

Bu funksiya davlatlar xo‘jaliklarining rivojlanishi natijasida milliy iqtisodiyotning o‘zaro munosabati va dunyo xo‘jalik hayotida har tomonlama integratsiya jarayonlarini kuchayishida namoyon bo‘ldi. Soliqlar o‘zaro qo‘shni, xo‘jalik va siyosiy manfaatlari bilan bog‘liq bo‘lgan davlat uchun yagona iqtisodiy maydon tashkil etishda asosiy vosita sifatida xizmat qilmoqda.

Yuqorida keltirilgan soliq funksiyalari bir-biri bilan chambarchas bog‘langan bo‘lib, ular bir-biridan alohida holda mavjud bo‘lmaydi, ba’zi hollarda esa bir-biriga qarama-qarshi ham chiqadi. Masalan, fiskal funksiya ijtimoiy funksiyaga qarama-qarshi chiqadi, chunki ijtimoiy funksiya soliqlarni budjetga tushumini kamaytiradi. Soliqlarning izga solib turuvchi funksiyasi yordamida davlat ma’lum bir faoliyat turidagi tadbirkorlarga yaxshi faoliyat yuritishlari uchun shart-sharoit yaratib beradi. Ammo, esdan chiqarish kerak emaski, xuddi shu davrning o‘zida bunday o‘zgarishlar natijasida boshqa faoliyat turidagi tadbirkorlar uchun esa soliq yuki ortadi va bu bilan erkin raqobat, adolat prinsiplari buziladi.

NAZORAT SAVOLLARI

1. Soliqlarning mohiyati va byudjet daromadlarini shakllantirishdagi ahamiyati?
2. Soliqqa tortish sub'ekti va ob'ektini tushuntirib bering?
3. Soliqqa tortish ob'ektiga qarab soliqlar qanday guruhlanadi?
4. Soliq stavkalari qanday turlarga bo'linadi?
5. Soliq imtiyozlarining qanday turlari mavjud?
6. Soliqlarning qanday funksiyalari mavjud?

2-BOB. YURIDIK SHAXSLARDAN OLINADIGAN FOYDA SOLIG'I

REJA:

- 2.1. YURIDIK SHAXS TUSHUNCHASI, YURIDIK SHAXSLARDAN UNDIRILADIGAN FOYDA SOLIG'INING IQTISODIY MOHIYATI.**
- 2.2. FOYDA SOLIG'INING TO'LOVCHILARI, FOYDA SOLIG'INING OB'EKTI, DAROMADLAR TARKIBI.**
- 2.3. BOSHQA DAROMADLAR VA XARAJATLAR.**
- 2.4. SOLIQ SOLINADIGAN BAZANI ANIQLASH TARTIBI. YURIDIK SHAXSLARDAN OLINADIGAN FOYDA SOLIG'I STAVKASI.**

2.1.YURIDIK SHAXS TUSHUNCHASI, YURIDIK SHAXSLARDAN UNDIRILADIGAN FOYDA SOLIG'INING IQTISODIY MOHIYATI.

O'z mulkiga, xo'jalik yuritishida yoki operativ boshqaruvida alohida mol-mulkka ega bo'lgan hamda o'z majburiyatlari yuzasidan soliq mol-mulk bilan javob beradigan, o'z nomidan mulkiy yoki shaxsiy nomulkiy huquqlarga ega bo'la oladigan va ularni amalga oshira oladigan, majburiyatlarni bajara oladigan, sudda da'vogar va javobgar bo'la oladigan tashkilot yuridik shaxs hisoblanadi, undan tashqari ular mustaqil balans yoki smetaga ega bo'lishlari kerak.

Iqtisodiyotni erkinlashtirish va soliq sohasidagi islohatlarni amalga oshirishda soliq munosabatlarini takomillashtirish soliqlarning turlari va ularning amal qilish mexanizmini ilmiy taxlil qilish muhim va dolzarb muammoli masalalardan biri bo'lib hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasining jahon iqtisodiy hamjamiyatiga integratsiyalashuvi mamlakatda soliqlar va soliqqa tortish bilan bog'liq munosabatlarni jahon amaliyotida qabul qilingan uslubiy tamoyillar bilan birligini ta'minlash, milliy ko'rsatkichlarni ilg'or rivojlangan mamlakatlarning tajribalari va ko'rsatkichlari bilan qiyoslay olishni talab etadi.

O'zbekiston mustaqillikni qo'lga kiritgach, suveren davlatning eng muhim xususiyatlaridan bir bo'lgan soliqlarni, boshqaruv tizimini asta-sekin milliy xususiyatlarni inobatga olgan xolda o'zlashtirmoqda. Bir necha yil davomida soliqlar ikkinchi darajali iqtisodiy vositadan davlatning jamiyat iqtisodiy turmushiga, korxonalar, tashkilotlar va fuqarolarning xo'jalik yuritish tizimiga ta'sir o'tkazishning qudratli omiliga aylandi. Oxirgi yillarda jamiyatimizda davlat tomonidan olib borilayotgan ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy hayotidagi erkinlashtirish siyosati soliqlar tizimini ham har tomonlama erkinlashtirishga sharoit yaratmoqda.

Iqtisodiyotni erkinlashtirish va isloxlarni chuqurlashtirish davlatning soliq siyosatiga ham chambarchas bog'likdir. Soliqlarni chuqur o'rganish va ularni takomillashtirish xamda O'zbekiston Respublikasi soliq tizimining shakllanishi, rivojlanish bosqichlari va soliq tizimini takomillashtirish bo'yicha chuqur izlanishlar olib borilishi lozim. Soliqlar muayyan maqsadlarni ko'zlashdan tashqari jamiyatning ijtimoiy tarkibiga ta'sir o'tkazish imkoniyatini yaratadi, ular vositasida aholining daromadlari darajasini boshqarib turiladi, kam ta'minlangan va yordamga muhtoj tabaqalar himoyalangan holda juda ko'p daromad oluvchi tabaqalar daromadlarining salmoqli qismi byudjetga jalb etib boriladi.

O'zbekiston Respublikasida yuridik shaxslardan undiriladigan daromad (foyda) solig'i bo'yicha soliqqa tortish sistemaning rivojlanishini 1991 yildan shu kunga qadar nazar tashlaydigan bo'lsak quyidagilarni kuzatishi mumkin bo'ladi:

- umumiy tartibda barcha soliq to'lovchilar uchun daromadlarni hisobga olish usuli joriy qilindi;
- soliq stavkasi 37 % dan to 12% ga tushurildi;
- soliq to'lovchilar mustaqil ravishda bugalteriya hisobini yuritish va soliqqa tortish usullarini qo'llash huquqiga ega bo'ldilar;
- chet ellik yuridik shaxslarni soliqqa tortish tartibi aniqlandi, bunda ularni rezidentlik va doimiy muassasa xususiyatlariga qarab bo'lib chiqildi;
- «Soliq to'lovchining identifikatsiya raqami», «lizing», «shubxali qarzlilar» va shunga o'xshash ko'pgana tushunchalar kiritildi.

O'zbekiston Respublikasi davlat byudjeti daromadlari 1991 yilga qadar asosan davlat korxonalari foydasidan ajratiladigan ajratmalar hisobidan shakllanar edi. Ushbu foydadan ajratma davlat tomonidan belgilangan majburiy to'lov bo'lib, u korxonalar balans foydasining 90 %gacha bo'lgan qismini byudjetga olib ketar edi. Qolgan mablag'lar esa korxonalar tomonidan emas, balki yuqori tashkilot topshirig'iga ko'ra tegishli fondlarga taqsimlanar edi.

Respublikamiz ma'muriy-buyruqbozlik tizimidan bozor munosabatlariga o'tishi tufayli mamlakatimiz xo'jalik turmushida chuqur ijobiy o'zgarishlar ro'y bera boshladi. Natijada mulkchilikning turli shakllari rivojlanishi, korxonalarining imkoniyatini oshishi, bozor infrastrukturasi rivojlanishi bilan majburiy ajratmalarining avvalgi tizimi korxonalarining ho'jalik yuritish samaradorligini ta'minlay olmay qoldi hamda ular bevosita va bilvosita investitsiya dasturlariga to'sqinlik qila boshladi. Chunki, foydadan ajratma o'zining iqtisodiy mohiyatiga ko'ra faqat davlat korxonalari foydasidan ajratilishi lozim edi.

Bozor munosabatlari rivojlanishi bilan iqtisodiyotni soliqlar yordamida tartibga solish xususan, foydadan ajratmalar o'rniga daromad solig'ini joriy etish zarurati paydo bo'ldi va 1992 yildan boshlab barcha turdagi xo'jalik yurituvchi sub'ektlar "daromad" solig'ini to'lashga o'tdilar.

1995-yil yanvar oyidan boshlab soliqlarning rag'batlantiruvchi rolini kuchaytirish maqsadida mamlakatimizda korxonalarining foydasidan olinadigan soliq joriy etildi. 2008 -yil 1- yanvardan kuchga kirgan Soliq kodeksining 23-moddasiga ko'ra yuridik shaxslardan olinadigan foyda solig'i umumdavlat soliqlari tarkibiga kirib, u davlat budjeti daromadlarini shakllantirishda asosiy manbalardan biri hisoblanadi.

2.2. FOYDA SOLIG'INING TO'LOVCHILARI, FOYDA SOLIG'INING OB'EKTI, DAROMADLAR TARKIBI.

Foyda solig'ini quyidagi yuridik shaxslar to'laydi:

- O'zbekiston Respublikasi rezidentlarining, shuningdek faoliyatni doimiy muassasa orqali amalga oshiruvchi norezidentlarning foydasi;

- O‘zbekiston Respublikasi rezidentlarining va nerezidentlarining chegirmalar qilinmagan holda to‘lov manbaida soliq solinadigan daromadlari.

Shuningdek, aksiz solig‘i to‘lanadigan maxsulot ishlab chiqarishni va yer qaridan foydalanganlik uchun soliq solinadigan foydali qazilmalarni qazib olishni amalga oshiruvchi korxonalar oborotidan qat‘iy nazar to‘laydi.

2019 yil 1 yanvardan boshlab o‘tgan yil yakunlari bo‘yicha yillik aylanmasi (tushumi) 1mlrd so‘mdan oshgan yoki joriy yil davomida ushbu belgilangan chegaraviy miqdorga yetgan korxonalar umumbelgilangan soliqlarni to‘lashga o‘tadilar.

Yil davomidagi yalpi tushumingiz 1 mlrd so‘mdan oshdimi?

Keyingi oydan boshlab korxonaga foyda solig‘ini to‘lashga o‘tishi lozim.

Jami daromadlar tarkibi:

- Tovarlarini (ishlarni, xizmatlarni) realizatsiya qilishdan olinadigan daromadlar;

- Boshqa daromadlar.

Tovarlarini (ishlarni, xizmatlarni) realizatsiya qilishdan QQS, aksiz hamda benzin, dizel yoqilg‘isi va gaz ishlatganlik uchun olinadigan soliqlarni chegirib tashlangan holda olingan sof tushum kiradi.

Boshqa daromadlar olish tovarlarini (ishlarni, xizmatlarni) ishlab chiqarish va realizatsiya qilish bilan bog‘liq bo‘lmagan daromadlar kiradi.

Tovarlarini (ishlarni, xizmatlarni) realizatsiya qilishdan olinadigan daromadlar.

Sof tushum asosiy (operatsion) faoliyatning daromadlarini hisobga oluvchi (9000) schyotlarlar ma‘lumotlari asosida olinadi.

Tovarlar (ishlar, xizmatlar) tannarxidan yoki tovarlar olingan bahosidan past baholarda realizatsiya qilinganda, shuningdek bepul topshirilganda soliq solish

maqsadlari uchun tovarlarning (ishlarning, xizmatlarning) tannarxi yoki tovarlar olingan baho asosida aniqlanadi. (Baholari (tariflari) davlat tomonidan tartibga solinishi nazarda tutilgan tovarlar (ishlar, xizmatlar) uchun realizatsiya qilishdan olinadigan tushum belgilangan baholar (tariflar) asosida aniqlanadi).

2.3. BOSHQA DAROMADLAR VA XARAJATLAR.

Boshqa daromadlarga quyidagilar kiradi:

- asosiy vositalari va boshqa mol-mulki chiqib ketishidan olinadigan daromadlar;
- mol-mulknı operativ ijaraga berishdan olinadigan daromadlar;
- asosiy vositalar va nomoddiy aktivlarni moliyaviy ijaraga berishdan olinadigan daromadlar;
- tekin olingan mol-mulk, mulkiy huquqlar, shuningdek ishlar va xizmatlar;
- majburiyatlarni hisobdan chiqarishdan olinadigan daromadlar;
- kursdagi ijobiy farq;
- dividendlar va foizlar;
- tovarlarni (ishlarni, xizmatlarni) ishlab chiqarish va realizatsiya qilish bilan bevosita bog‘liq bo‘lmagan operatsiyalardan olinadigan boshqa daromadlar.

Xarajatlar. Soliq to‘lovchining xarajatlari:

- chegirib tashlanadigan;
- chegirib tashlanmaydigan.

Soliq solinadigan foydani hisoblashda jami daromaddan quyidagi xarajatlar chegirib tashlanadi:

Moddiy xarajatlar (SK 142-moddasi);

Mehnatga haq to‘lash xarajatlari (SK 143-moddasi);

Amortizatsiya xarajatlari (SK 144-moddasi);

Boshqa xarajatlar (SK 145-moddasi).

- sotilgan mahsulot (tovar, ish, xizmat)lar tannarxini hisobga oluvchi (9100) schyotlar;
- davr xarajatlarini hisobga oluvchi (9400) schyotlar, jumladan 9410 “Realizatsiya xarajatlari”, 9420 “Ma’muriy xarajatlar”, 9430 “Boshqa operatsion xarajatlar” schyotlari;
- moliyaviy faoliyat bo’yicha xarajatlarni hisobga oluvchi (9600) schyotlar ma’lumotlari asosida aniqlanadi.

2.4. SOLIQ SOLINADIGAN BAZANI ANIQLASH TARTIBI.

YURIDIK SHAXSLARDAN OLINADIGAN FOYDA SOLIG‘I STAVKASI.

Soliq solinadigan baza jami daromaddan Soliq kodeksining 142-145-moddalarida nazarda tutilgan xarajatlarni chegirish orqali, soliq to‘g‘risidagi qonun hujjatlarida belgilangan imtiyozlar hamda Soliq kodeksining 159-moddasiga muvofiq kamaytiriladigan summalar inobatga olingan holda hisoblab chiqarilgan soliq solinadigan foydadan iborat bo‘ladi.

Soliq solinadigan baza quyidagicha aniqlanadi.

SOLIQ SOLINADIGAN BAZA

3-jadval

Moliyaviy natijalar to‘g‘risidagi hisobot (2-son shakl)ning 240-satri bo‘yicha foyda (zarar)
Soliq to‘lovchi tomonidan boshqa shaxslardan tekin olingan mol-mulk, mulkiy huquqlar, ishlar va xizmatlar
Chegirilmaydigan xarajatlar
Olinishi lozim bo‘lgan (olingan) dividend va foizlar
Imtiyozlar va kamaytirishlar (SK 158 va 159-moddalari va boshqa me‘yoriy-huquqiy hujjatlar)

YURIDIK SHAXSLARDAN OLINADIGAN FOYDA SOLIG'I STAVKASI.

4-jadval

	2018 yil	2019 yil
Yuridik shxslar	14	12
Tijorat banklari	22	20
Mobil aloqa xizmatlari ko'rsatuvchi korxonalar		
Rentabellik darajasi		20
20 foizgacha	14	
20 foizdan yuqori	50	
Tsement, polietilen granula ishlab chiqaruvchi korxonalar (qo'shimcha foyda solig'i to'lash tartibi bekor qilindi)	14	20

Hisob-kitoblarni taqdim etish muddati. Foyda solig'ining hisob-kitobi ortib boruvchi yakun bilan hisobot choragidan keyingi oyning 25-kunidan kechiktirmay, yil yakunlari bo'yicha esa, yillik moliyaviy hisobot taqdim etish muddatida taqdim etiladi.

Shuningdek, foyda solig'i bo'yicha joriy to'lovlarning summasini aniqlash uchun hisobot choragi birinchi oyining 10-kunigacha taxmin qilinayotgan soliq solinadigan foyda va soliq stavkasidan kelib chiqib hisoblangan foyda solig'ining summasi haqida ma'lumotnoma taqdim etadilar.

Yuridik shaxslardan to'lov manbaida olinadigan foyda solig'i hisob-kitobi to'lov amalga oshirilgan hisobot davri tugagandan keyin yigirma besh kundan kechiktirmay taqdim etilishi kerak.

Ushbu soliqni to'lovchilari soliq davri davomida 8 marta hisobot (ma'lumotnoma) taqdim qilishi lozim.

Soliqni to'lash quyidagicha amalga oshiriladi:

- hisobot choragida taxmin qilinayotgan soliq solinadigan foydasi eng kam ish haqining 200 baravaridan oshadigan soliq to'lovchilar joriy to'lovlar summasining uchdan bir qismini har oyning 10-kunidan kechiktirmay to'laydi;

- yuridik shaxslardan olinadigan foyda solig'ining choraklik summasini to'lash bo'yicha hisob-kitoblarni topshirish muddatlaridan kechiktirmay amalga oshiriladi;

- yuridik shaxslardan to'lov manbaida olinadigan foyda solig'i bunday daromadlarni to'lash paytida chegirmalar amalga oshirilmagan holda, to'lanadigan

- daromad va belgilangan stavkadan kelib chiqib hisoblab chiqariladi va to'lov sanasidan kechiktirmay byudjetga to'lanishi shart.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 29 iyundagi "O'zbekiston Respublikasining soliq siyosatini takomillashtirish konsepsiyasi to'g'risida"gi PQ-5468-son Farmoniga asosan korxonalarni umumbelgilangan soliq tizimiga o'tkazish.

Umumbelgilangan soliqlar yillik aylanmasi (yalpi tushumi) 1 milliard so'mdan oshgan soliq to'lovchilari. (har 3 yilda kamida bir marta qayta ko'rib chiqiladi)

Soliq kodeksining 145-moddasiga quyidagi o'zgartirishlar kiritildi:

11-bandida ilgari vakillik xarajatlari uchun yalpi tushumning 1% miqdorida chegirish huquqi bo'lsa endilikda bu me'yor olib tashlandi.

14, 32, 55 – bandlarida xizmat safari, ixtiyoriy sug'urta, mehnatda mayib bo'lganlik, kasb kasalligi yoki sog'liqqa boshqacha shikast yetganlik bilan bog'liq zararni o'rnini qoplashning me'yorlari bekor qilindi.

Soliq kodeksining 145-moddasi chegirilmaydigan xarajatlar ro'yhatida bo'lmagan barcha xarajatlarni soliq solinadigan foydadan

Soliq kodeksining 147-moddasidagi chegirilmaydigan xarajatlarga kiritilgan o'zgarishlar:

- Moddiy qimmatliklarning tabiiy kamayishi normalaridagi ortiqcha yo'qotishlar va buzilishlar.

- Pensiyalarga qo‘shimcha va ustamalar
- Kredit shartnomasida muddatli qarzlarni uchun nazarda tutilgan stavkalardan ortiqcha bo‘lgan, to‘lov muddati o‘tgan hamda uzaytirilgan kreditlar (zayomlar) bo‘yicha foizlar
- aybdorlari aniqlanmagan o‘g‘irliklar va kamomadlardan yoki zarur summalarning o‘rnini aybdor taraf hisobidan qoplash mumkin bo‘lmaganda ko‘rilgan zararlar

Soliq kodeksining 147-moddasidagi quyidagi chegirilmaydigan xarajatlar ro‘yxati bilan to‘ldirilmoqda:

- O‘zbekiston Respublikasi norezidenti va boshqa shaxslar uchun to‘langan soliqlar;
- Tekshiruvlar natijalariga ko‘ra qo‘shimcha hisoblangan soliqlar va boshqa majburiy to‘lovlar;
- Badallar, homiylik va xayriya yordami tarzidagi mablag‘lar;
- Soliq to‘lovchining tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirishi bilan bog‘liq bo‘lmagan tadbirlar (sog‘liqni saqlash, sport va madaniyat tadbirlari, dam olishni tashkil etish va hokazo) uchun xarajatlar;
- Kasaba uyushmasi qo‘mitalariga yordam ko‘rsatish.

Foydalanish muddatiga bog‘liq holda ayrim asosiy vositalarning amartizatsiya normalari kamaytirilmoqda

5-jadval

Asosiy vositalarning nomi	2018 yil	2019 yil
	%	%
Binolar, imoratlar	5	3
Uzatish qurilmalari	8	4
Harakatlanuvchan transport (temir yo‘l, dengiz va havo)	8	4

Yuqoridagilardan tashqari, Soliq kodeksining 156-moddasida quydagi imtiyoz belgilandi:

Respublikamizdagi yuridik shaxslarning xalqaro birjalarda joylashtirilgan qimmatli qog'ozlariga ega bo'lgan O'zbekiston Respublikasi norezidentlarining olgan daromadlariga soliq solinmasligi belgilandi.

Eksport salohiyatini qo'llab quvvatlash borasida foyda solig'i imtiyozlari.

Shu bilan birga, joriy yilning 29 noyabrida qabul qilingan "Mahalliy ishlab chiqaruvchilarning eksport salohiyatini yanada rag'batlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 5587-sonli Prezident farmoniga muvofiq, 2019 yil 1 yanvardan boshlab tovarlar (ishlar, xizmatlar) eksport ulushi umumiy tushumning 15 %dan yuqori bo'lgan eksportchi korxonalar uchun tovar (ish, xizmat)lar eksportidan olingan foyda soliq solishdan ozod qilinadi.

Masalan, "Sharq" MCHJning mahsulot sotishdan umumiy tushumi 2 500,0 mln.so'm, shundan eksportga sotilgan mahsulotlar hajmi 1 300,0 mln.so'm, soliq solinadigan foydasi 500,0 mln.so'mni tashkil qilgan.

Bunda, eksport ulushi 52 % ($1\,300,0/2\,500,0 \times 100\%$) ni tashkil qilganligi sababli korxonaga yuqoridagi imtiyozdan foydalanish huquqiga ega bo'ladi va soliq solinadigan foyda 500,0 mln.so'mning eksportga to'g'ri keladigan qismi, ya'ni 260,0 (52 %) mln.so'm foydasi soliq solishdan ozod etiladi. Natijada, 240,0 mln.so'mdan (500-260) 12 % stavkada 28,8 mln.so'm foyda solig'i to'laydi yoki imtiyoz natijasida korxonaga ixtiyorida 31,2 mln.so'm mablag' qoladi.

NAZORAT SAVOLLARI

1. Foyda solig'ini O'zbekistonda joriy etilish tarixi qanday?
2. Yuridik shaxslar foyda solig'ini to'lovchilari kimlar?
3. O'zbekiston Respublikasining rezident va norezidentlari kimlar va ular qanday tartibda soliqqa tortiladi?
4. Soliq ob'ekti va soliqqa tortish bazasi qanday aniqlanadi?
5. Jami daromad tarkibi nimalardan iborat?
6. Jami daromad dan chegirmalar tarkibi nimalardan iborat?

7. Yuridik shaxslardan olinadigan foyda solig'i stavkalari qaysi mezonlar asosida tabaqalashtirilgan?
8. Mahsulotini eksport qiluvchi korxonalar uchun qanday stavkalar belgilangan?
9. Qanday yuridik shaxslar foyda solig'idan to'liq ozod etiladi?
10. Yuridik shaxslarning qanday foydasi yuridik shaxslar foyda solig'ini to'lashdan ozod etiladi?
11. Yuridik shaxslarning qanday xarajatlari soliqqa tortiladigan daromaddan kamaytiriladi?
12. Foyda solig'ini hisoblash, hisobot topshirish va to'lash muddatlari qanday belgilangan?

3-BOB. JISMONIY SHAXSLARDAN OLINADIGAN DAROMAD SOLIG'I.

REJA:

3.1 JISMONIY SHAXSLARDAN OLINADIGAN DAROMAD SOLIG'INI TO'LOVCHILAR, SOLIQ SOLISH OB'EKTI VA SOLIQ SOLINADIGAN BAZA.

3.2. JISMONIY SHAXSLARNING JAMI DAROMADLARI TARKIBI.

3.3. JISMONIY SHAXSLARDAN OLINADIGAN DAROMAD SOLIG'I BO'YICHA QO'LLANILADIGAN SOLIQ STAVKALARI.

3.4. JISMONIY SHAXSLARDAN OLINADIGAN DAROMAD SOLIG'I BO'YICHA QO'LLANILADIGAN IMTIYOZLAR.

12-modda. Soliqlar va boshqa majburiy to'lovlar. Soliqlar deganda Soliq Kodeksda belgilangan, muayyan miqdorlarda undiriladigan, muntazam, qaytarib berilmaydigan va beg'araz xususiyatga ega bo'lgan, byudjetga yo'naltiriladigan majburiy pul to'lovlari tushuniladi.

Boshqa majburiy to'lovlar deganda Soliq Kodeksda belgilangan davlat maqsadli jamg'armalariga majburiy pul to'lovlari, bojxona to'lovlari, shuningdek, vakolatli organlar hamda mansabdor shaxslar tomonidan yuridik ahamiyatga molik harakatlarni to'lovchilarga nisbatan amalga oshirish uchun, shu jumladan, muayyan huquqlarni yoki litsenziyalar va boshqa ruxsat beruvchi hujjatlarni berish uchun to'lanishi lozim bo'lgan yig'imlar, davlat boji tushuniladi.

Jismoniy shaxslar - O'zbekiston Respublikasi fuqarolari, chet davlatlar fuqarolari, shuningdek, fuqaroligi bo'lmagan shaxslar jismoniy shaxslar, deb e'tirof etiladi.

3.1. JISMONIY SHAXSLARDAN OLINADIGAN DAROMAD SOLIG'INI TO'LOVCHILAR, SOLIQ SOLISH OB'EKTI VA SOLIQ SOLINADIGAN BAZA

Ma'lumki, fuqarolarning daromadlilik ko'rsatkichi qanchalik yuqori bo'lsa, o'sha mamlakatda iqtisodiy-ijtimoiy yuksalishga erishiladi. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning qabul qilgan Farmonlaridan kelib chiqib, hayotga tadbiiq etilayotgan 2017-2021 yillar davomidagi 5 ta yo'nalishdagi harakat strategiyasi xalqimiz istiqboli, to'kin turmushi va porloq istiqboliga qaratilganligi bilan quvonarlidir. Mamlakatimizni 2017-2021 yillarda yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasiga muvofiq, aholining real pul daromadlarini va xarid qobiliyatini oshirish, kam ta'minlangan oilalar sonini va aholining daromadlari bo'yicha farqlanish darajasini yanada kamaytirish masalasiga alohida e'tibor qaratilgan.

Bu borada mamlakatimiz Prezidenti SH.Mirziyoev Oliy Majlisga qilgan murojaatnomasida "Xalqimizning hayot darajasini yuksaltirish uchun mehnatga munosib haq to'lash tizimini shakllantirish va aholi real daromadlarini oshirishimiz zarur" ekanligini ta'kidlaganlari bejiz emas.

Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i umumdavlat soliqlari tarkibiga kiradi.

O'zbekistonda aholi daromadlarini soliqqa tortish tizimi 1991 yilda qabul qilingan "O'zbekiston Respublikasi fuqarolari, Chet el fuqarolari va fuqaroligi bo'lmaganlarni soliqqa tortish to'g'risida"gi Qonuni asosida joriy qilingan.

O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgandan so'ng jismoniy shaxslar daromad solig'i bo'yicha bir qancha huquqiy asoslar yaratildi.

Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 51-moddasida fuqarolarning qonun bilan belgilangan soliqlar va mahalliy yig'implarni to'lashga majburiyligi belgilab qo'yildi.

¹O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017yil 7 fevralidagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Xarakatlar strategiyasi to'g'risida "gi 4974-sonli Farmoni

Xalq so'zi gazetasi 2018 yil 29 dekabr № 271-272(7229-7230)3-bet

Hozirgi kunda, jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'iga tegishli munosabatlar, yangi tahrirdagi Soliq kodeksining maxsus qismiga tegishli 6-bo'limi, 29-33 boblari, 167-188 moddalarida o'z aksini topgan.

Soliq kodeksiga muvofiq soliq solinadigan daromadga ega bo'lgan jismoniy shaxslar jismoniy **shaxslardan olinadigan daromad solig'ini to'lovchilar** deb e'tirof etiladi.

Aholini soliqqa tortish tizimida markaziy bo'lib jismoniy shaxslarni daromadlarini soliqqa tortish hisoblanadi. Yurtimiz va chet davlatlarining iqtisodini tarixiy rivojlanishida Soliq ko'pdan buyon an'anaviy soliq bo'lib kelmoqda. Daromad solig'i stavkasining pasayishi (maksimal soliq stavkasi 45%dan to 12%gacha tushirildi) doimiy ravishda soliqqa tortish bazasining kengayishi bilan olib borilmoqda, va bu qatorda soliq to'lash manbasiga to'liq asosli ravishda faqat ishchi va xizmatchilardan undiriladigan daromad solishgina emas, balki u bilan birga mulkiy daromadlar va tadbirkorlik faoliyati daromadlari ham kirmoqda.

O'zbekistonda jismoniy shaxslarni soliqqa tortish O'zR Soliq kodeksi, boshqa me'yoriy hujjatlar asosida olib boriladi.

Soliq hujjatlarga asosan moliya yilida soliq solinadigan daromadga ega bo'lgan jismoniy shaxslar daromadiga solinadigan soliqni to'lovchilari hisoblanadi.

Barcha jismoniy shaxslar soliqqa tortish maqsadida ikki toifaga bo'linadi: O'zbekiston Respublikasi rezidentlari va norezidentlari.

O'zbekiston Respublikasida doimiy yashab turgan yoki moliya yilida boshlanadigan yoxud tugaydigan o'n ikki oygacha bo'lgan istalgan davr mobaynida 183 kun yoki undan ko'proq muddatda O'zbekistonda turgan jismoniy shaxs O'zbekiston Respublikasining rezidenti deb qaraladi.

O'zbekiston Respublikasining rezidengi bo'lgan jismoniy shaxslarga ularning O'zbekiston Respublikasidagi, shuningdek undan tashqaridagi faoliyati manbalaridan olingan daromadlari bo'yicha soliq solinadi.

O'zbekiston Respublikasining rezidenti bo'lmagan jismoniy shaxslarga O'zbekiston Respublikasi hududidagi manbalardan olingan daromadlar bo'yicha soliq solinadi.

Jismoniy shaxslarning quyidagi daromadlari soliq solish ob'ektidir:

-O'zbekiston Respublikasi rezidentlarining O'zbekiston Respublika-sidagi va undan tashqaridagi manbalardan olingan daromadlari;

-O'zbekiston Respublikasi nerezidentlarining O'zbekiston Respublika-sidagi manbalardan olingan daromadlari.

Soliq davridagi tovarlarni (ishlarni, xizmatlarni) realizatsiya qilishdan olingan tushumi belgilangan miqdordan oshgan biroq, 1 milliard so'mdan oshmagan yakka tartibdagi tadbirkorlar yagona soliq to'lovi rejimida soliqlarni to'lashi belgilanganligi munosabati bilan Soliq kodeksining 169-moddaning ikkinchi qismiga o'zgartirishlar kiritilib, yakka tartibdagi tadbirkorlik faoliyatidan olingan, yagona soliq to'lovi yoki qat'iy belgilangan soliq solinadigan daromadlar jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'ining soliq solish ob'ekti hisoblanmaydi.

Soliq solinadigan baza jami daromaddan kelib chiqib, soliq solishdan ozod qilingan daromadlar chegirilgan holda aniqlanadi.

Agar soliq to'lovchining daromadidan uning ixtiyoriga ko'ra, sud yoki boshqa organlarning qaroriga binoan biron bir ushlab qolishlar amalga oshirilsa, bunday ushlab qolishlar soliq solinadigan bazani kamaytirmaydi.

Jismoniy shaxsning Chet el valyutasida ifodalangan daromadlari daromadlar amalda olingan sanada O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki tomonidan belgilangan kurs bo'yicha milliy valyutada qayta hisoblab chiqiladi.

3.2. JISMONIY SHAXSLARNING JAMI DAROMADLARI TARKIBI

Jismoniy shaxslarning jami daromadlari tarkibiga quyidagilar kiradi:

- 1) mehnatga haq to'lash tarzidagi daromadlar;
- 2) mulkiy daromadlar;
- 3) moddiy naf tarzidagi daromadlar;

4) boshqa daromadlar.

Yuridik shaxslar amalga oshiradigan quyidagi xarajatlar jismoniy shaxslarning daromadi sifatida qaralmaydi:

1) mehnat sharoitlari noqulay bo'lgan ishlarda band bo'lgan xodimlarni mehnat to'g'risidagi qonun hujjatlarida belgilangan tartibda sut, davolash-profilaktika oziq-ovqati, gazlangan sho'r suv, shaxsiy himoya va gigiena vositalari bilan ta'minlash xarajatlari;

2) kasaba uyushmasi qo'mitasi tomonidan amalga oshiriladigan to'lovlar, shu jumladan a'zolik badallari hisobidan kasaba uyushmasi a'zolariga beriladigan moddiy yordam, bundan kasaba uyushmasi qo'mitasining xodimlariga mehnat vazifalarini bajarganlik uchun beriladigan pul mukofotlari va boshqa to'lovlar mustasno;

3) xodimlarni ish joyiga olib kelish va qaytarib olib ketish xarajatlari;

4) diniy rasm-rusumlar va marosimlarni, bayram tantanalarini o'tkazish, vakillik xarajatlari, shahar yo'lovchilar transportida xodimlarning xizmat qatnovlari uchun foydalaniladigan yo'l kartochkalarini olish, shuningdek yuridik shaxsning xodimlarning mehnat va dam olish sharoitlarini ta'minlash bilan bog'liq hamda muayyan jismoniy shaxslarning daromadi hisoblanmaydigan boshqa xarajatlar;

5) xodimga xizmat vazifalarini bajarish uchun zarur bo'lgan maxsus kiyim-bosh, maxsus poyabzal, formali kiyim-bosh berish xarajatlari yoki ularni pasaytirilgan baholarda sotish munosabati bilan qilingan xarajatlar, shuningdek qonun hujjatlarida nazarda tutilgan hollarda ayrim toifadagi xodimlarni o'z xizmat vazifalarini bajarishi chog'ida oziq-ovqat bilan ta'minlash xarajatlari;

6) xodim boshqa joyga ishga o'tkazilganda yoxud ko'chib borganda ko'chish, mol-mulkini ko'chirib borish, joy ijarasi (yo'l xarajatlari uchun beriladigan pul) bilan bog'liq xarajatlarni to'lash yoki bu xarajatlarning o'rnini qoplash xarajatlari;

7) xizmat safarlaridagi quyidagi kompensatsiya to'lovlari:

Tasdiqlovchi hujjatlar asosida xizmat safari joyiga borish va u erdan qaytib kelish uchun, shu jumladan joy band qilish uchun haq to'lashni qo'shgan holda haqiqatda amalga oshirilgan to'lovlar. Yo'l hujjatlari bo'lmagan taqdirda, temir yo'l transportidagi (agar temir yo'l qatnovi bo'lmasa, shaharlararo avtobusdagi) yo'l haqi qiymati miqdorida, biroq aviachipta qiymatining 30 foizidan oshmaydigan miqdorda;

Uy-joyni ijaraga olish bo'yicha haqiqatda amalga oshirilgan to'lovlar. Yashaganligini tasdiqlovchi hujjatlar bo'lmagan taqdirda — qonun hujjatlarida belgilangan normalar doirasida;

Tasdiqlovchi hujjatlar asosida uy-joyni band qilish uchun to'lovlar;

Qonun hujjatlarida belgilangan normalar doirasida xizmat safarida bo'lingan vaqt uchun to'lanadigan kundalik xarajatlar uchun haq (sutkalik pullar);

Qonun hujjatlarida belgilangan va hujjatlar bilan tasdiqlangan boshqa to'lovlar;

8) qonun hujjatlarida nazarda tutilgan normalar doirasida xodimga to'lanadigan kompensatsiya to'lovlari (kompensatsiyalar):

Doimiy ishi yo'lda kechadigan, harakatlanish va (yoki) qatnov tusiga ega bo'lgan, shuningdek vaxta usulida ishlarni bajarishda xodimga kompensatsiya to'lovlari (kompensatsiyalar);

Xizmat ishlari uchun shaxsiy avtomobildan foydalanganlik uchun kompensatsiya to'lovlari (kompensatsiyalar), bundan xizmat safarlari mustasno;

Dala ta'minoti;

Qonun hujjatlarida nazarda tutilgan tartibda va normalar bo'yicha boshqa kompensatsiya to'lovlari (kompensatsiyalar), bundan kompensatsiya to'lovlari va boshqa daromadlar mustasno;

9) mehnatda mayib bo'lganlik yoki sog'liqqa boshqacha shikast etganlik bilan bog'liq zararining o'rnini qoplash bo'yicha quyidagi miqdordagi to'lovlar:

Jabrlanuvchi mehnatda mayib bo'lguniga qadar olgan o'rtacha oylik ish haqiga nisbatan foiz hisobidagi, uning kasbga oid mehnat qobiliyatini yo'qotganlik darajasiga muvofiq belgilanadigan har oylik to'lovlar (voyaga etmagan shaxs

mehnatda mayib bo‘lib qolgan taqdirda, zararning o‘rni uning ish haqi (daromadi) miqdoridan kelib chiqqan holda, lekin qonun hujjatlarida belgilangan eng kam ish haqining besh baravaridan kam bo‘lmagan miqdorda qoplanadi);

Maxsus tibbiy parvarishga muhtoj jabrlanuvchilarga qo‘shimcha xarajatlar uchun oyiga eng kam ish haqining ikki baravari miqdoridagi to‘lovlar;

Jabrlanuvchining maishiy parvarishi uchun qo‘shimcha xarajatlar tariqasida har oyda eng kam ish haqining ellik foizi miqdoridagi to‘lovlar;

Xodimning sog‘lig‘iga shikast etkazilganligi munosabati bilan ish beruvchi tomonidan bir yo‘la to‘lanadigan nafaqa tariqasida jabrlanuvchining yillik o‘rtacha ish haqi miqdoridagi to‘lovlar;

10) boquvchisi vafot etganligi munosabati bilan quyidagi miqdordagi to‘lovlar:

Marhumning o‘rtacha ish haqining vafot etgan boquvchining qaramog‘ida bo‘lgan va uning vafoti munosabati bilan zararni undirishga haqli bo‘lgan mehnatga qobiliyasiz shaxslarga to‘g‘ri keladigan ulushi miqdoridagi to‘lovlar;

Boquvchisi vafot etganligi munosabati bilan zararni undirishga haqli bo‘lgan shaxslarga bir yo‘la to‘lanadigan nafaqa tariqasida marhumning o‘rtacha yillik ish haqining olti baravari miqdoridagi to‘lovlar;

11) talabalarning ta‘lim olishi uchun O‘zbekiston Respublikasining oliy o‘quv yurti bilan to‘g‘ridan-to‘g‘ri shartnomalar bo‘yicha pulli-kontrakt asosida o‘tkaziladigan to‘lovlar;

13) O‘zbekiston Respublikasida sug‘urta faoliyatini amalga oshirish uchun litsenziyaga ega bo‘lgan yuridik shaxslarga hayotni uzoq muddatli sug‘urtalash bo‘yicha to‘lanadigan sug‘urta mukofotlari. Hayotni uzoq muddatli sug‘urtalash shartnomasi muddatidan ilgari bekor qilinganda va sug‘urtalovchi sug‘urta qilinuvchiga sug‘urta mukofotining bir qismini yoki hammasini qaytarsa, qaytarilgan sug‘urta mukofoti miqdori jismoniy shaxsning soliq solinadigan jami daromadi tarkibiga kiritiladi;

14) yuridik shaxsdan — ish beruvchidan:

yosh oilalar a‘zolari tomonidan uy-joy olish uchun olingan mablag‘lar;

qishloq joylarda namunaviy loyihalar bo'yicha yakka tartibda uy-joy qurish uchun kreditlar berish qonun hujjatlariga muvofiq zimmasiga yuklatilgan banklar tomonidan ushbu maqsadlar uchun beriladigan ipoteka krediti bo'yicha boshlang'ich badal sifatida quruvchi shaxs tomonidan olingan mablag'lar.

Uy-joy olingan (mulkka bo'lgan huquqlar davlat ro'yxatidan o'tkazilgan) sanadan e'tiboran besh yil ichida sotilsa, ushbu bandda ko'rsatilgan daromadlarga belgilangan tartibda soliq solinadi.

15) xodimlarning malakasini oshirish va ularni qayta tayyorlash xarajatlari.

Mehnatga haq to'lash tarzidagi daromadlar

Ish beruvchi bilan mehnatga oid munosabatlarda bo'lgan va tuzilgan mehnat shartnomasiga (kontraktiga) muvofiq ishlarni bajarayotgan jismoniy shaxslarga hisoblanadigan va to'lanadigan barcha to'lovlar mehnatga haq to'lash tarzidagi daromadlar deb e'tirof etiladi:

Mehnatga haq to'lashning qabul qilingan shakllari va tizimlariga muvofiq ishbay narxlar, tarif stavkalari va mansab maoshlaridan kelib chiqqan holda haqiqatda bajarilgan ish uchun hisoblangan ish haqi;

Ilmiy daraja va faxriy unvon uchun qo'shimcha to'lovlar;

Rag'batlantirish xususiyatiga ega to'lovlar;

Kompensatsiya to'lovlari (kompensatsiya);

Ishlanmagan vaqt uchun haq to'lash.

Mehnatga haq to'lash tarzidagi daromadlarga quyidagilar ham kiradi:

Predmeti ishlarni bajarish va xizmatlar ko'rsatish bo'lgan fuqarolik-huquqiy tusda tuzilgan shartnomalarga muvofiq jismoniy shaxslarga (Yakka tartibdagi tadbirkorlik faoliyatidan olingan daromadlar bundan mustasno) to'lovlar;

YUridik shaxsning boshqaruv organi (kuzatuv kengashi yoki boshqa shunga o'xshash organi) a'zolariga yuridik shaxsning o'zi tomonidan amalga oshiriladigan to'lovlar;

O'zbekiston Respublikasi mudofaa, ichki ishlar, favqulodda vaziyatlar vazirliklarining, O'zbekiston Respublikasi Milliy xavfsizlik xizmatining harbiy xizmatchilariga, ichki ishlar organlarining oddiy askarlar, serjantlar va ofitserlar

tarkibiga hamda O'zbekiston Respublikasi Davlat bojxona qo'mitasining xodimlariga xizmatni o'tashi (xizmat majburiyatlarini bajarishi) munosabati bilan to'lanadigan pul ta'minoti, pul mukofotlari va boshqa to'lovlar.

Rag'batlantirish xususiyatiga ega to'lovlar jumlasiga quyidagilar kiradi:

- 1) yillik ish yakunlari bo'yicha mukofot;
- 2) yuridik shaxsning mukofotlash to'g'risidagi qoidasida nazarda tutilgan rag'batlantirish xususiyatiga ega to'lovlar;
- 3) kasb mahorati, murabbiylik uchun tarif stavkalariga va maoshlarga ustamalar;
- 4) ta'tilga qo'shimcha haqlar hamda soliq kodeksi 178-moddasining 16-bandida nazarda tutilmagan moddiy yordam;
- 5) ko'p yil ishlaganlik uchun pul mukofoti va to'lovlar;
- 6) ratsionalizatorlik taklifi uchun to'lov.
- 7) mehnat natijalari bilan bog'liq bo'lmagan bir yo'la beriladigan mukofotlar.

Kompensatsiya to'lovlari (kompensatsiya)

Mehnatga haq to'lash tarzida daromadga kiritiladigan kompensatsiya to'lovlari (kompensatsiyalar) jumlasiga quyidagilar kiradi:

- 1) cho'l va suvsiz joylarda, baland tog'li va tabiiy-iqlim sharoiti noqulay hududlarda ishlaganlik uchun ish haqiga koeffitsientlar hisoblashning eng yuqori summasi hisoblash sanasidagi holatga ko'ra belgilangan eng kam ish haqining to'rt baravari miqdorida bo'lishi belgilandi.
- 2) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan tasdiqlangan kasblar va ishlar ro'yxati bo'yicha og'ir, zararli, o'ta zararli mehnat sharoitlarida ishlaganlik uchun ustamalar, shu jumladan shunday sharoitlardagi uzluksiz ish staji uchun ish haqiga ustamalar;
- 3) texnologik jarayon jadvalida nazarda tutilgan tungi vaqtda, ish vaqtdan tashqari, dam olish kunlarida va bayram (ishlanmaydigan) kunlarida ishlaganlik uchun tarif stavkalariga hamda maoshlarga ustamalar va qo'shimcha to'lovlar;

4) ko'p smenali rejimda ishlaganlik, shuningdek bir necha kasbda, lavozimda ishlaganlik, xizmat ko'rsatish doirasi kengayganligi, bajariladigan ishlar hajmi ortganligi, o'zining asosiy ishi bilan bir qatorda ishda vaqtincha bo'lmagan xodimlarning vazifalarini bajarganlik uchun ustamalar;

5) doimiy ishi yo'lda kechadigan, harakatlanish va (yoki) qatnov tusiga ega bo'lgan xodimlarning, shuningdek doimiy ishi ishlarni vaxta usulida bajarilishini nazarda tutadigan xodimlarning ish haqiga qonun hujjatlarida belgilangan normalardan ortiqcha to'lanadigan ustamalar;

6) yuridik shaxs joylashgan erdan (yig'ilish punktidan) ishlash joyigacha va orqaga qaytish uchun vaxtada ishlash jadvalida nazarda tutilgan ishlar vaxta usulida bajarilgan taqdirda yo'lga ketadigan kunlar, shuningdek xodimlar meteorologik sharoitlar sababli va transport tashkilotlarining aybi bilan yo'lda ushlanib qolgan kunlar uchun tarif stavkasi, maosh miqdorida to'lanadigan summalar;

7) yer osti ishlarida doimiy band bo'lgan xodimlarga ularning stvoldan ishlash joyiga borish va u erdan qaytish uchun shaxtada (konda) harakatlanishining me'yoriy vaqti uchun to'lanadigan qo'shimcha haqlar;

8) qonun hujjatlarida belgilangan normalardan ortiqcha dala ta'minoti;

9) xizmat safarlari vaqtidagi qonun hujjatlarida belgilangan normalardan ortiqcha kundalik xarajatlar uchun haq (sutkalik pullar);

10) ishlar puxta usulida tashkil qilinganda, ish vaqti umumlashtirilgan holda hisobga olinayotganda va qonun hujjatlarida belgilangan boshqa hollarda xodimlarga ish vaqtining belgilangan davomiyligidan ortiq ishlaganliklari munosabati bilan beriladigan dam olish kunlari (otgullar) uchun to'lovlar;

11) xizmat ishlari uchun xodimning shaxsiy avtomobilidan yoki xizmat maqsadlari uchun uning boshqa mol-mulkidan qonun hujjatlarida belgilangan normalardan ortiqcha foydalanganlik uchun to'lovlar;

12) mehnatda mayib bo'lganlik yoki sog'liqqa boshqacha shikast etganlik bilan bog'liq zararining o'rnini qoplash uchun belgilangan miqdorlardan ortiqcha olingan summalar;

13) oziq-ovqat va yo'l chiptalarining qiymati yoki oziq-ovqat va yo'l chiptalarining qiymatini qoplash.

Ishlanmagan vaqt uchun haq to'lashga quyidagilar kiradi:

1) qonun hujjatlariga muvofiq:

a) yillik asosiy (uzaytirilgan asosiy) ta'tilga haq to'lash, shuningdek ushbu ta'tildan foydalanilmaganda, shu jumladan xodim bilan mehnat shartnomasi bekor qilinganda pullik kompensatsiya to'lash;

b) noqulay va o'ziga xos mehnat sharoitlarida, shuningdek og'ir va noqulay tabiiy-iqlim sharoitlarida ishlaganligi uchun ayrim tarmoqlarning xodimlariga beriladigan qo'shimcha ta'tilga haq to'lash;

v) o'qish bilan bog'liq ta'tilga va ijodiy ta'tillarga haq to'lash;

g) o'n ikki yoshga to'lmagan ikki va undan ortiq bolasi yoki o'n olti yoshga to'lmagan nogiron bolasi bor ayollarga berilgan qo'shimcha ta'tilga haq to'lash;

2) asosiy ish haqi qisman saqlanib qolgan holda majburiy ta'tilda bo'lgan xodimlarga beriladigan to'lovlar;

3) donor xodimlarga ko'rikdan o'tish, qon topshirish va qon topshirilgan har bir kundan keyin beriladigan dam olish kunlari uchun haq to'lash;

4) O'zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksiga muvofiq davlat yoki jamoat vazifalarini bajarganlik uchun mehnatga haq to'lash;

5) qishloq xo'jaligi va boshqa ishlarga jalb qilinadigan xodimlarning asosiy ish joyi bo'yicha saqlab qolinadigan ish haqi;

6) boshqa yuridik shaxslardan avvalgi ish joyida lavozim bo'yicha maoshi miqdorlari ma'lum bir muddat davomida saqlab qolinganda ishga olingan, shuningdek vaqtinchalik vazifani bajarib turganda xodimlarga maoshdagi farqni to'lash;

7) yuridik shaxslarning xodimlariga kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish tizimida ishdan ajralgan holda o'qishlari vaqtida asosiy ish joyi bo'yicha ularga to'lanadigan ish haqi;

8) xodimning aybisiz bekor turib qolinganda vaqt uchun haq to'lash;

9) mehnat layoqatini vaqtincha yo'qotgan xodimlarga qo'shimcha haq to'lash;

10) qonun hujjatlariga muvofiq yoki yuridik shaxsning qarori bilan majburiy progul vaqti yoki kam haq to'lanadigan ishni bajarganlik uchun haq to'lash;

11) o'n sakkiz yoshga to'lmagan shaxslarning imtiyozli soatlariga, onalarga bolani ovqatlantirishi uchun ishda beriladigan tanaffuslarga, shuningdek tibbiy ko'rikdan o'tish bilan bog'liq vaqt uchun haq to'lash;

12) yuridik shaxslarning asosiy ishidan ozod qilingan va ozod qilinmagan holda xodimlar tayyorlash, ularni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish uchun hamda o'quvchilar va talabalarning ishlab chiqarish amaliyotiga rahbarlik qilish uchun jalb qilinadigan yuqori malakali xodimlari mehnatiga haq to'lash;

13) yuridik shaxsning mablag'lari hisobidan to'lanadigan pensiyalar va nafaqalarga qo'shimchalar, stipendiyalar;

14) oliy o'quv yurtini tamomlaganidan keyin yosh mutaxassislariga ta'til vaqti uchun yuridik shaxs hisobidan to'lanadigan nafaqalar;

Jismoniy shaxslarning mulkiy daromadlari tarkibiga quyidagilar kiradi:

1) foizlar;

2) dividendlar;

3) mol-mulkni ijaraga berishdan olingan daromadlar;

4) jismoniy shaxslarga xususiy mulk huquqi asosida tegishli bo'lgan mol-mulkni realizatsiya qilishdan olingan daromadlar. Mol-mulkni realizatsiya qilishdan olingan daromadlar mazkur mol-mulkni realizatsiya qilish summasining hujjatlar bilan tasdiqlangan uni olish qiymatidan oshgan qismi sifatida aniqlanadi. Mol-mulkni olish qiymatini tasdiqlovchi hujjatlar mavjud bo'lmagan taqdirda, mol-mulkni realizatsiya qilish qiymati, ko'chmas mulk bo'yicha esa, inventarizatsiya qiymati hamda realizatsiya qilish narxi o'rtasidagi farq daromad deb e'tirof etiladi;

5) sanoat mulki ob'ektlariga, seleksiya yutug'iga berilgan patent (litsenziya) egasi bo'lgan jismoniy shaxsning patentdan boshqa shaxs foydasiga voz kechganda yoki litsenziya shartnomasi tuzganda olgan daromadi;

6) royalti;

7) soliqlar va boshqa majburiy to'lovlar to'laganidan keyin xususiy korxonalar mulkdori, oilaviy korxonalar ishtirokchisi hamda fermer xo'jaligi boshlig'i ixtiyorida qoladigan foyda summasi.

Moddiy naf tarzidagi daromadlar.

Soliq to'lovchi tomonidan yuridik shaxsdan moddiy naf tarzida olingan daromadlar, quyidagilardir;

1) yuridik shaxs tomonidan jismoniy shaxs manfaatlarini ko'zlab, tovarlar (ishlar, xizmatlar) haqini, mulkiy huquqlarni to'lash, shu jumladan:

jismoniy shaxslarning bolalarini maktabgacha ta'lim muassasalarida o'qitish, tarbiyalash;

kommunal xizmatlar, xodimlarga berilgan uy-joy haqini, uy-joydan foydalanish xarajatlari haqini, yotoqxonadagi joylar haqini yoki ularning o'rnini qoplash qiymatini to'lash;

sanatoriy-kurortlarda davolanish yo'llanmalari qiymatini, dam olish, statsionar va ambulatoriyaga qatnab davolanish haqini yoki ularning o'rnini qoplash qiymatini to'lash;

yuridik shaxsning jismoniy shaxs daromadi bo'lgan boshqa xarajatlari;

2) soliq to'lovchining manfaatlarini ko'zlab tekinga, shu jumladan hadya shartnomasi asosida berilgan mol-mulk, bajarilgan ishlar va ko'rsatilgan xizmatlar qiymati;

3) tovarlarning (ishlarning, xizmatlarning) xodimlarga realizatsiya qilinadigan narxi va shu tovarlarning (ishlarning, xizmatlarning) – yuridik shaxs tomonidan jismoniy shaxs manfaatlarini ko'zlab, tovarlar (ishlar, xizmatlar) haqini, mulkiy huquqlarni to'lash va soliq to'lovchining manfaatlarini ko'zlab tekinga, shu jumladan hadya shartnomasi asosida berilgan mol-mulk, bajarilgan ishlar va ko'rsatilgan xizmatlar qiymati o'rtasidagi salbiy tafovut;

4) qonun hujjatlariga muvofiq xodimlarga temir yo‘l, aviatsiya, daryo, avtomobil transporti va shahar elektr transportida yurish bo‘yicha beriladigan imtiyozlar summasi;

5) jismoniy shaxsning yuridik shaxs oldidagi qarzining yuridik shaxs qarori bilan hisobdan chiqarilgan summalari;

6) ish beruvchi tomonidan to‘lovlar hisobiga to‘lanib, xodimdan ushlab qolinishi lozim bo‘lgan, lekin ushlab qolinmagan summalar.

Soliq to‘lovchi yuridik shaxsdan tovarlar (ishlar, xizmatlar) olgan taqdirda, ushbu tovarlarning (ishlarning, xizmatlarning) qiymati ularni olish narxidan yoki tannarxidan kelib chiqqan holda belgilanadi.

Jismoniy shaxs yuridik shaxsdan aksiz to‘lanadigan tovarlar yoki qo‘shilgan qiymat solig‘i solinadigan tovarlar (ishlar, xizmatlar) olsa, bunday tovarlar (ishlar, xizmatlar) qiymatida aksiz solig‘ining va qo‘shilgan qiymat solig‘ining tegishli summasi hisobga olinadi.

Boshqa daromadlar

Jismoniy shaxslarning boshqa daromadlari jumlasiga quyidagilar kiradi:

- 1) pensiyalar va qonun hujjatlarida belgilangan nafaqalar;
- 2) stipendiyalar;
- 3) fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organlari, xayriya va ekologiya jamg‘armalari tomonidan jismoniy shaxslarga beriladigan nafaqalar hamda boshqa turlardagi yordam;
- 4) donorlik uchun pul mukofotlari;
- 5) alimentlar;
- 6) hayvonlarni tirik holda hamda ularni so‘yib, mahsulotlarini xom yoki qayta ishlangan holda, ipak qurti, chorvachilik, asalarichilik va dehqonchilik mahsulotlarini tabiiy va qayta ishlangan holda sotishdan olingan daromadlar;
- 7) jismoniy shaxslardan tekin olingan mol-mulk yoki mulkiy huquqlar qiymati;
- 8) musobaqalarda, ko‘riklarda, tanlovlarda sovrinli o‘rinlar uchun beriladigan sovrinlar, pul mukofotlari;

- 9) yutuqlar;
- 10) grant beruvchidan olingan grantlar, shu jumladan Chet davlatlar grantlari bo'yicha olingan summalar;
- 11) jamg'arib boriladigan majburiy pensiya badallari, ular bo'yicha olingan foiz tarzidagi va boshqa daromadlar, jamg'arib boriladigan pensiya to'lovlari;
- 12) yaratilgan fan, adabiyot va san'at asarlari (predmetlari) uchun jismoniy shaxslar tomonidan olingan daromadlar;
- 13) O'zbekiston Respublikasining davlat mukofotlari va davlat pul mukofotlariga sazovor bo'lgan jismoniy shaxslar olgan bir yo'la beriladigan davlat pul mukofoti yoki shunga teng bahodagi esdalik sovg'alarining qiymati, shuningdek O'zbekiston Respublikasi Prezidentining yoki O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori asosida bir yo'la beriladigan pul mukofoti va sovg'alar;
- 14) xalqaro sport musobaqalarida sovrinli o'rinlarni egallaganligi uchun sportchilar olgan bir yo'la beriladigan pul mukofoti;
- 15) xodim bilan tuzilgan mehnat shartnomasi bekor qilinganda mehnat to'g'risidagi qonun hujjatlariga muvofiq beriladigan ishdan bo'shatish nafaqasi va boshqa to'lovlar;
- 16) moddiy yordam tariqasida:
- vafot etgan xodimning oila a'zolariga yoki oila a'zosi vafot etganligi munosabati bilan xodimga beriladigan to'lovlar;
- xodimga mehnatda mayib bo'lganligi, kasb kasalligi yoxud sog'lig'iga boshqacha shikast etganligi bilan bog'liq to'lovlar;
- favqulodda holatlar munosabati bilan beriladigan to'lovlar;
- bola tug'ilishi, xodim yoki uning farzandlari nikohdan o'tishi munosabati bilan beriladigan to'lovlar;
- qishloq xo'jaligi mahsulotlarini berish yoki ularni sotib olish uchun mablag'lar berish tarzidagi to'lovlar.
- 17) qonun hujjatlariga muvofiq uy-joy-kommunal xizmatlari haqini to'lash bo'yicha har oylik kompensatsiya pul to'lovlari;

18) ishlamaydigan pensionerlarga yuridik shaxs tomonidan to'lanadigan to'lovlar;

19) sug'urta to'voni summalari;

20) ma'naviy zararni kompensatsiya qilish bo'yicha pul to'lovlari.

3.3. JISMONIY SHAXSLARDAN OLINADIGAN DAROMAD SOLIG'I BO'YICHA QO'LLANILADIGAN SOLIQ STAVKALARI.

Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i ko'pgina mamlakatlardagi singari O'zbekistonda ham progressiv soliq hisoblanadi. Ushbu soliq stavkalari O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Qarori bilan belgilanadi va o'rnatilgan tartibda davlat soliq idoralari xodimlari tomonidan jismoniy shaxslarga bildiriladi. Har yili belgilangan stavkalar O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Qarori bilan qaytadan ko'rib chiqilishi mumkin.

O'zbekiston Respublikasining soliq qonunchiligiga ko'ra jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i stavkalari quyidagi guruhlariga bo'linadi:

jismoniy shaxslarning ish xaqi, mukofotlar va boshqa daromadlariga solinadigan tabaqalashgan progressiv soliq stavkalari;

jismoniy shaxslarning dividend va foiz tariqasida oladigan daromadiga soliq stavkasi;

norezident jismoniy shaxslarning daromadlariga to'lov manbaida solinadigan soliq stavkalari;

imtiyozli soliq stavkalari.

2015 yilning 1 yanvaridan boshlab jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'ini hisoblashda eng kam ish haqining bir baravarigacha "0" darajali stavkani nazarda tutuvchi to'rt pog'onali (2014 yilda 3 pog'onali bo'lgan) soliq stavkalarini qo'llash tartibi joriy etildi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 29 iyundagi "O'zbekiston Respublikasining soliq siyosatini takomillashtirish konsepsiyasi to'g'risida" PF-5468-sonli Farmoniga muvofiq, 2019 yil 1 yanvardan boshlab, jismoniy

shaxslardan olinadigan daromad solig'ining stavkasi yagona 12 % belgilanishi nazarda tutildi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-5468-sonli Farmoni talablari doirasida jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i stavkalari Soliq kodeksining 181-moddasida o'z aksini topdi.

6-jadval

Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'ining 2014-2019 yillardagi solishtirma stavkalari

Eng kam oylik ish haqining darajasi	2014	2015	2016-2017	2018	2019 yil
1 barobari	7,5%	0%	0%	0%	12 %
2 barobari		8,5%	7,5%	7,5%	
3 barobari					
4 barobari					
5 barobari					
6 barobari	16%	17%	17%	16,5%	
7 barobari					
8 barobari					
9 barobari					
10 barobari					
10 barobaridan yuqori	22%	23%	23%	22,5%	

Mehnatga haq to'lash fondi bilan bog'liq bo'lgan soliq yukini kamaytirish hamda jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'ini hisoblab chiqarish tartibini soddalashtirish maqsadida Soliq kodeksining 181-moddasi yangi tahrirda bayon etilib, unda 2019 yi 1 yanvardan boshlab O'zbekiston Respublikasi rezidenti bo'lgan jismoniy shaxsning daromadlariga 12 %li stavka bo'yicha va O'zbekiston

Respublikasining rezidentlariga dividendlar va foizlar tarzida to‘lanadigan daromadlarga 5 %li stavka bo‘yicha soliq solinishi belgilandi.

Shu o‘rinda ta’kidlash joizki, ayrim xorijiy davlatlarda jismoniy shaxslar daromad solig‘i stavkalari o‘rganilganda quyidagicha ekanligini ko‘rishimiz mumkin.

Latviya	23%
Vengriya	20%
Litva	15%
Rossiya	13%
Belarussiya	13%
O‘zbekiston	12%
Qozog‘iston	10%

1-rasm. Xorijiy davlatlarda jismoniy shaxslar daromad solig‘i stavkalari.

Yuqoridagi rasm ma’lumotlaridan ko‘rish mumkinki, xorijiy davlatlarda qo‘llanilayotgan daromad solig‘i bo‘yicha Latviyada – 23 %, Vengriyada 20 %, Litvada 15 %, Rossiya va Belarussiyada 13 %, O‘zbekistonda 12 %, Qozog‘istonda 10 %li stavkalar qo‘llaniladi. Demak, mamlakatimizda qo‘llanilayotgan soliq stavkasi adolatli belgilangan deyishimiz mumkin.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 25 maydagi “Nizolarning oldini olishga qaratilgan institut sifatida notariat tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” PQ-3741-sonli qaroriga muvofiq ko‘chmas mulkni ijaraga berish va tekin foydalanish shartnomalarini rasmiylashtirishning Yangi tartibi belgilandi. Unga asosan, 2019 yil 1 yanvardan boshlab, ko‘chmas mulkni ijaraga berish va tekin foydalanish shartnomalarini majburiy notarial tasdiqlash bo‘yicha talab bekor qilinib, ijara shartnomalarini Davlat soliq xizmati organlarida majburiy hisobga qo‘yish tartibi joriy etildi. Bu borada, Adliya vazirligida 2018 yil 11 oktyabrda 3077-son bilan ro‘yxatga olingan Davlat soliq qo‘mitasining 2018 yil 15 avgustdagi 2018-65-son qaroriga muvofiq ko‘chmas mulk ijara shartnomalarini davlat soliq xizmati organlarida majburiy hisobga qo‘yiladi.

Jismoniy shaxsning - O‘zbekiston Respublikasi norezidentining O‘zbekiston Respublikasidagi daromadlar manbaidan olingan daromadlariga manbada chegirmalarsiz quyidagi stavkalar bo‘yicha soliq solinadi:

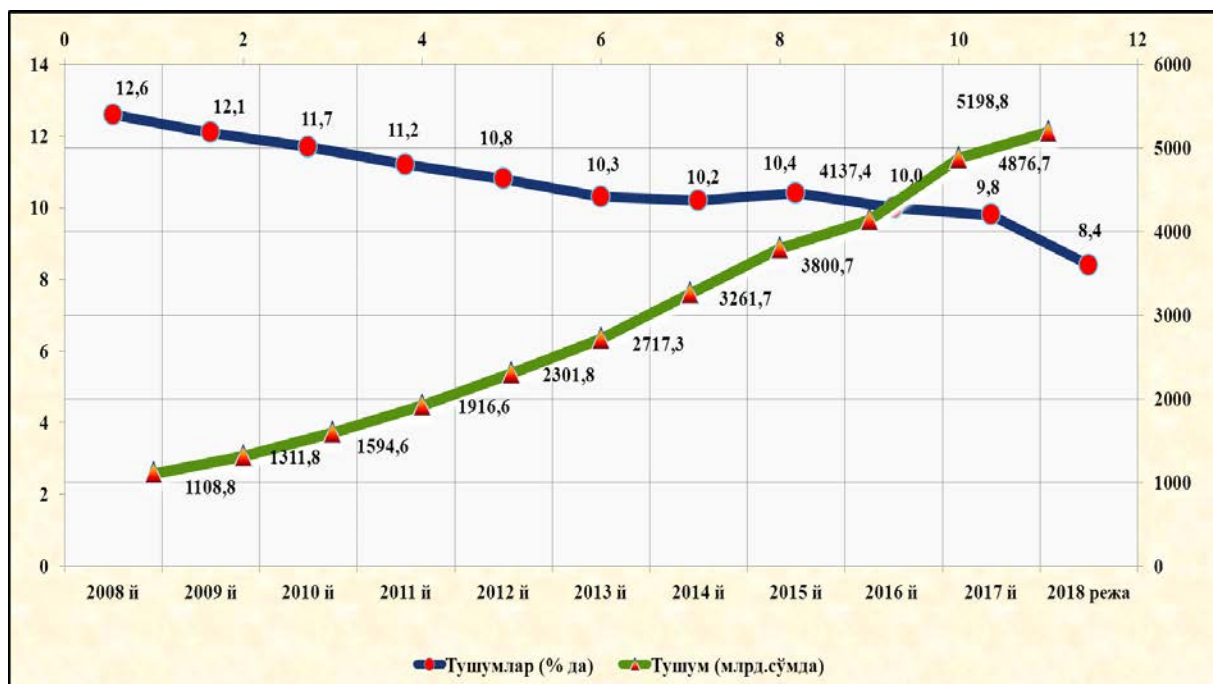
dividendlar va foizlarga - 5 %;

O‘zbekiston Respublikasi va boshqa davlatlar o‘rtasida harakat qatnovida xalqaro tashishlarda transport xizmatlari ko‘rsatishdan olinadigan daromadlarga (fraxtdan olinadigan daromadlarga) – 6%;

intellektual mulk ob‘ektlariga bo‘lgan mulkiy huquqlarni boshqa shaxsga o‘tkazganlik uchun mukofot, ijara bo‘yicha daromadlarga hamda ishlarni bajarish, xizmatlar ko‘rsatish bilan bog‘liq bo‘lgan, mehnat shartnomalari (kontraktlari) va fuqarolik-huquqiy tusga ega shartnomalar bo‘yicha olingan boshqa daromadlarga - 20 foiz.

To‘lov manbaida soliq solish to‘lov O‘zbekiston Respublikasi hududida yoki uning hududidan tashqarida sodir etilganligidan qat‘i nazar amalga oshiriladi.

Jismoniy shaxslar to‘layotgan soliqlar ichida byudjet tushumlaridan salmoqli o‘rinni egallaydigan soliq – jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i hisoblanadi.

4. -rasm.

3.4. JISMONIY SHAXSLARDAN OLINADIGAN DAROMAD SOLIG‘I BO‘YICHA QO‘LLANILADIGAN IMTIYOZLAR.

Yollanma ishlovchilarga mehnat haqi hisoblashda jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i (JSHDS) bo‘yicha imtiyozlar Soliq kodeksining [179](#) va [180](#)-moddalarida belgilangan.

JSHDS bo‘yicha imtiyozlar ikkita guruhga ajratiladi.

Soliq to‘lovchilarning ayrim toifalari uchun chegirma

Ayrim turdagi daromadlar uchun chegirma

Moddiy yordamning soliq solinmaydigan miqdorini hisoblab chiqarish uchun uning ushbu turlari jamlanadi (vafot etgan xodimning oila a‘zolariga yoki oila a‘zosi vafot etganligi munosabati bilan xodimga beriladigan, shuningdek favqulodda holatlar munosabati bilan berladigan moddiy yordamdan tashqari). Ularning jami miqdori olinadi va EKIHNing 12 baravaridan oshadigan summasi soliq solinadigan bazaga qo‘shiladi.

Misol: xodimga qishloq xo‘jaligi mahsulotlari tarzida (EKIHNing 11 baravari) moddiy yordam, sog‘lig‘iga shikast etkazilganligi sababli (EKIHNing 6

baravari) va oila a'zosi vafot etganligi uchun (EKIHning 12 baravari) moddiy yordam berildi.

Bunda boquvchisining vafoti munosabati bilan to'lovlar (EKIHning 12 baravari) alohida qaraladi va to'liq miqdorda JSHDSdan ozod etiladi. Qishloq xo'jaligi mahsulotlari tarzidagi to'lov (EKIHning 12 baravari) va sog'lig'iga shikast etkazilganligi uchun (EKIHning 6 baravari) to'lovlar esa qo'shiladi ($11 + 6 =$ EKIHning 17 baravari). Ushbu to'lovlardan soliq chegirmasining eng ko'p miqdori EKIHning 12 baravarini tashkil qiladi. Undan oshadigan EKIHning 5 baravariga teng bo'lgan summaga JSHDS solinadi.

2) yo'llanmalar qiymatini yuridik shaxslar tomonidan to'liq yoki qisman qoplash summolari, turistik yo'llanmalar bundan mustasno:

O'zbekiston Respublikasi hududida joylashgan sanatoriy-kurort va sog'lomlashtirish muassasalariga yo'llanmalar qiymatini nogironlarga, shu jumladan mazkur korxonada ishlamaydigan nogironlarga to'liq yoki qisman qoplash summolari;

O'zbekiston Respublikasi hududida joylashgan bolalar oromgohlari va boshqa sog'lomlashtirish oromgohlari, shuningdek ota-onalarning bolalari bilan dam olishiga maxsus mo'ljallangan sanatoriy-kurort va sog'lomlashtirish muassasalariga o'z xodimlarining o'n olti yoshga to'lmagan (o'n sakkiz yoshgacha bo'lgan o'quvchilar) bolalari uchun yo'llanmalar qiymatini to'liq yoki qisman qoplash summolari;

3) o'z xodimlariga va ularning bolalariga ambulatoriya va (yoki) statsionar tibbiy xizmat ko'rsatilganligi uchun ish beruvchi tomonidan to'langan summalar, shuningdek yuridik shaxsning davolash va tibbiy xizmat ko'rsatganlik, nogironlik profilaktikasi va nogironlarning salomatligini tiklashga doir texnik vositalarni olish uchun qilingan xarajatlari. Xodimlarni davolaganlik, ularga tibbiy xizmat ko'rsatganlik uchun yuridik shaxslar tomonidan sog'liqni saqlash muassasalariga naqd pulsiz haq to'langan taqdirda, shuningdek sog'liqni saqlash tashkilotlari tomonidan yozib berilgan hujjatlar asosida ushbu maqsadlar uchun mo'ljallangan

naqd pul mablag‘lari bevosita xodimga, xodim yo‘qligida, uning oila a‘zolariga, ota-onalariga berilgan yoki mazkur maqsadlar uchun mo‘ljallangan mablag‘lar xodimning bankdagi hisobvarag‘iga kiritilgan taqdirda, ushbu daromadlar soliq solishdan ozod qilinadi;

4) O‘zbekiston Respublikasi fuqarolarining O‘zbekiston Respublikasidan tashqariga ishlash uchun yuborilishi munosabati bilan byudjet tashkilotlaridan Chet el valyutasida olingan ish haqi summalari va boshqa summalar, qonun hujjatlarida belgilangan summalar doirasida;

5) vaqtinchalik bir martalik ishlarni bajarishdan olingan daromadlar, agar bunday ishlarga yollash vaqtinchalik bir martalik ish bilan ta‘minlash markazlari ko‘magida amalga oshirilayotgan bo‘lsa;

6) soliqlar va boshqa majburiy to‘lovlarni to‘laganidan keyin xususiy korxonalar mulkdori, oilaviy korxonalar ishtirokchisi hamda fermer xo‘jaligi boshlig‘i ixtiyorida qoladigan foyda summasi;

7) O‘zbekiston Respublikasining davlat mukofotlari va davlat pul mukofotlariga sazovor bo‘lgan jismoniy shaxslar olgan bir yo‘la beriladigan davlat pul mukofoti yoki shunga teng bahodagi esdalik sovg‘alarining qiymati, shuningdek O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining yoki O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori asosida bir yo‘la beriladigan pul mukofoti;

8) xalqaro sport musobaqalarida sovrinli o‘rinlarni egallaganligi uchun sportchilar olgan bir yo‘la beriladigan pul mukofoti;

10) donorlik uchun pul mukofotlari, shuningdek qon yiqqanlik uchun tibbiyot muassasalari xodimlari oladigan summalar;

11) jismoniy shaxslarga xususiy mulk huquqi asosida tegishli bo‘lgan mol-mulkni sotishdan olinadigan daromadlar, bundan:

qimmatli qog‘ozlarni (bundan fond birjasida realizatsiya qilinadigan emissiyaviy qimmatli qog‘ozlar mustasno), yuridik shaxslarning ustav fondidagi (ustav kapitalidagi) ulushlarini (paylarini);

yashash uchun mo‘ljallanmagan joylarni;

ketma-ket keladigan o'n ikki oylik davr ichida bir martadan ortiq bitim tuzilgan taqdirda, uy-joylarni realizatsiya qilishdan olinadigan daromadlar mustasno.

12) uy xo'jaligida, shu jumladan dehqon xo'jaligida etishtirilgan hayvonlarni (qoramol, parranda, mo'ynali va boshqa hayvonlar, baliq va boshqalarni) tirik holda hamda ularni so'yib, mahsulotlarini xom yoki qayta ishlangan holda, sanoatda qayta ishlashdan tashqari, tabiiy va qayta ishlangan chorvachilik, asalarichilik va dehqonchilik mahsulotlarini sotishdan olinadigan daromadlar, bundan manzarali bog'dorchilik (gulchilik) mahsulotlari mustasno. Mazkur daromadlar soliq to'lovchi tegishli mahalliy davlat hokimiyati organi, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organi, bog'dorchilik, uzumchilik yoki polizchilik shirkatlarining boshqaruvlari tomonidan berilgan, realizatsiya qilingan mahsulot soliq to'lovchi tomonidan unga yoki uning oila a'zolariga ajratilgan er uchastkasida etishtirilganligini tasdiqlovchi belgilangan shakldagi hujjatni taqdim etgan taqdirda, soliq solishdan ozod qilinadi;

13) xalqaro hamda respublika tanlovlari va musobaqalarida olingan buyum tarzidagi sovrinlarning qiymati;

14) yuridik shaxsdan soliq davri mobaynida eng kam ish haqining olti baravari miqdorigacha bo'lgan qiymatdagi:

xodimlar natura shaklida olgan sovg'alar;

ilgari mazkur yuridik shaxsning xodimlari bo'lgan ishlamayotgan pensionerlar va mehnat qobiliyatini yo'qotgan shaxslar, vafot etgan xodimning oila a'zolari tomonidan olingan sovg'alar va boshqa turlardagi yordam.

15) jismoniy shaxslardan meros yoki hadya tartibida, shuningdek tekin olingan pul va natura shaklidagi daromadlar, bundan fan, adabiyot va san'at asarlarining, adabiyot va san'at asarlari ijrochilarining, shuningdek kashfiyotlar, ixtirolar va sanoat namunalari mualliflarining merosxo'rlariga (huquqiy vorislariga) to'lanadigan pul mukofotlari mustasno;

16) davlat zayomining obligatsiyalari bo'yicha yutuqlar, shuningdek O'zbekiston Respublikasining davlat qimmatli qog'ozlari bo'yicha foizlar, lotereya bo'yicha yutuqlar;

17) jamg'arma sertifikatlari, davlat qimmatli qog'ozlari bo'yicha daromadlar, shuningdek banklardagi omonatlar bo'yicha foizlar hamda yutuqlar;

18) xalqaro hamda chet el tashkilotlari va fondlaridan, shuningdek ilmiy-texnika hamkorligi sohasidagi O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalari doirasida bevosita jismoniy shaxs grant beruvchidan yoki O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan vakil qilingan fan va texnologiyalarni rivojlantirishni muvofiqlashtirish bo'yicha organning xulosasi bo'lgan taqdirda, yuridik shaxsdan — grant oluvchidan olgan grant summasi;

19) dividendlar tarzida olingan va dividend to'lagan yuridik shaxsning ustav fondiga (ustav kapitaliga) yo'naltirilgan daromadlar. Ushbu bandeda nazarda tutilgan imtiyoz qo'llanilganidan so'ng bir yil ichida muassislar (ishtirokchilar) tarkibidan chiqilganda (chiqib ketilganda), mazkur mol-mulk sotilganda yoxud tugatilayotgan yuridik shaxsning mol-mulki uning muassislari (ishtirokchilari) o'rtasida taqsimlanganda ilgari soliq solishdan ozod qilingan daromadlarga umumiy asoslarda soliq solinishi kerak;

20) mehnat shartnomasi bekor qilinganida eng kam ish haqining o'n ikki baravari miqdori doirasida to'lanadigan ishdan bo'shatish nafaqasi, qonun hujjatlarida belgilangan boshqa nafaqalar, bundan vaqtincha mehnatga qobiliyasizlik nafaqalari (shu jumladan oilaning bemor a'zosini parvarishlash nafaqasi) mustasno, shuningdek fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari, xayriya va ekologiya jamg'armalaridan jismoniy shaxslarga beriladigan yordam tusidagi to'lovlar;

22) fuqarolarning sug'urta to'lovi sifatida oladigan summalari;

23) qonun hujjatlarida davlat stipendiyalari uchun belgilangan miqdorlarda ta'lim va ilmiy-tadqiqot muassasalari tomonidan to'lanadigan stipendiyalar;

24) uy-joy-kommunal xizmatlariga haq to'lash bo'yicha qonun hujjatlariga muvofiq har oylik kompensatsiya pul to'lovlari;

25) davlat pensiyalari va olingan alimentlar;

27) jamg'arib boriladigan majburiy pensiya badallari, ular bo'yicha foiz daromadlari, shuningdek jamg'arib boriladigan pensiya to'lovlari;

28) fuqarolarning soliq solinadigan va O'zbekiston Respublikasida sug'urta faoliyatini amalga oshirish uchun litsenziyaga ega bo'lgan yuridik shaxslarga hayotni uzoq muddatli sug'urta qilish bo'yicha sug'urta mukofotlari to'lovi uchun yo'naltiriladigan ish haqi va boshqa daromadlarining summalari;

29) yuridik shaxslar muassislarining (ishtirokchilarining) ixtiyoriy tugatilayotgan tadbirkorlik sub'ektiga — yuridik shaxsga uning majburiyatlarini bajarish uchun yo'naltiriladigan daromadlari summalari. Ixtiyoriy tugatish qonun hujjatlarida belgilangan muddatlarda tugallanmagan yoki tugatish tartib-taomili to'xtatilgan va faoliyat qayta tiklangan taqdirda, ushbu imtiyoz qo'llanilmaydi va soliq summasi imtiyoz qo'llanilgan butun davr uchun to'liq miqdorda undiriladi;

30) quyidagi jismoniy shaxslarning soliq solinadigan ish haqi va boshqa daromadlari summalari:

yosh oila a'zolari tomonidan yakka tartibda uy-joyni qurish, rekonstruksiya qilish va sotib olish uchun yoki ko'p kvartirali uydagi kvartirani rekonstruksiya qilish va sotib olish uchun olingan ipoteka kreditlarini hamda ular bo'yicha hisoblangan foizlarni qoplash uchun yo'naltirilganda;

qishloq joylarda namunaviy loyihalar bo'yicha yakka tartibda uy-joy qurishni ushbu maqsadlar uchun kreditlar berish qonun hujjatlariga muvofiq zimmasiga yuklatilgan banklarning kreditlari hisobidan amalga oshirayotgan quruvchi shaxslar, shuningdek ularning mazkur kreditlar bo'yicha birgalikdagi qarz oluvchi bo'lgan oila a'zolari tomonidan olingan ipoteka kreditlarini hamda ular bo'yicha hisoblangan foizlarni qoplash uchun yo'naltirilganda.

Ushbu badda ko'rsatilgan mol-mulk olingan (mol-mulkka bo'lgan huquq davlat ro'yxatidan o'tkazilgan) sanadan e'tiboran besh yil ichida sotilsa, mazkur badda nazarda tutilgan daromadlarga belgilangan tartibda soliq solinadi.

31) fuqarolarning soliq solinadigan ish haqi va boshqa daromadlarining:

O‘zbekiston Respublikasi oliy o‘quv yurtlarida ta’lim olish uchun (o‘zining o‘qishi yoki yigirma olti yoshga to‘lmagan farzandlarining o‘qishi uchun) yo‘naltiriladigan summalari:

O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligida 2010 yil 27 mayda 2107-son bilan ro‘yxatga olingan “O‘zbekiston Respublikasi oliy o‘quv yurtlarida ta’lim olish uchun yo‘naltiriladigan mablag‘larga jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i bo‘yicha imtiyozni qo‘llash tartibi to‘g‘risida”gi Nizomga asosan imtiyoz qo‘llaniladi.

Jismoniy shaxslarga soliq chegirmasi o‘qish uchun to‘lov quyidagilar hisobidan amalga oshirilganda taqdim etiladi:

o‘z mablag‘lari;

jismoniy shaxsga tijorat banklari tomonidan berilgan ta’lim kreditlari;

yuridik shaxslar tomonidan jismoniy shaxslarga qaytarish sharti bilan berilgan mablag‘lari (ssudalar)

Yuridik shaxslar tomonidan talabalarning ta’lim olishi uchun O‘zbekiston Respublikasining oliy o‘quv yurti bilan to‘g‘ridan-to‘g‘ri tuzilgan shartnomalar bo‘yicha pulli-kontrakt asosida o‘tkaziladigan, ushbu yuridik shaxsning xarajati bo‘lgan mablag‘lar summasiga soliq chegirmasi tatbiq etilmaydi.

Agar hisobot soliq davrida soliq chegirmasini to‘liq qo‘llashning imkoni bo‘lmasa (jami yillik daromad summasi ta’lim olish uchun haqiqatda amalga oshirilgan xarajatlar summasidan kam bo‘lsa), uning qoldig‘i keyingi soliq davrlariga ko‘chirilmaydi.

Soliq chegirmasi davlat soliq xizmati organlari orqali jismoniy shaxsning jami yillik daromadi to‘g‘risidagi deklaratsiyani taqdim etish yo‘li bilan hamda soliq to‘lovchining yozma arizasiga binoan to‘lov manbaida - ish beruvchi tomonidan ham berilishi mumkin.

O‘zbekiston Respublikasi Xalq bankidagi fuqarolarning shaxsiy jamg‘arib boriladigan pensiya hisobvaraqlariga ixtiyoriy ravishda yo‘naltiriladigan summalari.

O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligida 2010 yil 4 iyunda 2111-son bilan ro‘yxatga olingan “O‘zbekiston Respublikasi Xalq bankidagi fuqarolarning shaxsiy jamg‘arib boriladigan pensiya hisobvaraqlariga ixtiyoriy ravishda yo‘naltiriladigan mablag‘larga jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i bo‘yicha imtiyozni qo‘llash tartibi to‘g‘risida”gi Nizomga asosan imtiyoz qo‘llaniladi.

Soliq chegirmasi soliq solinadigan ish haqi va boshqa daromadlarini o‘zining jamg‘arib boriladigan pensiya hisobvarag‘iga ixtiyoriy ravishda o‘tkazgan jismoniy shaxsga beriladi.

Soliq chegirmasi daromad oluvchi jismoniy shaxsning arizasiga asosan to‘lov manbaida taqdim etiladi.

Agar to‘lov manbaiga jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘ini ushlab qolish va o‘tkazish majburiyati yuklatilmagan bo‘lsa, soliq chegirmasi jismoniy shaxsga O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksida nazarda tutilgan tartibda jismoniy shaxsning jami yillik daromadi to‘g‘risidagi deklaratsiyasiga asosan taqdim etilishi mumkin.

Soliq chegirmasi jamg‘arib boriladigan pensiya hisobvaraqlariga ixtiyoriy ravishda o‘tkaziladigan summaga, jismoniy shaxsning hisoblangan daromadi miqdorida beriladi.

Ish beruvchi jamg‘arib boriladigan pensiya hisobvaraqlariga ixtiyoriy ravishda o‘tkaziladigan mablag‘larni ish haqini to‘lash muddatidan kechiktirmay o‘tkazadi.

O‘zbekiston Respublikasi Xalq banki filiallari hisobot yilidan keyingi yilining 15 fevraliga qadar tegishli hududiy davlat soliq xizmati organiga shaxsiy jamg‘arib boriladigan pensiya hisobvaraqlariga mablag‘larni ixtiyoriy ravishda o‘tkazgan jismoniy shaxslarga jamg‘arib boriladigan pensiya to‘lovlari to‘g‘risida ma’lumotlarni taqdim etadi.

Agar jamg‘arib boriladigan pensiya hisobvaraqlariga ixtiyoriy badallar tarzida tushgan mablag‘lar soliq davri tugaguniga qadar to‘lanadigan bo‘lsa, ushbu mablag‘larga jismoniy shaxsning jami yillik deklaratsiyasi asosida O‘zbekiston

Respublikasi Soliq kodeksida belgilangan tartibda jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i solinadi.

32) jismoniy shaxslardan tekin (shu jumladan hadya shartnomasi bo'yicha) olingan ulushlar, paylar va aksiyalar tarzidagi daromadlar, agar mazkur ulushlar, paylar va aksiyalarni berish yaqin qarindoshlar o'rtasida amalga oshirilsa.

33) paxta yig'im-terimi bo'yicha qishloq xo'jaligi ishlariga jalb qilinadigan jismoniy shaxslarning bu ishlarni bajarganlik uchun olgan daromadlari.

34) aksiyadorlik jamiyatlari Chet ellik xodimlarining boshqaruv xodimi sifatida o'z faoliyatidan olgan daromadlari.

Daromad solig'ini to'lashdan quyidagi jismoniy shaxslar to'liq ozod qilinadi:

1) xorijiy davlatlar diplomatik vakolatxonalarining boshliqlari va xodimlari, konsullik muassasalarining mansabdor shaxslari, ularning o'zlari bilan birga yashaydigan oila a'zolari, agar ular O'zbekiston Respublikasining fuqarosi bo'lmasa, — O'zbekiston Respublikasidagi manbalardan olinadigan, diplomatlik va konsullik xizmati bilan bog'liq bo'lmagan daromadlaridan tashqari barcha daromadlari bo'yicha;

2) xorijiy davlatlar diplomatik vakolatxonalarini va konsullik muassasalarining ma'muriy-texnik xodimlari hamda ularning o'zlari bilan birga yashaydigan oila a'zolari, agar ular O'zbekiston Respublikasi fuqarosi bo'lmasa yoki O'zbekiston Respublikasida doimiy yashamasa, — O'zbekiston Respublikasidagi manbalardan olinadigan, diplomatlik va konsullik xizmati bilan bog'liq bo'lmagan daromadlaridan tashqari barcha daromadlari bo'yicha;

3) xorijiy davlatlar diplomatik vakolatxonalariga, konsullik muassasalariga xizmat ko'rsatadigan xodimlar tarkibiga kirgan shaxslar, agar ular O'zbekiston Respublikasi fuqarosi bo'lmasa yoki O'zbekiston Respublikasida doimiy yashamasa, — o'z xizmati yuzasidan oladigan barcha daromadlari bo'yicha;

4) xorijiy davlatlar diplomatik vakolatxonalarini va konsullik muassasalarini xodimlarining uylarida ishlovchilar, agar ular O'zbekiston Respublikasi fuqarosi

bo'lmasa yoki O'zbekiston Respublikasida doimiy yashamasa, — o'z xizmati yuzasidan oladigan barcha daromadlari bo'yicha;

5) xalqaro nohukumat tashkilotlarning mansabdor shaxslari — agar ular O'zbekiston Respublikasi fuqarosi bo'lmasa, ularning ushbu tashkilotlarda olgan daromadlari bo'yicha;

6) konsert – tomosha faoliyati bilan shug'ullanish huquqini beruvchi litsenziyasi bo'lgan shaxslar — ushbu faoliyatdan olingan daromadlari bo'yicha.

7) Yakka tartibdagi tadbirkor bilan mehnat munosabatlarida bo'lganlar – yakka tartibdagi tadbirkor bilan tuzilgan mehnat shartnomasiga ko'ra bajargan ishlari uchun olgan daromadlari bo'yicha, soliq solishdan to'liq ozod qilinadi.

Jismoniy shaxslar daromadiga solinadigan soliqning qulay shkalasiga o'tilishi va jismoniy shaxslar daromadiga soliq solishning to'liqligini ta'minlash maqsadida Soliq kodeksining 180-moddasi birinchi qismining 6 va 7-bandlari chiqarib tashlandi.

Ya'ni:

O'zbekiston Respublikasi mudofaa, ichki ishlar, favqulodda vaziyatlar vazirliklarining, Milliy xavfsizlik xizmatining harbiy xizmatchilari, ichki ishlar organlari hamda bojxona organlarining oddiy xizmatchilari va boshliqlari tarkibiga kiruvchi shaxslar, shuningdek o'quv yoki sinov yig'inlariga chaqirilgan harbiy xizmatga majburlar - xizmatni o'tash (xizmat vazifalarini bajarish) munosabati bilan olgan pul ta'minoti, pul mukofotlari va boshqa to'lovlar summalari bo'yicha;

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyaviy sudining, O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi, fuqarolik va jinoyat ishlari bo'yicha sudlar, iqtisodiy, ma'muriy va harbiy sudlar sudyalari, shuningdek prokuratura organlarining mansab darajalariga ega bo'lgan xodimlari - ularning xizmat vazifalarini bajarishi munosabati bilan olgan daromadlari bo'yicha jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'idan ozod qilinishi tarzda berilgan imtiyozlar bekor qilindi.

Daromad solig'ini to'lashdan quyidagi jismoniy shaxslar qisman (daromad olingan har bir oy uchun eng kam ish haqining to'rt baravari miqdoridagi daromadlar bo'yicha) ozod qilinadi:

1) «O‘zbekiston Qahramoni», Sovet Ittifoqi Qahramoni, Mehnat Qahramoni unvonlariga sazovor bo‘lgan shaxslar, uchala darajadagi SHuhrat ordeni bilan taqdirlangan shaxslar. Mazkur imtiyoz tegishincha «O‘zbekiston Qahramoni» unvoni berilganligi to‘g‘risidagi guvohnoma, Sovet Ittifoqi Qahramoni, Mehnat Qahramoni daftarchalari, orden daftarchasi yoki mudofaa ishlari bo‘yicha bo‘limning ma’lumotnomasi asosida beriladi;

2) urush nogironlari va qatnashchilari, shuningdek doirasi qonun hujjatlari bilan belgilanuvchi ularga tenglashtirilgan shaxslar. Mazkur imtiyoz urush nogironining (qatnashchisining) tegishli guvohnomasi yoki mudofaa ishlari bo‘yicha bo‘limning yoxud boshqa vakolatli organning ma’lumotnomasi asosida, boshqa nogironlarga (qatnashchilarga) nogironning (qatnashchining) imtiyozlarga bo‘lgan huquqi to‘g‘risidagi guvohnoma asosida beriladi;

5) bolalikdan nogiron bo‘lib qolganlar, shuningdek I va II guruh nogironlari. Imtiyoz pensiya guvohnomasi yoki tibbiy-mehnat ekspert komissiyasining ma’lumotnomasi asosida beriladi;

7) sobiq SSSRni, O‘zbekiston Respublikasining konstitutsiyaviy tuzumini himoya qilish yoki harbiy xizmatning yoxud ichki ishlar organlaridagi xizmatning boshqa majburiyatlarini bajarish chog‘ida yaralanganligi, kontuziya bo‘lganligi yoki shikastlanganligi oqibatida yoxud frontda bo‘lish bilan bog‘liq kasallik tufayli halok bo‘lgan harbiy xizmatchilarning hamda ichki ishlar organlari xodimlarining ota-onalari va beva xotinlari (beva erlari). Imtiyoz «Halok bo‘lgan askarning beva xotini (beva eri, onasi, otasi)» yoki «Ichki ishlar organlari halok bo‘lgan xodimining beva xotini (beva eri, onasi, otasi)» shtampi qo‘yilgan yoxud pensiya guvohnomasini bergan muassasa rahbarining imzosi va ushbu muassasa muhri bilan tasdiqlangan tegishli yozuvli pensiya guvohnomasi asosida beriladi. Agar mazkur shaxslar pensioner bo‘lmasa, imtiyoz ularga sobiq SSSR Mudofaa vazirligi, Davlat xavfsizlik qo‘mitasi yoki Ichki ishlar vazirligining, shuningdek O‘zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi, Milliy xavfsizlik xizmati yoxud Ichki ishlar vazirligining tegishli organlari tomonidan berilgan harbiy xizmatchining yoki ichki ishlar organi xodimining halok bo‘lganligi to‘g‘risidagi ma’lumotnoma

asosida beriladi. Sobiq SSSRni, O‘zbekiston Respublikasining konstitutsiyaviy tuzumini himoya qilish yoki harbiy xizmatning yoxud ichki ishlar organlaridagi xizmatning boshqa majburiyatlarini bajarish chog‘ida yoki frontda bo‘lish bilan bog‘liq kasallik tufayli halok bo‘lgan harbiy xizmatchilarning yoxud ichki ishlar organlari xodimlarining beva xotinlariga (beva erlariga) imtiyoz faqat ular yangi nikohdan o‘tmagan taqdirda beriladi;

10) ikki va undan ortiq o‘n olti yoshga to‘lmagan bolalari bor yolg‘iz onalar. Imtiyoz har bir bola uchun Fuqarolik holatlari dalolatnomalarini yozish (FHDYO) organlari tomonidan taqdim etiladigan ma‘lumotnoma asosida beriladi;

11) ikki va undan ortiq o‘n olti yoshga to‘lmagan bolalari bor va boquvchisini yo‘qotganlik uchun pensiya olmaydigan beva ayol va beva erkaklar. Imtiyoz erning (xotinning) vafot etganligi to‘g‘risidagi guvohnoma, bolalar tug‘ilganligi to‘g‘risidagi guvohnoma, yangi nikohdan o‘tmaganlik hamda O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi huzuridagi byudjetdan tashqari Pensiya jamg‘armasi tuman (shahar) bo‘limining boquvchisini yo‘qotganlik uchun pensiya olinmasligi haqidagi ma‘lumotnomasi taqdim etilgan taqdirda beriladi;

12) bolaligidan nogiron bo‘lgan, doimiy parvarishni talab qiladigan farzandi bilan birga yashab, uni tarbiyalayotgan ota-onadan biri. Imtiyoz pensiya guvohnomasi yoki sog‘liqni saqlash muassasasining doimiy parvarish zarurligini tasdiqlovchi tibbiy ma‘lumotnomasi, birgalikda yashashga taalluqli qismida — fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organining ma‘lumotnomasi asosida beriladi.

Eng kam ish haqining karrali miqdorlarida nazarda tutilgan imtiyozlarni hisoblab chiqarish uchun eng kam ish haqi miqdorining joriy yil 1 yanvaridagi holati inobatga olinadi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2015 yil 24 apreldagi “Aksiyadorlik jamiyatlarida zamonaviy korporativ boshqaruv uslublarini joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-4720-sonli Farmoniga asosan, Aksiyadorlik jamiyatlari boshqaruv xodimlari sifatida jalb qilingan xorijiy mutaxassislarning boshqaruv xodimlari sifatidagi faoliyatidan olgan daromadlari daromad solig‘i, to‘lov manбайдan olinadigan daromad solig‘ini to‘lashdan ozod etilgan.

Imtiyozlar tegishli hujjatlar taqdim etilgan taqdirda qo'llaniladi.

Imtiyozlarga bo'lgan huquqlar kalendar yili davomida vujudga kelgan taqdirda, imtiyozlarga bo'lgan huquqlar vujudga kelgan paytdan e'tiboran qo'llaniladi.

Agar jismoniy shaxslar daromad solig'idan qisman imtiyoz olish holatlarida bir nechta asos bo'yicha imtiyozlarga bo'lgan huquqqa ega bo'lsa, unga xohishiga qarab faqat bitta imtiyoz beriladi.

Jismoniy shaxslar daromad solig'idan qisman imtiyoz olish holatlarida imtiyozni qo'llash jismoniy shaxsning asosiy ish (xizmat, o'qish) joyi bo'yicha, asosiy ish joyi bo'lmagan taqdirda — yashash joyidagi davlat soliq xizmati organlari tomonidan jami yillik daromad to'g'risidagi deklaratsiya asosida soliqni hisoblab chiqarish chog'ida amalga oshiriladi. Imtiyozga bo'lgan huquq yo'qotilgan taqdirda, jismoniy shaxs imtiyoz yo'qotilgan paytdan e'tiboran o'n besh kun ichida bu haqda undan soliqni ushlab qoladigan yuridik shaxsga ma'lum qilishi kerak.

Jismoniy shaxslar daromad solig'idan qisman imtiyoz olish holatlarida imtiyozlar jismoniy shaxslarning foizlar va dividendlar tarzida olingan daromadlariga, shuningdek mol-mulkni ijaraga topshirishdan olingan daromadlariga ham tatbiq etiladi. Agar foizlar va dividendlar asosiy ish joyi bo'yicha hisoblansa, imtiyozni qo'llash asosiy ish joyi bo'yicha amalga oshiriladi, agar foizlar va dividendlar asosiy bo'lmagan ish joyi bo'yicha hisoblansa, imtiyoz jami yillik daromad to'g'risidagi deklaratsiya asosida jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'ini hisoblab chiqarish chog'ida jismoniy shaxsning yashash joyidagi davlat soliq xizmati organlari tomonidan qo'llaniladi. Shunga o'xshash tartib mol-mulkni ijaraga berishdan olingan daromadlarga nisbatan ham qo'llaniladi.

Jismoniy shaxslarning imtiyozlarga bo'lgan huquqi ular hisobot yili uchun tegishli hujjatlarni taqdim etganida vujudga keladi.

Hisobot yili uchun eng kam ish haqining to'rt baravari miqdoridagi imtiyoz - imtiyozlarga bo'lgan huquq yuzaga kelgan oy boshidan taqdim etiladi.

Eng kam ish haqining to'rt baravari miqdoridagi imtiyoz jismoniy shaxslarning asosiy ish joyida, agar asosiy ish joyi mavjud bo'lmasa, unda yashash joyidagi davlat soliq xizmati organlari tomonidan jami yillik daromad to'g'risidagi deklaratsiya asosida soliq hisoblab chiqarishda qo'llaniladi.

NAZORAT SAVOLLARI

1. Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'ining mohiyatini tushuntirib bering va jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i byudjet daromadlari tarkibida qanday ahamiyatga ega?
2. Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'ining to'lovchilari kimlar?
3. Jismoniy shaxslar soliq solish ob'ekti va soliq solinadigan bazasiga nimalar kiradi?
4. Jismoniy shaxslarning jami yillik daromadlariga qaysi daromad turlari kiradi?
5. Jismoniy shaxslarning daromadlariga solinadigan soliq stavkalari, soliq stavkasining qaysi turiga kiradi?
6. Jismoniy shaxslarning daromadlariga solinadigan soliq stavkalari, soliq stavkasining qaysi turiga kiradi?
7. Jismoniy shaxslarning qanday daromadlariga soliq solinmaydi?
8. Qaysi jismoniy shaxslarning daromadlariga soliq solinmaydi?
9. Qaysi jismoniy shaxslar daromadlari jismoniy shaxslar daromadiga solinadigan soliqni har bir to'liq oy uchun eng kam ish haqining to'rt baravari miqdorida to'lashdan ozod etiladi?
10. Jismoniy shaxslar daromad solig'ini hisoblash va to'lash tartibi qaysi usulda olib boriladi?
11. Daromadlar to'g'risidagi deklaratsiya taqdim etish va to'lash tartibi qanday?

4-BOB. QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'I

REJA:

4.1. QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'INING SOLIQ TIZIMIDA JORIY QILINISHI HAMDA IQTISODIY AHAMIYATI.

4.2. SOLIQ ELEMENTLARI: SOLIQ TO'LOVCHILAR, OB'EKTI, BAZASI, STAVKALAR, IMTIYOZLAR, MUDDATLAR.

4.3. QQSNI HISOBGA OLIH TARTIBI: HISOBGA OLINADIGAN VA OLINMAYDIGAN QQS SUMMALARI

4.4. NOL DARAJALI STAVKANI QO'LLASHNING O'ZIGA HOS HUSUSIYATLARI

4.5. QQSNING ORTIQCHA SUMMALARINI QAYTARISH TARTIBI: NOL DARAJALI STAVKANI QO'LLASH NATIJASIDA HOSIL BO'LGAN ORTIQCHA SUMMALARNI QAYTARISH JARAYONINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

4.6. QURILISHI MOLIYALASHTIRISHNING MARKAZLASH-TIRILGAN MANBALARINI JALB ETGAN HOLDA TANLOV SAVDOLARI ASOSIDA AMALGA OSHIRILAYOTGAN OB'EKTLAR BO'YICHA QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'INI TO'LASHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

4.7. QQS BO'YICHA QONUN BUZILISH HOLATLARI

4.8. QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'INI UNDIRISH AMALIYOTI-DAGI MUAMMOLAR

4.1. QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'INING SOLIQ TIZIMIDA JORIY QILINISHI HAMDA IQTISODIY AHAMIYATI.

Barcha bilvosita soliqlar kabi QQS ham asosan soliqlarning fiskal funksiyasini bajaradi, uning joriy qilishdan asosiy maqsad davlat budjetini mablag' bilan to'ldirish bilan bog'liq bo'lgan. QQS soliq tushumlarini narx-navoning

o'sishi bilan to'g'ridan to'g'ri bog'lab turganligi uchun u budget mablag'larini inflyatsiya bo'lishidan saqlab qoluvchi vositalardan biri hisoblanadi.

Bunday holatda soliqqa solish ob'yekti bo'lib tovarning yoki xizmatning sotish narxi xizmat qiladi. QQS soliqqa solish sistemasida har bir ishlab chiqaruvchi (sotib oluvchi) o'zining haridoridan (buyurtmachisidan) qonunda ko'zda tutilgan soliq summasini undiradi va avval xom-ashyo sotib olishda soliqning to'langan qismi mavjud bo'lsa, uni chegirib tashlab, qolgan qismini budgetga to'laydi. Soliqlarni tasniflash jihati bo'yicha soliqqa tortish ob'yektini baholash darajasidan kelib chiqib, QQS real soliqlar turkumiga kiradi. Soliq soliqni to'lash oldi-sotdi jarayonidan kelib chiqadi va soliqqa tortish sub'ektining moliyaviy holatini hisobga olmaydi.

QQS O'zbekistonda qo'llana boshlashining asosiy sababi Soliq bo'yicha dunyo hamjamiyatining bu boradagi tajribasi bo'ldi. Rivojlangan davlatlarning tajribasi bilvosita soliqlar rivojlanib borib, yagona qo'llaniladigan soliqqa, ya'ni Soliq davlatlarda bir tekisda taq-simlanadigan qo'shilgan qiymat solig'iga aylanishini ko'rsatdi, shu bilan bir vaqtning o'zida, biron bir tovarlar guruhini sotilishiga halaqit qilmaydi va xalq xo'jaligidagi moliya taqsimlanishini o'zgartirmaydi.

QQS birinchi bor 1954 yil Fransiyada M.Lore taklifiga muvofiq joriy qilingan va qisqa muddat ichida ko'pgina davlatlarda qo'llanila boshlandi. QQS O'zbekistonda qo'llanilish davriga kelib 43-ta davlatda, shu jumladan barcha Yevropa ittifoqi davlat, qo'llanilgan.

1992 yildan boshlab QQS mustaqil O'zbekiston soliq sistemasida ajralmas qismiga aylandi.

Qo'shilgan qiymat solig'ining summasi ko'rsatilgan hisobvaraqq-fakturasining mavjudligi esa oldi-sotdining asosiy va prinsipial vaqtini belgilab, firmaning Soliq soliq majburiyati haqida ma'lumotni beradi. Shuning uchun ham hisobvaraqq-fakturaning to'ldirilishi bo'yicha qat'iy qoidalarga bo'ysunish talab etiladi.

Qo'shilgan qiymat solig'i boshqa soliqlarga nisbatan juda ko'p afzalliklarga ega. Ular quyidagilardan iborat:

- QQS mahsulotning sotuv narxiga qo'shilmay uning ustiga qo'yilib, haridor tomonidan to'lab beriladi, bu o'z vaqtida ishlab chiqarishning harajatlariga va rentabelligiga ta'sir etmaydi;

- soliqqa tortish ob'ekti mahsulotning butun ishlab chiqarish jarayonida yagona soliq stavkasida aniqlanishi «mahsulot sotishning oxirgi bosqichida soliq summasini yig'ilib qolishdan saqlaydi va soliqqa tortish jarayonida qayta-qayta hisoblanishning oldini oladi;

- soliq undirish sistemasining soddaligi soliq organi uchun hamda soliq to'lovchilar uchun ham qulaylik yaratadi. QQSni hisoblash jarayoni o'z-o'zini tekshirish jarayoni desa ham bo'ladi, chunki keyingi sotib oluvchi avvalgi ta'minotchini hisobvaraq-fakturasida to'langan soliq summasini belgilashda to'g'ri qo'yilishini tekshirib boradi;

- qo'shilgan qiymat solig'i tarmoq va korxonalarining iqtisodiy faoliyat turlaridan, kapital jamg'armasidan, ishlab chiqarish turidan, katta-kichikligidan qat'iy nazar bir xilda soliqqa tortish darajasi qo'llaniladi;

- ko'pgina davlatlarda korxonaning o'zi ishlab chiqargan mahsulotini Chetga eksport qiluvchi firma-eksporterlarga ularni qo'llab quvvatlash maqsadida eksport qilingan mahsulot sotuv narxiga kirgan qo'shilgan qiymat solig'ini bir qismini davlat tomonidan qaytarib beriladi. QQSning hisoblash sistemasi esa eksport qilinayotgan mahsulotni firma tomonidan ishlab chiqarish uchun ketgan real harajatlarini hisoblab chiqarish imkoniyatini beradi. Mahsulotlar import kilinayotganda QQS proteksiya siyosatini yuritish uchun qo'llaniladi. Demak, QQSni tashqi iqtisodiy munosabatlarni tartibga solib turish uchun foydalanish mumkin;

- qo'shilgan qiymat solig'ining xujjatlarda alohida ko'rsatilib yozilishligi uni to'lashdan qochish holatlarni qiyinlashtiradi;

- QQS bozor iqtisodiyotini soliqlar yordamida tartibga solishda daromad (foyda) solig'i stavkasini pasaytirilishi natijasida budjetning daromad qismidagi yo'qotishlarni qoplash uchun taktik vosita sifatida ishlatiladi.

4.2. SOLIQ ELEMENTLARI: SOLIQ TO'LOVCHILAR, OB'EKTI, BAZASI, STAVKALAR, IMTIYOZLAR, MUDDATLAR.

Soliq kodeksining 197-moddasiga muvofiq qo'shilgan qiymat solig'i to'lovchilari **quyidagilar hisolanadi:**

- 1) soliq solinadigan oborotlarga ega bo'lgan yuridik shaxslar;
- 2) ushbu Kodeksga muvofiq zimmasiga O'zbekiston Respublikasi norezidentlari tomonidan amalga oshirilayotgan soliq solinadigan oborotlar uchun qo'shilgan qiymat solig'i to'lash bo'yicha majburiyat yuklatiladigan yuridik shaxslar;
- 3) tovarlarni O'zbekiston Respublikasi hududiga import qiluvchi yuridik va jismoniy shaxslar, o'z ehtiyojlari uchun bojsiz olib kirish normalari doirasida tovarlar olib kiruvchi jismoniy shaxslar bundan mustasno;
- 4) oddiy shirkat soliq solinadigan oborotlarni amalga oshirayotganda zimmasiga uning ishlarini yuritish yuklatilgan (ishonchli shaxs) sherik (ishtirokchi) — yuridik shaxs;

Quyidagilar qo'shilgan qiymat solig'i to'lovchilar **hisoblanmaydi:** notijorat tashkilotlar (agarda ular tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanmasa).

Soliq solishning soddalashtirilgan tartibi nazarda tutilgan yuridik shaxslar (QQSni ixtiyoriy to'lashga o'tganlar bundan mustasno: YASTni to'lovchilari bo'lgan yuridik shaxslar soliq bo'yicha hisobga olish joyidagi davlat soliq xizmati organlariga yilning navbatdagi choragi boshlanguniga qadar bir oydan kechiktirmasdan, yangi tashkil etilayotgan yagona soliq to'lovini to'lovchilar bo'lgan yuridik shaxslar esa faoliyat boshlanguniga qadar taqdim etiladigan yozma bildirishga asosan ixtiyoriy asosda QQSni to'lashi mumkin).

Soliq solish ob'ekti - soliq solinadigan oborot va import (SQning 198-moddasi)

Soliq solinadigan oborot deganda asosan tovarlarni (ishlarni, xizmatlarni) realizatsiyasi tushuniladi. Lekin, aslida realizatsiya tushunchasi keng ma'noga ega. Masalan, ustav fondiga (ustav kapitaliga) hissa qo'shish, mol-mulkni bepul berish (ishlarni bepul bajarish, xizmatlarni bepul ko'rsatish), mol-mulkni boshqa tovarlarga (ishlarga, xizmatlarga) almashtirish, xodimga ish haqi hisobiga yoki muassisga (ishtirokchiga) dividendlar to'lash hisobiga mol-mulk berish va boshqa holatlar xam realizatsiya hisoblanadi.

Quyidagi operatsiyalar esa tovarlarni (ishlarni, xizmatlarni) realizatsiya qilish **oboroti hisoblanmaydi**:

1) soliq to'lovchining xarajatlari sifatida qaraladigan, uning o'z ehtiyojlari uchun tovarlarni berish, ishlarni bajarish, xizmatlar ko'rsatish, bundan yuqorida 7-bandda nazarda tutilgan xarajatlar mustasno;

2) bitta yuridik shaxsning bir tarkibiy bo'linmasi tomonidan boshqa tarkibiy bo'linmasiga ishlab chiqarish ehtiyojlari (zavod ichki oboroti) uchun, agar tarkibiy bo'linmalar muvofiq mustaqil soliq to'lovchilar bo'lmasa, mol-mulk berilishi, ishlar bajarilishi, xizmatlar ko'rsatilishi;

3) soliq to'lovchining o'z ehtiyojlari uchun o'z kuchi bilan qurilish, montaj, qurilish-montaj ishlarini bajarishi;

4) qaytariladigan tarani jo'natish.

5) yuridik shaxsning ishtirokchisi (muassisi) muassislar (ishtirokchilar) tarkibidan chiqqanda (chiqib ketganda), shu jumladan tugatilganlik (bankrotlik) yoki qayta tashkil etilganlik munosabati bilan chiqqanda (chiqib ketganda) unga dastlabki hissa doirasida mol-mulkni berish, shuningdek oddiy shirkat shartnomasi bo'yicha sherikka (ishtirokchiga) uning mazkur shartnoma bo'yicha sheriklari (ishtirokchilari) umumiy mulkida bo'lgan ulushi qaytarilayotganda yoki bunday mol-mulk taqsimlanganda mol-mulkni berish;

6) asosiy vositalarni, nomoddiy aktivlarni va tugallanmagan qurilish ob'ektlarini bepul asosda berish;

7) banklar va sug'urta tashkilotlari tomonidan mol-mulkni o'z filiallariga berish;

8) oddiy shirkat shartnomasi bo'yicha sherikning (ishtirokchining) ulushi sifatida tovarlarni (ishlarni, xizmatlarni), boshqa mol-mulk va mulkiy huquqlarni berish;

9) tovarlarni va boshqa mol-mulkni qayta ishlash asosida berish;

10) ishonchli boshqaruv shartnomasi asosida mol-mulkni mulkdordan ishonchli boshqaruvchiga berish;

11) ishonchli boshqaruv shartnomasi tugatilgan taqdirda, mol-mulkni mulkdorga berish;

12) ob'ekt qiymatini ijaraga beruvchi (lizingga beruvchi) oladigan ijara (lizing) to'lovining bir qismi tarzida qoplash.

13) tovarlardan foydalanishning kafolatli muddati davrida ularni ta'mirlash va ularga texnik xizmat ko'rsatish bo'yicha qo'shimcha haq olmasdan ishlarni bajarish va xizmatlar ko'rsatish.

Soliq solinadigan baza:

Asosiy qoida - soliq solinadigan baza, agar ushbu moddada boshqacha qoida nazarda tutilmagan bo'lsa, realizatsiya qilinayotgan tovarlarning (ishlarning, xizmatlarning) qiymati asosida, unga qo'shilgan qiymat solig'ini kiritmagan holda belgilanadi.

Shu bilan birga:

Tovarlar (ishlar, xizmatlar) tannarxidan past narxlarda realizatsiya qilingan taqdirda, soliq solinadigan baza tovarlarning (ishlarning, xizmatlarning) tannarxidan kelib chiqib belgilanadi;

Qayta ishlashga berilgan xom-ashyo va materiallardan tayyorlangan taqdirda, soliq solinadigan baza ularni qayta ishlash xizmatlarining qiymati asosida, aksiz to'lanadigan tovarlar bo'yicha esa aksiz solig'ini hisobga olgan holda belgilanadi;

Qurilish, qurilish-montaj va ta'mirlash-qurilish, ishga tushirish-so'zlash, loyiha-qidiruv va ilmiy ishlar, xizmatlar bo'yicha, shuningdek ob'yektlarni

foydalanishga tayyor holda qurishda shartnomaviy narxlardan kelib chiqqan holda baza belgilanadi (agar shartnomaga binoan materiallar bilan ta'minlash majburiyati buyurtmachining zimmasida bo'lsa, materiallarining qiymati bazaga kiritilmaydi);

Import qilingan tovarlar realizatsiya qilinganda, soliq solinadigan baza realizatsiya qilinayotgan tovarlarning qo'shilgan qiymat solig'i kiritilmagan qiymatidan kelib chiqqan holda belgilanadi;

Aksiz to'lanadigan tovarlar bo'yicha soliq solinadigan bazaga aksiz solig'ining summasi kiritiladi;

Asosiy vositalarni, nomoddiy aktivlarni va qurilishi tugallanmagan ob'yektlarni realizatsiya qilish chog'ida soliq solinadigan baza ularni realizatsiya qilish qiymati asosida, biroq ularning qoldiq (balans) qiymatidan kam bo'lmagan, qo'shilgan qiymat solig'i kiritilmagan holda aniqlanadi. Mol-mulk moliyaviy ijaraga, shu jumladan lizingga berilganda, soliq solinadigan baza qo'shilgan qiymat solig'i summasini o'z ichiga oladigan, chiqib ketayotgan aktiv qiymati bilan uning balans (qoldiq) qiymati o'rtasidagi ijobiy farq sifatida belgilanadi.

Lekin, Kodeksning 219-moddasining 5 va 6-bandlariga muvofiq qo'shilgan qiymat solig'i bo'yicha hisobga olish nazarda tutilmagan mol-mulk realizatsiya qilingan taqdirda (mazkur mol-mulk qo'shilgan qiymat solig'i bilan olinganligi yoki olinmaganligidan qat'iy nazar), soliq solinadigan baza qo'shilgan qiymat solig'i summasini o'z ichiga oladigan, uni realizatsiya qilish (chiqib ketish) qiymati bilan balans qiymati o'rtasidagi ijobiy farq sifatida aniqlanadi;

Baholari (tariflari) davlat tomonidan tartibga solinishi nazarda tutilgan tovarlar (ishlar, xizmatlar) realizatsiya qilinganda, soliq solinadigan baza belgilangan baholardan (tariflardan) kelib chiqqan holda aniqlanadi.

Vositachilik shartnomasi, topshiriq yoki vositachilik xizmatlari ko'rsatish bo'yicha boshqa shartnoma asosida o'zga shaxsning manfaatlarini ko'zlab xizmatlar ko'rsatilgan taqdirda, qo'shilgan qiymat solig'i bo'yicha soliq solinadigan baza qo'shilgan qiymat solig'i summasini ham o'z ichiga oladigan, ko'rsatilgan xizmatlar uchun haq (foiz) tariqasida olinishi lozim bo'lgan summadan kelib chiqqan holda belgilanadi.

Soliq stavkalari. Soliq stavkalari har kalendar yil uchun mahsus Prezident qarori bilan belgilanadi (2019 yil uchun stavkalar Prezidentning 2018 yil 26 dekabrda "O'zbekiston Respublikasining 2019 yilgi asosiy makroiqtisodiy ko'rsatkichlari prognozi va davlat byudjeti parametrlari to'g'risida"gi PQ-4086-sonli qarori bilan tasdiqlangan).

**Qo'shilgan qiymat solig'i uchun 2018-2019 yillardagi
asosiy stavkalari to'g'risida taqqoslama jadval.**

7-jadval.

№	Soliq turi	2018 yil	2019 yil	Farqi
	Qo'shilgan qiymat solig'i	20 foiz	15 foiz	<i>o'zgarma gan</i>
A	Iqtisodiyotning barcha tarmoqlaridagi yuridik shaxslar, (B-E) bandlarda nazarda tutilganlar bundan mustasno		7 foiz	
B	Qurilish tashkilotlari		8 foiz	
V	Chakana, ulgurji, shuningdek ulgurji-chakana savdoni amalga oshiradigan savdo korxonalarini		6 foiz	<i>Soddalash tirilgan</i>
G	Umumiy ovqatlanish, mehmonxona xo'jaligi korxonalarini		10 foiz	<i>tartibga o'tgan soliq</i>
D	Kasbiy xizmatlar ko'rsatadigan yuridik shaxslar (auditorlik xizmatlari, soliq maslahati xizmatlari, konsalting xizmatlari, brokerlik xizmatlari va boshqalar)		15 foiz	<i>to'lovchil ar uchun</i>
E	Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini, realizatsiya qiladigan yuridik shaxslar o'zining ishlab chiqarish mahsulotlari bundan mustasno		4 foiz	

Hisobot muddati.

Mikrofirma va kichik korxonalar - chorakdan keyingi oyning 25-kuni, yil yakuni bo'yicha yillik hisobot taqdim etish muddatida.

Boshqa korxonalar - har oydan keyingi oyning 25-kuni, yil yakuni bo'yicha yillik hisobot taqdim etish muddatida.

To'lov muddati - hisob-kitobni taqdim etish muddatida.

Imtiyozlar. Imtiyozlar Soliq kodeksining 208-211 moddalarida keltirilgan bo'lib, ular asosan ichki oborotlar bo'yicha (moliyaviy va sug'urta xizmatlar alohida moddalarga ajratilgan holda) va soliqdan ozod qilinadigan import bo'yicha berilgan.

Shu qatorda, QQS bo'yicha imtiyozlar O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarorlari bilan xam berilishi mumkinligi yoddan chiqmasligi zarur.

4.3.QQSNI HISOBGA OLIISH TARTIBI: HISOBGA OLINADIGAN VA OLINMAYDIGAN QQS SUMMALARI

Byudjetga to'lanishi lozim bo'lgan QQS summasini aniqlashda tovarlarni (ishlarni, xizmatlarni) oluvchi haqiqatda olingan va (yoki) soliq to'lovchi tomonidan ishlab chiqarilgan hamda o'z ehtiyojlari uchun foydalanilgan tovarlar (ishlar, xizmatlar) bo'yicha to'lanishi lozim bo'lgan (to'langan) qo'shilgan qiymat solig'ining summasini hisobga olish huquqiga ega. Ya'ni, hisobga olingan QQS summasi, belgilangan tartibda hisoblangan QQsdan chegirilishi mumkin.

QQS quyidagi shartlar bajarilgan taqdirda hisobga olinadi:

- 1) tovarlarni (ishlarni, xizmatlarni) oluvchi ushbu Kodeksning 197-moddasiga muvofiq qo'shilgan qiymat solig'i to'lovchi bo'lsa;
- 2) tovarlardan (ishlardan, xizmatlardan) soliq solinadigan oborotlar, shu jumladan nol darajali stavka qo'llaniladigan oborotlar maqsadida foydalanilsa;
- 3) olingan tovarlarga (ishlarga, xizmatlarga) etkazib beruvchi tomonidan yozilgan hisobvaraqq-faktura yoki ushbu Kodeksning 222-moddasiga muvofiq taqdim etiladigan qo'shilgan qiymat solig'i alohida ajratib ko'rsatilgan boshqa hujjat mavjud bo'lsa;

4) tovarlar import qilinganda qo‘shilgan qiymat solig‘i byudjetga to‘langan bo‘lsa. Agar import qilingan tovarlar bo‘yicha soliqni byudjetga to‘lashdan ozod etish tarzida bo‘shagan mablag‘larni aniq maqsadlarga yo‘naltirish sharti bilan imtiyoz berilgan bo‘lsa ham qo‘shilgan qiymat solig‘i hisobga olinadi;

5) ushbu Kodeksning 207-moddasida nazarda tutilgan hollarda qo‘shilgan qiymat solig‘i byudjetga to‘langan bo‘lsa;

6) nol darajali stavka bo‘yicha soliq solinadigan tovarlar eksportida Chet ellik sotib oluvchi (to‘lovchi) tomonidan eksport qilinayotgan tovarlar uchun haq to‘langanligini tasdiqlovchi bank hujjatidan ko‘chirma mavjud bo‘lsa.

Tadbirkorlik faoliyati doirasida foydalaniladigan ko‘chmas mulk sotib olinganda, barpo etilganda, ustav fondiga (ustav kapitaliga) hissa sifatida olinganda, oluvchi qo‘shilgan qiymat solig‘i summasini 36 kalendar oy davomida teng ulushlarda hisobga olish huquqiga ega bo‘ladi.

Asosiy vositalar, bundan ko‘chmas mulk mustasno, va nomoddiy aktivlar sotib olinganda, ustav fondiga (ustav kapitaliga) hissa sifatida olinganda, oluvchi qo‘shilgan qiymat solig‘i summasini 12 oy davomida teng ulushlarda hisobga olish huquqiga ega bo‘ladi.

Lekin ayrim hollarda, QQS summasi hisob varaq fakturada alohida ajratilib yozilgan bo‘lsa ham, QQS to‘lovchisi tomonidan yozib berilgan bo‘lsa xam hisobga olinmaydi. Mazkur holatlar quyidagicha:

Quyidagilar bo‘yicha qo‘shilgan qiymat solig‘i summasi hisobga olinmaydi:

1) 2019 yilning 1 yanvariga qadar sotib olingan asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar va qurilishi tugallanmagan ob‘ektlar bo‘yicha; tadbirkorlik faoliyati doirasida foydalanilmaydigan yoki soliq solinmaydigan aylanma maqsadida foydalaniladigan, sotib olinadigan ko‘chmas mulk bo‘yicha;

2) qo‘shilgan qiymat solig‘i to‘lovchisi bo‘lmagan yuridik shaxslar tomonidan, shuningdek ushbu Kodeksga muvofiq qo‘shilgan qiymat solig‘idan ozod qilingan tovarlar (ishlar, xizmatlar) ishlab chiqaruvchi yuridik shaxslar tomonidan foydalanish uchun olingan tovarlar (ishlar, xizmatlar) bo‘yicha;

4) O‘zbekiston Respublikasi hududi realizatsiya qilish joyi deb e‘tirof etilmaydigan tovarlar (ishlar, xizmatlar) bo‘yicha;

5) tekinga olingan tovarlar (ishlar, xizmatlar) bo‘yicha, bundan oluvchi tomonidan tovarlar (ishlar, xizmatlar) bo‘yicha Soliq kodeksning 218-moddasi birinchi qismining 3 va 4-bandlarida nazarda tutilgan tartibda hisobga olinishi lozim bo‘lgan qo‘shilgan qiymat solig‘i to‘langan hollar mustasno;

6) Soliq kodeksning 147-moddasiga muvofiq chegirib tashlanmaydigan xarajatlarni amalga oshirish maqsadida olingan mol-mulk bo‘yicha.

4.4. NOL DARAJALI STAVKANI QO‘LLASHNING O‘ZIGA HOS

HUSUSIYATLARI

(skning 212-217-moddalari)

Nol darajali stavka qo‘llanganda, QQS summasi 0 so‘mga teng bo‘ladi. Xo‘sh, imtiyozdan mazkur stavkani nima farqi bor. Farqi shundaki, imtiyozli oborotlarga to‘g‘ri keladigan hisobga olingan QQS hisobga olinmaydi, balki korxonaning tegishli xarajatlariga oboriladi. Nol darajali stavka qo‘llanilgan oborotlar bo‘yicha esa tegishli QQS summasi hisobga olinadi.

Nol darajali stavkalar quyidagi holatlarda qo‘llaniladi:

1) Tovarlar eksport qilinganda, bunda Hukumat tomonidan belgilangan ayrim tovarlar turlari bundan mustasno. Stavka qo‘llash uchun shartlar – tovar xorijiy valyutaga realizatsiya qilinishi va mahsulot O‘zbekiston bojxona chegarasini tark etishi lozim;

2) Chet el diplomatik vakolatxonalari va ularga tenglashtirilgan vakolatxonalarga rasmiy foydalanishi uchun tovarlar (ishlar, xizmatlar) realizatsiya qilinganda. Stavka qo‘llash uchun shartlar – Chet el diplomatik vakolatxonalar va diplomatik vakolatxonalariga tenglashtirilgan xalqaro tashkilotlar Tashqi ishlar vazirligidan akkreditatsiyadan o‘tishi kerak.

3) Tovarlar «Bojxona hududida qayta ishlash» bojxona rejimiga joylashtirilgan holda ularni qayta ishlash bo‘yicha bajarilgan ishlar, ko‘rsatilgan xizmatlar.

4) Xalqaro yo‘nalishda tashishlar amalga oshirilganda. Stavka qo‘llash uchun shartlar – jo‘natish punkti yoki tayin etilgan punkt O‘zbekiston Respublikasi hududidan tashqarida joylashgan bo‘lishi kerak, yoki yuklar O‘zbekiston Respublikasi hududidan tranzit qilinib olib o‘tilishi kerak.

5) Aholiga kommunal xizmatlar ko‘rsatilganda.

4.5. QQSNING ORTIQCHA SUMMALARINI QAYTARISH TARTIBI: NOL DARAJALI STAVKANI QO‘LLASH NATIJASIDA HOSIL BO‘LGAN ORTIQCHA SUMMALARNI QAYTARISH JARAYONINING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.

Qo‘shilgan qiymat solig‘ining ortiqcha to‘langan summasi, ya’ni hisoblangan soliq summasidan ortiqroq siqdorda to‘langan summalar – umumbelgilangan tartibda, Soliq kodeksining 10-bobiga muvofiq qaytariladi.

Hisobga olinadigan qo‘shilgan qiymat solig‘i summasining hisobot davri uchun hisoblab chiqarilgan soliq summasidan ortgan summasi, agar ushbu moddada boshqacha qoida nazarda tutilmagan bo‘lsa, qo‘shilgan qiymat solig‘i bo‘yicha kelgusi to‘lovlar hisobiga o‘tkaziladi.

Hisobga olinadigan qo‘shilgan qiymat solig‘i summasining soliq davri yakunlariga ko‘ra hisoblangan soliq summasidan ortiqchaligi saqlanib qolgan taqdirda, ushbu ortiqcha summa keyingi soliq davriga o‘tkaziladi va qo‘shilgan qiymat solig‘i bo‘yicha kelgusi to‘lovlar hisobiga o‘tkaziladi.

Nol darajali stavka bo‘yicha soliq solinadigan oborot hisobidan hosil bo‘lgan qo‘shilgan qiymat solig‘ining ortiqcha summasi esa quyidagi tartibda qaytariladi.

Soliq kodeksning 207-moddasiga muvofiq (nerezident tomonidan taqdim etilgan ishlar, xizmatlar bo‘yicha) to‘lanishi lozim bo‘lgan qo‘shilgan qiymat solig‘ining summasi qoplanadi;

soliq to‘lovchining boshqa soliqlar bo‘yicha mavjud soliq qarzi qoplanadi;

soliq to‘lovchining bank hisobvarag‘iga pul mablag‘lari o‘tkaziladi. Bunda, Soliq to‘lovchining yozma arizasi asosida uning bank hisobvarag‘iga, agar mazkur

ariza ortiqcha summa hosil bo'lgan hisobot davri tugaganidan keyin 12 oydan kechiktirilmagan muddatda taqdim etilgan bo'lsa, Soliq kodeksning 228-moddasida hamda Adliya vazirligida 2016 yil 7 aprelda 2775-son bilan ro'yxatga olingan "Soliq to'lovchilarga nol darajali stavkani qo'llash natijasida hosil bo'lgan qo'shilgan qiymat solig'ining ortiqcha summasini soliq to'lovchining bankdagi hisobvarag'iga qaytarish tartibi to'g'risida"gi Nizomda belgilangan tartibda qaytariladi.

Buning uchun, soliq to'lovchi quyidagi hujjatlar to'plamini tayyorlaydi:

Eksportyor korxonalar uchun:

kontraktning belgilangan tartibda tasdiqlangan ko'chirma nusxalari;
tovarlarni eksport qilish rejimiga chiqarishni amalga oshiruvchi bojxona organining belgi qo'yilgan bojxona yuk deklaratsiyalarining ko'chirma nusxalari;
kontraktlar (tovarlarning yuklab jo'natilgan turkumi) bo'yicha Chet el valyutasida tushum summasi tushganligini tasdiqlovchi bank ko'chirmalaridan nusxalar;

O'zbekiston Respublikasining bojxona hududidan o'tkazish punktida joylashgan bojxona organining tovarlar tayin etilgan mamlakatga jo'natilganligini tasdiqlovchi qayd belgisi qo'yilgan tovarga ilova qilinadigan hujjatlarning ko'chirma nusxalari.

Tovarlar eksportga vositachi (ishonchli vakil) orqali vositachilik (topshiriq) shartnomasi bo'yicha realizatsiya qilinganda eksportni tasdiqlash uchun komitent (topshiriq beruvchi) tomonidan quyidagi hujjatlar taqdim etiladi:

soliq to'lovchi bilan vositachi (ishonchli vakil) o'rtasidagi vositachilik (topshiriq) shartnomalarining ko'chirma nusxalari;

soliq to'lovchining topshirig'iga ko'ra (vositachilik (topshiriq) shartnomasiga muvofiq) eksportga tovarlar etkazib berishni amalga oshirayotgan shaxsning tovarlarni O'zbekiston Respublikasi bojxona hududidan tashqariga etkazib berish uchun Chet ellik shaxs bilan tuzilgan kontraktlarining belgilangan tartibda tasdiqlangan ko'chirma nusxalari;

tovarlarni eksport rejimiga chiqarishni amalga oshiruvchi bojxona organining belgisi qo'yilgan bojxona yuk deklaratsiyalarining ko'chirma nusxasi;

kontrakt (tovarlarning yuklab jo'natilgan turkumi) bo'yicha Chet el valyutasida realizatsiya qilingan tovarlar uchun tushum vositachining, ishonchli vakilning yoki soliq to'lovchining O'zbekiston Respublikasidagi bank hisobvarag'iga kelib tushganligini tasdiqlovchi bank ko'chirmalarining nusxalari.

Chet el diplomatik vakolatxonalari hamda ularga tenglashtirilgan vakolatxonalarga rasmiy foydalanish uchun tovarlar (ishlar, xizmatlar) realizatsiya qilinishi natijasida hosil bo'lgan QQSning ortiqcha summasini qaytarish uchun — belgilangan shaklda rasmiylashtirilgan hisobvaraqq-fakturalarning ko'chirma nusxalari.

«Bojxona hududida qayta ishlash» bojxona rejimiga joylashtirilgan tovarlarni qayta ishlash bo'yicha ishlar bajarish, xizmatlar ko'rsatish, shuningdek Chet el yuklarini O'zbekiston Respublikasi hududi orqali tashish (tranzit tashish) bo'yicha xizmatlar ko'rsatish natijasida hosil bo'lgan QQSning ortiqcha summasini qaytarish uchun:

ishlar bajarish, xizmatlar ko'rsatish uchun tuzilgan kontraktning ko'chirma nusxalari;

bajarilgan ishlarga, ko'rsatilgan xizmatlarga Chet ellik sotib oluvchi (to'lovchi) tomonidan haq to'langanligini tasdiqlovchi bank ko'chirmalaridan nusxalar;

ishlar (xizmatlar) sotuvchisi va xaridori tomonidan imzolangan, ishlar bajarilganligini, xizmatlar ko'rsatilganligini tasdiqlaydigan hujjatlarning ko'chirma nusxalari;

Ichki bozorda yarim tayyor to'qimachilik mahsulotlarni (kalava, gazmol, trikotaj polotno va paxtani yig'irish chiqindilarini) milliy valyutaga QQSni nol darajali stavkasini qo'llash bilan sotilishi natijasida hosil bo'lgan QQSning ortiqcha summasini qaytarish uchun:

to'qimachilik yarim tayyor mahsulotlarni etkazib berishga oid kontraktlar (shartnomalar) ko'chirma nusxalari;

to'qimachilik yarim tayyor mahsulotlarni sotib oluvchiga jo'natilganligini tasdiqlovchi belgilangan shaklda rasmiylashtirilgan hisobvaraq-fakturalarning ko'chirma nusxalari.

Aholiga suv ta'minoti, kanalizatsiya, issiqlik ta'minoti va sanitariya tozalash bo'yicha kommunal xizmatlar ko'rsatish natijasida hosil bo'lgan QQSning ortiqcha summasini qaytarish uchun — nol darajali stavkani qo'llanilganligini tasdiqlovchi hujjatlarning ko'chirma nusxalari;

Yo'lovchilar, bagajlar, yuklar va pochmani xalqaro yo'nalishda tashish bo'yicha xizmatlar realizatsiya qilish natijasida hosil bo'lgan QQSning ortiqcha summasini qaytarish uchun —yo'lovchilar, bagajlar, yuklar va pochmani xalqaro yo'nalishda tashish bo'yicha yagona xalqaro tashish hujjatlari reestri.

Shuningdek, yuqorida keltirilgan barcha holatlar bo'yicha soliv to'lovchilar quyidagi hujjatlarni ham to'plashi taqdim etiladi:

Ortiqcha summasini soliq to'lovchining bankdagi hisobvarag'iga qaytarish to'g'risidagi ariza;

solliqlar va boshqa majburiy to'lovlar bo'yicha yuridik shaxs qarzlarning solishtiruv dalolatnomasi. Soliqlar va boshqa majburiy to'lovlar bo'yicha yuridik shaxs qarzlarning solishtiruv dalolatnomasi soliq va boshqa majburiy to'lovlarning turlari bo'yicha hisobot oyidan keyingi oyning 15-kuniga qadar tuziladi va bir kalendar oy mobaynida amal qiladi;

QQS hisob-kitobi;

Yuridik shaxsga ilgari QQSning ortiqcha summasi qaytarilgan bo'lsa, qaytarilgan summalar to'g'risida ma'lumotlar taqdim etiladi.

To'plangan hujjatlar uch nusxada tuzilib, hududiy davlat soliq boshqarmasiga taqdim etiladi. Boshqarma hujjatlarni o'rganadi va kamchiliklar aniqlangan taqdirda xujjatlar arizachiga asoslangan xat orqali qatariladi. Hujjatlarni ko'rib chiqish muddati – uch ish kuni.

Kamchiliklar aniqlanmagan taqdirda, Boshqarma tegishli xulosa orqali 2 ta hujjatlar to'plamini keyingi ko'rib chiqish uchun Davlat soliq qo'mitasiga yuboradi.

Qo'mita hujjatlarni o'rganadi va kamchiliklar aniqlangan taqdirda xujjatlar boshqarmaga asoslangan xat orqali qaytariladi. Hujjatlarni ko'rib chiqish muddati – olti ish kuni.

Kamchiliklar aniqlanmagan taqdirda, Qo'mita Boshqarma xulosasi kelishib 1-ta hujjatlar to'plamini keyingi ko'rib chiqish uchun Moliya vazirligiga yuboradi.

Moliya vazirligining tegishli tarmoq boshqarmasi hujjatlarni 4 ish kuni davomida o'rganadi. Kamchiliklar aniqlangan taqdirda xujjatlar Qo'mitaga asoslangan xat orqali qaytariladi. Kamchiliklar aniqlanmagan taqdirda, boshqarma Moliya vazirligining G'agnachiligiga to'lov topshiriqnomasini taqdim etadi.

G'aznachilik 2 ish kuni muddatida korxonaning hisob raqamiga mablag'larni qaytarib beradi.

4.6. QURILISHI MOLIYALASHTIRISHNING MARKAZLASHTIRILGAN MANBALARINI JALB ETGAN HOLDA TANLOV SAVDOLARI ASOSIDA AMALGA OSHIRILAYOTGAN OB'EKTLAR BO'YICHA QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'INI TO'LASHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI (SKNING 349- MODDASI)

QQSni to'lash uchun soliq to'lovchi tomonidan ariza (xabarnoma) berilishi shart emas.

QQS summasi faqat aynan qurilishi moliyalashtirishning markazlashtirilgan manbalarini jalb etgan holda amalga oshirilayotgan ob'yekt bo'yicha hisoblanadi va to'lanadi.

Hisobga olinadigan QQS summasi faqat tegishli ob'yekt bo'yicha to'langan soliq summalari bo'yicha amalga oshiriladi.

Soliq kodeksining 360-moddasiga muvofiq qo'shilgan qiymat solig'i to'lovchilar uchun yagona soliq to'lovi summasi byudjetga to'lanishi lozim bo'lgan qo'shilgan qiymat solig'i summasiga, lekin yagona soliq to'lovi summasining 50 foizidan ko'p bo'lmagan miqdorga kamaytirish tartibi faqat shu ob'ektga to'g'ri kelgan yagona soliq to'lovi summasining 50 foizigacha amalga oshiriladi.

4.7. QQS BO'YICHA QONUN BUZILISH HOLATLARI

QQS to'lovchisi bo'lmagan korxonalar tomonidan ezib beriladigan hisobvaraqq-fakturalarda QQS summasini aks ettirish ta'qiqlanadi.

Soliq kodeksining 118-moddasiga muvofiq QQS solinmaydigan tovarlarni (ishlarni, xizmatlarni) realizatsiya qilishda, shuningdek QQS to'lovchisi bo'lmagan mahsulot etkazib beruvchilar tomonidan tovarlarni (ishlarni, xizmatlarni) realizatsiya qilishda QQSni hisobvaraqq-fakturada aks ettirganlik mahsulot etkazib beruvchilarga hisobvaraqq-fakturada ko'rsatilgan QQS summasining 20 % miqdorida jarima solishga sabab bo'ladi. Bunda mahsulot etkazib beruvchi hisobvaraqq-fakturada ko'rsatilgan soliq summasini byudjetga to'lashi shart.

Tovarlarni (ishlarni, xizmatlarni) sotib oluvchilarga nisbatan jarima solish qo‘llanilmaydi va ular QQS bo‘yicha byudjet bilan qayta hisob-kitob qilmaydi.

4.8. QO‘SHILGAN QIYMAT SOLIG‘INI UNDIRISH AMALIYOTIDAGI MUAMMOLAR

1. Ish, xizmatlarni realizatsiya qilish joyini aniqlash.

Amaliyotda ish, xizmatlarni realizatsiya qilish joyini aniqlashda ayrim muammolar vujudga keladi. Soliq kodeksining 202-moddasida tovarlarni (ishlarni, xizmatlarni) realizatsiya qilish oborotlariga, agar ularni realizatsiya qilish joyi O‘zbekiston Respublikasi hududi bo‘lsa, qo‘shilgan qiymat solig‘i solinadi deb belgilangan.

Tovar misolida uning realizatsiya qilish joyini aniqlash oson, chunki u fizik hajmga ega. YUqoridagi moddaga asosan esa, agar tovar O‘zbekiston Respublikasi hududida turgan bo‘lsa va bitim natijasida O‘zbekiston Respublikasi hududidan tashqariga chiqarilmaydigan bo‘lsa (yuklab jo‘natilmaydigan va tashilmaydigan bo‘lsa) va jo‘natish yoki tashish boshlangan paytda tovar O‘zbekiston Respublikasi hududida turgan bo‘lsa – tovar realizatsiyasi joyi O‘zbekiston hududi deb tan olinadi.

Ish va xizmatlarni realizatsiya qilish joyini aniqlashda esa bu masala muammo to‘dirishi mumkin.

Misol uchun, DSQning Ekspert kengashi tomonidan 2014 yilda «SGS Tashkent LTD» xorijiy korxonasi tomonidan xorijiy buyurtmachilar uchun o‘z laboratoriyalarida neft mahsulotlarini o‘rganish bo‘yicha ko‘rsatgan xizmatlarini realizatsiya qilish joyini aniqlash masalasi ko‘rib chiqilgan.

Jumladan, chet el korxonalari O‘zbekistonning neftni qayta ishlash korxonalariga xom ashyo etkazib berish bo‘yicha shartnoma tuzgan. Shartnomaga asosan, xom ashyo neftni qayti ishlash korxonalari tomonidan qabul qilinib olishidan avval, xom ashyoni sotuvchi xorijiy korxonalar O‘zbekistonda mustaqil inspeksiya olib boradigan korxonani yollab, etkazib berilgan xom ashyo sifatini tekshirishi lozim. Ushbu maqsadlarda xorijiy korxonalar «SGS Tashkent LTD»

korxonasini O‘zbekistonda yollagan va mazkur korxonaga etkazib berilgan xom asheni sifat, hajmi nuqtai nazaridan tekshiruvdan o‘tqazgan, shu jumladan o‘z laboratoriyalaridan.

Savol, «SGS Tashkent LTD» mazkur xizmatlariga QQSni hisoblab yozishi lozimmi yoki lozim emasmi?

«SGS Tashkent LTD» pozitsiyasi:

Mazkur xizmatlar Soliq kodeksining 202 moddasi uchinchi qismi 4-bandiga asosan konsultatsion xizmatlar tarkibiga kirganligi tufayli, realizatsiya joyi O‘zbekiston Respublikasi territoriyasi deb tan olinmaydi, negaki ushbu bandga asosan xizmatlar xaridori O‘zbekistonda joylashgan bo‘lishi kerak. Xizmatlarni xaridori esa xorijiy korxonaga va O‘zbekistonda faoliyat yuritmaydi.

Soliq organlari pozitsiyasi.

Mazkur xizmatlar Soliq kodeksining uchinchi qismi 1-4 bandida ko‘rsatilgan holatlarga to‘g‘ri kelmaydi, ya‘ni neft mahsulotlarini laboratoriya tekshiruvidan o‘tkazish – bu konsultatsiya xizmati emas. Shuning uchun, bu xizmatlar Soliq kodeksining 202 moddasi uchinchi qismi 5-bandiga muvofiq (xizmatlarni ko‘rsatayotgan shaxsning tadbirkorlik yoki har qanday boshqa faoliyati O‘zbekiston Respublikasi hududida amalga oshirilsa) QQSga tortilishi kerak.

2. QQSni noto‘g‘ri hisobga olish.

2.1. Hisobvaraqq-fakturada QQS summasi aks ettirilmagan bo‘lsada, ayrim korxonalar byudjetga to‘lanishi lozim bo‘lgan QQS summasini kamaytirish maqsadida yo‘q QQS summasini hisobga olishadi. Bunday holatlarni faqatgina mahsus dasturiy mahsul orqali aniqlasa bo‘ladi. Buning uchun dastur barcha QQS hisobotini 8- ilovalarini barcha 7-ilovalar bilan solishtiradi. Bunda, agar mahsulot etkazib bergan korxonaga QQS hisobotining 8-ilovasida keltirgan ma‘lumotida tegishli korxonaga mahsulotini QQSsiz sotgan bo‘lsada, uni xaridori o‘zining QQS hisobotining 7-ilovasida ushbu mahsulot bo‘yicha QQSni kirim qilgan bo‘lsa, dastur bunday holatni aniqlab beradi.

2.2. Korxonada boshqa oborotlar mavjud bo‘lsada, ayrim hollarda bunday oborotlar 4-ilovaning 01024 (boshqa soliqqa tortiladigan realizatsiya) satriga

quyiladi, vaxolanki bunday oborot 0108 satrdan pastroq satrlarda joylashtirilishi lozim.

Bunday qilinmasa QQS hisobotining sof tushum ko'rsatkichi korxonaning moliyaviy natijalari to'g'risidagi hisobotining ko'rsatkichidan farq qilib qoladi.

2.3. QQS hisobotining 2- ilovasining 01043-satrida eksportdan kelib tushgan valyuta miqdori aniqlanganda, ko'p korxonalar barcha kontraktlar bo'yicha tushgan mablag'larni, shu jumladan oldindan to'lov so'mmalarini kiritib, eksport hajmiga nisbatan tushgan valyuta ulushini 100 %, xatto ki ayrim holatlarda 110-120% va undan yuqori qilib ko'rsatadilar. Vaxolanki, haqiqatda kelib tushgan valyuta miqdori aniqlanganda, har bir eksport kontrakti bo'yicha kelib tushgan valyuta miqdorlari alohida ko'rsatilib o'tiladi, bunda avans to'lovlari hisobga olinmaydi.

2.4. Aksiz solig'iga tortiladigan tovarlar bo'yicha QQS bazasi aniqlanayotganda ayrim soliq to'lovchilari bazaga aksiz solig'i summasini kiritmaydilar.

NAZORAT SAVOLLARI

1. Qo'shilgan qiymat solig'ining davlat byudjeti daromadlarini shakllantirishdagi ahamiyati qanday?
2. Qo'shilgan qiymat solig'ini to'lovchilari kimlar?
3. Qo'shilgan qiymat solig'i ob'ekti qanday aniqlanadi va soliqqa tortiladigan oborot deganda nimani tushunasiz?
4. Qo'shilgan qiymat solig'iga soliq solinadigan baza deganda nimani tushunasiz?
5. Qo'shilgan qiymat solig'iga imtiyozlar nimalardan iborat?
6. Qo'shilgan qiymat solig'i stavkalari va ularni qo'llash tartibi qanday?
8. Hisobvaraqq-fakturalar qanday to'ldiriladi va unda qo'shilgan qiymat solig'i qaysi punktlarda ko'rsatiladi?
9. Qo'shilgan qiymat solig'ini to'lash va hisobotni taqdim etish tartibi qanday?

5-BOB: AKSIZ SOLIG'I

REJA:

5.1. AKSIZ SOLIG'INING IQTISODIY MOHIYATI VA VUJUDGA KELISHI.

5.2. SOLIQ ELEMENTLARI: SOLIQ TO'LOVCHILAR, OB'EKTI, BAZASI, STAVKALAR, IMTIYOZLAR, MUDDATLAR.

5.3. AKSIZ SOLIG'I TO'LANADIGAN TOVARLARGA DOIR SOLIQ SOLINADIGAN OPERATSIYALAR AMALGA OSHIRILADIGAN SANA.

5.4. AKSIZ SOLIG'I TO'LANADIGAN TOVARLAR EKSPORTINI TASDIQLASH, AKSIZ TO'LANADIGAN TOVARLAR RO'YXATI VA AKSIZ SOLIG'I STAVKALARI.

5.5. SOLIQNI HISOBLAB CHIQRISH TARTIBI, SOLIQDAN CHEGIRMA, HISOB-KITOBNI TAQDIM ETISH TARTIBI.

5.6. SOLIQ TO'LASH TARTIBI, AKSIZ SOLIG'I TO'LANADIGAN TOVARLARNI AKSIZ MARKALARI BILAN TAMG'ALASH.

5.7. AKSIZ SOLIG'INI UNDIRISH AMALIYOTIDAGI MUAMMOLAR.

5.1. AKSIZ SOLIG'INING IQTISODIY MOHIYATI VA VUJUDGA KELISHI.

Soliq psixologiyasi nuqtai nazardan barcha soliqlar iste'mol predmeti hisoblanadi, aksizlar ham shular jumlasiga kiradi va quyidagi afzalliklarga ega. Tovarning narxida o'tirganligi uchun ular ko'zga ko'rinmaydi, soliqning katta-kichikligini bilmagan sotib oluvchi uning narxida soliq o'tirganligini bilmay turib tovarni sotib oladi. Bu odatda bilvosita soliq bo'lib, uni yaxshisi ko'rinmas deb atash maqsadga muvofiq bo'lur edi. Soliq undirishning bu usuli hukumatning eng yaxshi ko'rgan usulidir. Aksizlar — tovarlar uchun quyiladigan bilvosita soliqlarning bir turi bo'lib, qo'shilgan qiymat solig'idan farqli ma'lum bir

chegaralangan tur va guruhdagi mahsulotlarning narxiga yoki ko'rsatilayotgan xizmatlarning tarifiga qo'shiladi. «Aksiz» so'zi frantsuz tilidan kelib chiqqan bo'lib, chopib tashlash ma'nosini bildiradi. Bu yerdan Soliq to'lovning o'ziga xos xususiyatlari kelib chiqadi. Aksizlar tovar narxiga qushiladi va hukumatga uning qiymatidan bir qismini olishga yoki kesib olishga imkon beradi. Ustiga qo'yilgan qo'shimcha narx mahsulot ishlab chiqarishning unumdorligani yoki biron bir alohida xususiyatlarini bildirmaydi, balki aksiz tovarlarini ishlab chiqarish va realizatsiya qilishning alohida sharoitlaridan kelib chiqib belgilanadi.

O'zbekistonda aksiz solig'i 1992 yilda qo'shilgan qiymat solig'i bilan birgalikda oborot solig'i va sotuvdan olinadigan soliqlar o'rniga joriy qilingan. Uning qo'shilgan qiymat solig'idan farqli tomoni shundaki, u ayrim tovarlar va mahsulotlarni chegaralab olgan va u bajarilgan ish, ko'rsatilgan xizmatlarga nisbatan qo'llanilmaydi. Aksiz solig'i individual xarakterga ega bo'lib, faqat aksiz osti tovarlarga nisbatan qo'llaniladi.

Aksiz solig'i qo'shilgan qiymat solig'iga tortiladigan bazada va narxda hisobga olinadigan yuklab jo'natilgan tovarlar qiymatining bir qismini egri soliq sifatida byudjetga undirish shakli hisoblanadi. Aksiz solig'i Davlat byudjeti daromadlarini shakllantirishda salmoqli o'rin egallaydi

Aksizlarning asosiy ajratib turadigan xususiyatlari quyidagilar:

- Aksizlar ko'pgina holatlarda biron bir tovarni ishlab chiqarish uchun ketgan xarajatga nisbatan unga bo'lgan talabning yuqoriligi va doimiyligi natijasida, sotilish narxi ancha yuqori bo'lganda paydo bo'ladi, masalan, aroq, tamaki, kofe (O'zbekiston sharoitida paxta kiradi). Hukumat aksizlar yordamida tovar qiymatida o'tirgan o'ziga xos ishlab chiqarish va realizatsiya sharoitlari bo'lgan, ammo tovarning unumliligini va iste'mol xususiyatlarini aks ettirmaydigan qismlarini undirib oladi. Agarda hukumat soliq xususiyatlarini aksiz solig'i yordamida undirmasa, u holda aksiz tovarlar ishlab chiqaruvchilar o'zlari bunga yarasha xizmat ko'rsatmagan holda yuqori daromadga ega bo'ladilar.

- Aksizlar jamiyat tomonidan iste'mol qilish keraksiz deb topilgan tovarlarga — spirtli ichimliklar, tamaki mahsulotlari va benzinga qo'yiladi.

Shunday qilib, aksizlar iste'molni me'yorga solib turuvchi bir asbob sifatida xizmat qiladi. Ular yordamida hukumat bir tomondan inson salomatligiga, jamiyat va atrof muxitga zarar keltiradigan tovarlarni (tamaki, vino, aroq mahsulotlari va h.q.) sotilishini ushlab tursa, ikkinchi tomondan, Soliq tovarlarni sotish natijasida jamiyatda etkaziladigan zararlarni moliyaviy qoplash uchun mablag' undiradi. Hukumatning bunday tutgan yo'li esa o'z vaqtida tomonidan adolatlik deb hisoblanadi, chunki alkogol ichuvchilar, chekuvchilar, avtomobil yordamida atrof-muhitni zaharlovchilar qanchalik ko'p iste'mol qilsalar, shunchalik ko'p soliq to'laydilar, bu esa davlat budjetini mablag' bilan ta'minlashiga olib keladi.

- Barcha bilvosita soliqlar kabi aksiz ham soliq-fiskal funksiyasini to'liq bajaradi, ya'ni budjetni juda ham yaxshi mablag' bilan ta'minlaydi. Avval qimmabaho buyumlar yoki katta daromad keltiradigan turlari aksiz solig'iga tortilgan edi. Aholining ko'pgina qismining daromad topish darajasi yuqori yaa boshlagandan buyon aksiz solig'iga tortiladigan tovarlarning turlari ham ko'paydi.

5.2. SOLIQ ELEMENTLARI: SOLIQ TO‘LOVCHILAR, OB‘EKTI, BAZASI, STAVKALAR, IMTIYOZLAR, MUDDATLAR.

Quyidagi yuridik va jismoniy shaxslar aksiz solig‘i to‘lovchisi hisoblanadi:

O‘zbekiston Respublikasi hududida aksiz solig‘i solinadigan tovarlarni (aksiz to‘lanadigan tovarlarni) ishlab chiqaruvchilar;

O‘zbekiston Respublikasining bojxona hududiga aksiz to‘lanadigan tovarlarni import qiluvchilar;

Oddiy shirkat aksiz to‘lanadigan tovar ishlab chiqargan taqdirda, oddiy shirkat shartnomasining oddiy shirkat ishlarini yuritish zimmasiga yuklatilgan sherigi (ishtirokchisi).

Shu bilan birga, aksiz to‘lanadigan tovarlarning ayrim turlari bo‘yicha aksiz to‘lanadigan tovarlar ishlab chiqaruvchi bo‘lmagan shaxs O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qaroriga binoan aksiz solig‘ini to‘lovchi etib belgilanishi mumkin.

Masalan, “GM O‘zbekiston” kompaniyasining dilerlari avtomobil ishlovchisi bo‘lmada, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 29 dekabrda PQ-3454-sonli Qaroriga muvofiq hamda “Ichki bozorda sotilayotgan “Jeneral Motors O‘zbekiston” AJ tomonidan ishlab chiqarilgan avtomobillarga aksiz solig‘ini hisoblash va to‘lash tartibi to‘g‘risida”gi nizomga (2126-son, 27.07.2010 y.) asosan dilerlar aksiz solig‘i to‘lovchisi hisoblanadi.

Aksiz solig‘i ob‘ektiga quyidagi operatsiyalar kiradi:

1) aksiz to‘lanadigan tovarlarni realizatsiya qilish, shu jumladan:

tovarni sotish (jo‘natish);

garov bilan ta‘minlangan majburiyat bajarilmagan taqdirda, garovga qo‘yilgan aksiz to‘lanadigan tovarlarni garovga qo‘yuvchi tomonidan topshirish;

aksiz to‘lanadigan tovarlarni bepul topshirish;

aksiz to‘lanadigan tovarlarni ish beruvchi tomonidan ish haqi hisobiga yollangan xodimga qonun hujjatlarida nazarda tutilgan hollarda topshirish yoki hisoblangan dividendlar hisobiga yuridik shaxsning muassisiga (ishtirokchisiga) topshirish;

aksiz to'lanadigan tovarlarni qonun hujjatlarida nazarda tutilgan hollarda boshqa tovarlarga (ishlarga, xizmatlarga) ayirboshlash uchun topshirish;

2) aksiz to'lanadigan tovarlarni yuridik shaxsning ustav fondiga (ustav kapitaliga) hissa yoki pay badali tariqasida yoxud oddiy shirkat shartnomasi bo'yicha sherikning (ishtirokchining) hissasi sifatida topshirish;

3) aksiz to'lanadigan tovarlarni yuridik shaxsning ishtirokchisiga (muassisiga) u yuridik shaxs tarkibidan chiqqan (chiqib ketgan) taqdirda yoki yuridik shaxs qayta tashkil etilganligi, tugatilganligi (bankrotligi) munosabati bilan topshirish, shuningdek oddiy shirkat shartnomasi doirasida ishlab chiqarilgan aksiz to'lanadigan tovarlarni mazkur shartnoma sherigiga (ishtirokchisiga) uning shartnoma ishtirokchilari umumiy mulkidagi mol-mulkdan ulushi ajratib berilgan yoki bunday mol-mulk taqsimlangan taqdirda topshirish;

4) aksiz to'lanadigan tovarlarni ulush qo'shish asosida qayta ishlashga topshirish, shuningdek ulush qo'shish asosida xom ashyo va materiallarni, shu jumladan aksiz to'lanadigan xom ashyo va materiallarni qayta ishlash mahsuli bo'lgan aksiz to'lanadigan tovarlarni ishlab chiqaruvchi tomonidan qayta ishlashga berilgan xom ashyo va materiallarning mulkdoriga topshirish;

5) ishlab chiqarilgan va (yoki) qazib olingan aksiz to'lanadigan tovarlarni o'z ehtiyojlari uchun topshirish;

6) aksiz to'lanadigan tovarlarni O'zbekiston Respublikasining bojxona hududiga import qilish.

Quyidagilarga aksiz solig'i solinmaydi:

1) aksiz to'lanadigan tovarlarni ularning ishlab chiqaruvchilari tomonidan eksportga realizatsiya qilishga, bundan O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadigan aksiz to'lanadigan tovarlarning ayrim turlari mustasno (masalan suyultirilgan tabiiy gaz, oltin, va boshqalar);

2) keyinchalik O'zbekiston Respublikasining bojxona hududidan olib chiqib ketilishi sharti bilan «bojxona hududida qayta ishlash» bojxona rejimiga joylashtirilgan tovarlardan ishlab chiqarilgan qayta ishlash mahsuli bo'lgan aksiz to'lanadigan tovarlarni topshirishga;

3) O‘zbekiston Respublikasining bojxona hududiga:

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadigan tartibda insonparvarlik yordami sifatida;

davlatlar, hukumatlar, xalqaro tashkilotlar tomonidan xayriya yordami maqsadida, shu jumladan texnik ko‘mak ko‘rsatish maqsadida;

O‘zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalari bo‘yicha xalqaro va Chet el hukumat moliya tashkilotlari tomonidan berilgan zayomlar (kreditlar) mablag‘lari hisobiga, shuningdek grantlar hisobiga yuridik shaxslar tomonidan olib kirilayotgan, aksiz to‘lanadigan tovarlarni import qilishga.

4) aksiz to‘lanadigan tovarlarni O‘zbekiston Respublikasining bojxona hududiga aksiz solig‘i solinmaydigan tovarlarni olib kirish normalari doirasida jismoniy shaxslar tomonidan import qilishga. O‘zbekiston Respublikasining bojxona hududiga aksiz solig‘i solinmaydigan tovarlarni jismoniy shaxslar tomonidan olib kirish normalarining eng yuqori chegarasi qonun hujjatlarida belgilanadi

5) vakolatli davlat organining yozma tasdig‘i mavjud bo‘lgan taqdirda, telekommunikatsiyalar operatorlari va tezkor-qidiruv tadbirlari tizimining texnik vositalarini sertifikatlashtirish bo‘yicha maxsus organ tomonidan olinadigan tezkor-qidiruv tadbirlari tizimi texnik vositalarini import qilishga.

Aksiz solig‘i bo‘yicha soliq solinadigan baza:

Aksiz solig‘ining stavkalari mutlaq summada (**qat‘iy**) belgilangan aksiz to‘lanadigan tovarlar bo‘yicha soliq solinadigan baza aksiz to‘lanadigan tovarlarning naturada ifodalangan hajmi asosida aniqlanadi.

Aksiz solig‘ining stavkalari foizlarda (**advalor**) belgilangan ishlab chiqarilayotgan aksiz to‘lanadigan tovarlar bo‘yicha realizatsiya qilingan aksiz to‘lanadigan tovarlarning aksiz solig‘i hamda qo‘shilgan qiymat solig‘i kiritilmagan qiymati soliq solinadigan bazadir.

Ish haqi hisobiga, hisoblab chiqarilgan dividendlar hisobiga, bepul yoki boshqa tovarlarga (ishlarga, xizmatlarga) ayirboshlash uchun beriladigan aksiz to‘lanadigan tovarlar bo‘yicha, shuningdek tovarlar tannarxidan past narxlarda

realizatsiya qilingan taqdirda soliq to'lovchi tovarlarni topshirish paytida uning haqiqiy tannarxidan kam bo'lmagan darajada belgilaydigan narx asosida hisoblangan qiymat soliq solinadigan bazadir.

Qayta ishlashga berilgan xom ashyo va materiallardan ishlab chiqarilgan aksiz to'lanadigan tovarlar bo'yicha soliq solinadigan baza aksiz to'lanadigan tovarlarni ishlab chiqarishga doir ishlar qiymatini hamda qayta ishlashga berilgan xom ashyo va materiallar qiymatini o'z ichiga oladi.

Aksiz solig'ining stavkalari foizlarda (advalor) belgilangan import qilinayotgan aksiz to'lanadigan tovarlar bo'yicha soliq solinadigan baza bojxona to'g'risidagi qonun hujjatlariga muvofiq aniqlanadigan bojxona qiymati hisoblanadi.

Soliq solinadigan bazaga tuzatish kiritish tartibi.

Tovarlar to'liq yoki qisman qaytarilganda, bitim shartlari o'zgartirilganda, baholar o'zgarganda, sotib oluvchi siylovdan (skidkadan) foydalanganda soliq solinadigan bazaga tuzatish kiritiladi.

Tuzatishni kiritish bir yillik muddat doirasida, kafolat muddati belgilangan tovarlar bo'yicha esa kafolat muddati doirasida yangi hisobvaraqq-faktura yoki ko'rsatilgan hollar yuz berganligini tasdiqlovchi boshqa hujjatlar asosida mazkur hollar yuz bergan soliq davrida amalga oshiriladi.

5.3. AKSIZ TO'LANADIGAN TOVARLARGA DOIR SOLIQ SOLINADIGAN OPERATSIYALAR AMALGA OSHIRILADIGAN SANA.

Aksiz to'lanadigan tovarlar oluvchiga jo'natilgan (topshirilgan) kun, aksiz to'lanadigan tovarlarga doir soliq solinadigan operatsiyalar amalga oshirilgan sana hisoblanadi.

Garovga qo'yilgan aksiz to'lanadigan tovarlar garovga qo'yuvchi tomonidan topshirilgan taqdirda, garov narsasiga bo'lgan mulk huquqi o'tgan sana garovga qo'yuvchi uchun realizatsiya qilish oboroti amalga oshirilgan sana hisoblanadi.

Import qilinayotgan aksiz to'lanadigan tovarlar bojxona rasmiylashtiruvidan o'tkazilgan sana ularga doir operatsiya amalga oshirilgan sana hisoblanadi.

5.4. AKSIZ SOLIG'I TO'LANADIGAN TOVARLAR EKSPORTINI TASDIQLASH, AKSIZ TO'LANADIGAN TOVARLAR RO'YXATI VA AKSIZ SOLIG'I STAVKALARI.

Aksiz to'lanadigan tovarlar eksportini tasdiqlovchi hujjatlar quyidagilardir: eksport qilinadigan aksiz to'lanadigan tovarlarni etkazib berish uchun tuzilgan kontrakt;

tovarlarni eksport rejimida chiqarishni amalga oshiruvchi bojxona organining belgisi qo'yilgan bojxona yuk deklaratsiyasi;

O'zbekiston Respublikasining bojxona chegarasidagi o'tkazish punktida joylashgan bojxona organining tovarlar tayinlangan mamlakatga jo'natilganligini tasdiqlovchi belgisi qo'yilgan tovarga ilova qilinadigan hujjatlar.

Soliq stavkalari har kalendar yil uchun mahsus Prezident qarori bilan belgilanadi .

Aksiz solig'i stavkalari tovarning qiymatiga nisbatan foizlarda (advalor) va (yoki) naturada ifodalangan o'lchov birligiga mutlaq summada (qat'iy) belgilanadi.

— tovar narxiga nisbatan foizlarda belgilanadi — **advalor stavka**;

— tovarning natural ko'rinishidagi har bir o'lchamiga mutloq summada belgilanadi — **qat'iy stavka**.

— *qat'iy soliq stavkalari belgilangan mahsulotlar bo'yicha* — sotilgan mahsulotlar hajmiga nisbatan naturadagi ifodasi.

Bu guruhga **alkogol ichimliklari, tamaki mahsulotlari, o'simlik yog'i kiradi**;

— *boshqa aksizlanadigan mahsulotlar bo'yicha* — kelishilgan narxlarda (o'z ichiga aksiz solig'i summasini olgan), qo'shilgan qiymat solig'ini hisobga olmagan holda yuklab jo'natilgan tovarning qiymati hisoblanadi.

O‘zbekiston Respublikasida ishlab chiqariladigan, ayrim tovarlarga nisbatan aksiz solig‘i uchun 2018-2019 yillardagi asosiy stavkalari to‘g‘risida

T A Q Q O S L A M A J A D V A L

8-jadval

№	Soliq turi	2018 yil	2019 yil	Farqi
1.	etil spirti (1 dal uchun)	7844 so‘m	9800 so‘m	+1956 so‘m
2.	tabiiy ravishda achitilgan natural vinolar (1 dal uchun)	6994 so‘m	7700 so‘m	+706 so‘m
	boshqa vinolar (1 dal uchun)	12000 so‘m	13200 so‘m	+1200 so‘m
	konyak (1 dal tayyor mahsulot uchun)	73997 so‘m	92500 so‘m	+18503 so‘m
	aroq va boshqa alkogolli mahsulotlar (1 dal tayyor mahsulot uchun)	67571 so‘m	84500 so‘m	+16929 so‘m
	pivo (1 dal tayyor mahsulot uchun)	7699 so‘m	9200 so‘m	+1501 so‘m
	o‘simlik (paxta) yog‘i (1 tonna uchun): oziq-ovqat yog‘i	459724 so‘m	-	Bekor qilindi
	texnik moy (oziq-ovqat mahsulotlari tarkibiga qo‘shish uchun yaroqsiz)	252887 so‘m	-	Bekor qilindi
	filtrli va filtrsiz sigaretalar, papirosalar (1 ming dona uchun)	84222 so‘m	117900 so‘m	+33678 so‘m

	Mobil aloqa xizmati	-	15 %	+15 %
	Oxirgi iste'molchiga sotiladigan: benzin yoqilg'isi (1 litr uchun)	-	285 so'm	+285 so'm
	dizel yoqilg'isi (1 litr uchun)	-	285 so'm	+285 so'm
	suyultirilgan gaz (1 litr uchun)	-	285 so'm	+285 so'm
	siqilgan gaz (1 kub. metr uchun)	-	360 so'm	+360 so'm

Tekinga beriladigan aksizlanadigan tovar ham soliq solish ob'ekti hisoblanadi. Bunda soliqqa tortish ob'ektiga quyidagilar kiradi:

—alkogolli mahsulotlar, etil spirti, pivo, vino, materiallar bo'yicha — ularga nisbatan qat'iy soliq stavkalari belgilangan sotilgan alkogolli mahsulotlar hajmining naturadagi ifodasi;

5.5. SOLIQNI HISOBLAB CHIQRISH TARTIBI, SOLIQDAN CHEGIRMA, HISOB-KITOBNI TAQDIM ETISH TARTIBI.

Aksiz solig'ini hisoblab chiqarish soliq solinadigan bazadan va aksiz solig'ining belgilangan stavkalaridan kelib chiqqan holda amalga oshiriladi.

Soliq davri - yil oyi.

Aksiz solig'ining **hisob-kitobi** soliq bo'yicha hisobga olish joyidagi davlat soliq xizmati organlariga har oyda, soliq davridan keyingi oyning 10-kunidan kechiktirmay taqdim etiladi.

Aksiz solig'ini **to'lash** hisob-kitoblarni topshirish muddatlaridan kechiktirmay amalga oshiriladi.

Import qilinadigan tovarlar bo'yicha aksiz solig'ini to'lash bojxona to'g'risidagi qonun hujjatlarida belgilangan muddatlarda amalga oshiriladi.

Aksiz markalari bilan tamg'alanishi lozim bo'lgan import qilinadigan aksiz to'lanadigan tovarlar bo'yicha aksiz solig'i aksiz markalari olinguniga qadar to'lanadi.

5.6. SOLIQ TO'LASH TARTIBI, AKSIZ SOLIG'I TO'LANADIGAN TOVARLARNI AKSIZ MARKALARI BILAN TAMG'ALASH.

Mahsulotlari va alkogolli ichimliklar O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilangan tartibda aksiz markalari bilan tamg'alanishi shart.

Mazkur tartib bo'yicha "O'zbekiston Respublikasida Chetdan keltiriladigan va respublikaning o'zida ishlab chiqariladigan tamaki mahsulotlari va spirtli ichimliklarga aksiz markalarini qo'llash tartibi to'g'risida"gi nizom Vazirlar Mahkamasining 1996 yil 14 avgustdagi 285-son qarori bilan tasdiqlangan.

5.7. AKSIZ SOLIG'INI UNDIRISH AMALIYOTIDAGI MUAMMOLAR

1. Ayrim aksizga tortiladigan mahsulotlar ishlab chiqaruvchi tomonidan o'z ehtiyojlari uchun foydalanilganda aksiz solig'i to'lanmaslik holatlari.

2. Paxta yog'i va boshqa boshqa o'simlik yog'lar aralishtirilib, realizatsiya qilinganda, aksiz solig'i to'lanmay qoladigan holatlari.

3. Daval xom ashyosini qayta ishlashga berib, unday hosil bo'lgan tayyor mahsulot aksiz solig'iga tortilishi lozim bo'lsada, qayta ishlovchi tomonidan aksiz solig'i undirilmaslik holatlari.

Nazorat savollari

2. Aksiz solig'i to'lovchilari kimlar?
3. Aksiz solig'ining summasi qaysi formulaga asosan hisoblanadi?
4. Aksiz solig'i ob'ekti nimalardan iborat?
5. Aksiz solig'ining bazasi qanday aniqlanadi?
6. Aksiz solig'ini to'lashdan kimlar ozod etilgan?
7. Aksiz solig'i stavkalari va aksizosti tovarlar ro'yxati kim tomonidan belgilanadi?
8. Aksiz solig'ini hisobga olish tartibi qanday?
9. Alohida tovarlar bo'yicha byudjetga to'lanadigan aksiz solig'ini hisoblab chiqishning xususiyatlari nimada?
10. Aksiz solig'i hisobini taqdim etish va soliqni to'lash muddatlari qanday?

6-bob: SUV RESURSLARIDAN FOYDALANGANLIK UCHUN SOLIQ

REJA:

6.1. SUV RESURSLARIDAN FOYDALANGANLIK UCHUN SOLIQNING IQTISODIY MOHIYATI VA SOLIQ TO‘LOVCHILARNI ANIQLASH TARTIBI/

6.2. SUV RESURSLARIDAN FOYDALANGANLIK UCHUN SOLIQNING OBEKTI VA BAZASINI ANIQLASH VA SOLIQNI HISOBLASH TARTIBI

6.3. SUV RESURSLARIDAN FOYDALANGANLIK UCHUN SOLIQ BO‘YICHA SOLIQ BAZASINI KAMAYTIRISH VA BELGILANGAN IMTIYOZLARNI QO‘LLASH TARTIBI

6.4. SUV RESURSLARIDAN FOYDALANGANLIK UCHUN SOLIQ BO‘YICHA HISOB-KITOBLARNI TAQDIM ETISH VA SOLIQNI TO‘LASH TARTIBI

6.1. SUV RESURSLARIDAN FOYDALANGANLIK UCHUN SOLIQNING IQTISODIY MOHIYATI VA SOLIQ TO‘LOVCHILARNI ANIQLASH TARTIBI

Suv resurslaridan oqilona va samarali foydalanishning asosini etkazib berilayotgan suvga iste'molchilarning qadrli munosabatda bo'lishi tashkil qiladi. Bunda, suv iste'molchilarining suv etkazib beruvchi tashkilotlar bilan hamkorlikda ish olib borishlari va suvdan foydalanishni to'g'ri yo'lga qo'yishlari muhim ahamiyatga ega. O'zbekistonda suvdan foydalanish "Suv va suvdan fodalanih to'g'risida"gi Qonun, uni soliqqa tortish masalalari esa soliq Kodeksi bilan tartibga solinadi.

O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksining 257-moddasiga asosan suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliqni to'lovchilar tarkibini aniqlaymiz:

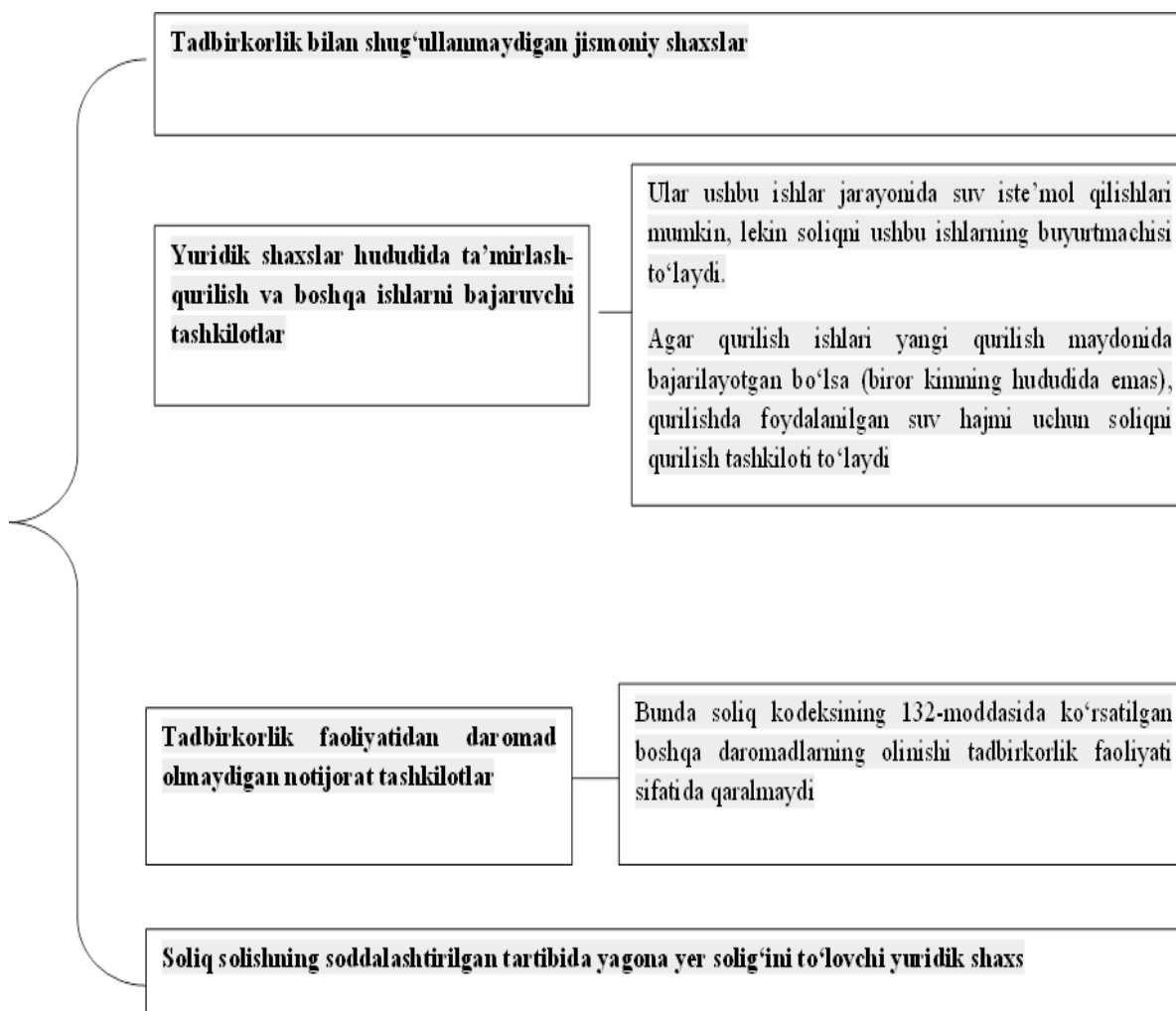
Suvdan o'z ehtiyojlari uchun foydalangan har bir shaxs ham ko'rib chiqilayotgan soliqning to'lovchilari hisoblanadimi? Aslini olganda yo'q. Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq to'lovchilari faqat suvni o'z xo'jalik faoliyati jarayonida foydalanuvchi shaxslar hisoblanadi. Bularning tarkibiga:

- 1) Yuridik shaxslar O'zbekiston Respublikasi Rezidentlari;
- 2) Faoliyatini doimiy muassasa orqali amalga oshiruvchi O'zbekiston Respublikasi norezidentlari;
- 3) Tadbirkorlik faoliyati uchun suvdan foydalanuvchi yakka tartibdagi tadbirkorlar;
- 4) Dehqon xo'jaliklari;
- 5) Yagona soliq to'lovchilar.

*2019 yil 1 yanvardan boshlab yagona soliq to'lovchilarning barchasiga suv solig'ini to'lash tartibi belgilandi.

Quyidagilar suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliqni to'lovchisi bo'lmaydi:

2-sxema

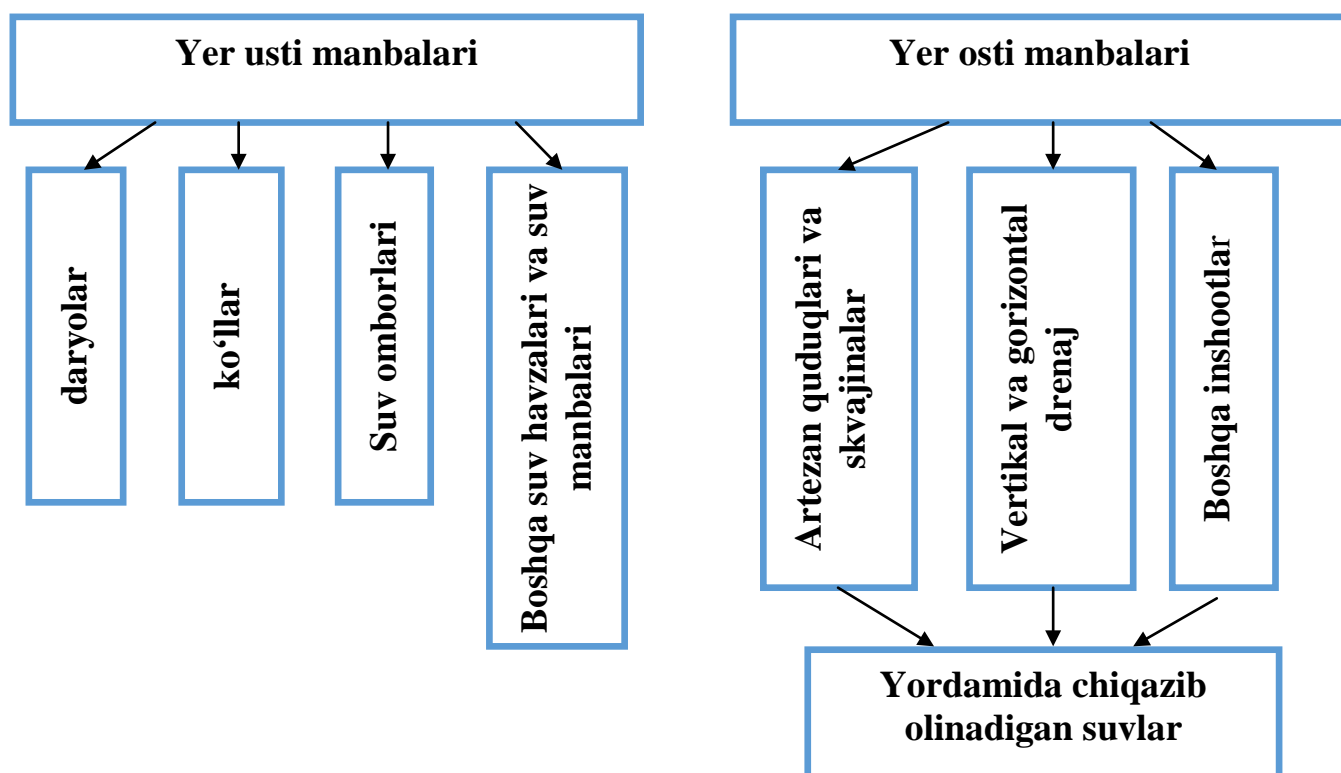
Amaliyotda boshqa yuridik shaxsdan xonalarni ijaraga olgan yuridik shaxs suvdan foydalanish holati tez-tez uchrab turadi. Bu kabi hollarda umumbelgilangan soliqlar to'lovchi korxonalarni suvdan foydalanganlik uchun to'lanadigan soliq to'lovchilari qatoriga kiritishning oddiy mezoni mavjud: Soliq kodeksining 260-moddasiga asosan, suv yetkazib beruvchi bilan qaysi xo'jalik subyekti shartnoma tuzgan bo'lsa, o'sha subyekt soliq to'lovchi hisoblanadi va soliq bazasini hisoblaydi. Agar shartnomani ijaraga oluvchi tuzgan bo'lsa, soliqni aynan u to'laydi. Agar ijaraga beruvchi shartnoma tuzgan bo'lsa, u soliq to'lovchisi hisoblanadi.

6.2. SUV RESURSLARIDAN FOYDALANGANLIK UCHUN SOLIQNING OBEKTI VA BAZASINI ANIQLASH VA SOLIQNI HISOBLASH TARTIBI

Soliq kodeksining 258-moddasida suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliqning obykti belgilanadi. Yer usti va yer osti manbalaridan olib foydalaniladigan suv resurslari soliq solish obyektidir.

Soliq kodeksining 258-moddasida suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliqning obykti belgilanadi. Yer usti va yer osti manbalaridan olib foydalaniladigan suv resurslari soliq solish obyektidir.

3-sxema

Suv solig'ining bazasini aniqlash tartibi :

Suv o'lchagich asboblari asosida aniqlangan foydalanilgan suvning kubik metrlarda o'lchanuvchi hajmi

Suv bilan ta'minlovchi tashkilot bilan tuzilgan shartnomada bevosita belgilab qo'yilishi mumkin bo'lgan, suv obyektlaridan suv olish limitlari

Soliq kodeksining 259-moddasida suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliqning bazasi foydalanilgan suvning hajmi deb belgilangan.

Suv solig‘ining bazasini aniqlash tartibi :

Suv o‘lchagich asboblari asosida aniqlangan foydalanilgan suvning kubik metrlarda o‘lchanuvchi hajmi

Suv bilan ta‘minlovchi tashkilot bilan tuzilgan shartnomada bevosita belgilab qo‘yilishi mumkin bo‘lgan, suv obyektlaridan suv olish limitlari

Vodoprovod tarmog‘iga suv bir vaqtning o‘zida ham yer osti ham yer usti manbalaridan keladigan suvdan foydalanuvchi soliq to‘lovchilar nima qilishlari kerak?

Soliq to‘lovchilar yer usti va yer osti manbalaridan olib foydalanilgan suv resurslari hajmlarining alohida-alohida hisobini yuritadi. Suv resurslarining yer usti va yer osti manbalaridan suv keladigan vodoprovod tarmog‘idagi suvdan foydalanilgan taqdirda, soliq solinadigan baza manbaning har bir turi bo‘yicha alohida-alohida aniqlanadi. Suv yetkazib beruvchi yuridik shaxslar vodoprovod tarmog‘iga suv resurslarining yer usti va yer osti manbalaridan keladigan suv hajmlarining nisbati to‘g‘risidagi ma‘lumotlarni davlat soliq xizmati organlariga joriy soliq davrining 15-yanvariga qadar taqdim etishlari kerak. Davlat soliq xizmati organlari besh kun ichida ushbu ma‘lumotlarni soliq to‘lovchilar e‘tiboriga olishlari lozim.

Misol. Toshkent shahrida faoliyat yurituvchi korxonadan vodoprovod tarmog‘idan foydalanilgan umumiy suv hajmi, suv o‘lchagich asboblarning ko‘rsatkichlari bo‘yicha 2019 yilda 10 000 m. kub.ga teng.

Soliq solinadigan baza quyidagini tashkil etadi:

yer usti manbalardan foydalanilgan suv hajmi bo‘yicha, - 8 840 m. kub. (10 000 * 88,4%);

yer osti manbalardan – 1 160 m. kub. (10 000 * 11,6%)

Soliq to'lovchi issiq suv hamda bug' hosil qilinishi bo'yicha soliq solinadigan bazani ishlab chiqarish va texnik ehtiyojlar uchun o'zi foydalangan suv resurslari hajmidan kelib chiqqan holda aniqlaydi.

Yagona yer solig'i to'lovchilari bo'lmagan qishloq xo'jaligi korxonalari soliq solinadigan bazani soliq davrida bir gektar sug'oriladigan yerlarni sug'orish uchun sarflanadigan suvning butun xo'jalik bo'yicha o'rtacha hajmidan kelib chiqqan holda aniqlaydi.

Yuridik shaxs tashkil etgan va tashkil etmagan holda tuzilgan dehqon xo'jaliklari uchun soliq solinadigan baza davlat soliq xizmati organlari tomonidan aniqlanadi.

Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliqni hisoblab chiqarish tartibi

Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq soliq solinadigan baza va belgilangan stavkalaridan kelib chiqib hisoblanadi. Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliqning stavkalari joriy yil uchun O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 26-dekabrda "O'zbekiston Respublikasining 2019-yilgi asosiy makroiqtisodiy ko'rsatkichlari prognozi va Davlat byudjeti parametrlari hamda 2020-2021 yillarga byudjet mo'ljallari to'g'risida"gi PQ-4086-sonli qarorida belgilab berilgan.

O'zbekiston Respublikasida ishlab chiqariladigan, ayrim tovarlarga nisbatan aksiz solig'i

9-jadval

№	Soliq to'lovchilar	1 kub metr uchun stavka	
		Suv resurslarining yer usti manbalari	Suv resurslarining yer osti manbalari
1	Iqtisodiyotning barcha tarmoqlarining korxonalari (2-6 bandlarda ko'rsatilganlardan tashqari), dehqon xo'jaliklari,	120	150

	tadbirkorlik maqsadida suv resurslaridan foydalangan jismoniy shaxslar		
2	Sanoat korxonalari (3-6 bandalarda ko'rsatilganlardan tashqari)	360	430
3	Avtotransport vositalarini yuvishga ixtisoslashtirilgan korxonalar	1200	1500
4	elektrostansiyalar	30	50
5	Maishiy xizmat ko'rsatish	60	80
6	Alkogolsiz ichimlik ishlab chiqaruvchi korxonalar		
7	Alkogolsiz ichimlik ishlab chiqarishga ishlatilgan suv hajmi	19 040	19 040
8	Boshqa maqsadlar uchun	120	150

Misol. Sanoat korxonasining 2019 yil uchun vodoprovod armog'idan foydalanilgan umumiy suv hajmi suv o'lchagich asboblarning ko'rsatkichlari bo'yicha 9 000 m.kub.ga teng. Korxonadan foydalanilgan suv hajmi faqat er ustidan olinsa: $V=9000 \cdot 360(1 \text{ m.kub.}) = 3\,240\,000 \text{ so'm}$

6.3. SUV RESURSLARIDAN FOYDALANGANLIK UCHUN SOLIQ BO'YICHA SOLIQ BAZASINI KAMAYTIRISH VA BELGILANGAN IMTIYOZLARNI QO'LLASH TARTIBI

Soliq solinadigan baza aniqlangandan keyin quyidagilarga kamaytiriladi: atrof muhitga zararli ta'sir ko'rsatishining oldini olish maqsadida chiqazib

foydali qazilmalarni qazib olish vaqtida chiqazib olingan va qatlamdagi bosimni saqlab turish uchun yer qa'riga qaytarib quyiladigan yer osti

gidroelektr stansiyalari gidravlik turbinalarining harakati uchun foydalaniladigan suv hajmiga

qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan sho'rlangan yerlarni yuvish uchun foydalaniladigan suv hajmiga belgilangan limitlar doirasida

issiqlik elektr stansiyalari va issiqlik elektr markazlari tomonidan qayta quyiladigan suv hajmiga

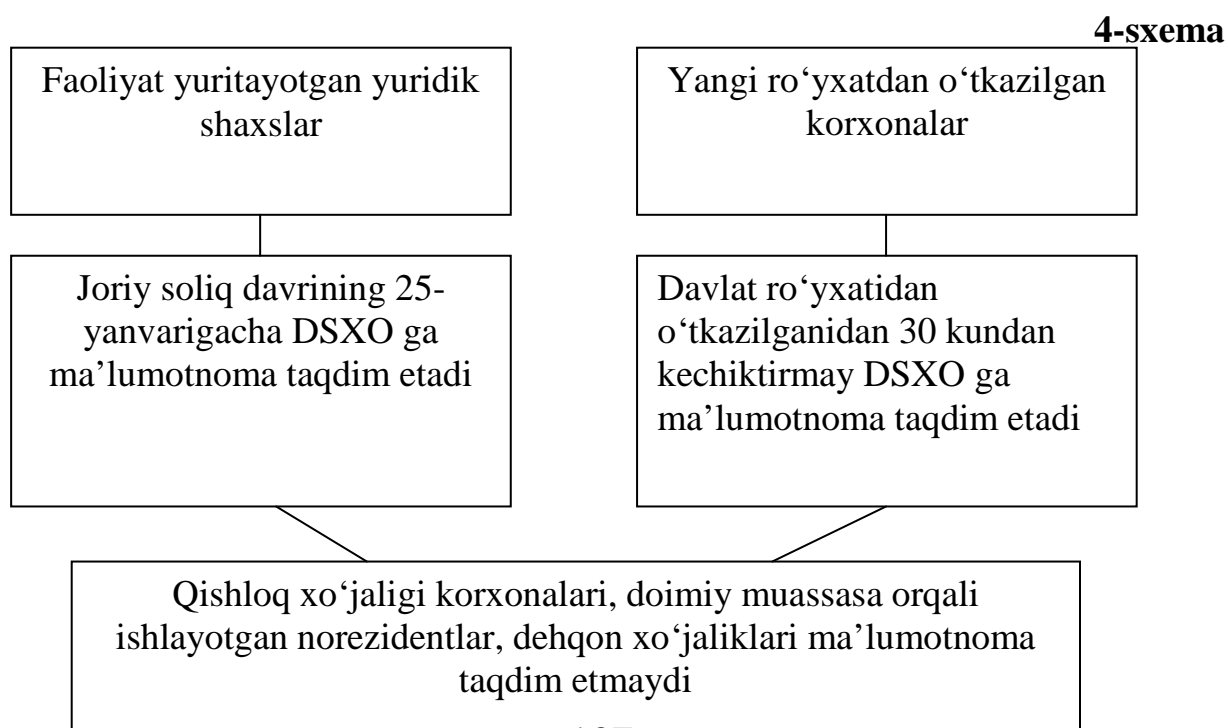
Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq bo'yicha quyidagilar imtiyozga ega:

- 1) Suv uchun byudjetga soliq o'tkazgan yuridik shaxslardan suv olgan iste'molchilar;
- 2) Birlamchi foydalanilgan suv uchun to'lov amalga oshirilgan suvdan ikkilamchi foydalanuvchi suv iste'molchila

6.4. SUV RESURSLARIDAN FOYDALANGANLIK UCHUN SOLIQ BO'YICHA HISOB-KITOBLARNI TAQDIM ETISH VA SOLIQNI TO'LASH TARTIBI

Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliqning soliq davri kalendar yil qilib belgilangan. Lekin ushbu soliq yuzasidan soliq to'lovchilarning ayrim toifalari uchun joriy to'lovlarni to'lash tartibi tayinlangan.

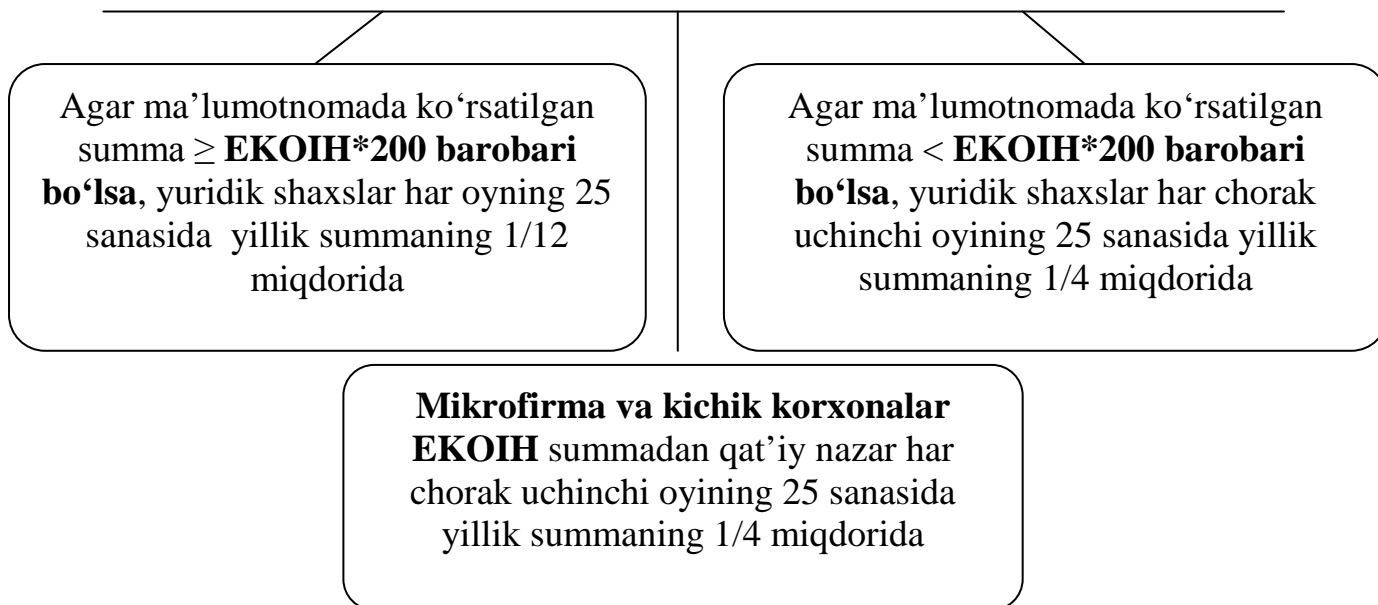
Joriy to'lovlarni to'lash uchun korxonalar tomonidan ma'lumotnomani taqdim etish muddati quyidagicha:

Korxonalar tomonidan taqdim etilgan ma'lumotnomalarga asosan soliq to'lovchilar kategoriyasi uchun joriy to'lovlarni to'lash tartibi belgilanadi.

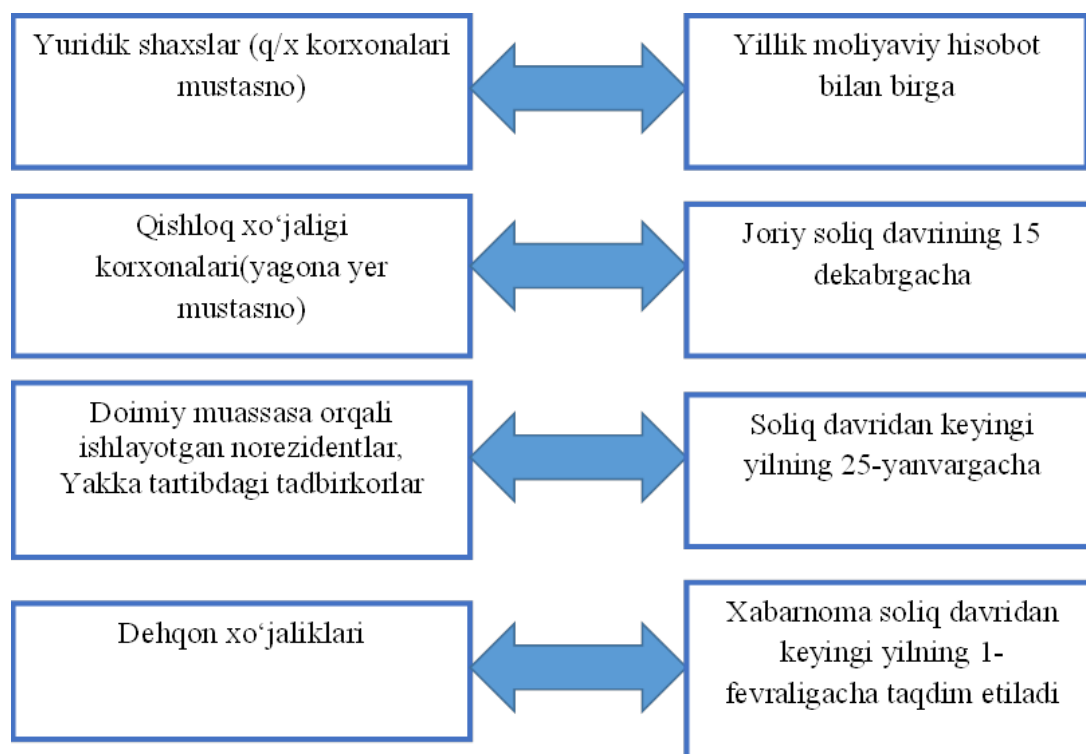
Ya'ni:

5-sxema

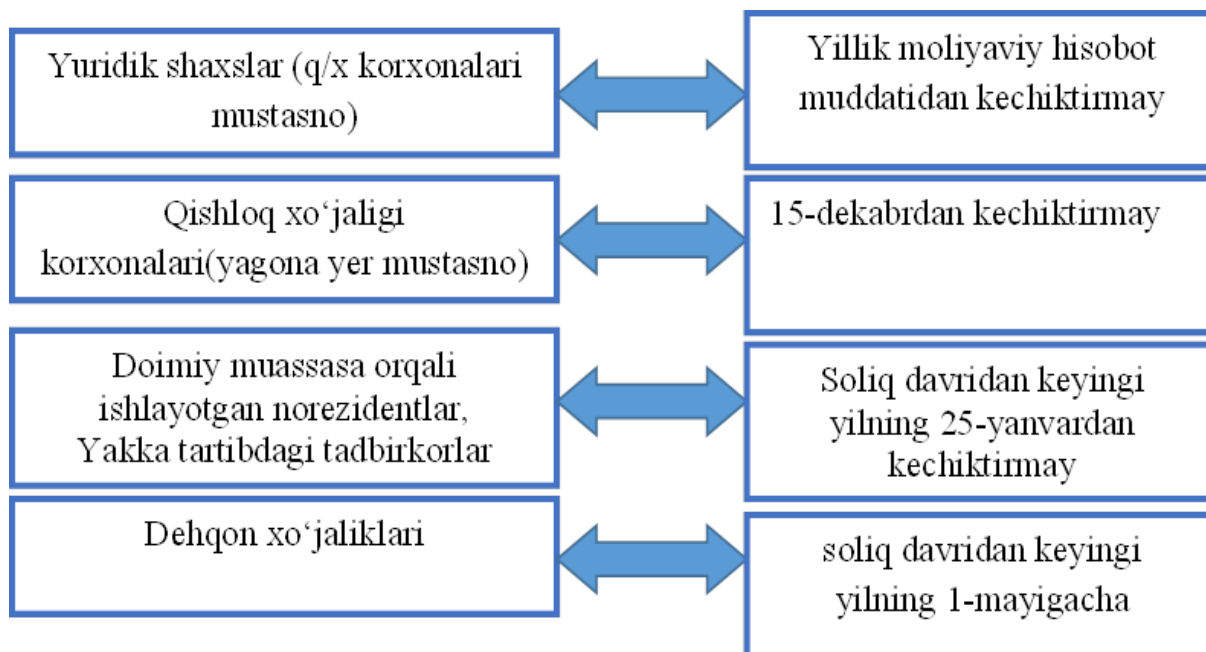
Soliq kodeksining 263-moddasiga asosan suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq bo'yicha hisob-kitoblarni taqdim etish muddatlari quyidagi belgilanadi:

6-sxema

Soliq kodeksining 264-moddasiga asosan suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq bo'yicha to'lovlarni amalga oshirish muddatlari quyidagicha belgilanadi:

7-sxema

Yakuniy qoidalar

Soliq davrida suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq bo'yicha joriy to'lovlar summasi hisob-kitobga ko'ra byudjetga to'lanishi lozim bo'lgan soliq summasiga nisbatan 10 foizdan ortiq miqdorga kamaytirilgan taqdirda, davlat soliq xizmati organi joriy to'lovlarni suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliqning haqiqiy summasidan kelib chiqib, penya hisoblagan holda qaytadan hisoblab chiqadi.

Uslubiy qo'llanmada suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliqni hisoblab chiqarishda beriladigan imtiyozlar va soliq solinadigan bazani kamaytirishlar keyingi yilda Soliq kodeksiga kiritiladigan o'zgarishlarni inobatga olgan holda keltirilgan.

Nazorat savollari

1. Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliqni joriy etishdan ko'zda tutilgan maqsad nima?
2. Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliqni to'lovchilari kimlar?
3. Jismoniy shaxslar suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliqni to'lovchilari bo'laolishadimi?
4. Soliqqa tortish ob'ekti qanday tartibda aniqlanadi?
5. Soliq stavkalari qaysi davlat organi tomonidan belgilanadi va qaysi mezonlar asosida o'rnatilgan?
6. Qanday yuridik shaxslar suv resurslaridan foydalanilganlik uchun soliqdan ozod etiladi?
7. Soliq qaysi muddatda davlat byudjetiga o'tkaziladi?

**7-BOB: YURIDIK VA JISMONIY SHAXSLARNING
MOL-MULK SOLIGI**

REJA:

7.1. O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI SOLIQ TIZIMIGA MOL-MULK SOLIG‘INING JORIY ETILISHI VA UNING IQTISODIY MOHIYATI.

7.2. YURIDIK SHAXSLARDAN OLINADIGAN MOL-MULK SOLIG‘I TO‘LOVCHILARI, SOLIQ STAVKASI, SOLIQ OBYEKTI VA BAZASI.

7.3. YURIDIK SHAXSLARDAN OLINADIGAN MOL-MULK SOLIG‘I BO‘YICHA IMTIYOZLAR.

7.4. JISMONIY SHAXSLARDAN OLINADIGAN MOL-MULK SOLIG‘INING MAZMUNI, MOHIYATI VA MANBALARI

7.5. JISMONIY SHAXSLARDAN OLINADIGAN MOL-MULK SOLIG‘INI TO‘LOVCHILAR, SOLIQ SOLISH OBYEKTI VA SOLIQ SOLINADIGAN BAZA.

7.6. JISMONIY SHAXSLARDAN OLINADIGAN MOL-MULK SOLIG‘I BO‘YICHA QO‘LLANILADIGAN IMTIYOZLAR VA SOLIQ STAVKALARI.

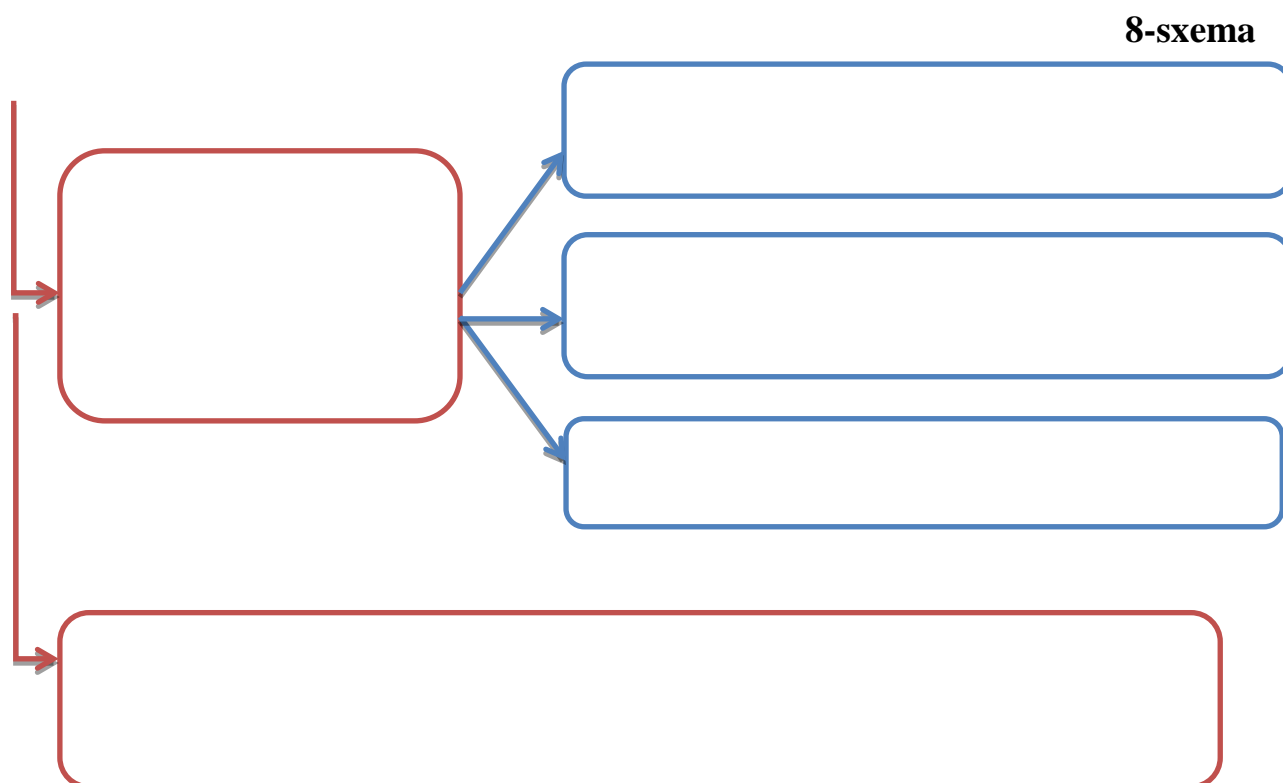
7.7. JISMONIY SHAXSLARDAN MOL-MULK SOLIG‘INI HISOBLAB CHIQRARISH VA BYUDJETGA TO‘LASH TARTIBI.

7.1. O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI SOLIQ TIZIMIGA MOL-MULK SOLIG‘INING JORIY ETILISHI VA UNING IQTISODIY MOHIYATI.

Mol-mulk soliqlari qadim zamonlardan ma‘lum va u uzoq vaqt davomida soliq solishning asosiy shakli bo‘lib kelgan. Biroq, ushbu soliqni kiritishdan maqsad faqatgina, mahaliy byudjetni to‘ldirishdan iborat emas. Uning yordamida korxonalar mol-mulkdan foydalanishining samaradorligiga ta‘sir o‘tkazish,

ortiqcha, ishlatilmayotgan asosiy vositalarni realizatsiya qilishga qiziq uyg'otish, yangi uskunani ishga tushirish muddatlarini qisqartirish mumkin va hokazo.

Mol-mulk solig'i to'lovchilarini shartli ravishda ikki guruhga ajratish mumkin:

Mol-mulk solig'i to'lovchilarini shartli ravishda ikki guruhga ajratish mumkin:

Norezidentning O'zbekiston hududida joylashgan mol-mulki bor, lekin uning o'zi joylashgan joyi soliq organlariga ma'lum bo'lmagan vaziyatlar ham amalda uchrab turadi. Unda soliq to'lash bo'yicha majburiyat, misol uchun, ijara huquqlari asosida ushbu mol-mulkka egalik qiluvchi va (yoki) undan foydalanuvchi shaxsga yuklatiladi. Bu, agar norezident mol-mulk solig'ini to'lamagan bo'lsa, buni ijarachi qilishiga to'g'ri kelishini anglatadi.

Yuridik shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliqning to'lovchilari hisoblanmaydi:

- tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirmayotgan notijorat tashkilotlari;
- soliq solishning soddalashtirilgan tizimini(yagona yer to'lovchilari) qo'llovchi yuridik shaxslar.

Rezident – to‘lovchilar uchun quyidagilar hisoblanadi:

- Ko‘chmas mulk, shu jumladan moliyaviy ijara (lizing) shartnomasi bo‘yicha olingan ko‘chmas mulk;

- Tugallanmagan qurilish obyektlari. Tugallanmagan qurilish obyektlari jumlasiga muayyan qurilish obyektiga doir loyiha-smeta hujjatlarida belgilangan normativ muddatda, agar qurilishning normativ muddati belgilanmagan bo‘lsa, qurilish boshlanganidan e‘tiboran yigirma to‘rt oy ichida qurilishi tugallanmagan obyektlar kiradi;

- Belgilangan muddatda ishga tushirilmagan asbob-uskunalar. Belgilangan muddatda ishga tushirilmagan asbob-uskunalar jumlasiga montaj qilinishi talab etiladigan hamda rekonstruksiya va (yoki) modernizatsiya qilinayotgan obyektlarda loyiha-smeta hujjatlarida belgilangan muddatlarga muvofiq kapital qo‘yilmalar hisobiga ishga tushiriladigan asbob-uskunalar kiradi. Loyiha-smeta hujjatlarida asbob-uskunalar ishga tushirish muddatlari bo‘lmagan taqdirda, buyurtmachi sifatida ish ko‘rayotgan yuridik shaxsning rahbari tomonidan tasdiqlangan muddatlar soliq solish obyektini belgilash uchun qabul qilinadi, lekin bu muddatlar asbob-uskunalar montaj qilishga topshirilgan paytdan e‘tiboran bir yildan ko‘p bo‘lmasligi kerak;

Mulk qilib olingan yer uchastkalari yuridik shaxslarning mol-mulkiga solinadigan hisoblanmaydi.

Mol-mulk solig‘i bo‘yicha soliq solinadigan baza va uni aniqlash tartibi

Har bir soliq solinadigan obyekt uchun o‘zining soliq solinadigan bazasi mavjud. Mol-mulk solig‘ini hisoblash uchun u kuchmas mulk, tugallanmagan qurilish obyektlari va ishga tushirilmagan asbob-uskunalar, shuningdek, norezidentga tegishli ko‘chmas mulk bo‘yicha aniqlanadi.

- Ko‘chmas mulk bo‘yicha — o‘rtacha yillik qoldiq qiymati. Ko‘chmas mulkning qoldiq qiymati ushbu mol-mulkning boshlang‘ich (tiklanish) qiymati bilan soliq to‘lovchining hisob siyosatida belgilangan usullardan foydalanilgan holda hisoblab chiqilgan amortizatsiya hajmi o‘rtasidagi farq sifatida aniqlanadi;

- Normativ (belgilangan) muddatda tugallanmagan qurilish obyektlari va ishga tushirilmagan asbob-uskunalar bo'yicha — tugallanmagan qurilishning va o'rnatilmagan asbob-uskunalarining o'rtacha yillik qiymati.

- O'zbekiston Respublikasi norezidentlarining ko'chmas mulk obyektlariga nisbatan ushbu mol-mulkning o'rtacha yillik qiymati soliq solinadigan bazadir.

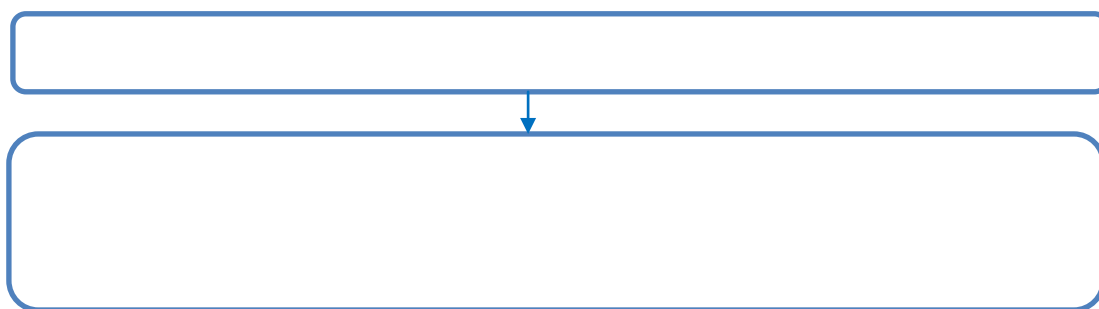
Belgilangan muddatlarda tugallanmagan qurilish obyektlari va ishga tushirilmagan asbob-uskunalar

Eslab qolamiz!

Normativ muddatlarda tugallanmagan qurilish qiymati har bir obyekt bo'yicha alohida aniqlanadi. Buning uchun biz quyidagi barcha xarajatlarni qo'shamiz:

9-sxema

Obyekt bo'yicha barcha ishlar va xarajatlar hajmi 0810 "Tugallanmagan qurilish" schyotida (obyektning belgilangan muddatlarda tugallanmagan qismida) hisobga olinadi.

Norezidentga tegishli mol-mulk

Agar norezidentning **doimiy muassasasi (DM) bo'lmasa, mol-mulkning o'rtacha yillik qiymati** soliq solinadigan baza bo'ladi. Uni hisoblashda eskirish

hisobga olinmaydi, negizi sifatida esa bevosita ko'chmas mulk qiymatining o'zi qabul qilinadi.

Agar norezidentning **doimiy muassasasi (DM) bo'lsa**, shu doimiy muassasa faoliyati bilan bog'liq bo'lmagan ko'chmas mulk bo'yicha xuddi yuqorida ko'rsatilgani kabi – **mol-mulkning eskirishi hisobga olinmagan holdagi o'rtacha yillik qiymatidan** kelib chiqib aniqlanadi.

Doimiy muassasa **faoliyati bilan bog'liq** bo'lgan mol-mulk bo'yicha xuddi rezidentlardagi kabi o'sha tartibda – **mol-mulkning eskirishi hisobga olingan holdagi o'rtacha yillik qoldiq qiymatidan** kelib chiqqan holda aniqlanadi.

Soliq solinadigan bazani hisoblab chiqarish uchun norezidentga tegishli ko'chmas mulk qiymati qanday aniqlanadi? Soliq kodeksiga asosan u ushbu obyektlarga bo'lgan mulk huquqi to'g'risidagi hujjatda ko'rsatilgan qiymat asosida aniqlanadi. Ushbu qiymat davlat ko'chmas mulk kadastr xizmati va tumanlarni (shaharlarni) texnik inventarizatsiya qilish kadastr byurosi xizmatlari tomonidan aniqlanadi.

Soliqni hisoblab chiqarish, hisob-kitobni topshirish va soliqni to'lash tartibi.

Mol-mulk solig'ini hisoblab chiqarish uchun SK) kalendar yilga teng (1-yanvardan 31-dekabr gacha) bo'lgan soliq davrini belgilagan.

Soliq summasi va belgilangan stavkadan kelib chiqqan holda aniqlanadi:

7.2. YURIDIK SHAXSLARDAN OLINADIGAN MOL-MULK SOLIG'I TO'LOVCHILARI, SOLIQ STAVKASI, SOLIQ OBYEKTI VA BAZASI.

Yuridik shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliq stavkalari har yil Prezident qarori bilan tasdiqlanadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «O'zbekiston Respublikasining soliq siyosatini takomillashtirish konsepsiyasi to'g'risida»gi PF-5468-Farmoniga asosan, 2019-yil 1-yanvardan yuridik shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliq stavkasi 5%dan 2%ga pasaytiriladi.

**Yuridik shaxslar mol-mulk solig‘i uchun 2018-2019 yillardagi asosiy
stavkalari to‘g‘risida**

T A Q Q O S L A M A J A D V A L

10-jadva

Soliq turi	2018 yil	2019 yil	Farqi
Yuridik shaxslar mol-mulk solig‘i	5 %	2 %	3 %

Me‘yoriy muddatlarda o‘rnatilmagan asbob-uskunalar uchun mol-mulk solig‘i ikki baravar stavka bo‘yicha to‘lanadi.

Yuridik shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliqning hisob-kitoblari soliq bo‘yicha hisobga olish joyidagi soliq organlariga yilda bir marta yillik moliyaviy hisobot taqdim etish muddatlarida topshiriladi. 2015-yil 1-yanvardan boshlab, korxonaning soliq to‘lovchi sifatida hisobga qo‘yilgan joyida joylashmagan ko‘chmas mulki bo‘lgan taqdirda, ushbu obyekt bo‘yicha mol-mulk solig‘ining to‘lovi va soliq bo‘yicha hisob-kitob taqdim etish mol-mulk joylashgan joyi bo‘yicha amalga oshiriladi.

Korxonada hisobga qo‘yilmagan joydagi mol-mulk solig‘ining to‘lash majburiyati yuzaga kelgan taqdirda, u vujudga kelgan kundan e‘tiboran 10 kun ichida soliq solish obyektlarini ular joylashgan erda hisobga qo‘yish uchun davlat soliq xizmati organlariga murojaat etishi kerak Yuridik shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliq bo‘yicha soliq hisoboti shakllari MV va DSQning “Soliq hisoboti shakllarini tasdiqlash to‘g‘risidagi” qarori bilan tasdiqlangan).

Soliq davri mobaynida rezident-soliq to‘lovchilar joriy to‘lovlarni to‘laydilar. Norezidentlar ularni to‘lashlari kerak emas.

Joriy to‘lovlar

Joriy to‘lovlarning miqdorini hisoblab chiqarish uchun soliq to‘lovchilar joriy soliq davrining 10-yanvariga qadar DSIGA yil uchun mo‘ljallanayotgan soliq summasi to‘g‘risida ma‘lumotnoma taqdim etadilar. U mo‘ljallanayotgan soliq solinadigan bazadan (hisobot yil uchun mol-mulkning o‘rtacha yillik qoldiq qiymati va o‘rtacha yillik qiymatdan) va tegishli soliq stavkasidan kelib chiqqan

holda hisoblanadi. Ma'lumotnomalar shakli hisobot shakllari kabi MV va DSQning bilan tasdiqlangan.

Yangi tuzilgan korxonalar mol-mulk solig'i summasi to'g'risidagi ma'lumotnomani soliq organlariga davlat ro'yxatidan o'tkazilgan sanadan e'tiboran 30 kundan kechiktirmay taqdim etishlari lozim.

Ma'lumotnomada ko'rsatilgan joriy to'lovlar summasini to'laydilar:

Va nihoyat, agar yil mobaynida mo'ljallanayotgan o'zgarsa (soliq solinadigan mol-mulk xarid qilindi, sotildi, qandaydir boshqa yo'l bilan olindi yoki yo'qotildi), soliq to'lovchi yuridik shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliq summasi to'g'risida **aniqlashtirilgan ma'lumotnoma** taqdim etishga haqli. Bunday vaziyatda, soliq davrining qolgan qismi uchun joriy to'lovlarga soliqning o'zgarish summasiga teng ulushlarda tuzatish kiritilishi kerak.

Kiritilgan joriy to'lovlarni hisobga olgan holdagi hisob-kitob bo'yicha to'lanishi kerak bo'lgan yuridik shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliq summasi, hisob-kitoblarni topshirish uchun belgilangan kundan kechiktirmay byudjetga kiritiladi.

Norezidentlar O'zbekistonda doimiy muassasa orqali faoliyat yuritayotgan va (yoki) ko'chmas mulkka ega bo'lgan norezidentlar SKning 80-moddasida ko'zda tutilgan tartibda soliq organlarida yuridik shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliq to'lovchisi sifatida hisobga turishlari lozim.

Mol-mulk solig'ini hisoblab chiqarish uchun doimiy muassasa orqali ishlovchi norezidentlar har yil – hisobot yilidan keyingi yilning 25-yanvaridan kechiktirmay, - DSIGA mavjud bo'lgan soliq solinadigan mol-mulk to'g'risida ma'lumotnoma taqdim etadilar. Ma'lumotnoma asosida soliq organi 10 kun ichida soliq summasini hisoblaydi va to'lov xabarnomasini yozib beradi.

Agar norezidentning doimiy muassasasi bo'lmasa, u holda ham soliq summasining hisob-kitobini soliq to'lovchining o'zi yoki ko'chmas mulkka bo'lgan huquqlarni ro'yxatdan o'tkazuvchi organ tomonidan taqdim etilgan ma'lumotlar asosida soliq organlari amalga oshiradi.

Norezidentlar yuridik shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliqni yilda bir marta – hisobot soliq davridan keyingi yilning 15-fevralidan kechiktirmay to‘laydilar.

7.3. YURIDIK SHAXSLARDAN OLINADIGAN MOL-MULK SOLIG‘I BO‘YICHA IMTIYOZLAR.

Mol-mulk solig‘i bo‘yicha imtiyozlarning uch guruhi qo‘llaniladi:

Mol-mulk solig‘i bo‘yicha imtiyozlarning uch guruhi qo‘llaniladi:

Mol-mulk solig‘ini to‘lashdan doimiy (SK 269-modda) yoki vaqtincha ozod etish (Prezident farmonlari va qarorlari);

Soliq solinadigan ba‘zani kamaytirish (SK)

Mol-mulk solig‘i stavkasini kamaytirish (Prezident qarorlari).

Yuridik shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliqni doimiy asosda quyidagilar to‘lamaydi:

- Sog‘liqni saqlash, jismoniy tarbiya hamda ijtimoiy ta‘minot, ta‘lim, madaniyat va san‘at tashkilotlari;
- Uy-joy, kommunal xo‘jaligi va boshqa umumfuqaroviy ahamiyatga molik shahar xo‘jaligi korxonalari. Uy-joy, kommunal va boshqa umumfuqaroviy ahamiyatga molik shahar xo‘jaliklari jumlasiga uy-joy fondini bevosita boshqarish, saqlash hamda undan foydalanishni amalga oshiruvchi tashkilotlar, sanitariya tozalash va yig‘ishtirish, obodonlashtirish va ko‘kalamzorlashtirish, shaharlar hamda shaharchalarni tashqi yoritish, vodoprovod suv olish inshootlaridan, taqsimlanadigan tarmoqlardan (tozalovchi inshootlari bilan) foydalanish va suvni taqsimlash, kanalizatsiya tarmoqlaridan foydalanish (tozalash inshootlari bilan), gaz taqsimlanadigan tarmoqlardan foydalanish hamda gazni taqsimlash, qozonxona, issiqlik taqsimlanadigan tarmoqlardan foydalanish va kommunal-maishiy ehtiyojlarga hamda aholiga issiqlikni taqsimlashni bevosita amalga oshiruvchi tashkilotlar, xizmat binolarining xo‘jalik boshqarmalari, o‘t o‘chirish komandalari, uy-joy, kommunal xo‘jaligining xo‘jalik boshqarmalari, uy-joy,

kommunal xo‘jaligi va shahar xo‘jaligining umumfuqaroviy ahamiyatga molik boshqa korxonalar kiradi;

- Yangi tashkil etilgan korxonalar — davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan paytdan e‘tiboran ikki yil mobaynida. Mazkur imtiyoz qayta tashkil etilgan yuridik shaxslar negizida tashkil etilgan korxonalarga, shuningdek boshqa korxonalar hududida shu korxonalardan ijaraga olingan asbob-uskunalaridan foydalangan holda o‘z faoliyatini amalga oshirayotgan yuridik shaxslarga nisbatan qo‘llanilmaydi;

- Ixtiyoriy tugatilayotgan tadbirkorlik sub‘ektlarini — yuridik shaxslarni davlat ro‘yxatidan o‘tkazuvchi organ ixtiyoriy tugatish to‘g‘risida qabul qilingan qaror haqida xabardor qilingan kundan e‘tiboran. Ixtiyoriy tugatish qonun hujjatlarida belgilangan muddatlarda tugallanmagan yoki tugatish tartib-taomili to‘xtatilgan va faoliyat qayta tiklangan taqdirda, ushbu imtiyoz qo‘llanilmaydi hamda soliq summasi imtiyoz qo‘llanilgan butun davr uchun to‘liq miqdorda undiriladi.

Soliq solinadigan bazaning kamayishi

Mol-mulk solig‘i bo‘yicha soliq solinadigan bazaning kamayishi ko‘rinishidagi imtiyozlar Soliq kodeksi kamaytiriladi, mol-mulk alohida turlarining o‘rtacha yillik qoldiq qiymatiga, shu jumladan:

- Kommunal xo‘jaligi obyektlarining. Kommunal xo‘jaligi obyektlariga quyidagilar kiradi: vodoprovod tarmoqlari (suv chiqarish inshootlari bilan), kanalizatsiya tarmoqlari (tozalash inshootlari bilan), gaz va issiqlikni taqsimlash tarmoqlari (ulardagi inshootlar bilan), kommunal-maishiy ehtiyojlar uchun qozonxonalar (shu jumladan asbob-uskunalar);

- Madaniyat va san‘at, ta‘lim, sog‘liqni saqlash, jismoniy tarbiya va sport, ijtimoiy ta‘minot sohasiga kiradigan ijtimoiy-madaniy soha obyektlarining;

- Sug‘orish va kollektor-drenaj tarmoqlari obyektlarining

- Tabiatni muhofaza qilish va sanitariya-tozalash maqsadlari, yong‘in xavfsizligi uchun foydalaniladigan obyektlarning. Obyektlarni tabiatni muhofaza qilish, sanitariya-tozalash maqsadlari va yong‘in xavfsizligi uchun

foydalaniladigan ob'ektlarga kiritish tegishli ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish yoki davlat yong'in nazorati organining ma'lumotnomasi asosida amalga oshiriladi;

- Umumiy foydalanishdagi temir yo'llar va avtomobil yo'llari, magistral truboprovodlar, aloqa va elektr uzatish liniyalarining, shuningdek ushbu obyektlarning ajralmas texnologik qismi bo'lgan inshootlarning;

- Konservatsiya qilinishi to'g'risida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori qabul qilingan ko'chmas mulk va tugallanmagan qurilish obyektlarining;

- Soliq to'lovchining balansida bo'lgan hamda tadbirkorlik faoliyatida foydalanilmayotgan, fuqaro muhofazasi va safarbarlik ahamiyatiga molik obyektlarning;

7.4. JISMONIY SHAXSLARDAN OLINADIGAN MOL-MULK SOLIG'NING MAZMUNI, MOHIYATI VA MANBALARI

Bizga ma'lumki jismoniy shaxslar o'z faoliyati natijasida daromad olganda Soliq kodeksida belgilangan tartibda daromad solig'ini to'laydi. O'rtacha daromad oluvchi jismoniy shaxslar o'z daromadining qolgan qismini shaxsiy iste'moli uchun sarflaydi. Yuqori daromad oluvchi jismoniy shaxslarda daromad solig'i va shaxsiy iste'molidan keyin ham bir qism daromad qoladi. Daromadning ortib qolgan qismiga esa mol-mulk sotib oladi yoki uy joy, dala hovli quradi. Bunda jismoniy shaxslardan olinadigan mol-mulk solig'i uchun soliq solish obyektlari vujudga keladi. Nazariy jihatdan olib qaraganda jismoniy shaxslar bir daromadi uchun ikki marta soliq to'lashiga to'g'ri kelayapti. Lekin bunda masalaning boshqa tomoni ham bor. Jismoniy shaxslardan olinadigan mol-mulk solig'i byudjetni to'ldirish funksiyasi bilan birgalikda, o'ziga xos ravishda psixologik funksiyani ham bajaradi. Ya'ni mol-mulk egasida o'z mol-mulkiga nisbatan egalik qilish, mol-mulkdan samarali foydalanish hissini shakllantiradi. Mol-mulk egasi soliq to'langanidan so'ng, ushbu mol mulkdan foyda olishga, uni foydali ishlatishga harakat qiladi.

Jismoniy shaxslardan olinadigan mol–mulk solig‘ini amaliyot joriy qilinishi va bugungi kunda ham amalda bo‘lishini quyidagi sabablar orqali ifodalash mumkin:

- jismoniy shaxslardan olinadigan mol–mulk solig‘i o‘ziga xos qayta taqsimlash funksiyasini bajaradi. Mol-mulk egasi bo‘lgan jismoniy shaxsning moliyaviy imkoniyati aholining boshqa toifalariga nisbatan yuqoriroq bo‘ladi va u ko‘proq soliq to‘laydi;

- jismoniy shaxslardan olinadigan mol–mulk solig‘i mahaliy byudjetning daromad manbalaridan biri hisoblanib, mol-mulk egasi mahalliy ijtimoiy xizmatlardan foydalanganlik uchun haqni soliq sifatida to‘laydi;

- jismoniy shaxslardan olinadigan mol–mulk solig‘i jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i bazasiga kirmay qoladigan ya’ni mulkdan keladigan daromadni soliqqa tortish imkonini beradi;

- jismoniy shaxslardan olinadigan mol–mulk solig‘i mol-mulkka egalik hissini oshiradi.

Iqtisodchi olimlar tomonidan jismoniy shaxslardan olinadigan mol–mulk solig‘ining manbasini aniqlashning ikki xil yo‘nalishi taklif etiladi. Birinchi yo‘nalishda mol-mulk egasining yil davomida ushbu mol-mulkdan foydalanishi hisobiga olgan daromadi manba sifatida e’tirof etiladi. Ikkinchi yo‘nalishda esa mol–mulkning bozor bahosi bo‘yicha yoki shartli baholash orqali aniqlangan qiymati manba deb qabul qilinadi.

7.5. JISMONIY SHAXSLARDAN OLINADIGAN MOL-MULK SOLIG‘INI TO‘LOVCHILAR, SOLIQ SOLISH OBYEKTI VA SOLIQ SOLINADIGAN BAZA.

Soliq kodeksiga ko‘ra, soliq solinadigan mol-mulkga ega bo‘lgan jismoniy shaxslar, Chet-e’l fuqarolari, shuningdek yuridik shaxs tashkil etgan va tashkil etmagan holda tuzilgan dehqon xo‘jaliklari jismoniy shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliqni to‘lovchilari bo‘lib hisoblanadi.

Jismoniy shaxslarning O‘zbekiston Respublikasi hududida joylashgan uy-joylari, kvartiralari, chorbog‘ va bog‘ uylari, garajlar va boshqa imoratlari, binolar va inshootlari qiymati soliq solish obyekti hisoblanadi.

Jismoniy shaxslarning mol-mulkini inventarizatsiya qilish qiymati soliq solish ba‘zasi bo‘lib hisoblanadi. Agar jismoniy shaxslarning mol-mulkini bahosi tegishli vakolatli idoralar tomonidan aniqlanmagan bo‘lsa, bunday holatda O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Qarori bilan mol-mulkning shartli qiymati belgilanadi hamda o‘rnatilgan stavkalar asosida soliqqa tortiladi.

Bitta jismoniy shaxs bir nechta soliq solish obyekti bo‘yicha to‘lovchi bo‘lgan taqdirda, soliq solinadigan ba‘za har bir obyekt bo‘yicha alohida-alohida hisoblab chiqiladi.

Jismoniy shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliq stavkalari O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Qarori bilan belgilanadi, ularni soliq to‘lovchilarga Moliya vazirligi, Davlat soliq qo‘mitasi va uning quyi organlari tomonidan belgilangan tartibda bildiriladi. Soliq stavkalari har yili keyingi moliya yili uchun O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining makroiqtisodiy ko‘rsatkichlar prognozi va davlat byudjeti parametrlari to‘g‘risidagi qarori asosida qayta ko‘rib chiqilishi mumkin.

Jismoniy shaxslar soliq solish obyektlaridan tadbirkorlik faoliyati uchun foydalangan yoxud bu ob‘ektlar yuridik shaxsga yoki yakka tartibdagi tadbirkorga ijaraga berilgan taqdirda, shuningdek jismoniy shaxslarning mulkida bo‘lgan yashash uchun mo‘ljallanmagan joylar bo‘yicha jismoniy shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliq yuridik shaxslar uchun belgilangan stavka bo‘yicha to‘lanadi. Quyidagi holat bunga kirmaydi:

Jismoniy shaxs yoki oilaviy korxonalar turar joydan unda istiqomat qilish bilan bir vaqtda tovarlar ishlab chiqarish (ishlar bajarish, xizmatlar ko‘rsatish) uchun foydalangan taqdirda, mol-mulk solig‘i jismoniy shaxslar uchun belgilangan stavka bo‘yicha to‘lanadi.

7.6. JISMONIY SHAXSLARDAN OLINADIGAN MOL-MULK SOLIG'I BO'YICHA QO'LLANILADIGAN IMTIYOZLAR VA SOLIQ STAVKALARI.

Soliq to'lovchi jismoniy shaxslar imtiyozlarni olish huquqini tasdiqlovchi hujjatlarni mustaqil ravishda davlat soliq xizmati organlariga taqdim etadilar va mol-mulk solig'i bo'yicha imtiyozga ega bo'ladilar.

Soliq qonunchiligiga binoan, quyidagi jismoniy shaxslarning mulki bo'lgan imoratlar, binolar va inshootlariga soliq solinmaydi:

1) «O'zbekiston Qahramoni», Sovet Ittifoqi Qahramoni, Mehnat Qahramoni unvonlariga sazovor bo'lgan, uchala darajadagi SHuhrat ordeni bilan taqdirlangan fuqarolarning. Mazkur imtiyoz tegishincha «O'zbekiston Qahramoni» unvoni berilganligi to'g'risidagi guvohnoma, Sovet Ittifoqi Qahramoni, Mehnat Qahramoni daftarchalari, orden daftarchasi yoki mudofaa ishlari bo'yicha bo'limning ma'lumotnomasi asosida beriladi;

2) urush nogironlari va qatnashchilari, shuningdek doirasi qonun hujjatlari bilan belgilanuvchi ularga tenglashtirilgan shaxslarning. Mazkur imtiyoz urush nogironining (qatnashchisining) tegishli guvohnomasi yoki mudofaa ishlari bo'limining yoxud boshqa vakolatli organning ma'lumotnomasi asosida, boshqa nogironlarga (qatnashchilarga) esa nogironning (qatnashchining) imtiyozlarga bo'lgan huquqi to'g'risidagi guvohnoma asosida beriladi;

3) o'n nafar va undan ortiq bolalari bor ayollarning. Mazkur imtiyozni berish uchun fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organining bolalar borligini tasdiqlovchi ma'lumotnomasi asos bo'ladi;

4) pensionerlarning. Mazkur imtiyoz pensiya guvohnomasi asosida beriladi;

5) I va II guruh nogironlarining. Mazkur imtiyoz pensiya guvohnomasi yoki tibbiy-mehnat ekspert komissiyasining ma'lumotnomasi asosida beriladi;

6) sobiq SSSRni, O'zbekiston Respublikasining konstitutsiyaviy tuzumini himoya qilish yoki harbiy xizmatning yoxud ichki ishlar organlaridagi xizmatning boshqa majburiyatlarini bajarish chog'ida yaralanganligi, kontuziya bo'lganligi yoki shikastlanganligi oqibatida yoxud frontda bo'lish bilan bog'liq kasallik tufayli

halok bo'lgan harbiy xizmatchilar hamda ichki ishlar organlari xodimlari otalarining va beva xotinlarining (beva erlarining). Imtiyoz «Halok bo'lgan askarning beva xotini (beva eri, onasi, otasi)» yoki «Ichki ishlar organlari halok bo'lgan xodimining beva xotini (beva eri, onasi, otasi)» shtampi qo'yilgan yoxud pensiya guvohnomasini bergan muassasa rahbarining imzosi va ushbu muassasa muhri bilan tasdiqlangan tegishli yozuvli pensiya guvohnomasi asosida beriladi. Agar mazkur shaxslar pensioner bo'lmasa, imtiyoz ularga sobiq SSSR Mudofaa vazirligi, Davlat xavfsizlik qo'mitasi yoki Ichki ishlar vazirligining, shuningdek O'zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi, Milliy xavfsizlik xizmati yoxud Ichki ishlar vazirligining tegishli organlari tomonidan berilgan harbiy xizmatchining yoki ichki ishlar organi xodimining halok bo'lganligi to'g'risidagi ma'lumotnoma asosida beriladi. Sobiq SSSRni, O'zbekiston Respublikasining konstitutsiyaviy tuzumini himoya qilish yoki harbiy xizmatning yoxud ichki ishlar organlaridagi xizmatning boshqa majburiyatlarini bajarish chog'ida yoki frontda bo'lish bilan bog'liq kasallik tufayli halok bo'lgan harbiy xizmatchilarning yoxud ichki ishlar organlari xodimlarining beva xotinlariga (beva erlariga) imtiyoz faqat ular yangi nikohdan o'tmagan taqdirda beriladi.

Mazkur imtiyozlar mulkdorning tanlashiga binoan faqat bir mol-mulk ob'ektiga taalluqli bo'ladi.

Imtiyozlar jismoniy shaxslar tomonidan tadbirkorlik faoliyati uchun foydalaniladigan yoxud yuridik shaxsga yoki yakka tartibdagi tadbirkorga ijaraga berilgan soliq solish ob'ektlariga nisbatan qo'llanilmaydi.

Yil o'rtasida mol-mulk solig'i bo'yicha imtiyoz huquqini yo'qotganda soliq solish ushbu huquq yo'qolgan oydan keyingi oydan boshlab amalga oshiriladi.

**Jismoniy shaxslarning mol-mulkiga solinadigan 2018-2019 yillardagi
asosiy stavkalari to'g'risida**

T A Q Q O S L A M A J A D V A L

11-jadval

№	Soliq solinadigan ob'ektlarning nomi	Soliq stavkasi, mol-mulkning inventarizatsiya qiymatiga nisbatan %da	
		2017 yil	2018-2019 yil
1.	Turar joylar, kvartiralar (umumiy maydoni 200 kv.m dan oshiq bo'lganlari bundan mustasno), dala hovli qurilmalari, garajlar va boshqa imoratlar, xonalar va inshootlar	1,7	0,2
2.	SHaharlarda joylashgan umumiy maydoni quyidagicha bo'lgan turar joylar va kvartiralar:		
	200 kv.m dan oshiq va 500 kv.m gacha bo'lgan	2,1	0,25
3.	500 kv.m dan oshiq bo'lgan	2,9	0,35
	Boshqa aholi punktlarida joylashgan umumiy maydoni 200 kv.metrdan ortiq bo'lgan turar joy va kvartiralar uchun	2,1	0,25

Jismoniy shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliqni kadastr hujjatlaridagi KADASTR qiymatidan kelib chiqib, biroq 42000000 so‘mdan kam bo‘lmagan miqdordan kelib chiqib hisoblanadi;

Jismoniy shaxslar mol- mulkini baholash bo‘yicha organalar belgilangan inventarizatsiya qiymati bo‘lmasa, soliq undirish uchun Toshkent shahri va viloyat markazlarida 210000000 so‘m boshqa shaharlar va qishloq joylarida 90000000 so‘m miqdorida mol-mulkning shartli qiymati qabul qilinadi.

Alohida toifadagi soliq solinadigan mol-mulkka ega bo'lgan soliq to'lovchilar uchun qonunchilikda belgilangan tartibda mol-mulk solig'i bo'yicha soliq solinmaydigan umumiy maydonning 60 kv.m hajmida imtiyoz belgilangan.

2014 yilgacha ushbu imtiyoz faqat soliq solinadigan mol-mulkka egalik qiladigan pensionerlarga tegishli bo'lgan edi, 2014-yil 1- yanvardan boshlab esa o'n nafar va undan ortiq bolalari bor ayollar, I va II guruh nogironlari uchun ham 60 kv.m hajmda soliq solinmaydigan minimum joriy etildi.

Ko'chmas mulkka bo'lgan huquqni ro'yxatga oluvchi organlarda belgilangan tartibda ro'yxatdan o'tkazilmagan yangi qurilgan turar joylar bo'yicha jismoniy shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliq mol-mulkning shartli qiymatidan kelib chiqib ikki baravar miqdorida undiriladi.

Jismoniy shaxslar tomonidan soliq solinadigan ob'ektlardan tadbirkorlik faoliyati uchun foydalanilganda yoxud ular yuridik shaxslarga yoki yakka tartibdagi tadbirkorlarga ijaraga berilganda, shuningdek jismoniy shaxslar tomonidan turar joy fondi ob'ektlari noturar joy fond toifasiga o'tkazilganda yoki ular tomonidan noturar joy fondi ob'ektlari (binolar, binodagi xonalar) mulk sifatida xarid qilinganda jismoniy shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliq yuridik shaxslar uchun belgilangan stavka bo'yicha to'lanadi

7.7. JISMONIY SHAXSLARDAN MOL-MULK SOLIG'INI HISOBLAB CHIQRARISH VA BYUDJETGA TO'LASH TARTIBI.

Jismoniy shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliqni hisoblab chiqarish soliq to'lovchining yashash joyidan qat'i nazar, soliq solish ob'ekti joylashgan erdagi davlat soliq xizmati organlari tomonidan ko'chmas mulkka bo'lgan huquqlarni davlat ro'yxatidan o'tkazuvchi organning ma'lumotlari asosida amalga oshiriladi.

Jismoniy shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliq summasi mol-mulkning 1 yanvarga bo'lgan holatiga ko'ra inventarizatsiya qiymatidan va belgilangan stavkadan kelib chiqqan holda hisoblab chiqariladi.

Bir nechta mulkdorning umumiy ulushli mulkida bo'lgan imoratlar, binolar va inshootlar uchun jismoniy shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliq mulkdorlarning har biri tomonidan ularning ushbu imoratlar, binolar va inshootlardagi ulushiga mutanosib ravishda to'lanadi.

Mol-mulkka bo'lgan mulk huquqi kalendar yil mobaynida bir mulkdordan boshqasiga o'tgan taqdirda, jismoniy shaxslarning mulkiga solinadigan soliq avvalgi mulkdor tomonidan shu yilning 1 yanvaridan e'tiboran u mol-mulkka bo'lgan mulk huquqini yo'qotgan oyning boshlanishiga qadar, yangi mulkdor tomonidan esa unda mulk huquqi vujudga kelgan oydan e'tiboran to'lanadi.

Ko'chmas mulk (yangi qurilgan) ob'ektlarini davlat ro'yxatidan o'tkazishdan bo'yin tovlaganlik uchun **EKIHning 1 baravaridan 5 baravarigacha** miqdorida fuqarolarni ma'muriy javobgarlikka tortish choralari belgilangan.

Vazirlar Mahkamasining 1997 yil 2 iyundagi "O'zbekiston Respublikasida binolar va inshootlar davlat kadastrini yuritish to'g'risida" 278-son va Adliya vazirligi tomonidan 1998 yil 7 yanvarda 387-son bilan ro'yxatga olingan "Binolar va inshootlarni davlat ro'yxatidan o'tkazish tartibi to'g'risida"gi Yo'riqnomaga binoan jismoniy shaxs qurilish tugaganidan keyin bir oy ichida belgilangan tartibda Davergeodezkadastr hududiy organlarida turar joyni va unga bo'lgan huquqlarni ro'yxatdan o'tkazishi lozim.

Yangi imoratlar, binolar va inshootlar bo'yicha jismoniy shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliq ular barpo etilgan yildan keyingi yil boshidan e'tiboran to'lanadi.

Meros bo'yicha o'tgan mol-mulk uchun jismoniy shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliq merosxo'rlarda mulk huquqi vujudga kelgan oydan e'tiboran to'lanadi.

Soliq solish ob'ekti yo'q qilingan, vayron bo'lgan, buzib tashlangan taqdirda, jismoniy shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliqni undirish mol-mulk yo'q qilingan, vayron bo'lgan yoki buzib tashlangan oydan e'tiboran to'xtatiladi. Soliq summasini qayta hisob-kitob qilish mahalliy davlat hokimiyati

organi yoki fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organi tomonidan berilgan yo'q qilinganlik, vayron bo'lganlik, buzib tashlanganlik faktini tasdiqlovchi hujjatlar mavjud bo'lgan taqdirda, amalga oshiriladi.

Kalendar yil mobaynida imtiyoz huquqi vujudga kelgan (amal qilishi tugagan) taqdirda, jismoniy shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliqni qayta hisob-kitob qilish ushbu huquq vujudga kelgan (amal qilishi tugagan) oydan e'tiboran amalga oshiriladi.

Jismoniy shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliqni to'lash to'g'risidagi to'lov xabarnomasi davlat soliq xizmati organi tomonidan soliq to'lovchilarga imzo qo'ydirilgan holda yoki to'lov xabarnomasi olinganligini va olingan sanani tasdiqlovchi boshqa usulda har yili 1 maydan kechiktirmay topshiriladi.

Jismoniy shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliqni soliq davri uchun to'lash hisobot yilining 15 oktyabriga qadar amalga oshiriladi.

Nazorat savollari

1. Mol-mulk solig'i qachon joriy etilgan va uni joriy etishdan ko'zlangan maqsad nima?
2. Yuridik shaxslardan undiriladigan mol-mulk solig'ini to'lovchilari kimlar?
3. Soliqqa tortishning alohida tartibi o'rnatilgan korxonalar asosiy faoliyatidan tashqari boshqa faoliyat bilanshug'ullanganlarida mol-mulk solig'ini to'lashadimi?
4. Yuridik shaxslardan undiriladigan mol-mulk solig'ining ob'ekti va bazasi qanday aniqlanadi?
5. Korxonalar mol-mulkining o'rtacha yillik qoldiq qiymati qanday tartibda topiladi?
6. Yuridik va jismoniy shaxslardan undiriladigan mol-mulk solig'i stavkalari kimning qarori bilan belgilanadi va qanday belgilangan?
7. Yuridik shaxslarning mol-mulk solig'idan kimlar imtiyozga ega?

8. Soliq idoralariga qaysi muddatlarda mol-mulk solig'i bo'yicha hisob-kitob topshiriladi?

9. Jismoniy shaxslardan undiriladigan mol-mulk solig'ining to'lovchilari kimlar?

10. Jismoniy shaxslarning qanday mol-mulklari soliq solish ob'ekti va bazasi hisoblanadi?

11. Jismoniy shaxslardan olinadigan mol-mulk solig'i stavkalari kimning qarori bilan belgilanadi?

12. Jismoniy shaxslar mol-mulk solig'idan kimlar imtiyozga ega?

8-BOB: YURIDIK VA JISMONIY SHAXSLARDAN UNDIRILADIGAN YER SOLIG'I

REJA:

8.1.YURIDIK SHAXSLARDAN UNDIRILADIGAN YER SOLIG'INING IQTISODIY AHAMIYATI VA SOLIQ TO'LOVCHILAR TARKIBINI ANIQLASH.

8.2.YURIDIK SHAXSLARDAN UNDIRILADIGAN YER SOLIG'INING OB'EKTI VA BAZASINI ANIQLASH, IMTIYOZLARNI QO'LLASH HAMDA SOLIQNI HISOBLAB CHIQRARISH TARTIBI.

8.3.YER SOLIG'I BO'YICHA HISOB-KITOBLARNI TAQDIM ETISH VA SOLIQNI TO'LASH TARTIBI

8.4.JISMONIY SHAXSLARDAN UNDIRILADIGAN YER SOLIG'INING HUQUQIY ASOSLARI VA IQTISODIY MOHIYATI.

8.5.JISMONIY SHAXSLARDAN UNDIRILADIGAN YER SOLIG'INI TO'LOVCHILAR, SOLIQ SOLISH OB'EKTLARI VA BAZASI.

8.6. JISMONIY SHAXSLARDAN UNDIRILADIGAN YER SOLIG'I STAVKALARI VA SOLIQDAN IMTIYOZLAR.

8.1.YURIDIK SHAXSLARDAN UNDIRILADIGAN YER SOLIG'INING IQTISODIY AHAMIYATI VA SOLIQ TO'LOVCHILAR TARKIBINI ANIQLASH.

Yuridik shaxslardan olinadigan yer solig'ini undirishning huquqiy asosi sifatida O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, soliq kodeksi hamda Davlat soliq xizmati to'g'risidagi qonun xizmat qiladi.

O'zbekiston Respublikasining 1998- yilda qabul qilingan "Yer kodeksi"ning **16-moddasida** yer - umummilliy boylikdir, undan oqilona foydalanish zarur, u davlat tomonidan muhofaza etiladi hamda oldi-sotdi qilinmaydi, ayirboshlanmaydi, hadya etilmaydi, garovga qo'yilmaydi, O'zbekiston Respublikasining qonunlarida belgilangan hollar bundan mustasno ekanligi belgilangan.

“O‘zbekiston Respublikasining Yer kodeksi”ning 28-moddasida O‘zbekiston Respublikasida o‘z egaligida va foydalanishida hamda mulkida yer uchastkalari bo‘lgan yuridik va jismoniy shaxslar yerdan foydalanganlik uchun haq to‘lashi kerakligi belgilangan.

Yer uchun haq har yili to‘lanadigan yer solig‘i shaklida olinadi, uning miqdori yer uchastkasining sifatiga, joylashishiga va suv bilan ta‘minlanish darajasiga qarab belgilanadi.

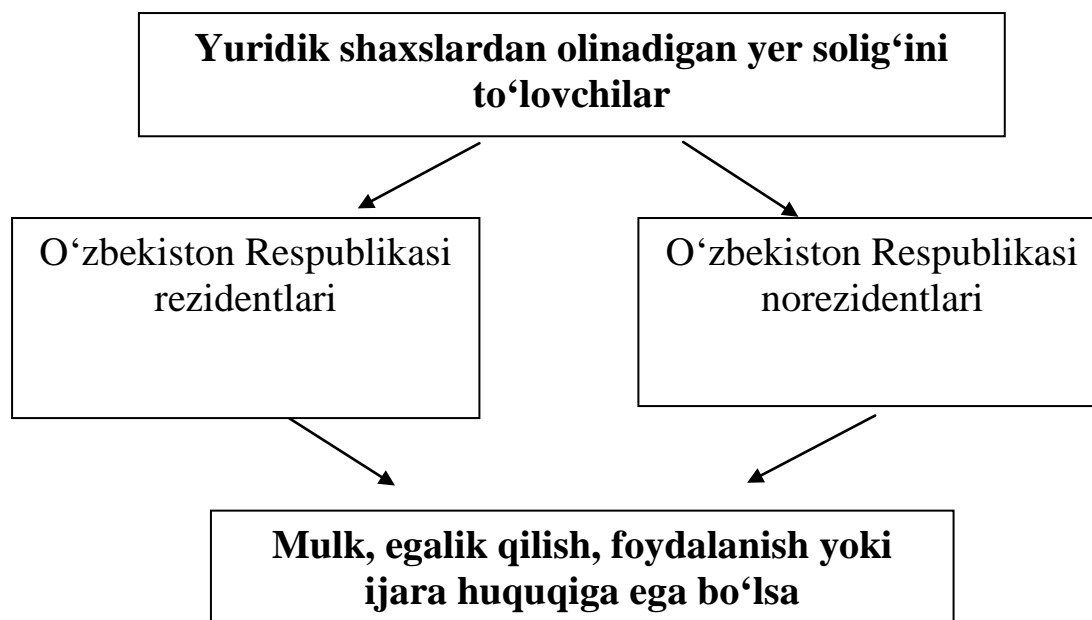
Yer solig‘ining stavkalari, uni hisoblash va to‘lash tartibi qonun hujjatlari bilan belgilanadi.

Yer uchastkalari ijaraga berilganda yer uchun haq ijara haqi shaklida olinadi. Ijara haqi yer solig‘iga tenglashtiriladi. Yer uchastkalarini ijaraga olgan shaxslar yer uchun ijara haqini yer solig‘i to‘lovchilar uchun belgilangan tartibga muvofiq byudjetga to‘laydilar.

Yuridik shaxslardan olinadigan yer solig‘ining to‘lovchilari O‘zbekiston Respublikasi soliq kodeksining 278-moddasida belgilanadi.

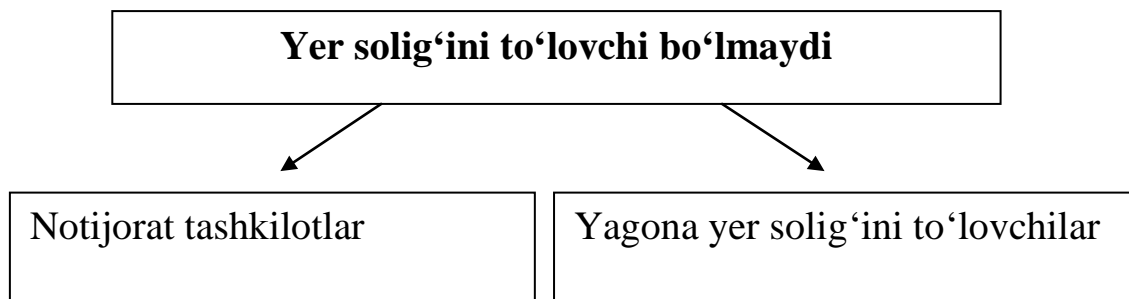
Bular:

10-sxema

278-moddaning ikkinchi qismiga muvofiq quyidagilar yer solig'ini to'lovchisi bo'la olmaydi:

11-sxema

*Ko'chmas mulk ijaraga berilgan taqdirda, ijaraga beruvchi er solig'ini to'lovchi bo'ladi;

*Yer uchastkasidan bir nechta yuridik shaxs birgalikda foydalangan taqdirda, har bir yuridik shaxs er uchastkasining foydalanilayotgan maydonidagi o'z ulushi uchun yer solig'ini to'lovchidir

Yuridik yoki jismoniy shaxslarning yyer uchastkasiga bo'lgan huquqi joyning o'zida chegaralar belgilanganidan, yer uchastkalarining planlari (chizmalari) va tavsiflari tuzilib, yer uchastkalariga bo'lgan huquq davlat ro'yxatiga olinganidan keyin vujudga keladi.

Yer uchastkasiga bo'lgan huquqni davlat ro'yxatiga olish to'g'risidagi guvohnoma mahalliy davlat hokimiyati organlarining yuridik va jismoniy shaxslarga er uchastkasi berish (ajratish) to'g'risidagi qaroriga yoki ijara, oldi-sotdi shartnomasiga hamda yer uchastkasini o'zga shaxsga o'tkazishning boshqa turlariga, er uchastkasiga bo'lgan mulk huquqini beruvchi davlat orderiga, mulkdorlarning yoki ular vakolat bergan shaxslarning qaroriga asosan beriladi.

Yer uchastkasiga bo'lgan huquq ushbu huquq belgilangan tartibda davlat ro'yxatiga olinganidan keyin kuchga kiradi.

8.2.YURIDIK SHAXSLARDAN UNDIRILADIGAN YER SOLIG‘INING OB‘EKTI VA BAZASINI ANIQLASH, IMTIYOZLARNI QO‘LLASH HAMDA SOLIQNI HISOBLAB CHIQRARISH TARTIBI.

Soliq solish ob‘ekti

Mulq huquqi, egalik qilish huquqi, foydalanish huquqi yoki ijara huquqi asosida
yuridik shaxslarda bo‘lgan yer uchastkalari

Yer solig‘ining miqdori yer uchastkasining sifati, joylashgan joyi va suv bilan ta‘minlanganligidan kelib chiqib aniqlanadi. Aynan ushbu sifatning miqdoriy ko‘rsatkichi va shuningdek ob‘ektning iqtisodiy qadri - uning boniteti hisoblanadi.

Yer uning bir qator xususiyatlari nuqtai nazaridan kelib chiqib baholanadi va unga 1 dan 100 gacha bo‘lgan shkala bo‘yicha sifat ko‘rsatkichining muayyan miqdori (bonitet balli) beriladi. Tabiat ob‘ektini baholash va uning bonitetini o‘rnatish jarayoni *bonitirovka (baholash)* deyiladi.

Bonitet ballining har “o‘ntaligi” yerning muayyan sinfiga to‘g‘ri keladi:

12-jadval

Yerning toifalari	Ball-bonitet
I	0-10
II	11-20
III	21-30
IV	31-40
V	41-50
VI	51-60
VII	61-70
VIII	71-80
IX	81-90
X	91-100

Yerng sifatli er 100 ballga baholanadi, erlarning X sinfi – eng yuqori sifatlisi hisoblanadi. Tegishincha, yer uchastkasining sinfi (va iqtisodiy qiymati) qanchalik yuqori bo‘lsa, soliq stavkasi shunchalik yuqori bo‘ladi.

Soliq kodeksining 280-moddasining ikkinchi qismiga muvofiq soliq ob’ekti sifatida qaralmaydigan er uchastkalari ham mavjud

Soliq solinadigan bazani aniqlash tartibi

Soliq solinadigan baza soliq kodeksining 282-moddasiga asosan jami ajratilgan er uchastkalaridan soliq solinmaydigan er uchastkalari maydonlari chegirib tashlangan holdagi umumiy maydon sifatida aniqlanadi.

Soliq solinadigan bazani aniqlashda ba’zi bir jihatlar e’tiborga olinishi lozim.

Yer solig‘i bo‘yicha berilgan imtiyozlar

Soliq kodeksining 282-moddasiga asosan yer solig‘i bo‘yicha berilgan imtiyozlarni 2 guruhga ajratish maqsadga muvofiqdir.

1-gurux: korxonalarini yer solig‘ini to‘lashdan to‘liq ozod qilish shaklida berilgan imtiyozlar;

Madaniyat, ta’lim, sog‘liqni saqlash, aholini ijtimoiy muhofaza qilish tashkilotlari – o‘z zimmalariga yuklatilgan vazifalarni amalga oshirishda foydalanadigan yer uchastkalari uchun;

Nogironlarning jamoat birlash-malari, “Nuroniy” jamg‘armasi va “O‘zbekiston chernobil-chilari” assotsiyatsiyasi mulkida bo‘lgan, ishlovchilari umumiy sonining kamida 50 foizini nogironlar, 1941 – 1945 yillar-dagi urush va mehnat fronti faxriylari tashkil qilgan yuridik shaxs;

Ixtiyoriy tugatilayotgan tadbirkorlik subektlari – yuridik shaxslarni davlat ro‘yhatidan o‘tkazuvchi organ ixtiyoriy tugatish to‘g‘risida qabul qilingan qaror haqida habardor qilingan kundan e’tiboran;

2-gurux: ma’lum yer uchastkalarini soliqdan ozod qilish tariqasida berilgan imtiyozlar.

Soliq kodeksining 282-moddasining ikkinchi qismida soliq solinmaydigan yer uchastkalarining turlari, kategoriyalari bandma-band keltiriladi.

Soliq kodeksidan tashqari O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining va hukumatning ayrim qaror, farmon yoki boshqa normativ hujjatlariga asosan yuridik shaxslarga er solig‘idan imtiyozlar taqdim etiladi:

Yer solig‘ini hisoblab chiqarish tartibi

Yuridik shaxslarning yer solig‘ini hisoblashda xo‘jalik yurituvchi sub‘ektning soliqqa tortiladigan yer maydoni O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 26 dekabrda “O‘zbekiston Respublikasining 2019 yilgi asosiy makroiqtisodiy ko‘rsatkichlari prognozi va Davlat byudjeti parametrlari hamda 2020-2021 yillarga byudjet mo‘ljallari to‘g‘risida”gi PQ-4086-son qarorining 16-ilovasida berilgan stavkaga ko‘paytiriladi

(keyingi o‘rinlarda 16-ilova deb yuritiladi). 16-ilovada 8 ta jadval keltiriladi. Jadvallarda belgilangan stavkalar soliq to‘lovchilarning qaysi kategoriyasiga mansubligini quyida keltiramiz:

13-jadval

№	16-ilovasida keltirilgan jadvallardagi stavkalar bo‘yicha erlarning kategoriyalari va soliq to‘lovchilari		
1.	1-Jadval	Sug‘oriladigan jamoat qishloq xo‘jaligi erlari uchun undiriladigan yer solig‘ining bazaviy stavkalari	Yuridik shaxslar
2.	2-Jadval	Lalmi ekinzorlar, bo‘z erlar va ko‘p yillik ko‘chatlar uchun undiriladigan er solig‘i	Yuridik shaxslar
3.	3-Jadval	Sug‘orilmaydigan pichanzorlar va yaylovlar uchun undiriladigan er solig‘i	Yuridik shaxslar
4.	4-Jadval	Qishloq xo‘jaligi va o‘rmon xo‘jaligida foydalanilmaydigan boshqa erlar uchun undiriladigan yer solig‘i	Yuridik shaxslar
5.	5-Jadval	Toshkent shahrida yer uchastkalaridan foydalanganlik uchun yer	Yuridik va jismoniy

		solig'i	shaxslar (faqat Toshkent shahri)
6.	6-Jadval	Shaharlar va posyolkalarda yer uchastkalaridan foydalanganlik uchun yer solig'I	Yuridik va jismoniy shaxslar
7.	7-Jadval	Qishloq joylarda joylashgan yer uchastkalaridan foydalanganlik uchun yuridik shaxslardan undiriladigan yer solig'i	Yuridik shaxslar
8.	8-Jadval	Qishloq joylarda joylashgan yer uchastkalaridan foydalanganlik uchun fuqarolardan undiriladigan yer solig'i	Yuridik va jismoniy shaxslar

16-ilovaning 1-jadvalida keltirilgan stavkalar bo'yicha soliq hisoblanganda urning ball-bonitetiga nisbatan belgilangan koeffitsientlar ham inobatga olinadi va bu koeffitsientlar faqat sug'oriladigan jamoat qishloq xo'jaligi erlariga tegishli.

14-jadval

Amudaryo	20 089,70	Taxtako'pir	17 291,20
Beruniy	19 733,60	Taxiatosh	16 983,40
Qorao'zak	16 401,10	To'rtko'l	20 089,70
Kegayli	16 983,40	Xo'jayli	16 983,40
Qo'ng'iro't	15 746,50	Chimboy	16 097,30
Qanliko'l	16 097,30	Shumanay	17 637,60
Mo'ynoq	15 746,50	Ellikqal'a	19 204,70
Nukus	16 983,40	Nukus sh.	17 959,00

15-jadval

<i>Erning toifalari</i>	<i>Ball-bonitet</i>	<i>Koeffitsientlar</i>
I	0-10	(bazaviy stavka)
II	11-20	1,50
III	21-30	2,25
IV	31-40	3,29
V	41-50	4,67
VI	51-60	6,78
VII	61-70	9,00
VIII	71-80	11,68
IX	81-90	14,36
X	91-100	17,50
	Baholanmagan yerlar	4,67

Undan tashqari 16-ilovaning 7-jadvalida qishloq joylarda joylashgan yer uchastkalaridan foydalanadigan yuridik shaxslar uchun Toshkent shahri , Qoravolpog‘iston Respublikasi va viloyat markazlari, tuman markazlari shuningdek, boshqa shaharlar atrofida joylashish radiusiga qarab quyidagi koeffitsientlar qo‘llaniladi:

20 km radiusda Toshkent sh. atrofida – 1,30;

15 km radiusda Qoraqalpog‘iston Respublikasi va viloyatning poytaxtlari atrofida – 1,20;

10 km radiusda tuman markazlari atrofida – 1,15;

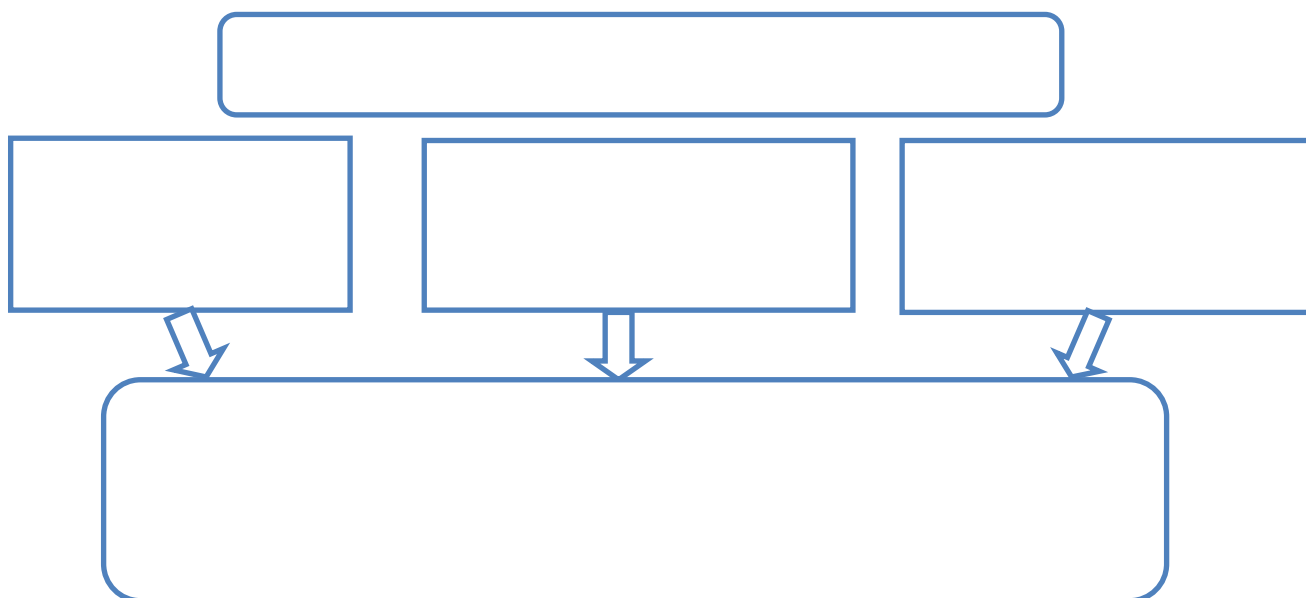
5 km radiusda boshqa shaharlar atrofida – 1,10.

Soliq kodeksining 282-moddasiga asosan konservatsiyaga qo‘yilishi to‘g‘risida O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarorlari qabul qilingan ob‘ektlar egallagan yerlar, ularning konservatsiyasi davrida soliqdan ozod qilingan.

8.3.YER SOLIG'I BO'YICHA HISOB-KITOBLARNI TAQDIM ETISH VA SOLIQNI TO'LASH TARTIBI

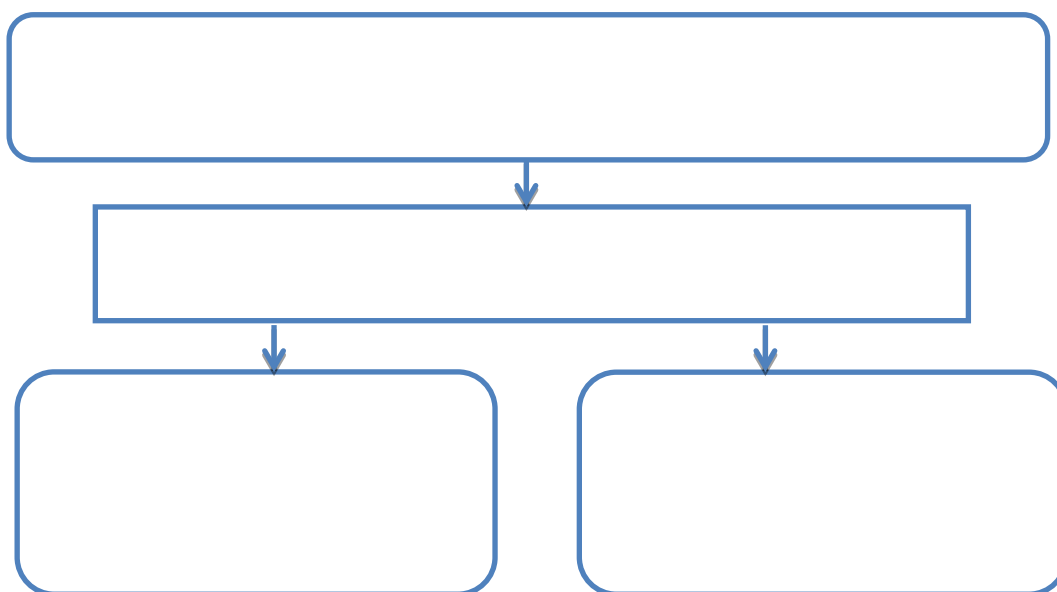
Yuridik shaxslar tomonidan to'lanadigan yer solig'i bo'yicha soliq davri kalendar yil hisoblanadi. Soliq kodeksining 285-moddasiga ko'ra yuridik shaxslardan olinadigan yer solig'i bo'yicha hisob-kitoblar yer uchastkasi joylashgan joy bo'yicha quyidagi muddatlarda topshiriladi:

12-sxema

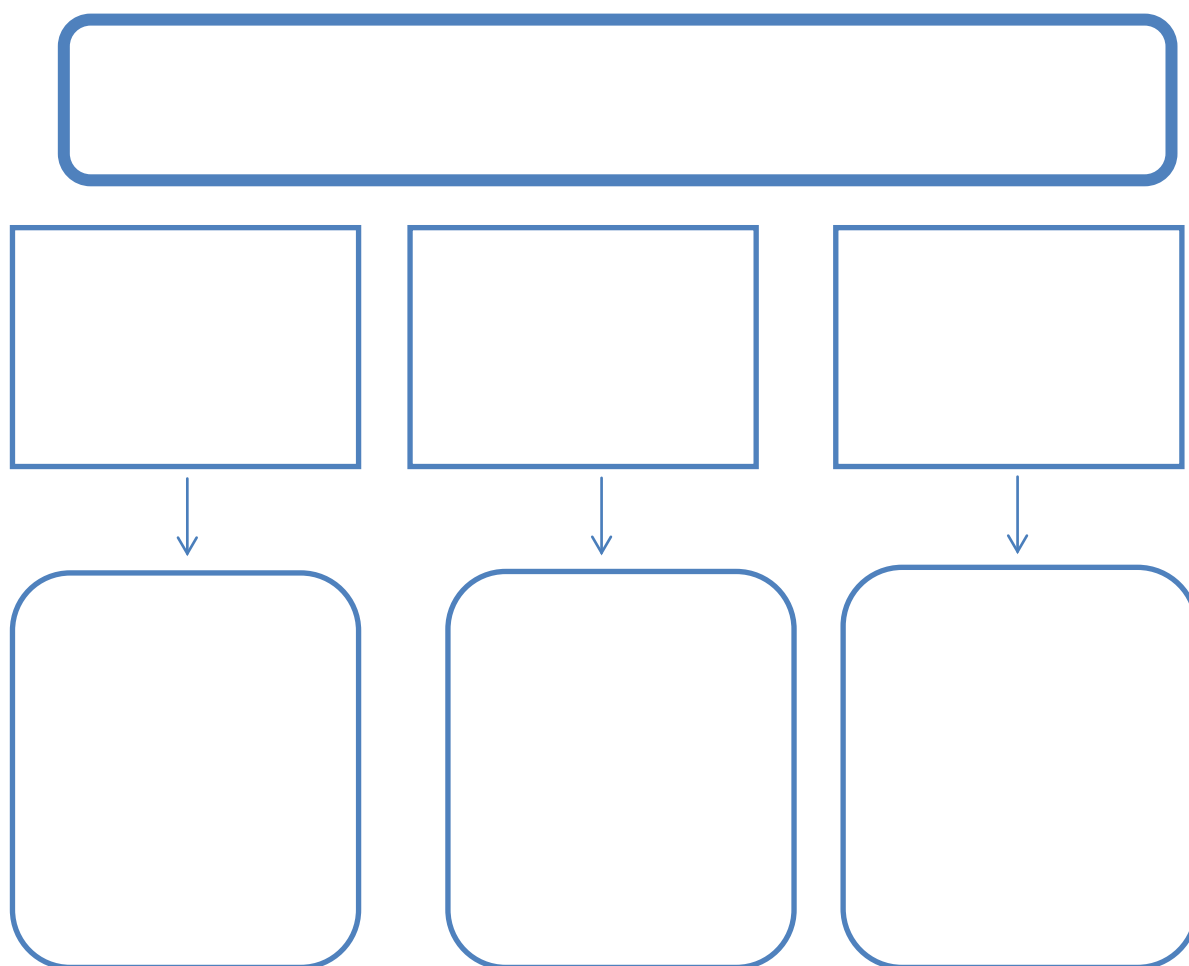
Agar yil davomida soliq to'lovchining er uchastkalari maydoni o'zgargan taqdirda davlat soliq xizmati organlariga er uchastkalarining o'zgargan miqdorlari to'g'risida aniqlashtirilgan soliq hisobotlari topshiriladi.

13-sxema

Yuridik shaxslar tomonidan yer solig'i quyidagi muddatlarda to'lab berish muddatlari soliq kodeksining 286-moddasida keltiriladi. Muddatida to'lanmagan soliq summasi uchun har bir kechiktirilgan kunga qarzdorlik summasining 0,045% miqdorida penya hisoblanadi.

14-sxema

Yakuniy qoidalar

Yer uchastkasi mulkdorining, er egasi, erdan foydalanuvchi yoki ijarachining aybi bilan qishloq xo'jaligi erlarining sifati yomonlashgan (bonitet balli pasaygan) taqdirda, er solig'i erning sifati yomonlashguniga qadar belgilangan stavkalar bo'yicha yuridik shaxslar tomonidan to'lanadi.

Yuridik shaxslar tomonidan yer uchastkalaridan hujjatlarsiz yoxud yer uchastkasiga bo'lgan huquqni tasdiqlovchi hujjatlarda ko'rsatilganidan kattaroq hajmda foydalanish yer solig'ining summasiga ekvivalent miqdorda— to'rt baravarida undiriladi.

8.4.JISMONIY SHAXSLARDAN UNDIRILADIGAN YER SOLIG‘INING HUQUQIY ASOSLARI VA IQTISODIY MOHIYATI.

O‘zbekiston Respublikasining 1991 yildagi “Korxonalar, birlashmalar va tashkilotlardan olinadigan soliqlar to‘g‘risida”gi, 1993 yilda “Yer solig‘i to‘g‘risida”gi Konunlari kabul kilinib, ularda yer solig‘ini undirishda soliqqa tortish ob‘ekti, sub‘ektlari, solik bo‘yicha imtiyozlar, solikni xisoblash va byudjetga to‘lash tartiblari ko‘rsatib berildi.

1997 yilda O‘zbekiston Respublikasining Solik kodeksining kabul kilinishi bilan er solig‘ining to‘lakonli huquqiy asoslari yaratildi.

O‘zbekiston Respublikasining 1998 yilda kabul kilingan «Yer kodeksi»ga muvofik, yer - umum milliy boylikdir, O‘zbekiston Respublikasi xalki xayoti, faoliyati va farovonligining asosi sifatida undan oqilona foydalanish zarur va u davlat tomonidan muxofaza kilinadi.

Yer to‘g‘risidagi konun xujjatlarining asosiy vazifalari xozirgi va kelajak avlodlarning manfaatlarini ko‘zlab yerdan ilmiy asoslangan tarzda, oqilona foydalanish va uni muxofaza kilishni, tuproq unumdorligini tiklash va oshirishni, tabiiy muxitni asrash va yaxshilashni, xo‘jalik yuritishning barcha shakllarini teng huquqlilik asosida rivojlantirish uchun sharoit yaratishni, yuridik va jismoniy shaxslarning yer uchastkalariga bo‘lgan huquqlarini himoya qilishni ta‘minlash maqsadida yer munosabatlarini tartibga solishdan, shuningdek bu sohada qonuniylikni mustahkamlashdan iborat.

Yer to‘g‘risidagi qonun xujjatlari quyidagi asosiy prinsiplarga asoslanadi:

- eng muxim tabiiy resurs, fuqarolar hayotiy faoliyatining asosi tariqasida yer fondini asrash, tuproq sifatini yaxshilash hamda uning unumdorligini oshirish;

- yerlardan oqilona, samarali va belgilangan maqsadda foydalanishni ta‘minlash;

- qishloq xo‘jaligi uchun mo‘ljallangan yerlarning, eng avvalo sug‘oriladigan erlarning alohida muhofaza etilishini, kengaytirib borilishini hamda ulardan qat‘iy belgilangan maqsadda foydalanishni ta‘minlash;

- qishlok xo'jaligi yerlarining unumdorligini oshirish, yerlarning meliorativ holatini yaxshilash hamda yerlarni muhofaza qilish tadbirlarini amalga oshirishni davlat tomondan qo'llab-quvvatlash;

- yerga va butun atrof tabiiy muhitga zarar etkazilishining oldini olish, ekologik xavfsizlikni ta'minlash;

- yerga egalik qilish va undan foydalanish shakllarining xilma-xilligi, yer munosabatlari ishtirokchilarining teng huquqliligini ta'minlash hamda ularning qonuniy huquq va manfaatlarini himoya etish;

- yerdan foydalanganlik uchun haq to'lash;

- yerlarning holati haqidagi axborotning to'liq bo'lishini hamda undan erkin foydalanishga yo'l ko'yilishini ta'minlash.

O'zbekiston Respublikasi "Yer to'g'risida"gi Konunining 16-moddasiga muvofiq O'zbekiston Respublikasida erga egalik Qilish va yerdan foydalanish uchun haq to'lanadi.

Yer uchun xak xar yilgi yer solig'ini shaklida undirilib, uning miqdorlari er uchastkasining sifati, qanday joydaligi va suv bilan qanday ta'minlanganligiga qarab belgilanadi.

Yer solig'ining miqdori yer egalari va erdan foydalanuvchilarning xo'jalik faoliyati natijalariga bog'liq bo'lmaydi hamda yer maydoni birligi uchun belgilangan haq tarzida to'lanib, ishlab chikarish harajatlariga kiritiladi.

Mahalliy xokimiyat va boshkaruv idoralari tomonidan ijaraga beriladigan er uchun ijara to'lovi undirilib, uning miqdori tomonlarning o'zaro kelishuviga binoan belgilanadi, biroq bu miqdor qonunlarda nazarda tutilgan yer solig'ini stavkalaridan kam bo'lmasligi kerak.

Yer solig'ini to'lovlaridan tushgan mablag'lar eng avvalo yerlarni muhofaza qilishni yaxshilashga, yerlarning unumdorligini oshirishga, irrigatsiya va melioratsiya ishlariga, yerga egalik qiluvchilar va yerdan foydalanuvchilarni, shu jumladan ijarachilarni rag'batlantirishga, yer tuzish ishlarini tashkil etishga, davlat yer kadastri yuritish va hududni ijtimoiy rivojlantirishga sarflanadi.

Yer solig'i O'zbekiston solik tizimida mahalliy soliqlar va yig'imlar tarkibiga kiradi hamda mahalliy byudjetlarning barqaror daromad manbai hisoblanadi.

Yer solig'i boshqa soliq turlaridan farqli o'laroq, o'ziga xos xususiyatlarga ega. Jumladan, o'zining iqtisodiy mohiyatiga ko'ra u renta to'lovidir yoki boshqacha qilib aytganda, ushbu soliq yer egalari va yerdan foydalanuvchi xo'jalik yurituvchi subektlar moliyaviy faoliyatining natijalari bilan bog'liq emas. Demak, ushbu soliqni joriy etilishidan maqsad - yerdan oqilona foydalanishni rag'batlantirish, tuproq unumdorligini oshirish, sifati turlicha bo'lgan yerlarda xo'jalik yuritishning ijtimoiy-iqtisodiy shart-sharoitlarini tenglashtirish, aholi yashaydigan joylarda infrastruktura rivojlanishini t'minlash hamda yerni talon-taroj qilinishiga yo'l ko'ymaslik hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasi yer fondi yerdan foydalanishning belgilangan asosiy maqsadiga ko'ra 8 ta toifaga bo'linadi. Yer fondining toifalari bo'yicha taqsimlanishi quyidagi jadvalda ko'rsatilgan.

O'zbekiston Respublikasi yer fondining toifalari bo'yicha taqsimlanishi

(ming ga. hisobida)

16-jadval

№	Yer fondining toifalari	Umumiy maydoni		Jumladan sug'oriladigan yerlar	
		Jami	%	Jami	%
1	Qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlar	21453,2	48,31	4217,7	9,5
2	Aholi punktlarining yerlari	220,4	0,50	48,3	0,1
3	Sanoat, transport, aloqa, mudofaa va boshqa maqsadlarga mo'ljallangan yerlar	1995,8	4,49	12,0	0,03
	Tabiatni muhofaza qilish,	75,9	0,17	0,6	0,001

sogʻlomlashtirish, rekreatsiya maqsadlariga moʻljallangan yerlar					
Tarixiy-madaniy ahamiyatga molik yerlar	1,1	0,002	0	0	
Oʻrmon fondi yerlari	9462,3	21,31	30,7	0,07	
Suv fondi yerlari	821,1	1,85	4,6	0,01	
Zahira yerlar	10380,5	23,37	1,8	0,004	
Jami yerlar:	44410,3	100	4315,7	9,72	

Oʻzbekiston Respublikasi yer fondining toifalari boʻyicha taqsimlanishini kuzatar ekanmiz, umumiy maydon xisobida asosiy oʻrinni qishloq xoʻjaligiga moʻljallangan yerlar (48,3%), zaxira yerlar (23,4%), oʻrmon fondi yerlari (21,3%), sanoat, transport, aloqa, mudofaa va boshqa maqsadlarga moʻljallangan yerlar (4,5%), suv fondi yerlari (1,9%), axoli punktlarining yerlari (0,5%), tabiatni muxofaza qilish, sogʻlomlashtirish, rekreatsiya maqsadlariga moʻljallangan yerlar (0,2%) hamda tarixiy-madaniy ahamiyatga molik yerlar (0,002%) ni tashkil yetgan (2-rasm). Xozirgi kunda yer soligʻini undirishning xuquqiy asoslari 2008 yil 1 yanvardan kuchga kirgan Solik kodeksiga asosan amalga oshiriladi.

Yer uchastkalaridan foydalanganlik uchun byudjetga toʻlovlar yer soligʻi yoki yer uchun ijara haqi tariqasida amalga oshiriladi.

Yer soligʻining davlat byudjeti daromadlari tarkibidagi ulushi va va maxalliy byudjet tushumlari tarkibidagi ulushini taxlili amalga oshirildi. Xozirgi vaqtda ushbu soliqning tushumi Oʻzbekiston Respublikasi davlat byudjetining solikli daromadlarida 2-3 foiz oraligʻini tashkil etmoqda.

8.5.JISMONIY SHAXSLARDAN UNDIRILADIGAN YER SOLIGʻINI TOʻLOVCHILAR, SOLIQ SOLISH OBʻEKTLARI VA BAZASI.

Soliq kodeksiga 287-moddasi boʻyicha, oʻz mulkida, egaligida, foydalanishida yoki ijara huquqi asosida yer uchastkalariga ega boʻlgan jismoniy

shaxslar, shuningdek yuridik shaxs tashkil etgan va tashkil etmagan holda tuzilgan dehqon xo'jaliklari yer solig'ining to'lovchilari bo'lib hisoblanadi.

Yer uchastkalarini ijaraga olgan jismoniy shaxslarga yer solig'ini to'lovchilar uchun belgilangan imtiyozlar, soliqni hisoblab chiqarish va soliqni to'lash tartibi tatbiq etiladi. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi, Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi, mahalliy davlat hokimiyati organlari tomonidan ijaraga berilgan yer uchastkalari uchun to'lanadigan ijara haqi yer solig'iga tenglashtiriladi.

Mamlakatimizda yer solig'ini to'lovchi jismoniy shaxslar soni so'ngi yillarda ortib borish tendensiyasiga ega bo'lib, 2016 yilda 2012 yilga nisbatan 506,9 ming kishiga ko'paygan, bu holatni soliqqa tortiladigan ob'ektlar tarkibidagi ijobiy o'zgarishlar bilan ifodalash mumkin.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi, Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi, mahalliy davlat hokimiyati organlari tomonidan ijaraga berilgan yer uchastkalari uchun to'lanadigan ijara haqi yer solig'iga tenglashtiriladi. Yer uchastkalarini ijaraga olgan jismoniy shaxslarga yer solig'ini to'lovchilar uchun belgilangan imtiyozlar, soliqni hisoblab chiqarish, soliq hisob-kitoblarni taqdim etish va soliqni to'lash tartibi tatbiq etiladi.

Uy-joy, yashash uchun mo'ljallanmagan imorat va inshootlar meros bo'yicha o'tishi bilan birgalikda mulk huquqi, egalik qilish huquqi va foydalanish huquqi o'tgan yer uchastkalari uchun yer solig'i meros qoldiruvchining soliq majburiyatlari hisobga olingan holda merosxo'rlardan undiriladi.

Jismoniy shaxslarning quyidagi yer uchastkalari soliq solinadigan ob'ekt hisoblanadi:

- dehqon xo'jaligini yuritish uchun meros qilib qoldiriladigan umrbod egalik qilishga berilgan yer uchastkalari;
- yakka tartibda uy-joy qurilishi uchun meros qilib qoldiriladigan umrbod egalik qilishga berilgan yer uchastkalari;
- jamoa bog'dorchiligi, uzumchiligi va polizchiligini yuritish uchun berilgan yer uchastkalari;

- xizmat yuzasidan qonun hujjatlariga muvofiq berilgan chek yerlar;
- meros bo'yicha, hadya qilinishi yoki sotib olinishi natijasida uy-joy, dala hovli bilan birgalikda egalik qilish huquqi ham o'tgan yer uchastkalari;
- qonun hujjatlarida belgilangan tartibda mulk qilib olingan yer uchastkalari;
- tadbirkorlik faoliyatini yuritish uchun doimiy foydalanishga yoki ijaraga berilgan yer uchastkalari.

Ko'p kvartirali uylar egallagan yer uchastkalari soliq solish ob'ekti bo'lmaydi, tadbirkorlik faoliyatini yuritish uchun doimiy foydalanishga yoki ijaraga berilgan yer uchastkalari bundan mustasno.

Soliq kodeksiga ko'ra, ko'chmas mulkka ega bo'lgan huquqlarni davlat ro'yxatidan o'tkazishni amalga oshiruvchi organning yer uchastkalarining maydoniga doir ma'lumotnomalari soliq solinadigan baza bo'lib hisoblanadi.

Jamoa bog'dorchiligi, uzumchiligi va polizchiligini yuritish uchun fuqarolarga berilgan, shuningdek yakka tartibdagi garajlar egallagan yer uchastkalarining maydonlari bo'yicha soliq solinadigan baza ushbu yer uchastkalarini bergan tashkilotlar boshqaruv organlarining ma'lumotlari bo'yicha aniqlanadi.

Xizmat yuzasidan berilgan chek yerlarning maydonlari bo'yicha soliq solinadigan baza o'z xodimlariga yer uchastkalari bergan korxonalar, muassasalar va tashkilotlarning ma'lumotlari bo'yicha aniqlanadi.

8.6. JISMONIY SHAXSLARDAN UNDIRILADIGAN YER SOLIG'I STAVKALARI VA SOLIQDAN IMTIYOZLAR.

Jismoniy shaxslardan olinadigan yer solig'i stavkalari O'zbekiston Respublikasi Prezident Qarori bilan belgilanadi va soliq to'lovchilarga Moliya vazirligi, Davlat soliq qo'mitasi va uning quyi organlari tomonidan belgilangan tartibda xabar qilinadi.

Yer solig'i stavkalari 2018 yil uchun O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 29-dekabrda PQ-3454-sonli qarorining 20-ilovasiga muvofiq tasdiqlandi.

2018-yil 1-yanvardan boshlab, 6-jadvalga muvofiq shaharlar va shaharchalarda yer uchastkalari zonalarini unifikatsiya qilindi.

Qarorning 20-ilovasi 7 va 8-jadvallarida keltirilgan stavkalarga yer uchastkalari joylashgan joyidan kelib chiqib, quyidagi koeffitsientlar qo'llaniladi: Toshkent shahri atrofida 20 km radiusda – 1,30, Qoraqalpog'iston Respublikasi poytaxti va viloyat markazlari atrofida 15 km radiusda – 1,20, tuman markazlari atrofida 10 km radiusda – 1,15 va boshqa shaharlar atrofida 5 km radiusda – 1,10.

Soliq stavkalarini indeksatsiya qilinishi natijasida byudjet tushumlari salmog'ida resurs soliqlari ulushining o'sishi ta'minlanib, byudjetga qo'shimcha mablag' tushishiga erishish mumkin.

Yer uchastkalarigacha bo'lgan masofa avtomobil yo'llari bo'yicha shaharlar va tuman markazlarining ma'muriy chegaralaridan boshlab belgilanadi. Agar yer uchastkasi ikki shahar yaqinida joylashgan bo'lsa, shaharning yuqoriroq funksional vazifasiga muvofiq keladigan koeffitsient qo'llaniladi.

Dehqon xo'jaliklaridan undiriladigan yer solig'ini hisoblab chiqarish chog'ida 8-jadvalda keltirilgan stavkalarga, yer sifatiga bog'liq holda, quyidagi koeffitsientlar qo'llaniladi: tuproq boniteti 40 ballgacha bo'lsa - 0,75, 41 dan 70 ballgacha bo'lsa - 1,0 va 70 balldan ortiq bo'lsa - 1,25.

O'rmon xo'jaliklarida mollarni o'tlatish uchun foydalanilmaydigan yaylov yerlar uchun yer solig'i boshqa yerlar uchun stavkalar bo'yicha to'lanadi.

Shahar va qo'rg'onlarning ma'muriy chegaralarida joylashgan kon va karyerlar band etgan yerlar uchun soliq 5 va 6-jadvallarda tegishli zonalar uchun keltirilgan stavkalarga 0,1 koeffitsientini qo'llagan holda to'lanadi.

Jamoaviy va shaxsiy garajlar band etgan yer uchastkalari uchun jismoniy shaxslardan soliq yakka tartibdagi uy-joy quriladigan yerlar uchun tasdiqlangan stavkalar bo'yicha undiriladi.

Jismoniy shaxslarga yer uchastkalaridan hujjatlarsiz yoxud yer uchastkasiga bo'lgan huquqni tasdiqlovchi hujjatlarda ko'rsatilganidan kattaroq hajmda foydalanish yer solig'i summasining bir yarim baravari miqdorida jarima solishga sabab bo'ladi.

Davlat hokimiyati organlari tomonidan ajratilgan yer uchastkalari maydoni yer berish to'g'risida davlat hokimiyati organlarining qarori, yerga egalik qilish yoki undan foydalanish huquqi uchun davlat dalolatnomasi, yerni ijaraga olish shartnomasi, yer uchastkasiga bo'lgan huquqlarni ro'yxatdan o'tkazish to'g'risidagi guvohnoma va yer uchastkasiga bo'lgan huquqni tasdiqlaydigan boshqa hujjatlarga ko'ra belgilanadi.

Yer uchastkasiga nisbatan mulk, egalik qilish yoki undan foydalanish huquqini tasdiqlaydigan hujjatlar mavjud bo'lmasa, soliq butun maydon uchun yuqorida ko'rsatilgan oshirish koeffitsientlarini qo'llagan holda to'lanadi.

Tadbirkorlik faoliyatida foydalaniladigan yer uchastkalari uchun yoxud uylar, dala hovli imoratlari, yakka tartibdagi garajlar va boshqa imoratlar, inshootlar, joylar yuridik shaxsga yoki yakka tartibdagi tadbirkorga ijaraga berilganda, shuningdek jismoniy shaxslarning mulkida bo'lgan, yashash uchun mo'ljallanmagan joylar egallagan yer uchastkalari uchun jismoniy shaxslardan yer solig'i yuridik shaxslardan olinadigan yer solig'ini to'lash uchun belgilangan stavkalar bo'yicha undiriladi hamda Soliq kodeksining 290-moddasida ko'rsatilgan imtiyozlar ularga nisbatan tatbiq etilmaydi, bunda jismoniy shaxs yoki oilaviy korxonalar yer uchastkasidan unda joylashgan uyda istiqomat qilish bilan bir vaqtda tovarlar ishlab chiqarish (ishlar bajarish, xizmatlar ko'rsatish) uchun foydalangan taqdirda, yer solig'i jismoniy shaxslar uchun belgilangan stavka bo'yicha to'lanishi nazarda tutilmaydi.

2015 yil 1 yanvardan jismoniy shaxslardan olinadigan yer solig'ini hisoblashda belgilangan normativ doirasidagi yer uchastkalari uchun 5 va 6-jadvallarda keltirilgan bazaviy stavkalari bo'yicha, belgilangan normativlardan yuqori yer uchastkalariga esa bazaviy stavkalarga 1,5 ko'paytiruvchi koeffitsient qo'llaniladi.

Bunda, jismoniy shaxslardan olinadigan yer solig'ini hisoblash maqsadida yer uchastkalarining qo'yidagi normativlari qo'llaniladi:

Toshkent shahri, Nukus shahri va viloyatlar bo'ysunuvidagi shaharlar bo'yicha – 0,06 gektar;

boshqa aholi punktlari bo'yicha (dehqon xo'jaliklaridan tashqari) – 0,1 gektar.

Yer solig'i bo'yicha imtiyozlarni olish huquqiga ega bo'lgan jismoniy shaxslar yer uchastkasi joylashgan yerdagi davlat soliq xizmati organlariga ushbu imtiyozlarga bo'lgan huquqni tasdiqlovchi hujjatlarni mustaqil ravishda taqdim etadi.

Soliq kodeksiga ko'ra quyidagi jismoniy shaxslar yer solig'idan ozod qilinadilar:

1) «O'zbekiston Qahramoni», Sovet Ittifoqi Qahramoni, Mehnat Qahramoni unvonlariga sazovor bo'lgan, uchala darajadagi SHuhrat ordeni bilan taqdirlangan fuqarolar. Mazkur imtiyoz «O'zbekiston Qahramoni» unvoni berilganligi to'g'risidagi guvohnoma, Sovet Ittifoqi Qahramoni va Mehnat Qahramoni daftarchalari, orden daftarchasi yoki mudofaa ishlari bo'limining ma'lumotnomasi asosida beriladi;

2) urush nogironlari va qatnashchilari, shuningdek doirasi qonun hujjatlari bilan belgilanuvchi ularga tenglashtirilgan shaxslar. Mazkur imtiyoz urush nogironining (qatnashchisining) tegishli guvohnomasi yoki mudofaa ishlari bo'limining yoxud boshqa vakolatli organning ma'lumotnomasi asosida, boshqa nogironlarga (qatnashchilarga) esa nogironning (qatnashchining) imtiyozlarga bo'lgan huquqi to'g'risidagi guvohnoma asosida beriladi;

3) I va II guruh nogironlari. Mazkur imtiyoz pensiya guvohnomasi yoki tibbiy-mehnat ekspert komissiyasining ma'lumotnomasi asosida beriladi;

4) yolg'iz pensionerlar. Yolg'iz yoki voyaga etmagan bolalari bilan yoxud nogiron bolasi bilan alohida uyda birga yashovchi pensionerlar yolg'iz pensionerlar deb tushuniladi. Mazkur imtiyoz pensiya guvohnomasi yoki O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi huzuridagi byudjetdan tashqari Pensiya

jamg'armasi tuman (shahar) bo'limining ma'lumotnomasi, shuningdek fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlarining ma'lumotnomasi asosida beriladi;

5) boquvchisini yo'qotgan ko'p bolali oilalar. Ota-onasidan biri yoki ota-onasi vafot etgan hamda oilada o'n olti yoshga to'lmagan beshta va undan ortiq bolalari bo'lgan oilalar soliq solish maqsadida boquvchisini yo'qotgan ko'p bolali oilalardir. Mazkur imtiyoz O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi huzuridagi byudjetdan tashqari Pensiya jamg'armasi tuman (shahar) bo'limining ma'lumotnomasi asosida beriladi;

6) Chernobil AESdagi avariya oqibatlarini tugatishda ishtirok etganlik uchun imtiyozlar oladigan fuqarolar (shu jumladan vaqtincha yuborilgan yoki xizmat safariga yuborilgan fuqarolar. Mazkur imtiyoz tibbiy-mehnat ekspert komissiyasining ma'lumotnomasi, nogironning maxsus guvohnomasi, CHernobil AESdagi avariya oqibatlarini tugatish ishtirokchisining guvohnomasi, shuningdek vakolatli organlar tomonidan berilgan va imtiyozlar berish uchun asos bo'ladigan boshqa hujjatlar asosida beriladi;

Yuqoridagi imtiyozlar soliq to'lovchining tanlashi bo'yicha faqat bitta er uchastkasiga berilishi mumkin.

Yuqorida ko'rsatilgan imtiyozlar yer uchastkalari yakka tartibda uy-joy qurilishi va shaxsiy yordamchi xo'jalik (dehqon xo'jaligi) yuritish uchun qonun hujjatlarida nazarda tutilgan me'yorlar doirasida taqdim etilgan jismoniy shaxslargagina tatbiq etiladi.

Yer solig'i to'lanmaydigan yer uchastkalarining maydonlari yer uchastkasiga huquqni tasdiqlaydigan hujjatlarga binoan qabul qilinadi.

Imtiyoz huquqi yer solig'ini to'lashdan ozod etilgan shaxslar yashaydigan va birgalikda xo'jalik yuritadigan butun oilaga tatbiq etiladi.

Soliq kodeksining **291-moddasiga** asosan, tadbirkorlik faoliyatida foydalaniladigan yer uchastkalari uchun yoxud uylar, dala hovli imoratlari, yakka tartibdagi garajlar va boshqa imoratlar, inshootlar, joylar yuridik shaxsga yoki yakka tartibdagi tadbirkorga ijaraga berilganda, shuningdek jismoniy shaxslarning

mulkida bo'lgan, yashash uchun mo'ljallanmagan joylar egallagan yer uchastkalari uchun jismoniy shaxslardan yer solig'i yuridik shaxslardan olinadigan yer solig'ini to'lash uchun belgilangan stavkalar bo'yicha undiriladi hamda Soliq kodeksining 290-moddasida ko'rsatilgan imtiyozlar ularga nisbatan tatbiq etilmaydi.

SHu sababli, Soliq kodeksining 290-moddasiga kiritilgan o'zgartirishga asosan, Soliq kodeksining 282-moddasi ikkinchi qismida yuridik shaxslar uchun belgilangan imtiyozlarning jismoniy shaxslarga tatbiq etilishi bo'yicha norma chiqarib tashlandi.

Jismoniy shaxs yoki oilaviy korxonada yer uchastkasidan unda joylashgan uyda istiqomat qilish bilan bir vaqtda tovarlar ishlab chiqarish (ishlar bajarish, xizmatlar ko'rsatish) uchun foydalangan taqdirda, yer solig'i jismoniy shaxslar uchun belgilangan stavka bo'yicha to'lanadi

Yakka tartibda uy-joy qurish va uylarni obodonlashtirish uchun berilgan yer uchastkalarining tomorqa qismiga qishloq xo'jaligi ekinlarini ekish yoki uni obodonlashtirish amalga oshirilmagan taqdirda yer solig'i qonun hujjatlarida belgilangan tartibda uch baravar miqdorda to'lanadi.

Shuningdek, Soliq kodeksining 121-moddasiga asosan, yer uchastkalaridan hujjatsiz yoxud yer uchastkasiga bo'lgan huquqni tasdiqlovchi hujjatlarda ko'rsatilganidan kattaroq hajmda foydalanish yer solig'ining summasiga ekvivalent miqdorda, jismoniy shaxslarga - uch baravari miqdorida jarima solishga sabab bo'ladi.

Yer solig'ini hisoblab chiqarish tartibi va byudjetga to'lash muddatlari.

Jismoniy shaxslardan olinadigan yer solig'ini davlat soliq organlarining xodimlari hisoblab chiqaradi. Davlat soliq xizmati organlari yer uchastkalari mulkdorlari, yer egalari yoki yerdan foydalanuvchilar yoki ijarachilar bo'lgan jismoniy shaxslarning muntazam hisobini yuritadilar.

Yer solig'i summasi va uni to'lash muddatlari ko'rsatilgan to'lov xabarnomasi davlat soliq xizmati organlari tomonidan jismoniy shaxslarga imzo

qo'ydirilgan holda yoki to'lov xabarnomasi olinganligini va olingan sanani tasdiqlovchi boshqa usulda har yili 1 maydan kechiktirmay topshiriladi.

Yer uchastkalarining maydoni o'zgarganda va yil davomida imtiyoz huquqi paydo bo'lganda yoki bekor qilinganda, Davlat soliq organlari bir oy davomida soliqni qayta hisob-kitob qilishlari va soliq to'lovchiga to'lash muddatlari o'zgaranini hisobga olgan holda yangi yoki qo'shimcha to'lov xabarnomasini taqdim etishlari shart.

Jismoniy shaxslarga shahar va qo'rg'onlarda yakka tartibda uy-joy qurish uchun berilgan yer uchastkalarining maydonlari yakka tartibdagi uy-joylarni hisobga olish va nazorat qilish shahar yoki tuman boshqarmasi yoxud ishlab chiqarish uy-joy inspeksiyasining mavjud materiallari bo'yicha hisobga olinib, har yili naturada aniqlashtiriladi.

Jismoniy shaxslarga qishloq joylarda shaxsiy yordamchi xo'jalik (dehqon xo'jaligi) yuritish uchun berilgan yer uchastkalari tomorqa yerlardan va jamoat yerlarida qo'shimcha ajratilgan er uchastkalaridan iborat bo'lishi mumkin. Bunday holda tomorqa erlar maydoni er kadastri ma'lumotlari bo'yicha qabul qilinib, yuz bergan o'zgarishlar har yili naturada aniqlashtiriladi. Jamoat erlarida qo'shimcha ajratilgan er uchastkalari maydoni xo'jaliklarning ma'lumotlari bo'yicha hisobga olinib, har yili aniqlashtiriladi.

Ko'p xonadonli turar joylarda yashaydigan jismoniy shaxslardan er solig'i undirilmaydi. Xonadondan yoki ko'p xonadonli turar joylarning bir qismidan odamlarning yashashi bilan bog'liq bo'lmagan maqsadlarda foydalanilganda, belgilangan tartibda xonadonning umumiy maydonidan kelib chiqib, yer solig'ining tegishli hissasi undiriladi.

Egalik qilish huquqi meros bo'yicha turar joy, noturar imorat va inshootlar, bog' uychasi o'tishi bilan birga o'tgan yer uchastkalari uchun yer solig'i merosxo'rlardan, meros qoldiruvchining soliq majburiyatlarini hisobga olgan holda undiriladi.

Jismoniy shaxslar yer solig'ini joriy yilning 15 oktyabrdan kechiktirmay to'laydilar. To'langan soliq summasi belgilangan tartibda mahalliy budjetga tushadi.

Yer solig'i to'lovchi jismoniy shaxslar Davlat soliq xizmati organlarining qarorlari va ular mansabdor shaxslarining harakatlari ustidan davlat soliq xizmatining yuqori organlari yoki sudga shikoyat qilish huquqiga egadirlar. Davlat soliq xizmati organlari soliqning to'g'ri hisoblab chiqarilishi va o'z vaqtida to'lanishi ustidan belgilangan qonun hujjatlariga muvofiq nazoratni amalga oshiradilar.

NAZORAT SAVOLLARI

1. Yer solig'ini yuridik shaxslardan undirishning iqtisodiy mohiyati nimadan iborat?
2. O'zbekistonda yer fondi qanday tarkib topgan?
3. Yuridik shaxslarni yer solig'ini to'lovchilari bo'lib kimlar hisoblanishadi?
4. Alohida soliq rejimiga o'tgan yuridik shaxslar yer solig'ini to'lovchilari bo'lib hisoblanishadimi?
5. Yuridik shaxslarni yer solig'ini undirish ob'ekti va bazasi nima?
6. Yuridik shaxslarni soliq stavkalari qanday mezonlar asosida belgilanadi?
7. Qanday yerlar soliq solinmaydigan yer uchastkalari hisoblanadi?
8. Qanday yuridik shaxslar yer solig'idan ozod qilinadi?
9. Yuridik shaxslarni yer solig'ini hisoblab chiqarish va byudjetga to'lash muddatlari qanday belgilangan?
10. Jismoniy shaxslardan undiriladigan yer solig'ining to'lovchilari kimlar?
11. Jismoniy shaxslarning qanday yerlari soliq solish ob'ekti bo'laoladi?
12. Jismoniy shaxslardan olinadigan yer solig'i stavkalari qanday belgilanadi?
13. Jismoniy shaxslar berilgan yerlardan foydalanmagan holatda qanday tartibda ulardan soliq undiriladi?

14. Jismoniy shaxslarga tadbirkorlik faoliyati uchun berilgan yer uchastkalaridan qanday tartibda soliq undiriladi?

15. Qanday toifadagi fuqarolar yer solig'idan ozod etiladi?

16. Jismoniy shaxslarning yer solig'i qaysi davlat organi tomonidan hisoblab chiqariladi?

17. Yer solig'i bo'yicha to'lov xabarnomalari soliq to'lovchi jismoniy shaxslarga qaysi muddatgacha yetkaziladi va yer solig'i qaysi muddatda mahalliy byudjetga to'lanadi?

9-BOB: SOLIQ SOLISHNING SODDALASHTIRILGAN TARTIBI

REJA:

9.1. YAGONA SOLIQ TO'LOVI TO'LOVCHILARI, QO'LLASHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI, ALOHIDA-ALOHIDA HISOB YURITISH.

9.2. SOLIQ SOLISH OB'EKTI, BAZASI VA YALPI TUSHUMAGA TUZATISH KIRITISH, SOLIQ STAVKASI, IMTIYOZI, HISOB-KITOBLARINI TAQDIM ETISH VA UNI TO'LASH TARTIBI.

9.3. SOLIQ DAVRIDAGI YALPI TUSHUMIGA NISBATAN SODDALASHTIRILGAN TARTIBDA SOLIQ TO'LOVCHI YURIDIK SHAXSLAR VA YAKKA TARTIBDAGI TADBIRKORLAR.

9.1.YAGONA SOLIQ TO'LOVI TO'LOVCHILARI, QO'LLASHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI, ALOHIDA-ALOHIDA HISOB YURITISH.

Yagona soliq to'lovini to'lovchilar quyidagilardir:

1) soliq davrida olingan yalpi tushumi bir milliard so'mdan oshmagan yuridik shaxslar;

2) oddiy shirkat ishlarini yuritish zimmasiga yuklatilgan (ishonchli shaxs) sherik (ishtirokchi) — soliq davrida oddiy shirkat faoliyatidan olingan yalpi tushumi bir milliard so'mdan oshmagan yakka tartibdagi tadbirkor;

3) soliq davrida tovarlarni (ishlarni, xizmatlarni) realizatsiya qilishdan olingan tushumi belgilangan miqdordan oshgan, lekin bir milliard so'mgacha bo'lgan yakka tartibdagi tadbirkorlar, bundan ushbu moddaning 4-bandida ko'rsatilganlar mustasno;

4) soliq davrida tovarlarni (ishlarni, xizmatlarni) realizatsiya qilishdan olingan tushumi bir milliard so'mdan oshmagan:

meva-sabzavot mahsulotlari eksportini amalga oshiruvchi;

Elektron tijorat sub'ektlarining milliy reestriga kiritilgan yakka tartibdagi tadbirkorlar;

5) soliq davrida olingan yalpi tushumi bir milliard so‘mdan oshmagan oilaviy korxonalar;

6) notijorat tashkilotlar daromadlarining soliq davrida tadbirkorlik faoliyatidan olingan qismi bo‘yicha, soliq davrida tadbirkorlik faoliyatidan olingan daromatlari bir milliard so‘mdan oshmasligi sharti bilan.

Vositachilik, topshiriq shartnomasi bo‘yicha hamda vositachilik xizmatlari ko‘rsatishga oid boshqa shartnomalar bo‘yicha vositachilik xizmatlari ko‘rsatuvchi yuridik shaxslar yillik aylanmaning (tushumning) belgilangan chegaraviy miqdorini tovar aylanmasidan (bitim summalaridan) kelib chiqqan holda hisoblab chiqaradi.

Yagona soliq to‘lovi quyidagi yuridik shaxslarga nisbatan tatbiq etilmaydi:

aksiz solig‘i to‘lanadigan mahsulot ishlab chiqarishni va yer qa‘ridan foydalanganlik uchun soliq solinadigan foydali qazilmalarni kavlab olishni amalga oshiruvchi;

aksiz solig‘iga tortiladigan mobil aloqa xizmatlari ko‘rsatuvchi;

yagona yer solig‘i to‘lash nazarda tutilgan faoliyat doirasidagi;

mahsulot taqsimotiga oid bitimlarning ishtirokchilari bo‘lgan yuridik shaxslarga.

Yagona soliq to‘lovini qo‘llashning o‘ziga xos xususiyatlari

Soliq kodeksining 350-moddasi birinchi qismining 1 va 6-bandlarida ko‘rsatilgan soliq to‘lovchilar yagona soliq to‘lovini to‘lashni nazarda tutadigan soliq solishning soddalashtirilgan tartibini yoki umumbelgilangan soliqlar to‘lashni tanlashga haqli.

Yagona soliq to‘lovini to‘lashga o‘tish uchun soliq to‘lovchilar yagona soliq to‘lovini to‘lashga o‘tishi to‘g‘risida soliq bo‘yicha hisobga olish joyidagi davlat soliq xizmati organini O‘zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo‘mitasi tomonidan belgilangan shaklda, yagona soliq to‘lovini to‘lashga o‘tilayotgan joriy hisobot davri birinchi oyining 10-sanasidan kechiktirmay xabardor qiladi.

Yangi tuzilayotgan yuridik shaxslar davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan kundan e‘tiboran tadbirkorlik faoliyati sub‘ektini davlat ro‘yxatidan o‘tkazish chog‘ida

tanlangan soliq solish tartibini ko'rsatish orqali yagona soliq to'lovini to'lash tartibini tanlash huquqiga ega.

Soliq to'lovchilar yagona soliq to'lovini to'lashdan ixtiyoriy ravishda voz kechgan taqdirda, hisobot davri tugaganidan so'ng o'n kun ichida davlat soliq xizmati organlariga taqdim qilinadigan yozma bildirish asosida keyingi hisobot davridan boshlab umumbelgilangan soliqlarni to'lashga o'tadi.

Soliq davrida olingan yalpi tushumi bir milliard so'mdan oshgan yagona soliq to'lovini to'lovchilar belgilangan chegaraviy miqdor oshib ketgan oydan keyingi oyning boshidan boshlab umumbelgilangan soliqlarni to'lashga o'tadi.

Alohida-alohida hisob yuritish

Turli soliq solish ob'ektlari va (yoki) yagona soliq to'lovi stavkalari belgilangan bir necha faoliyat turlari bilan shug'ullanadigan yagona soliq to'lovini to'lovchilar shu faoliyat turlari bo'yicha alohida-alohida hisob yuritishlari hamda soliq to'lovchilarning tegishli toifalari uchun belgilangan stavkalar bo'yicha yagona soliq to'lovini to'lashlari kerak. Bunda soliq kodeksning 355-moddasi ikkinchi qismi 2-bandida ko'rsatilgan daromadlarga asosiy (soha) faoliyat turi uchun belgilangan yagona soliq to'lovi stavkalari bo'yicha soliq solinadi.

Maxsus qoidalar

Umumbelgilangan soliqlarni to'lashga o'tgan yagona soliq to'lovini to'lovchilar, agar ushbu moddaning ikkinchi qismida boshqacha qoida nazarda tutilmagan bo'lsa, kamida o'n ikki oydan so'ng yagona soliq to'lovini to'lashga qayta o'tishga haqlidir.

Soliq kodeksning 351-moddasining beshinchi qismida ko'rsatilgan soliq to'lovchilar, agar joriy soliq davri yakunlariga olingan yalpi tushumi belgilangan chegaraviy miqdordan oshmasa, keyingi soliq davridan boshlab yagona soliq to'lovini to'lashga qayta o'tishga haqlidir.

Yagona soliq to'lovini to'lashdan umumbelgilangan soliqlarni to'lashga o'tgan soliq to'lovchilar umumbelgilangan soliqlarni to'lashga o'tgan birinchi chorak uchun foyda solig'i bo'yicha joriy to'lovlarni to'lashdan ozod qilinadi.

Agar yagona soliq to'lovini to'lovchilar ushbu soliq kodeksning 199-moddasiga muvofiq qo'shilgan qiymat solig'i solinadigan oborotni amalga oshirsa, qo'shilgan qiymat solig'ini ixtiyoriy asosda to'lashi mumkin. Yuridik shaxslar qo'shilgan qiymat solig'ini to'lashga o'tish uchun hisobot davri boshlanishidan kamida bir oy oldin, yangi tashkil etilgan yuridik shaxslar esa o'z faoliyatini amalga oshirishni boshlaguniga qadar soliq bo'yicha hisobga olish joyidagi davlat soliq xizmati organiga yozma bildirish taqdim etadi.

Qo'shilgan qiymat solig'ini to'lashni yagona soliq to'lovini to'lovchilar tomonidan rad etish soliq bo'yicha hisobga olish joyidagi davlat soliq xizmati organiga O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi tomonidan belgilangan shaklda, keyingi soliq davri boshlanguniga qadar bir oydan kechiktirmay taqdim etiladigan yozma bildirish asosida, faqat navbatdagi soliq davrining boshidan e'tiboran amalga oshirilishi mumkin.

Qo'shilgan qiymat solig'ini hisoblab chiqarish va to'lash ushbu Kodeksning VII bo'limida belgilangan tartibda amalga oshiriladi.

9.2. SOLIQ SOLISH OB'EKTI, BAZASI VA YALPI TUSHUMAGA TUZATISH KIRITISH, SOLIQ STAVKASI, IMTIYOZI, HISOB-KITOBLARINI TAQDIM ETISH VA UNI TO'LASH TARTIBI.

Soliq solish ob'ekti

Yalpi tushum soliq solish ob'ektidir.

Soliq solish maqsadida yalpi tushum tarkibiga quyidagilar kiritiladi:

1) tovarlarni (ishlarni, xizmatlarni) qo'shilgan qiymat solig'ini, va aksiz solig'ini chegirgan holda (ushbu soliqlarni to'laydigan soliq to'lovchilar uchun) realizatsiya qilishdan tushgan tushum.

Tovarlarni (ishlarni, xizmatlarni) realizatsiya qilishdan tushgan tushum deganda quyidagilar tushuniladi:

qurilish, qurilish-montaj, ta'mirlash-qurilish, ishga tushirish-sozlash, loyiha-qidiruv va ilmiy-tadqiqot tashkilotlari uchun — o'z kuchlari bilan bajarilgan, tegishincha qurilish, qurilish-montaj, ta'mirlash-qurilish, ishga tushirish-sozlash,

loyiha-qidiruv va ilmiy-tadqiqot ishlarini realizatsiya qilishdan tushgan tushum. Bunda, agar yuqorida qayd etilgan ishlarni materiallar bilan ta'minlash majburiyati shartnomaga binoan buyurtmachining zimmasida bo'lsa, ushbu materiallarga bo'lgan mulk huquqi buyurtmachining o'zida saqlanib qolgan taqdirda, o'z kuchlari bilan bajarilgan ishlarni realizatsiya qilishdan olinadigan tushum bajarilgan hamda tasdiqlangan ishlarning buyurtmachi materiallarining qiymati kiritilmagan holdagi qiymati sifatida belgilanadi;

savdo va umumiy ovqatlanish korxonalari uchun — tovar oboroti;

mol-mulknii moliyaviy ijaraga (lizingga) beruvchi yuridik shaxslar uchun — moliyaviy ijara (lizing) bo'yicha foizli daromad summasi;

vositachilik va topshiriq shartnomalari hamda vositachilik xizmatlari ko'rsatishga oid boshqa shartnomalar bo'yicha vositachilik xizmatlari ko'rsatadigan yuridik shaxslar uchun — ko'rsatilgan xizmatlar uchun haq summasi;

lotereya o'yinlarini tashkil etish bo'yicha faoliyatni amalga oshirish doirasida yuridik shaxslar uchun — o'yin chiptalarini ularda ko'rsatilgan narx bo'yicha tarqatishdan tushgan tushum;

tovarlarni (ishlarni, xizmatlarni) tannarxidan yoki olish bahosidan past baholarda (tovarni olish bilan bog'liq xarajatlarni hisobga olgan holda) realizatsiya qiluvchi, shuningdek tovarlarni (ishlarni, xizmatlarni) tekin beruvchi yuridik shaxslar uchun — agar ushbu moddada boshqacha qoida nazarda tutilgan bo'lmasa, tovarlarning (ishlarning, xizmatlarning) tannarxi yoki ularni olish bahosi (tovarni olish bilan bog'liq xarajatlarni hisobga olgan holda). Bunda baholari (tariflari) davlat tomonidan tartibga solinishi nazarda tutilgan tovarlar (ishlar, xizmatlar) uchun realizatsiya qilishdan olinadigan tushum belgilangan baholardan (tariflardan) kelib chiqqan holda aniqlanadi. O'zi ishlab chiqqan tovarlarni jahon bozorida haqiqiy vujudga kelgan narxlar bo'yicha, shu jumladan tannarxidan past narxlar bo'yicha eksport qilish masalalarini ko'rib chiquvchi maxsus vakolatli organning qarorlari asosida ushbu tovarlarning tannarxidan past narxlar bo'yicha xorijiy valyutaga eksport qilinganda, soliq solish maqsadida tovarlarni realizatsiya

qilishdan olingan tushum tovarlarni realizatsiya qilishning haqiqiy bahosidan kelib chiqqan holda aniqlanadi. Ushbu norma ekologiya, sog'lomlashtirish hamda xayriya jamg'armalariga, madaniyat, sog'liqni saqlash, mehnat, aholini ijtimoiy muhofaza qilish, jismoniy tarbiya va sport, ta'lim muassasalariga bepul beriladigan tovarlarga (ishlarga, xizmatlarga) nisbatan tatbiq etilmaydi.

2) agar ushbu moddaning to'rtinchi va beshinchi qismlarida boshqacha qoida nazarda tutilmagan bo'lsa, soliq kodeksning 132 moddasida nazarda tutilgan boshqa daromadlar.

Uzoq muddatli kontraktlarni bajarishda tovarlarni (ishlarni, xizmatlarni) realizatsiya qilishdan tushadigan tushum soliq kodeksning 130-moddasining yettinchi-o'ninchi qismlarida nazarda tutilgan tartibda hisobot davri mobaynida uzoq muddatli kontraktlarni haqiqatda bosqichma-bosqich ijro etishga oid qismida hisobga olinadi.

Quyidagilarga soliq solish ob'ekti sifatida qaralmaydi:

1) ustav fondiga (ustav kapitaliga) olingan hissalar, shu jumladan aksiyalarni (ulushlarni) joylashtirish bahosining ularning nominal qiymatidan (dastlabki miqdoridan) ortiq summasi, oddiy shirkat shartnomasi bo'yicha birgalikdagi faoliyatni amalga oshirish uchun birlashtiriladigan mablag'lar;

2) muassislari (ishtirokchilar) tarkibidan chiqilayotganda (chiqarilayotganda), shuningdek tugatilayotgan yuridik shaxsning mol-mulki uning muassislari (ishtirokchilari) o'rtasida taqsimlanayotganda ustav fondiga (ustav kapitaliga) hissalar doirasida olingan mablag'lar (mol-mulk yoki mulkiy huquqlar);

3) shartnoma muassislari (ishtirokchilari) umumiy mulkidagi hissasi qaytarib berilgan yoki bunday mol-mulk bo'lingan taqdirda, oddiy shirkat shartnomasi sherigi (ishtirokchisi) tomonidan hissasi miqdorida olingan mablag'lar (mol-mulk yoki mulkiy huquqlar);

4) realizatsiya qilinadigan tovarlar (ishlar, xizmatlar) uchun oldindan haq to'lash (bo'nak) tariqasida boshqa shaxslardan olingan mablag'lar (mol-mulk yoki mulkiy huquqlar);

5) mulk huquqi ularga o'tgan paytga qadar majburiyatlarni qonun hujjatlariga muvofiq ta'minlash sifatida garov yoki zakalat tarzida olingan mablag'lar (mol-mulk yoki mulkiy huquqlar);

6) byudjetdan berilgan subsidiyalar;

7) agar mablag'larni (mol-mulkni yoki mulkiy huquqlarni) o'tkazish, ishlar bajarish, xizmatlar ko'rsatish O'zbekiston Respublikasi Prezidenti yoki O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori asosida amalga oshirilsa, tekin olingan mablag'lar (mol-mulk yoki mulkiy huquqlar), ishlar va xizmatlar;

8) olingan grantlar va insonparvarlik yordami;

9) notijorat tashkilotlar tomonidan ustav faoliyatining ta'minoti va ushbu faoliyatni amalga oshirish uchun olingan, belgilangan maqsadga ko'ra va (yoki) tekin kelib tushgan mablag'lar.

10) sug'urta shartnomalari bo'yicha sug'urta to'voni (sug'urta summasi) tariqasida olingan mablag'lar;

11) vositachiga yoki boshqa ishonchli vakilga vositachilik, topshiriq shartnomasi yoki vositachilik xizmatlarini ko'rsatishga oid boshqa shartnoma bo'yicha majburiyatlarni bajarish munosabati bilan, shuningdek komitent yoxud boshqa topshiriq beruvchi uchun vositachi yoki boshqa ishonchli vakil tomonidan qilingan xarajatlarni qoplash hisobiga kelib tushgan mol-mulk (haq to'lovi bundan mustasno);

12) ob'ekt qiymatining ijaraga beruvchi (lizing beruvchi) tomonidan olingan ijara (lizing) to'lovining bir qismi tarzida qoplanishi;

13) telekommunikatsiyalar tarmoqlarida tezkor-qidiruv tadbirlari tizimining tekin olingan texnik vositalari, shuningdek mazkur vositalardan foydalanishga va ularga xizmat ko'rsatishga doir xizmatlar;

14) ixtiyoriy tugatilayotgan tadbirkorlik sub'ektining muassislaridan (ishtirokchilaridan) uning majburiyatlarini bajarish uchun olingan mablag'lar. Ixtiyoriy tugatish qonun hujjatlarida belgilangan muddatlarda tugallanmagan yoki tugatish tartib-taomili tugatilgan va faoliyat qayta tiklangan taqdirda ushbu mablag'lar soliq solish ob'ektiga kiritiladi va ularga soliq solinishi lozim;

15) investor bilan davlat mulkini boshqarish bo'yicha vakolatli davlat organi o'rtasida tuzilgan shartnomaga muvofiq investitsiya majburiyatlari sifatida kiritilayotgan mol-mulk.

Balansning valyuta moddalarini qayta baholash chog'ida kursdagi ijobiy va salbiy farqlar o'rtasidagi saldo soliq solish ob'ekti hisoblanadi. Salbiy kurs farqi summasi ijobiy kurs farqi summasidan ortiq bo'lgan taqdirda oshib ketgan summa yagona soliq to'lovini hisoblab chiqarishda soliq solinadigan bazani kamaytirmaydi.

Soliq solinadigan baza

Soliq kodeksning 355-moddasiga muvofiq quyidagilar chegirib tashlangan holda hisoblab chiqarilgan yalpi tushum soliq solinadigan bazadir:

- 1) davlat qimmatli qog'ozlari bo'yicha daromadlar;
- 2) to'lov manbaida soliq solinadigan dividendlar va foizlar tariqasida olingan daromadlar;
- 4) hisobot yilida aniqlangan o'tgan yillardagi daromadlar. Mazkur daromadlarga ular qaysi davrda paydo bo'lgan bo'lsa, o'sha davrdagi qonun hujjatlariga muvofiq soliqlar va boshqa majburiy to'lovlar bo'yicha o'tkazilgan hisob-kitoblar inobatga olingan holda soliq solinishi kerak;
- 5) ko'p oborotli qaytariladigan taraning qiymati, agar uning qiymati tovarlarni (ishlar va xizmatlarni) realizatsiya qilishdan olingan tushumning tarkibiga ilgari kiritilgan bo'lsa;
- 6) mahsulot etkazib beruvchilarning siylovi (skidka) tariqasida va asosiy vositalarni tugatishda ularning ilgari qayta baholashlardagi qiymatining kamayishi summasidan ortgan qismi hisobiga olingan boshqa daromadlar;

Soliq solinadigan baza ushbu moddaning birinchi qismida nazarda tutilgan chegirmalardan tashqari quyidagilar uchun kamaytiriladi:

- 2) lotereya o'yinlarini tashkil etish bo'yicha faoliyatni amalga oshirish doirasida yuridik shaxslar uchun — yutuq (mukofot) fondining summasiga, biroq tarqatilgan chiptalarga chiqqan yutuqlarning (mukofotlarning) umumiy summasidan ortiq bo'lmagan miqdoriga;

3) brokerlik tashkilotlari uchun — bitim summasidan birjaga o'tkaziladigan vositachilik yig'imi summasiga;

4) vositachilik, topshiriq shartnomasi bo'yicha vositachilik xizmatlari ko'rsatuvchi yuridik shaxslar uchun — realizatsiya qilingan tovar ulushida tovarlarni import qilishda to'langan bojxona to'lovlari summasiga.

5) turistik faoliyat sub'ektlari uchun — turistik xizmatlarni onlayn-bronlashtirish va sotish bo'yicha dasturiy mahsulotlarni hamda axborot tizimlarini joriy etishga yo'naltirilgan mablag'lar summasiga.

6) kalendar yil mobaynida tovarlarni (ishlarni, xizmatlarni) realizatsiya qilishdan olingan belgilangan eng yuqori chegaraviy miqdordan oshganligi sababli yagona soliq to'lovini to'lashga o'tganda yakka tartibdagi tadbirkorlar uchun — qat'iy belgilangan soliqni to'lash davrida tovarlarni (ishlarni, xizmatlarni) realizatsiya qilishdan olingan tushum summasiga.

Ushbu moddaning birinchi va ikkinchi qismlariga muvofiq hisoblab chiqarilgan soliq solinadigan baza quyidagilarga yo'naltirilgan mablag'lar summasiga kamaytiriladi:

- yangi texnologik asbob-uskunalar olishga, sifatni boshqarish tizimlarini joriy etishga, mahsulotlarning xalqaro standartlarga muvofiqligini sertifikatlashtirishdan o'tkazishga, laboratoriya testlari va sinovlarini o'tkazish uchun komplekslar olishga, biroq soliq solinadigan bazaning ko'pi bilan 25 foiziga. Soliq solinadigan bazani kamaytirish yuqorida ko'rsatilgan xarajatlar amalga oshirilgan soliq davridan boshlab, texnologik asbob-uskuna bo'yicha esa u foydalanishga topshirilgan paytdan boshlab besh yil ichida amalga oshiriladi;
- yosh oilalar jumlasidan bo'lgan xodimlarga ipoteka kreditlari bo'yicha badallar to'lashga va (yoki) mulk qilib uy-joy olishga tekin yo'naltirilgan mablag'lar summasiga, lekin soliq solinadigan bazaning ko'pi bilan 10 foiziga.

Yagona soliq to'lovi stavkalari

O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning 2019 yilgi asosiy makroiqtisodiy ko'rsatkichlari prognozi hamda 2020-2021 yillarga maqsadli mo'ljallari va Davlat byudjeti parametrlari to'g'risida»gi PQ-4086-sonli qarori bilan soliq qonunchiligiga kiritilgan o'zgartirishlar

17-jadval

<i>T/r</i>	<i>To'lovchilar</i>	<i>Soliq stavkalari, soliq solinadigan bazaga nisbatan %da</i>
1.	Iqtisodiyotning barcha tarmoqlaridagi yuridik shaxslar, 2–12-bandlarda nazarda tutilganlar bundan mustasno	4*
2	Bojxona rasmiylashtiruvi bo'yicha xizmatlar ko'rsatadigan yuridik shaxslar (bojxona brokerlari)	5
3	Lombardlar	25
4	Konsert-tomosha ko'rsatish faoliyati bilan shug'ullanish uchun litsenziyaga ega bo'lgan yuridik va jismoniy shaxslarni (shu jumladan, norezidentlarni) jalb etish yo'li bilan ommaviy tomosha tadbirlarini tashkil etishdan daromadlar oladigan yuridik shaxslar	5
5	Brokerlik idoralari (6-bandda ko'rsatilganlar bundan mustasno), shuningdek vositachilik, topshiriq shartnomasi va vositachilik xizmatlari ko'rsatishga doir boshqa shartnomalar bo'yicha vositachilik xizmatlari ko'rsatadigan yuridik shaxslar	25
6	Qimmatli qog'ozlar bozori va tovar-xom ashyo	13

7	<p>birjalarida brokerlik faoliyatini amalga oshiradigan yuridik shaxslar</p> <p>Asosiy faoliyati mol-mulkni ijaraga berish hisoblangan yuridik shaxslar (lizing kompaniyalari bundan mustasno)</p>	30
8	Umumiy ovqatlanish korxonalarini	
	<p>joylashgan joyiga qarab:</p> <p>aholisi soni 100 ming va undan ko'p kishidan iborat shaharlarda</p>	8
	<p>Boshqa aholi punktlarida borish qiyin bo'lgan va tog'li tumanlarda</p> <p>Shundan umumta'lim maktablari, maktab-internatlar, o'rta maxsus, kasb-hunar va oliy o'quv yurtlariga xizmat ko'rsatuvchi ixtisoslashgan umumiy ovqatlanish korxonalarini</p>	<p>6</p> <p>4</p> <p>joylashgan joyiga qarab belgilangan stavkaning 75%i</p>
9	Chakana savdo sohasidagi soliq to'lovchilar	
	<p>joylashgan joyiga qarab:</p> <p>aholisi soni 100 ming va undan ko'p kishidan iborat shaharlarda</p>	4
	<p>boshqa aholi punktlarida borish qiyin bo'lgan va tog'li tumanlarda</p> <p>joylashgan joyidan qat'i nazar:</p> <p>alkogolli mahsulotlar, tamaki mahsulotlari, benzin, dizel yoqilg'isi va suyultirilgan gazni realizatsiya qilishdan tovar oboroti bo'yicha</p>	<p>2</p> <p>1</p> <p>4</p>
	Ulgurji, shuningdek ulgurji-chakana savdoni amalga oshiradigan savdo korxonalarini (11-bandda ko'rsatilganlaridan tashqari)	4

10	Quyidagi joylarda joylashgan ulgurji va chakana dorixona tashkilotlari:	
	aholisi soni 100 ming va undan ko'p kishidan iborat shaharlarda	3
	boshqa aholi punktlarida	2
	borish qiyin bo'lgan va tog'li tumanlarda	1
11	Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini sotib oluvchi, saralovchi, saqlovchi va qadoqlovchi tayyorlov tashkilotlari	tovar oborotining 4%i yoki yalpi daromadning 25%i

Yalpi tushumga tuzatish kiritish

Soliq to'lovchida yalpi tushumga tuzatish kiritish quyidagi hollarda amalga oshiriladi:

- 1) tovarlar to'liq yoki qisman qaytarilganda;
- 2) bitim shartlari o'zgarganda;
- 3) baholar o'zgarganda, sotib oluvchi siylovdan (skidkadan) foydalanganda;
- 4) bajarilgan ishlar, ko'rsatilgan xizmatlardan voz kechilganda.

Ushbu moddaning birinchi qismida nazarda tutilgan yalpi tushumga tuzatish kiritish bir yillik muddat doirasida, kafolat muddati belgilangan tovarlar (ishlar, xizmatlar) bo'yicha esa kafolat muddati doirasida amalga oshiriladi.

Ushbu moddaga muvofiq yalpi tushumga tuzatish kiritish ushbu moddaning birinchi qismida ko'rsatilgan hollar yuz berganligini tasdiqlovchi hujjatlar asosida amalga oshiriladi. Bunda tovarni (ishni, xizmatni) etkazib beruvchi yalpi tushumga tuzatish kiritishni soliq kodeksning 222-moddasida nazarda tutilgan tartibda amalga oshiradi.

Tovarlarni (ishlarni, xizmatlarni) realizatsiya qilishdan olinadigan daromadga ushbu moddaning birinchi qismida nazarda tutilgan hollarda tuzatish kiritish ko'rsatilgan hollar yuz bergan soliq davrida amalga oshiriladi.

Imtiyozlar Yagona soliq to'lovini to'lashdan nogironlarning jamoat birlashmalari, «Nuroni» jamg'armasi va «O'zbekiston chernobilchilari»

assotsiatsiyasi mulkida bo'lgan, ishlovchilari umumiy sonining kamida 50 foizini nogironlar, 1941—1945 yillardagi urush va mehnat fronti faxriylari tashkil etadigan yuridik shaxslar ozod qilinadi, bundan savdo, vositachilik, ta'minot-sotish va tayyorlov faoliyati hamda lotereyalar tashkil etish faoliyati bilan shug'ullanuvchi yuridik shaxslar mustasno. Ushbu imtiyozni olish huquqi belgilanayotganda xodimlarning umumiy soniga shtatda bo'lgan xodimlar kiritiladi.

Ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklari — yagona er solig'i to'lovchilar, ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklari reestriga kiritilgan kundan boshlab qishloq xo'jaligi mahsulotini etishtirish bilan bog'liq bo'lmagan boshqa daromad turlari bo'yicha yagona soliq to'lovini to'lashdan besh yil muddatga ozod etiladi.

Soliq davri. Hisobot davri

Kalendar yil soliq davridir.

Yil choragi hisobot davridir.

Yagona soliq to'lovini hisoblab chiqarish, uning hisob- kitoblarini taqdim etish va uni to'lash tartibi

Yagona soliq to'lovi soliq solinadigan bazadan va belgilangan stavkalardan kelib chiqqan holda hisoblab chiqariladi.

Qo'shilgan qiymat solig'i to'lovchilar uchun yagona soliq to'lovi summasi byudjetga to'lanishi lozim bo'lgan qo'shilgan qiymat solig'i summasiga, lekin yagona soliq to'lovi summasining 50 foizidan ko'p bo'lmagan miqdorga kamaytiriladi.

Qo'shilgan qiymat solig'ini ixtiyoriy ravishda to'lashga kalendar yil boshidan e'tiboran o'tmagan to'lovchilar yagona soliq to'lovi summasini qo'shilgan qiymat solig'i hisoblab chiqarilgan hisobot davriga to'g'ri keladigan summaga kamaytiradi.

[Oldingi tahrirga qarang.](#)

Yagona soliq to'lovining hisob-kitobi soliq bo'yicha hisobga olish joyidagi davlat soliq xizmati organlariga ortib boruvchi yakun bilan yilning har choragida,

hisobot davridan keyingi oyning 25-kunidan kechiktirmay, yil yakunlari bo'yicha esa yillik moliyaviy hisobot topshiriladigan muddatda taqdim etiladi.

Yagona soliq to'lovi quyidagicha to'lanadi:

mikrofirmalar va kichik korxonalar tomonidan — hisob-kitobni taqdim etish muddatidan kechiktirmay;

mikrofirmalar va kichik korxonalar jumlasiga kirmaydigan soliq to'lovchilar tomonidan — har oyda, keyingi oyning 25-kunidan kechiktirmay, yil yakunlari bo'yicha esa yillik moliyaviy hisobot taqdim etiladigan muddatdan kechiktirmay.

Soliqni hisobga olish

Yuridik shaxslar — O'zbekiston Respublikasi rezidentlari tomonidan O'zbekiston Respublikasidan tashqarida olingan tushum soliq to'lovchining yalpi tushumiga to'liq miqdorda qo'shiladi.

9.3. SOLIQ DAVRIDAGI YALPI TUSHUMIGA NISBATAN SODDALASHTIRILGAN TARTIBDA SOLIQ TO'LOVCHI YURIDIK SHAXSLAR VA YAKKA TARTIBDAGI TADBIRKORLAR.

**Soliq va boshqa majburiy to'lovlarning
2018-2019 yillardagi asosiy stavkalari to'g'risida**

T A Q Q O S L A M A J A D V A L

18-jadval

	Soliq va boshqa majburiy to'lovlar turi	2018 yil	2019 yil	Farqi
YURIDIK SHAXSLAR BO'YICHA				
	Foyda solig'i	asosiy stavka — 14 foiz, tijorat banklarig a — 22 foiz	asosiy stavka — 12 foiz, tijorat banklarig a — 20 foiz	- 2 % <i>punkt</i>
•	Sement (klinker), polietilen granulari ishlab chiqarishni amalga oshiruvchilar	14 foiz	20 foiz	<i>Unifikatsiya qilindi</i>
	Qo'shimcha foyda solig'i Mobil aloqa xizmatlarini ko'rsatuvchi yuridik shaxslar (uyali loqa kompaniyalari) uchun rentabellik darajasidan kelib chiqib foyda solig'i rentabellik darajasi 20 foizgacha rentabellik darajasi 20 foizdan yuqori bo'lgan foyda summasiga	50 foiz 14 foiz 50 foiz		
•	Qo'shilgan qiymat solig'i Iqtisodiyotning barcha	20 foiz	15 foiz 7 foiz	<i>o'zgar magan Soddal</i>

	tarmoqlaridagi yuridik shaxslar, (B-E) bandlarda nazarda tutilganlar bundan mustasno			<i>ashtirilgan tartibga</i>
	Qurilish tashkilotlari		8 foiz	<i>a</i>
	Chakana, ulgurji, shuningdek ulgurji-chakana savdoni amalga oshiradigan savdo korxonalarini Umumiy ovqatlanish, mehmonxona xo'jaligi korxonalarini		6 foiz 10 foiz	<i>o'tgan soliq to'lovchilar uchun</i>
	Kasbiy xizmatlar ko'rsatadigan yuridik shaxslar (auditorlik xizmatlari, soliq maslahati xizmatlari, konsalting xizmatlari, brokerlik xizmatlari va boshqalar)		15 foiz	
	Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini, realizatsiya qiladigan yuridik shaxslar o'zining ishlab chiqarish mahsulotlari bundan mustasno		4 foiz	
	Yagona soliq to'lovi (asosiy stavka)	5 foiz	4 foiz	<i>- 1 % punkt</i>
	Konsert-tomosha ko'rsatish faoliyati bilan shug'ullanish uchun litsenziyaga ega bo'lgan yuridik va jismoniy shaxslarni (shu jumladan, norezidentlarni) jalb etish yo'li bilan ommaviy tomosha tadbirlarini tashkil etishdan daromadlar oladigan yuridik shaxslar hamda lombardlar umumiy ovqatlanish korxonalarini:	30 foiz	5 foiz	<i>25 % punkt</i>
	aholisi soni 100 ming va undan ko'p	10 foiz	8 foiz	<i>- 2 %</i>

	kishidan iborat shaharlarda boshqa aholi punktlarida	10 foiz	6 foiz	<i>punkt</i> - 4 % <i>punkt</i>
	borish qiyin bo'lgan va tog'li tumanlarda ulardan: umumiy ta'lim maktablari, maktab-internatlar, o'rta maxsus, kasb-hunar va oliy ta'lim muassasalariga xizmat ko'rsatuvchi ixtisoslashgan umumiy ovqatlanish korxonalarini aholisi soni 100 ming va undan ko'p kishidan iborat shaharlardagi chakana savdo korxonalarini boshqa aholi punktlaridagi chakana savdo korxonalarini borish qiyin bo'lgan va tog'li tumanlardagi chakana savdo korxonalarini	10 foiz 8 foiz 4 foiz 2 foiz 1 foiz	4 foiz Joylashgan joyiga qarab, belgilangan stavkani 75 foizi 4 foiz 2 foiz 1 foiz	- 6 % <i>punkt</i> - 2 % <i>punkt</i> 3,5 % <i>punkt</i> - 5 % <i>punkt</i> <i>o'zgar</i> <i>magan</i> <i>o'zgar</i> <i>magan</i> <i>o'zgar</i> <i>magan</i>
	alkogolli mahsulot, tamaki mahsuloti, benzin, dizel yoqilg'isi va suyultirilgan gazni realizatsiyasi bo'yicha tovar oborotidan (faoliyatni yuritish joyidan qat'i nazar)	4 foiz	4 foiz	<i>o'zgar</i> <i>magan</i>
	Ulgurji hamda ulgurji-chakana savdo bilan shug'ullanuvchi korxonalar (bundan ulgurji va chakana dorixona tashkilotlari mustasno)	5 foiz	4 foiz	- 1 % <i>punkt</i>
O'zbekiston Respublikasida ishlab chiqariladigan, ayrim				

tovarlarga nisbatan aksiz solig'i				
	etil spirti (1 dal uchun)	7844 so'm	9800 so'm	+1956 <i>so'm</i>
	tabiiy ravishda achitilgan natural vinolar (1 dal uchun)	6994 so'm	7700 so'm	+706 <i>so'm</i>
	boshqa vinolar (1 dal uchun)	12000 so'm	13200 so'm	+1200 <i>so'm</i>
	konyak (1 dal tayyor mahsulot uchun)	73997 so'm	92500 so'm	+1850 <i>3 so'm</i>
	aroq va boshqa alkogolli mahsulotlar (1 dal tayyor mahsulot uchun)	67571 so'm	84500 so'm	+1692 <i>9 so'm</i>
	pivo (1 dal tayyor mahsulot uchun)	7699 so'm	9200 so'm	+1501 <i>so'm</i>
	o'simlik (paxta) yog'i (1 tonna uchun):			
	oziq-ovqat yog'i	459724 so'm	-	Bekor qilindi
	texnik moy (oziq-ovqat mahsulotlari tarkibiga qo'shish uchun yaroqsiz)	252887 so'm	-	Bekor qilindi
	filtrli va filtrsiz sigaretalar, papirosalar (1 ming dona uchun)	84222 so'm	117900 so'm	+3367 8 so'm
	Mobil aloqa xizmati	-	15 %	+15 %
	Oxirgi iste'molchiga sotiladigan:			
	benzin yoqilg'isi (1 litr uchun)	-	285 so'm	+285 so'm
	dizel yoqilg'isi (1 litr uchun)	-	285 so'm	+285 so'm
	suyultirilgan gaz (1 litr uchun)	-	285 so'm	+285 so'm
	siqilgan gaz (1 kub. metr uchun)	-	360 so'm	+360

	Yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliqlar va maxsus to'lovlar	so'm 2019 yilda asosan o'zgarmagan		
	Oltin	5 %	25 %	+20 %
	Kumush	8 %	25 %	+17 %
	Tozalangan mis	8,1 %	15 %	+6,9 %
	Sement xom-ashyosi	5 %	10 %, biroq tonnasiga kamida 45000 so'm	+5 %
	Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq	1 kub. metr uchun		
	Iqtisodiyotning barcha tarmoqlari (B-E-bandlarda kursatilganlaridan tashkari), dexkon xujaliklari (yuridik va jimoniy shaxslar), shuningdek tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish jarayonida suv resurslaridan foydalanadigan jismoniy shaxslar	yer usti 98,2 so'm er osti 124,8 so'm	er usti 120 so'm er osti 150 so'm	o'rtacha 1,2 bavar oshgan
	Sanoat korxonalari (V-E-bandlarda ko'rsatilganlardan tashqari)	yer usti 300 so'm yer osti 360 so'm	yer usti 360 so'm yer osti 430 so'm	o'rtacha 1,2 bavar

				<i>oshgan</i>
		yer usti 1 000 so‘m	yer usti 1 200 so‘m	<i>o‘rtacha</i>
	Avtotransport vositalarini yuvishga ixtisoslashgan korxonalar	er osti 1 250 so‘m	er osti 1 500 so‘m	<i>1,2 baavar oshgan</i>
		yer usti 28,4 so‘m	yer usti 30 so‘m	<i>o‘rtacha</i>
	Elektrostansiyalar	er osti 42,2 so‘m	er osti 50 so‘m	<i>1,15 baavar oshgan</i>
		yer usti 53,9 so‘m	yer usti 60 so‘m	<i>o‘rtacha</i>
	Komunal xizmat ko‘rsatish korxonalari	yer osti 69,7 so‘m	yer osti 80 so‘m	<i>1,15 baavar oshgan</i>
	Alkogolsiz ichimliklarni ishlab chiqarish uchun foydalaniladigan suv hajmi bo‘yicha			
		yer usti 15 870 so‘m	yer usti 19 040 so‘m	<i>o‘rtacha</i>
	• alkogolsiz ichimliklarni ishlab chiqarish uchun foydalaniladigan suv hajmi bo‘yicha	yer osti 15 870 so‘m	yer osti 19 040 so‘m	<i>1,2 baavar oshgan</i>

	<ul style="list-style-type: none"> boshka maksadlarda 	yer usti 98,2 so‘m yer osti 124,8 so‘m	yer usti 120 so‘m yer osti 150 so‘m	<i>o‘rtac ha 1,2 ba avar oshga n - 3 % punkt</i>
.	Yuridik shaxslar mol-mulk solig‘i	5 foiz	2 foiz	
.	yer solig‘i	2019 yilda 1,2 baravarga oshgan		
.	Yagona er solig‘i (erning normativ qiymatiga nisbatan) *	0,95 foiz	0,95 foiz	<i>o‘zgar magan</i>
0.	Benzin, dizel yoqilg‘isi va gaz ishlatganlik uchun olinadigan soliq			
	benzin yoqilg‘isi (1 litr va 1 tonna uchun)	1 litrga 232,5 so‘m 1 ton. 308850 so‘m	-	<i>Bekor qilindi</i>
	dizel yoqilg‘isi (1 litr va 1 tonna uchun)	1 litrga 232,5 so‘m 1 ton. 282500 so‘m	-	
	suyultirilgan gaz (1 litr va 1 tonna uchun)	1 litrga 230 so‘m 1 ton.	-	

	siqilgan gaz 1 kub. metr uchun	436300 so‘m 1 kub metr 305 so‘m	-	
1.	Davlat maqsadli jamg‘armalariga majburiy ajratmalar	3,2 foiz	-	<i>Bekor qilindi</i>
2.	Yagona ijtimoiy to‘lov			
	Byudjet tashkilotlari va davlat korxonalari, ustav fondida (ustav kapitalida) davlat ulushi 50 foiz va undan ortiq bo‘lgan yuridik shaxslar; qaysi yuridik shaxs ustav fondining (ustav kapitalining) 50 foizi va undan ko‘proq qismi davlat ulushi 50 foiz va undan ko‘proq bo‘lgan yuridik shaxsga tegishli bo‘lsa, o‘sha yuridik shaxslar hamda ularning tarkibiy tuzilmalari	25 foiz	25 foiz	<i>o‘zgar magan</i>
	A-bandda nazarda tutilmagan boshqa to‘lovchilar	15 foiz	12 foiz	<i>- 3 % punkt</i>
3.	Fuqarolarning byudjetdan tashqari Pensiya jamg‘armasiga sug‘urta badali	8 foiz	-	<i>Bekor qilindi</i>
4.	Mobil aloqa xizmati ko‘rsatuvchi yuridik shaxslar (uyali aloqa kompaniyalari) tomonidan abonent raqamidan foydalanganlik uchun to‘lov haqi	4000 so‘m	-	<i>Bekor qilindi</i>

JISMONIY SHAXSLAR BO'YICHA

Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i					
5.	eng kam ish haqining (EKIH) 1 baravarigacha miqdorda		0 foiz		
	EKIH ning 1 baravaridan 5 baravarigacha		7,5 foiz	12 foiz	10,5% punkt
	EKIH ning 5 baravaridan 10 baravarigacha		16,5 foiz		
	EKIH ning 10 baravaridan yuqorisi		22,5 foiz		
6.	O'zbekiston Respublikasi rezidentlariga dividendlar va foizlar tarzida to'lanadigan daromadlarga soliq		10 foiz	5 foiz	- 5 % punkt
7.	Shaxsiy jamg'arib boriladigan pensiya hisobvaraqlariga o'tkaziladigan majburiy badal		2 foiz	0.1 foiz	- 1 % punkt
8.	Yakka tartibdagi tadbirkorlardan olinadigan qat'iy belgilangan soliq	Eng kam ish haqiga karrali miqdorlarda			
	Faoliyat turi	Toshkent shahri	Nukus sh. va viloyat markazlari bo'lgan shaharlar	boshqa shaharlar	boshqa aholi punktlari
	oziq-ovqat va nooziq-ovqat tovarlarini chakana	1 000 000 so'm	750 000 so'm	400 000 so'm	300 000

otish	(2018 yil 1 205 680 so‘m)	(2018 yil 861 200 so‘m)	(2018 yil 516 720 so‘m)	so‘m (2018 yil 430 600 so‘m)
dehqon bozorlarida qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini chakana sotish (uy xo‘jaligi, shu jumladan dehqon xo‘jaligida etishtirilgan ayrim mahsulotdan tashqari)	400 000 so‘m (2018 yil 602 840 so‘m)	200 000 so‘m (2018 yil 430 600 so‘m)	100 000 so‘m (2018 yil 344 480 so‘m)	50 000 so‘m (2018 yil 86 120 so‘m)
gazetalar, jurnallar va kitob mahsulotlarini chakana sotish	500 000 so‘m (2018 yil 602 840 so‘m)	250 000 so‘m (2018 yil 344 480 so‘m)	200 000 so‘m (2018 yil 258 360 so‘m)	50 000 so‘m (2018 yil 86 120 so‘m)
Maishiy xizmatlar	350 000 so‘m (2018 yil 430 600 so‘m)	200 000 so‘m (2018 yil 258 360 so‘m)	100 000 so‘m (2018 yil 172 240 so‘m)	50 000 so‘m (2018 yil 86 120 so‘m)
Boshqa faoliyat turlari	300 000 so‘m (2018 yil 430 600 so‘m)	200 000 so‘m (2018 yil 258 360 so‘m)	100 000 so‘m (2018 yil 172 240 so‘m)	50 000 so‘m (2018 yil 86 120 so‘m)

	so‘m)	so‘m)	so‘m)	86 120 so‘m)
9.	Jismoniy shaxslar mol-mulk solig‘i ***		Kadastr qiymatiga nisbatan **	
	Turar joylar, kvartiralar, dala hovli qurilmalari (bundan umumiy maydoni 200 kv.m dan oshiq bo‘lganlari mustasno), boshqa imoratlar, xonalar va inshootlar	0,2 foiz	0,2 foiz	<i>o‘zgar magan</i>
	shaharlarda joylashgan umumiy maydoni quyidagicha bo‘lgan turar joylar va kvartiralar:			
	200 kv.m. dan ortiq va 500 kv.m gacha bo‘lgan	0,25 foiz	0,25 foiz	<i>o‘zgar magan</i>
	500 kv.m. dan ortiq bo‘lgan	0,35 foiz	0,35 foiz	<i>o‘zgar magan</i>
	boshqa aholi punktlarida joylashgan turar joylar, kvartiralar va dala hovli qurilmalari, 200 kv.m. dan ortiq bo‘lgan	0,25 foiz	0,25 foiz	<i>o‘zgar magan</i>
	Mol-mulk kadastr qiymati bo‘lmaganda mol-mulkning shartli qiymati			
0.	Toshkent va Nukus shaharlarida hamda viloyat markazlarida boshqa shaharlar va qishloq joylarda	210 000,0 ming so‘m	210 000, 0 ming so‘m	<i>o‘zgar magan</i>
		90 000,0 ming so‘m	90 000,0 ming so‘m	
	Jismoniy shaxslar yer solig‘i	2019 yilda 1,2 baravarga oshgan		

1.	Mol-mulkni ijaraga beruvchilar uchun ijara haqining eng kam stavkalari (1 oy uchun)	Toshkent shahri	Nukus sh. va viloyat markazlari bo'lgan shaharlar	boshqa aholi punktlari
	turar joy (1 metr.kvadrat uchun)	2018 yil 4 500 so'm 2019 yil 10 000 so'm Farki +6 500 so'm	2018 yil 3 000 so'm 2019 yil 6 500 so'm Farki +3 500 so'm	2018 yil 1 500 so'm 2019 yil 3 000 so'm Farki +1 500 so'm
	noturar (1 metr.kvadrat uchun)	2018 yil 9 000 so'm 2019 yil 20 000 so'm Farki +11 000 so'm	2018 yil 6 000 so'm 2019 yil 13 000 so'm Farki +7 000 so'm	2018 yil 3 000 so'm 2019 yil 6 000 so'm Farki +3 000

	Avtotransport vositalari uchun: avtotransport vositalari, 8 ta o'rindiqqacha bo'lgan engil avtomobillar uchun	2018 yil 330 000 so'm	2019 yil 480 000 so'm	so'm Farqi +150 000 so'm
	mikroavtobus, avtobus va yuk avtomobillari uchun	645 000 so'm	940 000 so'm	+295 000 so'm
2.	Mahalliy yig'implarning chegaralangan stavkalari	Chegaralangan stavkalar		
	Ayrim turdagi tovarlar bilan chakana savdo qilish huquqi uchun yig'im	Toshkent shahri	Nukus sh. va viloyat markazl ari bo'lgan shaharlar	boshqa shaharlar boshqa aholi punkt lari
	alkogolli mahsulotlar, shu jumladan, umumiy ovqatlanish korxonalarini tomonidan alkogolli mahsulotlarning realizatsiya qilinishi	1 216 400 so'm (2018 yil 1 033 440 so'm)	1 013 700 so'm (2018 yil 861 200 so'm)	810 900 so'm (2018 yil 688 960 so'm)
	qimmatbaho metallar va qimmatbaho toshlardan yasalgan buyumlar	810 900 so'm (2018 yil 688 96	709 600 so'm (2018 yil 602 840	608 200 so'm (2018 yil 516 720
				608 200 so'm (2018 yil 405 500 so'm (2018 yil

		0 so‘m)	so‘m)	so‘m)	344 48
					0
					so‘m)

Qishloq xo‘jaligi tovar ishlab chiqaruvchilari tomonidan yagona yer solig‘i O‘zbekiston Respublikasi yer resurslari, geodeziya, kartografiya va davlat kadastr davlat qo‘mitasining O‘zbek davlat yer tuzish ilmiy-loyihalash instituti “O‘zdaverloyiha” tomonidan har bir xo‘jalik uchun belgilangan normativ qiymatga nisbatan 0,95 foiz stavka asosida hisoblanadi.

Jismoniy shaxslarni mol-mulk solig‘ini hisoblashda kadastr hujjatlari bo‘yicha mol-mulkning kadastr qiymatiga nisbatan, lekin 42,0 mln. so‘mdan kam bo‘lmagan kadastr qiymatiga nisbatan hisoblanadi.

2019 yilda jismoniy shaxslarga xisoblanadigan mol-mulk soligi summasi 2018 yilga nisbatan 1,30 baravardan oshmasligi lozim.

NAZORAT SAVOLLARI

- Soliq tushunchas ta'rifini tushuntirib bering?
- Soliqlarning iqtisodiy mohiyatini tushuntirib bering?
- Soliqqa tortish sub'ekti va ob'ektini tushuntirib bering?
- Soliqqa tortish ob'ektiga qarab soliqlar qanday guruhlanadi?
- Soliq stavkalari qanday turlarga bo'linadi?
- Soliq imtiyozlarining qanday turlari mavjud?
- Soliqlarning qanday funktsiyalari mavjud?
- Foyda solig'ini O'zbekistonda joriy etilish tarixi qanday?
- Yuridik shaxslar foyda solig'ini to'lovchilari kimlar?
- O'zbekiston Respublikasining rezident va norezidentlari kimlar va ular qanday tartibda soliqqa tortiladi?
- Soliq ob'ekti va soliqqa tortish bazasi qanday aniqlanadi?
- Jami daromad tarkibi nimalardan iborat?

- Jami daromaddan chegirmalar tarkibi nimalardan iborat?
- Yuridik shaxslardan olinadigan foyda solig'i stavkalari qaysi mezonlar asosida tabaqalashtirilgan?
  - Mahsulotini eksport qiluvchi korxonalar uchun qanday stavkalar belgilangan?
  - Qanday yuridik shaxslar foyda solig'idan to'liq ozod etiladi?
  - Yuridik shaxslarning qanday foydasi yuridik shaxslar foyda solig'ini to'lashdan ozod etiladi?
  - Yuridik shaxslarning qanday xarajatlari soliqqa tortiladigan daromaddan kamaytiriladi?
  - Foyda solig'ini hisoblash, hisobot topshirish va to'lash muddatlari qanday belgilangan?
  - Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'ining mohiyatini tushuntirib bering va jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i byudjet daromadlari tarkibida qanday ahamiyatga ega?
    - Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'ining to'lovchilari kimlar?
    - Jismoniy shaxslar soliq solish ob'ekti va soliq solinadigan bazasiga nimalar kiradi?
    - Jismoniy shaxslarning jami yillik daromadlariga qaysi daromad turlari kiradi?
    - Jismoniy shaxslarning daromadlariga solinadigan soliq stavkalari, soliq stavkasining qaysi turiga kiradi?
    - Jismoniy shaxslarning daromadlariga solinadigan soliq stavkalari, soliq stavkasining qaysi turiga kiradi?
    - Jismoniy shaxslarning qanday daromadlariga soliq solinmaydi?
    - Qaysi jismoniy shaxslarning daromadlariga soliq solinmaydi?
    - Qaysi jismoniy shaxslar daromadlari jismoniy shaxslar daromadiga solinadigan soliqni har bir to'liq oy uchun eng kam ish haqining to'rt baravari miqdorida to'lashdan ozod etiladi?

• Jismoniy shaxslar daromad solig'ini hisoblash va to'lash tartibi qaysi usulda olib boriladi?

• Daromadlar to'g'risidagi deklaratsiya taqdim etish va to'lash tartibi qanday?

- Qo'shilgan qiymat solig'ining davlat byudjeti daromadlarini
- shakllantirishdagi ahamiyati qanday?
- Qo'shilgan qiymat solig'ini to'lovchilari kimlar?
- Qo'shilgan qiymat solig'i ob'ekti qanday aniqlanadi va soliqqa
- tortiladigan oborot deganda nimani tushunasiz?
- Qo'shilgan qiymat solig'iga soliq solinadigan baza deganda nimani
- tushunasiz?
- Qo'shilgan qiymat solig'iga imtiyozlar nimalardan iborat?
- Qo'shilgan qiymat solig'i stavkalari va ularni qo'llash tartibi qanday?
- Hisob varaq-fakturalar qanday to'ldiriladi va unda qo'shilgan qiymat

solig'i

- qaysi punktlarda ko'rsatiladi?
- Qo'shilgan qiymat solig'ini to'lash va hisobotni taqdim etish tartibi

qanday?

• Aksiz solig'i qachon joriy etildi va aksizlarning asosiy ajratib turadigan xususiyatlari nimalardan iborat?

- Aksiz solig'i to'lovchilari kimlar?
- Aksiz solig'ining summasi qaysi formulaga asosan hisoblanadi?
- Aksiz solig'i ob'ekti nimalardan iborat?
- Aksiz solig'ining bazasi qanday aniqlanadi?
- Aksiz solig'ini to'lashdan kimlar ozod etilgan?
- Aksiz solig'i stavkalari va aksizosti tovarlar ro'yxati kim tomonidan

belgilanadi?

- Aksiz solig'ini hisobga olish tartibi qanday?

- Alohida tovarlar bo'yicha byudjetga to'lanadigan aksiz solig'ini hisoblab chiqishning xususiyatlari nimada?
- Aksiz solig'i hisobini taqdim etish va soliqni to'lash muddatlari qanday?
- Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliqni joriy etishdan ko'zda tutilgan maqsad nima?
- Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliqni to'lovchilari kimlar?
- Jismoniy shaxslar suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliqni to'lovchilari bo'laolishadimi?
- Soliqqa tortish ob'ekti qanday tartibda aniqlanadi?
- Soliq stavkalari qaysi davlat organi tomonidan belgilanadi va qaysi mezonlar asosida o'rnatilgan?
- Qanday yuridik shaxslar suv resurslaridan foydalanilganlik uchun soliqdan ozod etiladi?
- Soliq qaysi muddatda davlat byudjetiga o'tkaziladi?
- Mol-mulk solig'i qachon joriy etilgan va uni joriy etishdan ko'zlangan maqsad nima?
- Yuridik shaxslardan undiriladigan mol-mulk solig'ini to'lovchilari kimlar?
- Soliqqa tortishning alohida tartibi o'rnatilgan korxonalar asosiy faoliyatidan tashqari boshqa faoliyat bilanshug'ullanganlarida mol-mulk solig'ini to'lashadimi?
- Yuridik shaxslardan undiriladigan mol-mulk solig'ining ob'ekti va bazasi qanday aniqlanadi?
- Korxonalar mol-mulking o'rtacha yillik qoldiq qiymati qanday tartibda topiladi?
- Yuridik va jismoniy shaxslardan undiriladigan mol-mulk solig'i stavkalari kimning qarori bilan belgilanadi va qanday belgilangan?
- Yuridik shaxslarning mol-mulk solig'idan kimlar imtiyozga ega?

- Soliq idoralariga qaysi muddatlarda mol-mulk solig'i bo'yicha hisob-kitob topshiriladi?
- Jismoniy shaxslardan undiriladigan mol-mulk solig'ining to'lovchilari kimlar?
- Jismoniy shaxslarning qanday mol-mulklari soliq solish ob'ekti va bazasi hisoblanadi?
- Jismoniy shaxslardan olinadigan mol-mulk solig'i stavkalari kimning qarori bilan belgilanadi?
- Jismoniy shaxslar mol-mulk solig'idan kimlar imtiyozga ega?
- Yer solig'ini yuridik shaxslardan undirishning iqtisodiy mohiyati nimadan iborat?
- O'zbekistonda yer fondi qanday tarkib topgan?
- Yuridik shaxslarni yer solig'ini to'lovchilari bo'lib kimlar hisoblanishadi?
- Alohida soliq rejimiga o'tgan yuridik shaxslar yer solig'ini to'lovchilari bo'lib hisoblanishadimi?
- Yuridik shaxslarni yer solig'ini undirish ob'ekti va bazasi nima?
- Yuridik shaxslarni soliq stavkalari qanday mezonlar asosida belgilanadi?
- Qanday yerlar soliq solinmaydigan yer uchastkalari hisoblanadi?
- Qanday yuridik shaxslar yer solig'idan ozod qilinadi?
- Yuridik shaxslarni yer solig'ini hisoblab chiqarish va byudjetga to'lash muddatlari qanday belgilangan?
- Jismoniy shaxslardan undiriladigan yer solig'ining to'lovchilari kimlar?
- Jismoniy shaxslarning qanday yerlari soliq solish ob'ekti bo'laoladi?
- Jismoniy shaxslardan olinadigan yer solig'i stavkalari qanday belgilanadi?
- Jismoniy shaxslar berilgan yerlardan foydalanmagan holatda qanday tartibda ulardan soliq undiriladi?
- Jismoniy shaxslarga tadbirkorlik faoliyati uchun berilgan yer uchastkalaridan qanday tartibda soliq undiriladi?

- Qanday toifadagi fuqarolar yer solig'idan ozod etiladi?
- Jismoniy shaxslarning yer solig'i qaysi davlat organi tomonidan hisoblab chiqariladi?
  - Yer solig'i bo'yicha to'lov xabarnomalari soliq to'lovchi jismoniy shaxslarga qaysi muddatgacha yetkaziladi va yer solig'i qaysi muddatda mahalliy byudjetga to'lanadi?
  - Soliq solishning soddalashtirilgan tartibini tatbiq etishning ahamiyati nimada?
  - Kichik biznes sub'ektlari tarkibi qaysi mezonlar asosida belgilanadi va qaysi me'yoriy xujjat asosida belgilangan?
  - Yagona soliq to'lovi qachon joriy etildi va yagona soliq bilan yagona soliq
    - to'lovining farqi nimada?
    - Yagona soliq to'lovini to'lovchilari kimlar?
    - Soliq solish ob'ekti va soliq solinadigan baza tarkibi nimalardan iborat?
    - Yagona soliq to'loviga soliq stavkalari qaysi mezon asosida belgilanadi?
    - Qanday yuridik shaxslar yagona soliq to'lovidan imtiyozga ega?
    - Yagona soliq to'lovi bo'yicha hisobot qaysi muddatda topshiriladi?
    - Yagona soliq to'lovi byudjetga qaysi muddatlarda to'lanadi?
    - Yagona soliq to'loviga o'tishning tartibi qanday?
    - Yuridik shaxs tashkil etmagan holda tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanayotgan jismoniy shaxslar tarkibiga kimlar kiradi?
    - Yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan qat'iy belgilangan soliqni qo'llashning o'ziga xos xususiyatlari nimalardan iborat?
    - Savdo faoliyatini amalga oshiruvchi yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan qat'iy belgilangan soliqni qo'llashning o'ziga xos xususiyatlari nimalardan iborat?

TEST VARIANTLARI

1.Soliq deganda nimani tushunasiz ?

- A) ma'lum maqsad uchun undiriladigan majburiy pul mablag'i;
- *B) yuridik va jismoniy shaxslardan faoliyat natijasiga qarab va mol-mulkining hajmiga qarab majburiy undiriladigan va davlat byudjetining daromad qismiga tuliq o`tkaziladigan pul mablag'i;
- C) faoliyat kursatuvchi shaxslardan bir marta yoki ma'lum bir davr ichida undiriladigan pul mablag'i.

2.Soliq va soliqqa tortish faninig predmeti nimadan iborat?

- *A) soliq voqeliklari yoki harakatlari pul munosabatlarini o'rganishdan;
- B) amaliyotda soliq tushumlari rejalarini muvafaqqiyatli bajarishdan;
- C) birxil mohiyatga ega va o'zaro munosabatda bog'liq bo'ladigan markazlashgan pul fondini tashkil etadigan soliqlar yig'indisidan.

3.Soliqlarning amal qilishini bozor iqtisodiyotiga o'tish sharoitida necha holatiga binoan ifodalash mumkin?

- *A) 2;
- B) 3;
- C) 4.

4.Soliqlarga katta e'tibor bergan buyuk saltanat arbobi kim?

- A) M.Ulug'bek;
- *B) A.Temur;
- D) Bobur.

5.Soliq siyosati nima?

- *A) davlat miqyosida ma'lum bir davrga mo'ljallangan soliq tadbirlari;
- B) soliq to'lovchining soliq hisoblanadigan va soliqqa tortish uchun asos bo'lib xizmat qiladigan daromad;
- C) aholini soliqqa tortish tizimida markaziy bulim.

6.... deb iqtisodiy qonunlarni olimning fikrlarini soliqqa tortish jarayonida foydalanishi hamda hisobgaolish tadbirlarigaaytiladi.

A) soliq siyosati;

B) soliq tizimi ;

*C) soliq nazariyasi.

7.Soliq vazifalari ...

*A) davlat miqyosida soliq siyosatiga asosan ma'lum davr ichida bajarilishi zarur bo'lgan ishlar va tadbirlar majmuasi hisoblanadi;

B) daromad solig'i stavkasining pasayishi doimiy ravishda soliqqa tortish bazasining kengayishi bilan olib borilishi hisoblanadi;

C) pul munosabatlari soliq to'lovchilar bilan soliqni o'z mulkiga aylantiruvchi davlat o'rtasida munosabat hisoblanadi.

8.... deb ma'lum maqsad uchun undiriladigan majburiy pul mablag'iga aytiladi.

A) soliq;

B) yig'im;

*C) to'lov.

9 ..... deb faoliyat ko'rsatuvchi shaxslardan bir davr ichida undiriladigan pul mablag'lariga aytiladi.

A) soliq ;

*B) yig'im ;

C) to'lov.

10.Yuridik va jismoniy shaxslardan soliqni ushlab qolib, davlat byudjetiga o'tkazib beruvchi shaxslar ... hisoblanadi.

A) soliq manbai;

B) soliq sub'ekti;

*C) soliq agenti .

11.Soliq solish ob'ektining soliq stavkasi qo'llaniladigan miqdori bu ...

A) soliq manbai;

*C) soliq solinadigan baza;

D) soliq solish predmeti.

12.Soliq solish usullari necha xil bo'ladi?

*A) 3;

B) 4;

D) 5.

13.Soliq to'lash muddatlari o'z mohiyatiga ko'ra necha hil ko'rinishga ega?

A) 3;

*B) 2;

C) 4.

14.“Soliq tizimi O'zbekiston Respublikasining butun xududida barcha soliq to'lovchilarga nisbatan yagonadir “to'g'risidagi qonun soliq kodeksining nechanchi moddasi?

A) 7-modda ;

B) 8-modda ;

*C) 9-modda.

15.Soliq kodeksining 23-moddasi nima to'g'risida?

*A) umumdavlat soliqlari va boshqa majburiy to'lovlar;

B) bojxona to'g'risida;

C) ijtimoiy jamg'arma.

16.Quyida qayd etilgan soliqlarning qaysi biri maxalliy soliq hisoblanadi?

A) aktsiz solig'i ;

*B) er solig'i ;

C) qo'shilgan qiymat solig'i.

17. Soliq manbai nima?

A) soliqolinadigan ob'ektlardan olinadigan foyda;

*B) soliq to'lovchidan to'lanadigan daromad;

C) mol-mulkdan olinadigan foyda.

18....- soliq solinadigan bazaning o'lchov birligiga nisbatan qonunchilik tomonidan belgilab qo'yilgan me'yordir.

A) soliq imtiyozi;

B) soliq davri;

*D) soliq stavkasi.

19....- soliq to'ovchilarga soliqlar bo'yicha turli xil yengilliklar bo'lib, ular vaqtinchalik va doimiy to'liq yoki qisman boshqa ko'rinishi.

*A) soliq imtiyozi;

B) soliq davri;

D) soliq stavkasi.

20.Qaysi olim “ Xalqlar boyligining sabablari va tabiatlari “ nomli kitobida soliq solish tamoyillarini ilk bor asoslab bergan?

A) Shon Broun;

B) Levmer;

*C) A. Smit.

21....- soliq solinadigan bazaning o'lchov birligiga nisbatan qonunchilik tomonidan belgilab qo'yilgan me'yordir.

A) soliq imtiyozi;

B) soliq davri;

*D) soliq stavkasi.

22....- soliq to'ovchilarga soliqlar bo'yicha turli xil engilliklar bo'lib, ular vaqtinchalik va doimiy to'liq yoki qisman boshqa ko'rinishi.

*A) soliq imtiyozi;

B) soliq davri;

C) soliq stavkasi.

23. Soliq solish maqsadida jismoniy shaxslar nechaga bo'linadi?

*A) 2 ;

B) 3 ;

C) 4.

24. Jismoniy shaxslarning jami yillik daromadi soliq solishning qaysi elementi xisoblanadi?

A) soliq stavkasi;

B) soliq solish bazasi;

*C) soliq solish ob'ekti.

25. Jismoniy shaxslarning O'zbekiston Respublikasi hududida joylashgan uy-joylar, kvartiralar, chorbog'lar, binolar qiymati soliq solish ... hisoblanadi.

A) sub'ekti;

*B) ob'ekti;

C) bazasi.

26. Jismoniy shaxslarning foizlar tariqasida olgan daromadlariga qanday daromad turlari kiradi?

A) rag'batlantirish to'g'risidagi daromadlar;

*B) mulkiy va boshqa daromadlar;

C) natura shaklidaolingan ish haqi to'lovlari .

27. O'zbekiston Respublikasida doimiy yashab turgan yoki moliya yilida boshlanadigan yoxud tugaydigan , 12 oygacha bo'lgan istalgan davr mobaynida 183 kundan ko'proq muddatda O'zbekistonda turgan jismoniy shaxslar kim deb qaraladi?

A) norezident;

B) fuqaro;

*C) rezident.

28. Jismoniy shaxslarning mulkiy daromadiga qanday daromadlar kiradi?

*A) foiz, dividend, mol-mulkni ijaraga berishdan kelgan daromadalar;

B) mehnatga haq to'lash shaklidaolingan daromadlar;

C) moddiy naf tarzidaolgan daromadlar.

29.... bu yuridik va jismoniy shaxslarda ularda paydobo'lgan yangi yaratilgan qiymatning bir qismini byudjetga majburan olishdir.

A) aktsiz solig'i;

*B) qo'shilgan qiymat solig'i;

C) mol-mulk solig'i.

30. Fransiyada qo'shilgan qiymat solig'i nechanchi yildan boshlab joriy etilgan?

A) 1960 yildan;

*B) 1968 yildan;

C) 1970 yildan.

31.Soliq solinadigan import nima?

*A) O'zbekiston Respublikasining bojxona hududiga olib kirilayotgan tovarlar;

B) O'zbekiston Respublikasining bojxona hududidan olib ketilayotgan tovarlar;

C) yuklab jo'natilayotgan tovarlar.

32.Aktsiz solig'i stavkalari va aktsiz to'lanadigan tovarlar ro'yxati qaysi vakolatli organ tomonidan belgilanadi?

A) O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi;

B) O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi;

*C) O'zbekiston Respublikasi Prezidenti.

33. Aktsiz solig'i to'lovchilar bo'lib kimlar hisoblanadi?

A) aktsiz solig'i to'lanadigan tovarlar ishlab chiqaruvchi yuridik shahslar;

B) aktsiz solig'i to'lanadigan tovarlar ishlab chiqaruvchi jismoniy shahslar;

*C) aktsiz solig'i to'lanadigan tovarlar ishlab chiqaruvchi va import qiluvchi yuridik va jismoniy shaxslar.

34.Aktsiz to'lanadigan tovarlar uchun soliq solish bazasi bo'lib qaysilar hisoblanadi?

*A) tamaki, alkogolli va neft maxsulotlari, o'simlik yog'i;

B) pochta markalari, markali otkritkalar, konvertlar;

C) sanatoriy-kurort, sog'lomlashtirish, turistik-ekskursiya xizmatlari.

35. Soliq imtiyozlari tushunchasi nimani ifodalaydi?

A) Soliq to'lovchilarga soliqva yig'implarni to'lashdan tahminiy, yakuna va dastlabki ozod etish tushuniladi.

*B) Soliq to'lovchilarga soliq yig'implarni to'lashdan qisman, vaqtinchalik va to'liq ozod etish tushuniladi.

C) Soliq to'lovchilarga soliq va yig'implarni to'lashdan vaqtinchalik, to'liq ozod etish tushuniladi.

D). Soliq to'lovchilarga soliq yig'implarni to'lashdan qisman va davriy to'liq ozod etish tushuniladi.

36. Aktsiz solig'i O'zbekiston Respublikasida qachon joriy etilgan?

- A) 1991 yil 1 yanvardan
- *B) 1992 yil 1 yanvardan
- C) 1995yil1 yanvardan

37. Jismoniy shahslar soliqlarni qanday shaklda to'laydilar?

- A) Naqd pul shaklida
- B) Naqd pulsiz shaklida
- *C) Natura shaklida

38. Suv resurslaridan foydalangalik uchun soliqni joriy etishdan maqsad nima ?

- A) Davlat budjetini moliyaviy resurs bilan taminlash
- *B) Davlat budjetini moliyaviy mablag'lar bilan taminlash va suv resurslaridan samarali va oqilona foydalanishini rag'batlantirish
- C) Suv resurslaridan samarali va oqilona foydalanishini rag'batlantirish

39. Qo'shilgan qiymat solig'ining soliqqa tortish obykti nima ?

- *A) Tovar (ish xizmatlat) sotilishiga doir oborotlar, tovar (ish, xizmatlati) importi
- B) Muomala xarajatlari
- C). Ishlab chiqarish tan narxi

40. Quyida qayd etilgan soliqlarning qaysi biri umumdavlat solig'i hisoblanadi?

- A) Yer solig'i
- *B) Qo'shilgan qiymat solig'i
- C) Obodonlashtirish va infratuzilmani rivojlantirish uchun soliq

41. Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq ob'ektini aniqlang ?

- A) Yer usti manbalaridan foydalanilgan suv resurslarining hajmi
- B) Yer osti manbalaridan foydalanilgan suv resurslarining hajmi
- *C) Yer usti va yer osti manbalaridan foydalanilgan suv resurslarining hajmi
- D. Chuchuk suv manbalaridan foydalanilgan resurslarining hajmi

42. O'zbekiston Respublikasi soliq kodeksi qachon qabul qilingan ?

- A) 2007 yil noyabr
- B) 2007 yil dekabr

*C) 2008 yil yanvar

43. Yer solig'i stavkalari kim tomonidan belgilanadi ?

*A) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan

B) O'zbekiston Respublikasi vazirligi tomonidan

C) O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi tomonidan

44. Yuridik shahslar uchun foyda solig'i qachon joriy etilgan ?

A) 1991yil 1 yanvardan

B) 1992 yil 14 yanvardan

C) 1995 yil 1 yanvardan

45. O'zbekiston Respublikasining rezidenti bo'lgan yuridik shahslar qanday manbalaridan soliq to'laydilar ?

*A) O'zbekiston Respublikasi va undan tashqaridagi faoliyatlari manbalaridan

B) O'zbekiston Respublikasidagi manbalaridan

C). O'zbekiston Respublikasidan tashqaridagi faoliyatlari manbalaridan

46) Soliqqa tortish tizimi tushunchasi nimani ifodalaydi ?

*A) Mohiyati jihatidan bir xil bo'lgan va markazlashgan pul fondiga tushadigan soliq turlarining yig'indisini ifodalaydi .

B) Bu subyektiv tushuncha bo'lib, o'z ichiga kredit turlari , elementlari , tashkil qilish usullari , soliq qonunchiligi , soliqlarni hisoblash va to'lash ustidan davlat nazoratini o'tkazishni ifodalaydi .

C) Moliya tizimi , soliqlarni tuzilish tizimi , soliq idoralari xizmat tizimi va bank sohasidagi xama hujatlarni ifodalaydi .

47 . O'zbekiston Respublikasi norezidentlari bo'lgan yuridik shahslar qanday manbalaridan soliq to'laydilar ?

A) O'zbekiston Respublikasidan tashqaridagi faoliyatlari manbalaridan

*B) O'zbekiston Respublikasida Olgan manbalaridan

C) O'zbekiston Respublikasidagi vaundan tashqaridagin faoliyatlari manbalaridan

48. Yagona yer solig'ini to'lovchi yuridik shaxslarga kimlar kiradi ?

A) O'zining mulkida , egaligida va foydalanishida yer uchastkalari bulgan yuridik shahslar yer solig' to'lovchilari bo'lib hisoblanadi .

B) Bunday Soliq to'lovchilarga korxonalarda ishlovchilar soni cheklangan meyardan oshmagan yuridik shahslar kiradi .

*C) Qishloq xo'jaligi kooperativlari (shirkatlar) fermer xo'jaliklari , agrofirmlar , boshqa qishloq xo'jalik mahsulotlarni ishlab chikaruvchilar hisoblanadi .

49. Soliqlarga qanday funksiyalar hos ?

*A) Fiskal (xazina) , izga solib turuvchi , jamlovchi , nazorat , taqsimlash .

B) Fiskal (xazina) davriy , nazorat , harajatlar tog'risida axborot .

C) Imtiyoz , moliyaviy , funksional, strategiya, taktika.

50 . Jismoniy shahslar daromad solig'i stavkasi qaysi stavka turiga mos keladi ?

*A) Progressiv ;

B) Regressiv ;

D) Teng va Proporsional;

ADABIYOTLAR VA AXBOROT MANBALARI

1. O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi: Rasmiy nashr - O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi.-T.: Adolat, 2018 y.
2. Mirziyoyev Sh.M. 2017-2021 yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustivor yo‘nalishi bo‘yicha Xarakatlar strategiyasining “Xalq bilan muloqat va inson manfaatlari yili”da amalga oshirishga oid Davlat dasturini o‘rganish bo‘yicha ilmiy uslubiy risola, T.:O‘zbekiston, 2017y.
3. Mirziyoyev Sh.M. “Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta‘minlash-yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi”, T.:O‘zbekiston, 2016y.
4. Mirziyoyev Sh.M. “Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz”, T.:O‘zbekiston, 2017y.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 29 dekabrdaqi “O‘zbekiston Respublikasining 2018 yilgi asosiy makroiqtisodiy ko‘rsatkichlari prognozi va Davlat byudjeti parametrlari to‘g‘risida”gi PQ-3454-son qarori
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 26 dekabrdaqi “O‘zbekiston Respublikasining 2019 yilgi asosiy makroiqtisodiy ko‘rsatkichlari prognozi va Davlat byudjeti parametrlari hamda 2020-2021 yillarga byudjet mo‘ljallari to‘g‘risida”gi PQ-4086-son qarori.
7. Sanaqulova B. Kichik biznes va tadbirkorlikni soliqqa tortish. O‘quv qo‘llanma.-T.: "NOSHIR", 2012. -243 B.
8. Shamsutdinov F., Shamsutdinova Sh. Chet mamlakatlar soliq tizimi. Darslik. -T.: "Fan va texnologiya", 2011. -507 b.
9. Juraev A, Toshmatov SH, Abduraxmonov O Soliqlar va soliqqa tortish. O‘quv qo‘llanma. –T.:”Norma”,2009.-325b
10. Vahobov A., Jo‘raev A. Soliqlar va soliqqa tortish. Darslik. -T.: "Sharq", 2009. -447 b.
11. Yuldashev A. Soliq va soliqqa tortish. O‘quv qo‘llanma. –T.: “Fan va texnologiya”, 2007. -120b
12. Usmanova M.S. Jismoniy shaxslarning daromadlarini deklaratsiya usulida soliqqa tortish muammolari. Monografiya.- T.: “Tamaddun”, 2013 y.144 b.

13. Alimardonov M. Yuridik shaxslarni soliqqa tortish. –T.:“Cho‘lpon nomidagi NMIU”, 2013. -296 b.

14. Gadoev E. F, Kuzieva N. R. “Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish” Darslik. Toshkent: O‘zbekiston, 2012 – 336 b.

15. Toshmatov Sh. Soliq to‘lovchilar bilan ishlash. O‘quv qo‘llanma. – T.: Yangi asr avlodi 2010 y. - 112 b.

16. Xusainov R Moliya va soliqlar O‘quv qo‘llanm T:2014 y.

17. Маликов Т., Жалилов П. Бюджет-солик сиёсати. Ўқув қўлланма. – Т.: “Академнашр”, 2011. -465 б.

18. Алиев Б.Х. Теория и история налогообложения. Учебное пособие. – М.:“Вузовский учебник”, 2011

19. Перов А., Толкушкин А. Налоги и налогообложение. Учебное пособие –М: “Юрайт”, 2012

20. Скворцов О. Налоги и налогообложение: практикум. Учебное пособие.– М.: “Академия”, 2010

Xorijiy adabiyotlar

1. **Toby Stock. Advanced in Taxation. Copyright @ 2010 y. Emerald Group Publishing limited.**

2. **Schanz, Deborah, Schanz, Sebastian. Business Taxation and Financial Decisions. © 2011**

3. **Alan Melville. Taxation Finance Act 2015 21th Edition Aug 2015, Paperback, 624 pages**

Elektron jurnallar

1. [International Journal of Accounting and Taxation. http://ijatnet.com/](http://ijatnet.com/)

2. [Journal of International Accounting, Auditing and Taxation, Editors: A.H. Catanach, Jr, S.C. Rhoades-Catanach](#)

3. [Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар. Илмий-электрон журнал. www.iqtisodiyot.uz](http://www.iqtisodiyot.uz)

4. [Экономическое обозрение. www.cer.uz](http://www.cer.uz)

5. [World Tax Journal http://www.ibfd.org](http://www.ibfd.org)

Internet saytlari:

- 1. www.gov.uz** - O‘zbekiston Respublikasi hukumat portali.
- 2. www.lex.uz** - O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi.
- 3. www.mf.uz** — O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi rasmiy sayti.
- 4. www.cbu.uz** - O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki rasmiy sayti.
- 5. www.soliq.uz** - O‘zbekiston Respublikasi Davlat Soliq qo‘mitasi rasmiy sayti.
- 6. www.stat.uz** - O‘zbekiston Respublikasi Davlat Statistika qo‘mitasining rasmiy sayti.
- 7. www.customs.uz** - O‘zbekiston Respublikasi Davlat bojxona qo‘mitasi

ILOVALAR
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI PREZIDENTINING FARMONI
29.06.2018 Y.
N PF-5468

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING SOLIQ SIYOSATINI
TAKOMILLASHTIRISH KONSEPSIYASI
TO'G'RISIDA

Soliq yukini izchillik bilan kamaytirish, soliq solish tizimini soddalashtirish va soliq ma'muriyatchiligini takomillashtirish iqtisodiyotni tezkor rivojlantirish hamda mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligini yaxshilashning muhim shartlari hisoblanadi.

Shu bilan birga, o'rganishlar natijalari mazkur sohada bir maromda iqtisodiy o'sishga, ishbilarmonlik va investitsiyaviy faollikni oshirishga, sog'lom raqobat muhitini shakllantirishga, shuningdek, soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarning yig'iluvchanligi zaruriy darajasini ta'minlashga to'sqinlik qilayotgan bir qator tizimli muammolarni ko'rsatdi, xususan:

birinchidan, umumbelgilangan soliqlarni to'lovchilar uchun soliq yuki darajasining yuqoriligi, shuningdek, soliq solishning soddalashtirilgan va umumbelgilangan tizimida soliqlarni to'laydigan xo'jalik yurituvchi subyektlar o'rtasidagi soliq yuki darajasidagi farqning sezilarliligi;

ikkinchidan, qo'shilgan qiymat solig'ini undirishning samarasiz tizimi, soliq to'lovchilarning aylanma mablag'larini jalb qiladigan, shuningdek, iste'mol mahsulotining oraliq va yakuniy qiymati qimmatlashishiga olib keladigan hamda yirik va kichik biznes o'rtasidagi kooperatsiyani rivojlanishiga to'sqinlik qiladigan majburiy to'lovlarning mavjudligi;

uchinchidan, soliq to'lovchilar tomonidan xodimlarning real sonini va mehnatga haq to'lash fondini yashirishga olib keluvchi mehnatga haq to'lash fondi soliq stavkalarining yuqoriligi;

to'rtinchidan, xo'jalik yurituvchi subyektlarni soliq va bojxona, shu jumladan, individual xususiyatga ega bo'lgan imtiyozlar hisobiga qo'llab-quvvatlash bo'yicha keng ko'lamli amaliyoti, natijada sog'lom raqobat muhitiga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi imtiyozlarning samaradorligini nazorat va monitoring qilish tizimining mavjud emasligi;

beshinchidan, davlat organlari va tashkilotlari o'rtasida axborot almashish mexanizmlarining, elektron soliqlar ma'muriyatchiligi hamda soliq nazoratini amalga oshirishning shakl va uslublarining takomillashmaganligi;

oltinchidan, o'tkaziladigan nazorat tadbirlarining sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi va insofli tadbirkorlik subyektlarining faoliyatiga aralashishlarni kamaytirishga to'sqinlik qiladigan nazorat faoliyatini amalga oshirishda xavf-xatarlarni tahlil qilish va boshqarishning aniq tizimi yo'qligi;

yettinchidan, mahalliy soliqlar va yig'implarning ma'muriyatchiligi mexanizmlarining samarasizligi oqibatida ularni yig'iluvchanlik darajasi yetarli emasligi, shuningdek, ko'chmas mulk va yer uchastkalarini to'liq hisobga olish va qiymatini obyektiv aniqlashning mavjud emasligi.

Mavjud tizimli muammolarni bartaraf etish, 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasida belgilangan soliq yukini kamaytirish va soliq solish tizimini soddalashtirish, soliq ma'muriyatchiligini takomillashtirish vazifalarini amalga oshirish maqsadida, shuningdek, keng jamoatchilik muhokamasi natijalari hamda Xalqaro valyuta jamg'armasi, Jahon banki va xalqaro ekspertlarning tavsiyalaridan kelib chiqib:

1. O'zbekiston Respublikasining soliq siyosatini takomillashtirish konsepsiyasining asosiy yo'nalishlari etib quyidagilar belgilansin:

iqtisodiyotga soliq yukining darajasini kamaytirish, shuningdek, soliq solishning soddalashtirilgan va umumbelgilangan tizimi bo'yicha soliqlarni to'laydigan xo'jalik yurituvchi subyektlar o'rtasidagi soliq yuki darajasidagi nomutanosibliklarni bartaraf etish;

solliqlarni unifikatsiya qilish yo'li bilan ularni maqbullashtirish, o'xshash soliq solish bazasiga ega bo'lgan solliqlarni birlashtirish, soliq hisobotlarini qisqartirish va soddalashtirish, operatsion xarajatlarni minimallashtirish;

makroiqtisodiy vaziyatning barqarorligini, O'zbekiston Respublikasi Davlat byudjeti va uning daromadlarini mustahkam shakllantirishni ta'minlash;

solliq qonunchiligini soddalashtirish, solliq munosabatlari sohasida normativ-huquqiy hujjatlardagi ziddiyatlar va qarama-qarshiliklarni bartaraf etish, insofli solliq to'lovchilarning huquq va qonuniy manfaatlarini himoyasini kuchaytirish;

solliq solish masalalarini tartibga soladigan havola qiluvchi normalar va qonun osti hujjatlarini maksimal darajada cheklagan holda solliq qonunchiligining barqarorligini hamda O'zbekiston Respublikasi Solliq kodeksi normalarining to'g'ridan-to'g'ri amal qilishini ta'minlash, shu jumladan, kodeksda solliqlar va boshqa majburiy to'lovlar stavkalari miqdorlarini belgilash;

xorijiy investorlar va investitsiyalar uchun qulay rejimni saqlab qolish, ularni har tomonlama qo'llab-quvvatlash va ishonchli huquqiy himoyalash;

solliq nazoratining shakl va mexanizmlarini, shu jumladan, solliq solish obyektlari hamda solliq to'lovchilarni yanada to'liq qamrab olish va hisobini ta'minlaydigan zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish hisobiga takomillashtirish, transfer narxlarini shakllantirish bilan bog'liq operatsiyalarga solliq solish tartibini joriy etish.

2. Ma'lumot uchun qabul qilinsinki, O'zbekiston Respublikasining solliq siyosatini takomillashtirish konsepsiyasi doirasida 2019 yil 1 yanvardan boshlab:

a) birinchidan, mehnatga haq to'lash fondiga solliq yuki quyidagilar orqali kamaytiriladi:

barcha fuqarolar uchun jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'ining yagona stavkasini 12 foiz miqdorida joriy etish, shundan 0,1 foizini shaxsiy jamg'arib boriladigan pensiya hisobvaraqlariga yo'naltirish. Bunda, fuqarolarning ayrim toifalari uchun eng kam oylik ish haqining 4 baravari miqdoridagi daromadlarini solliq solishdan ozod qilishning amaldagi tartibi saqlab qolinadi;

fuqarolarning mehnatga haq to'lash turidagi daromadlaridan byudjetdan tashqari Pensiya jamg'armasiga ushlab qolinadigan sug'urta badallarini bekor qilish;

pensiya tizimining barqarorligini ta'minlash maqsadida, byudjet tashkilotlari va davlat korxonalari, ustav jamg'armasi (kapital)da davlat ulushi 50 foiz va undan ko'proq bo'lgan yuridik shaxslar, shuningdek, boshqa yuridik shaxsning ustav jamg'armasi (kapital)ning 50 foizi va undan ko'proq qismi tegishli bo'lgan ustav jamg'armasi (kapital)da davlat ulushi 50 foiz va undan ko'proq bo'lgan yuridik shaxslar hamda ularning tarkibiy tuzilmalari uchun yagona ijtimoiy to'lov miqdori 25 foiz etib, qolgan yuridik shaxslar uchun 15 foizdan 12 foizgacha pasaytirilgan stavkada belgilash;

b) ikkinchidan, aylanmadan (yalpi tushumdan) soliqlarni optimallashtirish bilan umumbelgilangan va soddalashtirilgan soliqlar to'lovchilarni soliqqa tortish, shuningdek, soliq solishning soddalashtirilgan tartibiga o'tish mezonlari quyidagilar orqali takomillashtiriladi:

davlat maqsadli jamg'armalariga yuridik shaxslarning aylanmasidan (yalpi tushumidan) undiriladigan majburiy ajratmalar bekor qilish;

yuridik shaxslardan olinadigan foyda solig'i stavkasini 14 foizdan 12 foizgacha, tijorat banklari uchun 22 foizdan 20 foizgacha pasaytirish, shuningdek, mobil aloqa xizmati ko'rsatayotgan yuridik shaxslar (uyali aloqa kompaniyalari) uchun, rentabellik darajasidan kelib chiqib ular uchun qo'shimcha foyda solig'i hisoblash tartibini bekor qilgan holda 14 foizdan 20 foizgacha oshirish;

dividendlar va foizlar ko'rinishidagi daromadlar bo'yicha to'lov manбайдan ushlab qolinadigan foyda solig'i stavkasini 10 foizdan 5 foizgacha pasaytirish;

o'tgan yil yakunlari bo'yicha yillik aylanmasi (yalpi tushumi) 1 milliard so'mdan oshgan yoki joriy yil davomida ushbu belgilangan chegaraviy miqdorga yetgan korxonalarni umumbelgilangan soliqlarni to'lashga o'tkazish. Bunda, yillik aylanmaning (yalpi tushumning) 1 milliard so'm etib belgilangan chegaraviy miqdori har 3 yilda kamida bir marta qayta ko'rib chiqiladi;

barcha tadbirkorlik subyektlari, shu jumladan, aylanmasi (yalpi tushumi) 1 milliard so'mgacha bo'lgan yuridik shaxslar uchun yuridik shaxslarning mol-mulk solig'i, yer solig'i va suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliqni joriy etish;

qo'shimcha foyda solig'ini hisoblash va to'lash tartibini, shu jumladan, royalti to'lashni joriy etish orqali takomillashtirish;

v) uchinchidan, soliq solishning soddalashtirilgan tartibi bo'yicha soliq to'lovchilarga soliq siyosatini takomillashtirishning salbiy ta'sirini kamaytirish choralari quyidagilar orqali amalga oshiriladi:

yuridik shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliq stavkasini, bino va inshootlardan, shu jumladan, ilgari xususiylashtirilgan obyektlardan samarasiz foydalanayotgan yuridik shaxslar uchun yuqori stavkada soliq hisoblash tartibini saqlab qolgan holda 5 foizdan 2 foizga pasaytirish;

yillik aylanmasi (yalpi tushumi) 1 milliard so'mgacha bo'lgan soliq to'lovchilar uchun aylanmadan (yalpi tushumdan) soliqni 4 foiz miqdordagi bazaviy stavkadan kelib chiqib hisoblash va to'lash tartibini hamda ixtiyoriy ravishda qo'shilgan qiymat solig'ini to'lash imkoniyatini belgilash;

yagona yer solig'i to'lovchilari uchun amaldagi soliq solish tartibini saqlab qolish.

g) to'rtinchidan, qo'shilgan qiymat solig'i va aksiz solig'ini hisoblash va to'lash tartibi quyidagilar orqali takomillashtiriladi:

qo'shilgan qiymat solig'ini to'liq hisobga olish tizimini joriy qilish, soliq solish bazasini aniqlashtirish va imtiyozlar sonini kamaytirish, shuningdek, 2019 yil yakuni bo'yicha mazkur soliq stavkasini pasaytirish orqali qo'shilgan qiymat solig'ining 20 foiz miqdordagi amaldagi stavkasini saqlab qolish;

hozirgi vaqtda sotib olinadigan asosiy vositalar, qurilishi tugallanmagan obyektlar va nomoddiy aktivlar narxiga kiritiladigan qo'shilgan qiymat solig'ini hisobga olish summalariga kiritish huquqini berish;

tegishli tadbirlarni moliyalashtirish uchun mablag'larni respublika byudjetiga o'tkazish yo'li bilan alkogol va tamaki mahsulotlarini ishlab chiqaruvchilarning

xar bir ishlab chiqariladigan mahsulot birligiga o'rnatilgan aksiz va yig'implarni birlashtirish.

3. Yangi tahrirdagi O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi loyahasini ishlab chiqishni muvofiqlashtirish va samarasiz soliq va bojxona imtiyozlari hamda preferensiyalarini bekor qilish bo'yicha yangilangan ishchi komissiya tarkibi ilovaga muvofiq tasdiqlansin.

Ishchi komissiya (B. Mavlonov):

bir hafta muddatda tegishli yo'nalishlar bo'yicha ekspert guruhlari faoliyatini, shu jumladan, ular ishiga soliqqa tortish sohasida amaliy tajribaga ega ekspertlar va biznes vakillarini jalb qilgan holda tashkil etsin;

2018 yil 1 noyabrga qadar samarasiz soliq va bojxona imtiyozlari hamda preferensiyalarini bekor qilish, O'zbekiston Respublikasining Soliq va Bojxona kodekslariga muvofiq doimiy amalda bo'ladigan soliq hamda bojxona imtiyozlarini taqdim etish tartibini joriy qilish bo'yicha takliflar tayyorlashni ta'minlasin;

2018 yil 1 dekabrga qadar yangi tahrirdagi O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi loyahasini Xalqaro valyuta jamg'armasi, Jahon banki va boshqa tashkilotlar ekspertlarini jalb qilgan holda O'zbekiston Respublikasining soliq siyosatini takomillashtirish konsepsiyasining asosiy yo'nalishlaridan kelib chiqib, uning keng jamoatchilik muhokamasini ta'minlagan holda ishlab chiqishni ta'minlasin.

O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi yangi tahrirdagi O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi loyahasini tayyorlashda va O'zbekiston Respublikasi soliq tizimini isloh qilishda texnik jihatdan ko'maklashishni ta'minlash uchun Xalqaro valyuta jamg'armasi va Jahon bankining o'zaro hamkorligini tashkil etish choralari ko'rsin.

4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi ikki oy muddatda:

a) soliq majburiyatlarini bajaruvchi soliq to'lovchilar ma'muriy xarajatlarining keskin oshishini oldini olishga qaratilgan quyidagilarni nazarda tutuvchi kompleks chora-tadbirlar tasdiqlasin:

davlat soliq xizmati organlari xodimlari va soliq to'lovchilarning, shu jumladan, qo'shilgan qiymat solig'i va yuridik shaxslarning foyda solig'ini hisoblab chiqish va to'lash bo'yicha malakasini oshirish;

soliq hisobotini soddalashtirish va uning avtomatlashtirilgan buxgalteriya hisobini yurituvchi dasturiy mahsulotlar bilan integratsiyalashuvini ta'minlash;

soliq ma'muriyatchiligini, shu bilan birga soliqlarni to'lash davriyligini tubdan takomillashtirish bo'yicha chora-tadbirlar dasturini;

pensiyalarni hisoblash uchun zarur bo'lgan hisoblangan ish haqining personallashtirilgan hisobini yuritish tartibini joriy qilish;

b) yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan amalga oshirilishiga ruxsat etilgan faoliyat turlarini tanqidiy ko'rib chiqish va qisqartirishni ta'minlasin;

v) ma'lumotlar bazalari soliq organlarining Yagona integratsiyalashtirilgan axborot-resurs bazasiga integratsiya qilinadigan davlat organlari va tashkilotlarning ro'yxatini tasdiqlasin.

O'zbekiston Respublikasi Hisob palatasi Davlat soliq qo'mitasi bilan birgalikda 2019 yil 1 yanvarga qadar vazirlik va idoralarning soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarni hisoblash uchun foydalaniladigan ma'lumotlar bazasi ishonchliligini o'rgansin va ularning ishonchliligini ta'minlash bo'yicha "Yo'l xaritasi"ni ishlab chiqsin.

5. O'zbekiston Respublikasi Yer resurslari, geodeziya, kartografiya va davlat kadastri davlat qo'mitasi, Davlat soliq qo'mitasi, Moliya vazirligi hamda boshqa manfaatdor vazirlik va idoralar bilan birgalikda ikki oy muddatda yuridik shaxslar ko'chmas mulkining bozor qiymatini aniqlash mexanizmini ommaviy baholash bo'yicha ilg'or xorijiy tajribani hisobga olgan holda joriy qilish yuzasidan kompleks chora-tadbirlarni Vazirlar Mahkamasiga kiritsin.

6. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot vazirligi Moliya vazirligi, Markaziy banki va Davlat statistika qo'mitasi bilan birgalikda 2018 yil 1 avgustga qadar strategik rejalashtirish va prognozlashning zamonaviy uslublaridan foydalangan va mazkur Farmon bilan belgilangan soliq tizimini isloh qilish chora-tadbirlarini inobatga olgan holda 2019-2021 yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasini

rivojlantirishning asosiy makroiqtisodiy ko'rsatkichlari prognozini ishlab chiqishni ta'minlasin.

7. O'zbekiston Respublikasi Bosh vazirining o'rinbosari moliya vaziri J.A. Qo'chqorov:

2019 yil uchun byudjetnomada ushbu Farmon bilan belgilangan tartib va qoidalarni nazarda tutsin;

2019 yilgi O'zbekiston Respublikasi Davlat byudjeti loyihasini taqdim etish bilan bir vaqtda O'zbekiston Respublikasi Davlat byudjeti parametrlarining 2020-2021 yillarga mo'ljallangan o'rta muddatli byudjet mo'ljallarini Vazirlar Mahkamasiga kiritsin;

2019-2021 yillarga O'zbekiston Respublikasi Davlat byudjetini ishlab chiqishda xorijdan jalb qilinadigan mablag'lar hisobiga moliyalashtiriladigan sarf-xarajatlarni inobatga olmagan holda uning mutanosibligini ta'minlasin.

8. Davlat soliq qo'mitasi, Davlat bojxona qo'mitasi, Moliya vazirligi rahbarlari, shuningdek, ularning o'rinbosarlari, Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi raisi, viloyatlar va Toshkent shahar hokimlari byudjet tizimi byudjetlarining prognoz parametrlari bajarilishi uchun shaxsan mas'ul ekanligi belgilab qo'yilsin.

9. Moliya-byudjet intizomini mustahkamlash va O'zbekiston Respublikasi byudjetining balanslashgan ijrosini ta'minlash uchun:

vazirliklar va idoralar, ishonchli boshqaruvchilar hamda davlatning ishonchli vakillari 2019 yildan boshlab ustav kapitalidagi davlat ulushi 50 foiz va undan ortiq bo'lgan xo'jalik birlashmalari tomonidan dividendlar so'zsiz hisoblanishini, shuningdek, amaldagi qonunchilikka muvofiq davlat unitar korxonalarini tomonidan ularning sof foydasidan 30 foiz miqdorida O'zbekiston Respublikasi Davlat byudjetiga ajratilishini ta'minlasin;

O'zbekiston Respublikasi Xususiylashtirilgan korxonalariga ko'maklashish va raqobatni rivojlantirish davlat qo'mitasi 2018 yil 1 sentabrga qadar muddatda davlat mulki bo'yicha ijara to'lovlarining minimal stavkalarini har bir hududning o'ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqqan holda qayta ko'rib chiqsin;

O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarning to'liq yig'ilishini, ish bilan band fuqarolarning maksimal qonuniylashtirilishini va ish haqi fondini ko'paytirishni ta'minlash bo'yicha qat'iy choralar ko'rsin;

O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi va Davlat soliq qo'mitasi Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi, viloyatlar va Toshkent shahar hokimliklari bilan birgalikda O'zbekiston Respublikasi Hisob palatasi bilan kelishgan holda ikki oy muddatda qadam-baqadam aniq harakatlarni hamda mahalliy davlat hokimiyati, davlat soliq, moliya organlari va boshqa organlarning, shuningdek, ular mansabdor shaxslarining qat'iy javobgarligini nazarda tutgan holda soliq solish bazasini kengaytirish, byudjetga qo'shimcha tushum manbalarini aniqlash, shuningdek, uning balanslilikini hamda defitsit yuzaga kelishiga yo'l qo'ymaslikni ta'minlash bo'yicha tumanlar va shaharlar kesimida "Yo'l xaritalari"ni tasdiqlasin.

10. O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi, Davlat bojxona qo'mitasi, Moliya vazirligi, Iqtisodiyot vazirligi, Adliya vazirligi, Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi, viloyatlar va Toshkent shahar hokimliklari O'zbekiston Milliy teleradiokompaniyasi, O'zbekiston Matbuot va axborot agentligi, boshqa manfaatdor vazirliklar va idoralar bilan birgalikda mazkur Farmonning mazmun-mohiyatini keng tushuntirish ishlarini, shu jumladan, ommaviy axborot vositalari va Internet tarmog'i orqali tizimli ravishda tashkil etsin.

11. O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi, Hisob palatasi, Davlat soliq qo'mitasi, Davlat bojxona qo'mitasi, Moliya vazirligi Savdo-sanoat palatasi bilan birgalikda ikki oy muddatda soliq to'lovchilarning soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarni to'lashdan bo'yin tovlash faktlarini bartaraf etishga, jismoniy va yuridik shaxslarning soliqlarni o'z vaqtida va to'liq to'lamaganliklari uchun mas'uliyatini oshirishga qaratilgan choralarni kuchaytirish bo'yicha takliflar kiritsin.

12. Mazkur Farmonning ijrosini nazorat qilish O'zbekiston Respublikasining Bosh vaziri A.N. Aripov, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokurori O.B. Murodov

va O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Davlat maslahatchisining birinchi o'rinbosari B.M. Mavlonov zimmasiga yuklansin.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti

Sh. Mirziyoyev

“SOLIQLAR VA SOLIQQA TORTISH” FANIDAN GLOSSARIY

Advalor soliq – tovar qiymatiga nisbatan qat’iy foiz stavkasida o‘rnatilgan to‘lov. Inflyatsiya sharoitida o‘zining funksiyalarini avtomatik ravishda saqlab qoladi. Bu soliqning tarkibiga savdo soliqlari, imoratga nisbatan ko‘pgina poshlinalar va boshqalar kiritilishi mumkin. Tovarlarini (import tovarlarini ham) jismoniy va yuridik shaxslarning mulklarini soliqqa tortishda qo‘llaniladi.

Стоимостный налог - стоимость товаров, относительно стабильны оплаты процентной ставки. Инфляция остается его функции автоматически. Это включает в себя налог с продаж, налог на строительство по сравнению со многими другими обязанностями, а другие могут быть включены. Импорт товаров (товары), физические и юридические лица в налоге на имущество.

Value tax - the value of goods, relatively stable payment of interest rates. Inflation remains its function automatically. This includes sales tax, construction tax compared to many other duties, and others can be included. Import of goods (goods), individuals and legal entities in the property tax.

Balans qiymati - buxgalteriya balansida asosiy fondlar va aylanma mablag‘larning pulda ifodalangan bahosi.

Балансовая стоимость - учет основных фондов и оборотных средств в балансе денежных средств выражается в стоимости.

Book value - accounting of fixed assets and working capital in the balance of cash is expressed in value.

Balans foyda – mahsulot tannarxiga kiritiladigan barcha harajatlar va chiqimlar hamda majburiy to‘lovlar chegirilganidan so‘nggi korxonaga yalpi daromadining qismi. Balans foyda soliqqa tortilguncha qadar bo‘lgan yalpi foydadir.

Балансовая прибыль - часть валовой прибыли предприятия после вычета всех расходов и издержек, понесенных в себестоимости продукции и обязательных платежей. Балансовая прибыль является валовой прибылью до налогообложения.

Balance profit - a portion of the gross profit of the enterprise after deduction of all expenses and costs incurred in the cost price of the product and compulsory payments. Balance profit is the gross profit until tax.

Budjetdan tashqari fondlar – a) ijtimoiy: ijtimoiy sug‘urta fondi; pensiya fondi; bandlik fondi; majburiy tibbiyot sug‘urtasi fondi; b) noijtimoiy: yo‘l fondi; ekologiya va boshqa fondlardan iborat bo‘lib, ularning barchasi budjet tizimida konsolidatsiyalanadi.

Помимо бюджетных средств - a): ijtimoiy fond socialnogo straxovaniya; pensionnye fondy; Fond zanyatosti; Fond obyazatel'nogo meditsinskogo straxovaniya; b) noijtimoiy: Dorozhnyy fond; ekologicheskiye i drugie fondy, vse iz budjetnoy sistemy konsolidatsiyalanadi.

In addition to budgetary funds - a): ijtimoiy social insurance fund; Pension funds; Employment Fund; Mandatory Medical Insurance Fund; B) noijtimoiy: Road fund; Environmental and other funds, all from the budget system konsolidatsiyalanadi

Budjet dotatsiyasi – o‘z daromadlari va budjet tomonidan tartibga solinadigan barcha mablag‘lar etishmagan holda quyi budjetning harajatlari bilan daromadlari o‘rtasidagi farqni qoplash uchun yuqori budjetdan quyi budjetga tekinga (haq olmay) ajratiladigan pul mablag‘lari.

Бюджетные субсидии - все свои доходов и регулируемый бюджет без достаточных средств, чтобы покрыть разницу между меньшими затратами бюджета и доходами выше бюджетными средствами, выделенные ниже бюджетом бесплатно (без оплаты) для.

Budget subsidies - all of their revenues and a regulated budget without sufficient funds to cover the difference between lower budget expenditures and revenues above budgetary funds, allocated below the budget for free (without payment) for.

Dotatsiya – davlat budjetidan qaytarilmaydigan tartibda beriladigan pul mablag‘lari, (ziyon) larni qoplash uchun korxonaga va tashkilotlarga beriladigan davlat nafaqalari. Zarar (ziyon)lar korxonaga bog‘liq bo‘lmagan sabablarga ko‘ra vujudga kelgan paytda istisno tariqasida dotatsiya berilishi mumkin.

Субсидии- государственного бюджета неденежные средства, с тем чтобы компенсировать (убытке) компаний, организаций и государственных пособий. Ущерб (убыток) компаний появились как причина не связан с субсидиями может быть предоставлена в виде исключения.

Subsidies-the state budget is non-monetary, in order to compensate (loss) companies, organizations and state benefits. Damage (loss) of companies appeared as a reason not related to subsidies can be granted as an exception.

Daromadlardan olinadigan soliq – foyda solig‘idan tashqari aksiyalar, obligatsiyalar va boshqa qimmatbaho qog‘ozlari bo‘yicha (davlat obligatsiyalari va davlatning boshqa qimmatbaho qog‘ozlari bo‘yicha olingan daromadlardan tashqari) olingan dividendlar va foizlardan, kazinolar, video salonlarning daromadlaridan, o‘yin avtomatlarining daromadlaridan, ommaviy kontsert-tomosha tadbirlarini o‘tkazishdan olingan daromadlardan korxonaga va tashkilotlar tomonidan to‘lanadi.

Налог на прибыль - В дополнение к налогу на прибыль - налог на прибыль на акции, облигации и другие ценные бумаги (государственные облигации и другие государственные ценные бумаги) из дохода от дивидендов и процентного дохода, казино, видео, офисов, о Игры автоматически доходы, доходы от проведения мероприятий общественного концерта уплачиваются предприятиями и организациями.

Income Taxes - Income from dividends and interest on casinos, bonds and other securities (except for government bonds and other government securities), casinos, video counts, The income received from sales of automobiles, collective concert and entertainment events.

Import-eksport solig'i – soliqqa tortishning ko'rinishlaridan biri; tashqi savdoni davlat tomonidan tartibga solish vositasi (chorasi). Soliqqa tortish obyekti bo'lib belgilangan kurs bo'yicha milliy valyutada hisoblangan tovarlarning boj qiymati yoki og'irlik va miqdor birliklarida ifodalangan tovarlarning soni hisoblanadi.

Налог на импорт и экспорт - одна из форм налогообложения; Государственное регулирование внешней торговли (меры). Объектом налогообложения обменного курса национальной валюты таможенной стоимости товаров или количества и количества товаров, выраженная в единицах массы.

Import and export taxes - are a form of taxation; State regulation of foreign trade (measures). The object of taxation of the exchange rate of the national currency is the customs value of goods or the quantity and quantity of goods expressed in terms of mass.

Soliq organlari – soliq qonunchiligiga rioya qilish, mamlakatning qonunlariga muvofiq belgilangan (o'rnatilgan) soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarning to'g'ri hisoblanishi, ularning to'liq va o'z vaqtida budjetga o'tkazilishi ustidan nazoratni ta'minlovchi yagona mustaqil markazlashtirilgan tizim. Davlat soliq qo'mitasining yagona tizimiga kiruvchi soliq organlari davlat boshqaruvining markaziy organi (Davlat soliq qo'mitasi), viloyat, tuman va shahar soliq inspeksiyalaridan iboratdir. Soliq organlari yuridik shaxs hisoblanib, o'z nomiga o'zlarining mustaqil xarajatlar smetasiga, banklardagi joriy schyotiga va o'z muhriga egadir.

Налоговые органы- соблюдать налоговое законодательство, налоговые органы в соответствии с законодательством страны (встроенные) налоги и другие обязательные платежи, которые должны быть верны, полный и своевременный контроль над бюджетом является единственным независимая централизованная система. Единственная система налоговых органов Государственного налогового комитета центрального органа государственного управления (ГНК), областных, районных и городской налог. Налоговые органы, в своих собственных независимых расходах от имени юридического лица, банк имеет текущий ННС и запечатаны.

Comply with tax laws - tax authorities in accordance with the laws of the country (embedded) taxes and other mandatory payments that must be true, complete and timely control of the budget is the only independent centralized system. The only system of tax authorities of the State Tax Committee of the central government (STC), regional, district and city tax. The tax authorities, in their own independent expenses on behalf of a legal entity, have the current NHC bank and are sealed.

Soliq inspeksiyalari – Davlatsoliq qumitasiing yagona tizimi tarkibiga kiruvchi tuzilmaviy birlik. Ularning tarkibiy tuzilishi funktsional belgigako'ra aniqlanadi. Buning asosi sifatida turli belgilar: mulkchilik shakli, xo'jalik faoliyatining turli, to'lovlar hajmi, soliqlarning turlari va o'.k.lar olinishi mumkin. Fuqarolarning faoliyati ustidan nazoratni amalga oshirish uchun soliq inspeksiyasi nazorati ostida bo'lgan hudud uchastkalarga bo'linadi.

Налоговые офисы - Davlatsoliq qumitasiing единый конструктивный элемент, который является частью системы. Их структурная tuzililishi функциональная belgigako'ra. Это основа иного характера: права собственности, экономическая деятельность в различных видах налогов, а количество доступных o'.k.lar. Для осуществления контроля граждан за деятельностью налоговой инспекции под контролем региона разделена на секции.

Tax offices - Davlatsoliq qumitasiing is a single constructive element that is part of the system. Their structural tuzililishi is functional belgigako'ra. This is the basis of a different nature: property rights, economic activity in different types of taxes, and the number of available o'.k.lar. To monitor citizens for the activities of the tax inspection under the control of the region is divided into sections.

Soliq stavkasi – soliqlar tortish birligiga to'g'ri keluvchi soliqlarning hajmi (miqdori, darajasi). Qat'iy soliqlar stavkalari daromadlarga bog'liq bo'lmagan holda soliqlar tortish birligiga nisbatan absolyut summalarida o'rnatiladi.

Ставка налога на единицу налогообложения - по объему (сумма ставки налога). Это не связано с ставок подоходного налога, установленных на сумму абсолютного единства налогообложения.

The tax rate for the unit of taxation - is by volume (the amount of the tax rate). This is not related to income tax rates set for the sum of absolute unity of taxation.

Soliq tizimi - mamlakat doirasida (hududida) to'lovlardan (yuridik va jismoniy shaxslardan) belgilangan tartibda olinadigan soliqlar, yig'imlar va boshqa to'lovlar hamda ular tarkibiy tuzilishining shakli va uslublari yig'indisi.

Налоговая система - часть страны (региона) (порядок устанавливается юридическими лицами и jismoniy) налогов, сборов и других платежей, и они представляют собой сумму структурной формы структуры и методов.

The tax system - is part of the country (region) (the procedure is established by legal entities and jismoniy) taxes, fees and other payments, and they represent the sum of the structural form of the structure and methods.

Soliq qonunchiligi – davlatda soliqlarning turi, ularni undirish mexanizmi va soliqlar majburiyatlarining vujudga kelishi, o'zgarishi va to'xtatishini tartibga solib turuvchi yuridik me'yorlar yig'indisi; moliyaviy huquq instituti. Soliqlar huquq

davlatning ijtimoiy-iqtisodiy tuzilishi (qurilishi), uning vazifa va funksiyalari bilan belgilanadi.

Налоговое законодательство - механизм взимания налогов в стране, и остановить изменение налоговых обязательств. Rise, and the amount of legal regulations that govern; Institute of Financial Law. The tax legislation of the state in the socio-economic structure (buildings), with its duties and functions.

Tax legislation - a mechanism for levying taxes in the country, and stop the change in tax obligations. Rise, and the amount of legal regulations that govern; Institute of Financial Law. The tax legislation of the state in the socio-economic structure (buildings), with its duties and functions.

Soliq badallari (to'lovlari) – soliq qonunchiligi bo'yicha belgilangan tartibda va muddatda soliq to'lovchilar tomonidan to'lanadigan, hisoblangan yoki qat'iylashtirilgan summalaridir. Ularni hisoblash tartibi har bir soliq turi bo'yicha qonunga binoan aniqlanadi.

Налоговые платежи (сборы) - срок, установленный налоговым законодательством и налог уплачивается налогоплательщиками, или сумма затыжки. Процедура расчета для каждого вида налога определяется в соответствии с законом

Tax payments (fees) - the period established by the tax legislation and the tax is paid by the taxpayers, or the amount of the delay. The calculation procedure for each type of tax is determined in accordance with the law

Soliq tushumlari - Moliya vazirligi tomonidan tasdiqlangan budjet daromadlari va xarajatlari klassifikatsiyasining daromadlari qismidagi ha rbir soliq va boshqa majburiy to'lovlarga mo'ljallangan qism, band, kod va moddaga muvofiq vakolotli banklarning hisob-kitob schyotiga yoziladigan, hisoblangan va haqiqatda kelib tushgan soliq badallari (to'lovlari) va moliyaviy sanksiyalar.

Налоговые доходы - doxody rasxody бюджет, utverjdennoe

Министерства финансов klassifikatsii na rbir nijney Части Налон или Pribyl Другое obyazatelnyx Найти классификаторы chasti Kody zanyata, я vakolotli Банк prixodyatsya НК Могер zapisany sootvetstvii БЮТ ы raschetnymi fakticheskimi nalogovymi platejami (postupleniya Sbording) финансовые sanktsii

Tax doxody - doxody rasxody budget, utverjdennoe Ministry of Finance klassifikatsii on rbir nijney Part Налон or Pribyl Other obyazatelnyx Find classifiers chasti Kody zanyata, I vakolotli Банк prixodyatsya ННС Могер zapisany sootvetstvii ВЮТ raschetnymi fakticheskimi nalogovymi platejami (postupleniya Sbording) financial sanktsii

Soliqqa tortish obyektlari – qonunga muvofiq foyda (daromad), ma'lum bir tovarlar qiymati, yuridik va jismoniy shaxslarning mulki, mol-mulkni berish, (meros, taqdim etish), qimmatbaho qog'ozlar bo'yicha operatsiyalar, faoliyatning ayrim turlari va boshqalardan iborat. Soliqqa tortishning bir obyekti bir turdagi soliq bilan belgilangan muddatda (oy, chorak, yarim yil, yil) bir marta soliqqa tortilishi mumkin.

Объект налогообложения прибыли (дохода) - в соответствии с законом, определенной стоимости товаров, юридических и физических лиц, имущества, собственности, наследования (от) отдельных видов деятельности, операций с ценными бумагами и другими , Вид объекта налогообложения является налог в установленный срок (месяц, квартал, полугодие, может облагаться налогом раз в год).

The object of taxation of profit (income) - in accordance with the law, the specific value of goods, legal and physical persons, property, property, inheritance (from) certain types of activities, transactions with securities and others. The type of object of taxation is a tax in a fixed period (month , Quarter, half a year, can be taxed once a year).

Daromadlar to'g'risida deklaratsiya – Dvidentlar – taqsimlashga mo'ljallangan aksionerlarning sof foydasi (daromadi); aksionerlik jamiyati yoki korxonada sof foydasidan har bir aksiya uchun aksionerlarga ma'lum davrdan so'ng (har yili, ayrim hollarda – har chorakda) to'lanadigan daromad.

- **Dvidentlar deklaratsii** о распределении доходов (доходов), чистая прибыль акционеров; Акционерное общество или чистая прибыль компании за каждую акцию акций по истечению определенного периода каждого года (и, в некоторых случаях, выплачивается ежеквартально).

Dvidentlar declaration on the distribution of income (income), net profit of shareholders; A joint-stock company or a company's net profit for each share of shares after a certain period of each year (and, in some cases, is paid quarterly).

Soliq organlari – soliq qonunchiligiga rioya qilish, mamlakatning qonunlariga muvofiq belgilangan (o'rnatilgan) soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarning to'g'ri hisoblanishi, ularning to'liq va o'z vaqtida budjetga o'tkazilishi ustidan nazoratni ta'minlovchi yagona mustaqil markazlashtirilgan tizim. Davlat soliq qo'mitasining yagona tizimiga kiruvchi soliq organlari davlat boshqaruvining markaziy organi (Davlat soliq qo'mitasi), viloyat, tuman va shahar soliq inspeksiyalaridan iboratdir. Soliq organlari yuridik shaxs hisoblanib, o'z nomiga o'zlarining mustaqil xarajatlar smetasiga, banklardagi joriy schyotiga va o'z muhriga egadir.

- соблюдать налоговое законодательство, налоговые органы в соответствии с законодательством страны (встроенные) налоги и другие обязательные платежи, которые должны быть верны, полный и своевременный контроль над бюджетом является единственной независимая централизованная система. Единственная система налоговых органов Государственного налогового комитета центрального органа государственного управления (ГНК), областных, районных и городской налог. Налоговые органы, в своих собственных независимых расходах от имени юридического лица, банк имеет текущий НДС и запечатаны.

Comply with tax laws, tax authorities in accordance with the laws of the country (embedded) taxes and other mandatory payments that must be true, complete and timely control of the budget is the only independent centralized system. The only system of tax authorities of the State Tax Committee of the central government (STC), regional, district and city tax. The tax authorities, in their own independent expenses on behalf of a legal entity, have the current NHC bank and are sealed.

Soliq inspeksiyalari – Davlatsoliq qumitasiing yagona tizimi tarkibiga kiruvchi tuzilmaviy birlik. Ularning tarkibiy tuzilishi funktsional belgigako'ra aniqlanadi. Buning asosi sifatida turli belgilar: mulkchilik shakli, xo'jalik faoliyatining turli, to'lovlar hajmi, soliqlarning turlari va o'.k.lar olinishi mumkin. Fuqarolarning faoliyati ustidan nazoratni amalga oshirish uchun soliq inspeksiyasi nazorati ostida bo'lgan hudud uchastkalarga bo'linadi.

Налоговые офисы - Davlatsoliq qumitasiing единый конструктивный элемент, который является частью системы. Их структурная tuzililishi функциональная belgigako'ra. Это основа иного характера: права собственности, экономическая деятельность в различных видах налогов, а количество доступных o'.k.lar. Для осуществления контроля граждан за деятельностью налоговой инспекции под контролем региона разделена на секции.

Tax offices - Davlatsoliq qumitasiing is a single constructive element that is part of the system. Their structural tuzililishi is functional belgigako'ra. This is the basis of a different nature: property rights, economic activity in different types of taxes, and the number of available o'.k.lar. To monitor citizens for the activities of the tax inspection under the control of the region is divided into sections.

Soliq stavkasi – soliqqa tortish birligiga to'g'ri keluvchi soliqning hajmi (miqdori, darajasi). Qat'iy soliq stavkalari daromadlarga bog'liq bo'lmagan holda soliqqa tortish birligiga nisbatan absolyut summalarida o'rnatiladi.

Ставка налога на единицу налогообложения - по объему (сумма ставки налога). Это не связано с ставок подоходного налога, установленных на сумму абсолютного единства налогообложения.

The tax rate for the unit of taxation is by volume (the amount of the tax rate). This is not related to income tax rates set for the sum of absolute unity of taxation.

Soliq tizimi - mamlakat doirasida (hududida) to'lovlardan (yuridik va jisoiy shaxslardan) belgilangan tartibda olinadigan soliqlar, yig'imlar va boshqa to'lovlar hamda ular tarkibiy tuzilishining shakli va uslublari yig'indisi.

Налоговая система - часть страны (региона) (порядок устанавливается юридическими лицами и jisoiy) налогов, сборов и других платежей, и они представляют собой сумму структурной формы структуры и методов.

The tax system is part of the country (region) (the procedure is established by legal entities and jisoiy) taxes, fees and other payments, and they represent the sum of the structural form of the structure and methods.

Soliq qonunchiligi – davlatda soliqlarning turi, ularni undirish mexanizmi va soliq majburiyatlarining vujudga kelishi, o'zgarishi va to'xtatishini tartibga solib turuvchi yuridik me'yorlar yig'indisi; moliyaviy huquq instituti. Soliq huquq davlatning ijtimoiy-iqtisodiy tuzilishi (qurilishi), uning vazifa va funksiyalari bilan belgilanadi.

Налоговое законодательство - механизм взимания налогов в стране, и остановить изменение налоговых обязательств Восстань, а сумму правовых норм, регулирующих; Институт финансового права. Налоговое законодательство государства в социально-экономической структуры (здания), со своими обязанностями и функциями.

Tax legislation - a mechanism for levying taxes in the country, and stop the change in tax obligations. Rise, and the amount of legal regulations that govern; Institute of Financial Law. The tax legislation of the state in the socio-economic structure (buildings), with its duties and functions.

Soliq badallari (to'lovlari) – soliq qonunchiligi bo'yicha belgilangan tartibda va muddatda soliq to'lovchilar tomonidan to'lanadigan, hisoblangan yoki qat'iylashtirilgan summalaridir. Ularni hisoblash tartibi har bir soliq turi bo'yicha qonunga binoan aniqlanadi.

Налоговые платежи (сборы) - срок, установленный налоговым законодательством и налог уплачивается налогоплательщиками, или сумма затыжки. Процедура расчета для каждого вида налога определяется в соответствии с законом

Tax payments (fees) - the period established by the tax legislation and the tax is paid by the taxpayers, or the amount of the delay. The calculation procedure for each type of tax is determined in accordance with the law

Soliq hisob-kitoblari – yuridik shaxslar tomonidan qonunda ko'zda tutilgan muddatlarda buxgalteriya hisoboti bilan birgalikda soliq organlariga taqdim etilib, o'zida ma'ulm hisobot davri mobaynida to'lanishi lozim bo'lgan hisoblangan to'lovlar summasini aks ettiradi. Soliq summalarini hisoblash tartibi soliq qonunchiligiga ko'ra har bir soliq turi bo'yicha alohida-alohida belgilangan.

Налоги составляют для юридических лиц - в сочетании с отчетными периодами, предусмотренных налоговыми органами, представленных в пятницу в течение отчетного периода с учетом суммы платежей, подлежащую уплате. Порядок расчета суммы налогового законодательства каждого вида налога отдельно.

Taxes are made for legal entities - in combination with the reporting periods provided by tax authorities, submitted on Friday during the reporting period, taking into account the amount of payments payable. The procedure for calculating the amount of tax legislation for each type of tax separately.

Soliqqa tortish obyektlari – qonunga muvofiq foyda (daromad), ma'lum bir tovarlar qiymati, yuridik va jismoniy shaxslarning mulki, mol-mulkni berish,

(meros, taqdim etish), qimmatbaho qog'ozlar bo'yicha operatsiyalar, faoliyatning ayrim turlari va boshqalardan iborat. Soliqqa tortishning bir obykti bir turdagi soliq bilan belgilangan muddatda (oy, chorak, yarim yil, yil) bir marta soliqqa tortilishi mumkin.

- **объект налогообложения прибыли (дохода)** в соответствии с законом, определенной стоимости товаров, юридических и физических лиц, имущества, собственности, наследования (от) отдельных видов деятельности, операций с ценными бумагами и другими , Вид объекта налогообложения является налог в установленный срок (месяц, квартал, полугодие, может облагаться налогом раз в год).

- **the object of taxation of profit (income)** in accordance with the law, the specific value of goods, legal and physical persons, property, property, inheritance (from) certain types of activities, transactions with securities and others. The type of object of taxation is a tax in a fixed period (month , Quarter, half a year, can be taxed once a year).

Tursunova Munisxon Raximdjanovna

Moliya va soliqlar
(soliqlar va soliqqa tortish)

O‘quv qo‘llanma.

“IQTISODIYOT DUNYOSI” – 2019.

Muharrir: Kamilova S.M.

Musahhah: Ivatova F.L.

Litsenziya AI №319 26.01.2018-y. Terishga berildi 02.04.2019. Bosishga ruxsat etildi 06.04.2019. Qog‘oz bichimi 60x80 1/16. Times garniturasida. Ofset bosma. Ofset qog‘ozida. Shartli bosma tabog‘i 11,4. Hisob nashr varag‘i 11,1. Adadi 100 nusxa.

«IMPRESS MEDIA» MЧЖ bosmaxonasida chop etildi.